

16-C-50-4

I fer 36

KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY
KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.

ŘÍDÍ PROF. DR. AUG. RÁTH.

SVAZEK 9.

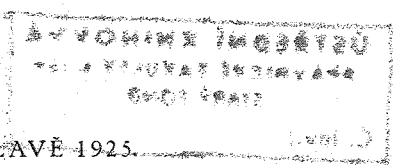

Číslo 2649/I

VOLEBNÍ KAPITULACE A KORUNOVAČNÍ REVERSY PANOVNÍKŮ VE STÁTECH STŘEDNÍ EVROPY.

NAPSAL

Dr. RUDOLF RAUSCHER.

V BRATISLAVĚ 1925.

NÁKLADEM PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY KOMENSKÉHO
V BRATISLAVĚ.

V KOMISI FRANT. ŘIVNÁČE V PRAZE.

OBSAH.

	Str.
SEZNAM PRAMENŮ	V—VII
SEZNAM LITERATURY	VII—XII
LITERATURA	1—4
Česká 1, polská 1, maďarská 2, německá 2—4.	
Část I. POJEM A VÝVOJ VOLEBNÍ KAPITULACE A KORUNOVAČNÍHO REVERSU	5—63
Pojem volební kapitulace a korun. reversu 5—6, rozdíl mezi volební kapitulací a korun. reversem 6, příčina tohoto rozdílu 6, vývoj trůnního práva ve státech střední Evropy 7—11, původ volebních kapitulací a korun. reversů 11, poměr mezi panovníkem a poddanými 11, korunovační přísahy a sliby panovníků 12—14. Stát stavovský jest státem, v němž kapitulace vrcholí 14—15.	
Vývoj volební kapitulace a korunov. reversu. U Ostrogotů 16, u Visigotů 16, u Franků 17, ve Francii 19, přísahy něm. císařů 19, v Anglii 20, v říši římsko-německé 21—30, ve státě českém 30—40, v Polsku 40—44, v Uhrách 44—50, v Sedmíhradsku 51—52, v Chorvatsku 52—54, v zemích rakouských 54—55, v Bavorsku 55—56, v Benátkách 56, v Brabantsku 57, v Aragonii 57, ve Švédsku 58, v Dánsku 58, kapitulace papežské 59—60, biskupské 60—62, vliv duchovních kapitulací na světské 62—63.	
Část II. VNĚJŠÍ STRÁNKA VOLEBNÍCH KAPITULACÍ A KORUNOVAČNÍCH REVERSU	64—102
Sepisování volební kapitulace a korunov. reversu. Interregnum 64, jednání o voleb. kapitulaci 65, v říši německé 65—66, v Polsku 66, v Uhrách a v Čechách 67, vliv duchov. kapitulací 67.	
Složky, z kterých povstaly volební kapitulace, štará privilegia 68, v Čechách 68, v Polsku 68, v Uhrách 69, v říši německé 69, vzájemná dohoda mezi panovníkem a stavy 70, v Čechách, v říši 70, v Polsku 70, podobnost mezi kapitulacemi 71, v říši německé 72, v Čechách 73, v Uhrách a Sedmíhradsku 73, v Polsku 73, podobnost kapitulací různých států navzájem 74, vnější rozdělení kapitulací 74, jazyk voleb. kapitulací 75.	
Potvrzování volebních kapitulací 75, před volbou kandidátem, v říši něm. 75—76, v Polsku 77, v Uhrách 77, v Sedmíhradsku 78, v Čechách 78, rozdíl mezi volební kapitulací a korunov. reversem v potvrzování 79. Potvrzování před ko-	

runovací 80, v říši něm. 80, v Čechách 81, v Polsku 52, v Uhrách 82. Potvrzení po korunovací 83, v Čechách 83, v Uhrách 84, v Polsku 84, duchovní kapitulace 85, přísaha na volební kapitulace a její význam 85. Změna potvrzené volební kapitulace 86.

Publikace volební kapitulace 86, v říši něm. 86, v Čechách 88, v Polsku 89–92, v Uhrách 92–95.

Utvrzení kapitulací 95, plyne ze vzájemného poměru mezi panovníkem a stavy 95, formální předpisy 96, právo odporu 97, v Polsku 98, v Čechách 99, jiné předpisy, v říši německé 99, v Polsku 100, porušování kapitulací 100.

Název kapitulací 101, v říši německé 101, v Čechách 101, v Polsku 102, v Uhrách 102, duchovní kapitulace 102.

Část III. OBSAH VOLEBNÍCH KAPITULACÍ A KORUNOVAČNÍCH REVERSŮ 103–150

Přehled obsahu 103, systematika volebních kapitulací 104, systém plynoucí ze srovnání volebních kapitulací 104–105.

Trůnní právo panovníkovo 105, v Polsku 105, v říši německé 106, smíšené práva dědického a volby 106, v Uhrách po r. 1687 dědické právo 107, příbuzní královi v Polsku 107, královna 108.

Osobní omezení královo 108, pobyt králův v zemi 108, vyznání královo 109, omezení dožete v Benátkách 109.

Privilegia stavovská 110, potvrzování jich 110, svolávání sněmů 111, jiné způsoby potvrzení privilegií 112, kurfirsti 113, v Polsku rovnost stavu rytířského 114, privilegia měst 115, povyšování do stavu šlechtického 115, rovnost 115, léna 115, regál horní v Polsku 115.

Stavovská rada 116, její složení 116, omezení panovníka 116–117.

Povolování berní 118–119, úprava cel 119. Zahraniční smlouvy 120, vliv stavů na jejich uzavírání 121. Cizinci 122, zákaz povolávat je do úřadů 122, státní jazyk 123, pečeť královská 124.

Správa státní 124, úřady, jejich osazení 125, úředníci 125, vakance 126, inkompatibilita 126, jednotlivé úřady 127. Ochrana spravedlnosti a práva 127 až 129, zachování míru v zemi 129, zachování řádného soudnictví 129, spravedlnosti 130, péče o soudy 132, řízení před soudy 133, rozsudek a exekuce 133. Právo mincovní 134, obnovení mincí 135, regál mincovní 135. Zachování majetku a území státního 135–6, zachování lén 137–8, soukromý majetek králův 138, odúmrtí 139, klenoty říšské, koruna 139, dary královské říši 140, horní města 140.

Povinnost stavů táhnouti za hranice 140–142, námezdní vojsko 142, ochrana hranic 142, vojsko ad motus civile 143, péče o vojsko 143, válečné loďstvo 143, pevnosti 143, organizace vojska 144.

Otázky náboženské a jejich úprava 145–146, svoboda náboženská 146.

Články speciální příležitostné 146–148, speciální otázky kulturní 148, národohospodářské 148, soukromoprávní 149–150.

REJSTRÍK OSOBNÍ I VĚCNÝ 151–155.

SEZNAM PRAMENŮ.

- Annales Bertiniani, ed. G. Waitz, Hannoverae, 1883.
 Approbatae Constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, vyd. v Corpus juris Hungarici.
 Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, I. násl., Praha, 1840 násl. (Ač.)
 Archiwum komisji historycznej, XI., Kraków, 1909–1913. Zde vydán Ordo coronandi Regis Poloniae od St. Kutrzeby, str. 133–216.
 Bandtkie, Jus Polonicum, Varsaviae, 1831.
 Brun s, Canones apostolorum et conciliorum saeculorum IV.–VII., Berlin, 1839.
 Codex diplomaticus cathedralis ad S. Venceslaum ecclesiae Cracoviensis, I. (C. C. C.), vydaný v Monumenta medii aevi historica, Kraków, 1874.
 Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (ed. Boczek, Chytil, Chlumecký, Brandl, Bretscholz), I. násl., Brno, 1836, násl. (Codex dipl. Moraviae).
 Codex diplomaticus Poloniae (ed. Rzyszczewski-Muczkowski), I. násl., Varsaviae, 1847 násl.
 Codex juris Bohemici (ed. Herm. Jireček), I. násl., Praeae, 1867 násl. (C. j. b.)
 Compilatae Constitutiones regni Transylvaniae et partium eidem annexarum, vyd. v Corpus juris Hungarici.
 Corpus juris Hungarici, Magyar törvénytar 1000–1895, millennium emlékkiadás; Budapest, 1897–1900 (C. j. h.).
 Corpus juris Polonici, sect. I., vol. III. (vyd. O. Balzer), Kraków, 1906.
 Corpus juris Sueo Gotorum antiqui, vyd. Collin-Schlyter, sv. I. násl., 1827–1877.
 Czubek Jan, Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia, Kraków, 1906.
 Daniłowicz, Skarbiec diplomatów . . . posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiej, I., II., Wilno, 1860.
 Endlicher St., Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana, Sangalli, 1849.
 Fejér, Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, tom. I. násl., Budae, 1829 násl.
 Goldastus M. H., Politica imperialia sive discursus politicii acta publica et tractatus generalis, Francofurti, 1761.
 Goldastus M. H., Commentarii de Regni Bohemiae incorporat. provinciarum juribus ac privilegiis, I. tomus, Francofurti, 1719, Appendix commentariorum, Francofurti, 1719.
 Goldastus M. H., Collectio variorum consiliorum de successione mit Beilagen. Francofurti, 1719.
 Grünhagen-Markgraf, Lehns und Besitzurkunden Schlesiens, I., II., Leipzig, 1881, 1883.
 Gudenus, Codex diplomaticus anecdotorum res Moguntinas illustrantium, Göttingen, 1743 násl.
 Handfesten, Landhandvest des löbl. Herzogthumbs Steyer, Anno 1587, Landhandvest des löbl. Ertzherzogthumbs Kärnten, Anno 1610, Landhandvest des löbl. Herzogthumbs Crain, Laibach, 1687.
 Herburti de Fulstin, Statuta regni Poloniae, Zamosci, 1598.

Historische Actenstücke über das Ständewesen in Oesterreich, V., Leipzig, 1848.
 Janicke K., Urkundenbuch des Hochstiftes Hildesheim, 1896.
 Kniha Tovačovská, vyd. Brandl, Brno, 1868.
 Kovachich G. M., Vestigia Comitiorum apud Hungaros, 1790.
 Kovachich G. M., Supplementum ad Vestigia comitiorum, 1798.
 Kovachich J. N., Sylloge decretorum comitalium, 1818.
 Kovachich J. N., Notitiae praeliminares ad Syllogen, 1820.
 Krammer, Quellen zur Geschichte der deutschen Königswahl und des Kurfürstenkollegs, I., (1911).
 Kukuljević Sakcinski, Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, Pars I. násl., Záhřeb, 1862.
 Kukuljević Sakcinski, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, Záhřeb, 1874.
 Lacomblet, Urkundenbuch für die Geschichte d. Niederheins, I. násl., Düsseldorf, 1840.
 Legg L. W., Three coronation orders, Bradshaw Society, sv. XIX. (1900).
 Legg L. W., English Coronation accords, Westminster, 1901.
 Limnaeus J., Capitulationes imperatorum et regum Romano-Germanorum ... cum annotationibus, Argentorati, 1651.
 Lengnich G., Pacta conventa Augusti III., Lipsiae, 1736.
 Liebermann, Die Gesetze der Angelsachsen, I., II., Halle, 1903, 1906, 1912.
 Lünig Chr., Theatrum ceremoniale historicopoliticum, Lipsiae, 1719.
 Magnum Bullarium, Bullarum diplomatum et privilegiorum sanc. Romanorum pontificum Taurinensis, editio I. násl. Augustae Taurinorum, 1857 násl.
 Marczali Henrik, Enchiridion fontium historiae Hungarorum, Budapest, 1902.
 Martène, De antiquis ecclesiae ritibus, II., 1736.
 Monumenta Germaniae historica (M. G.), Capitularia regum Francorum (vyd. Boretius-Krause) (Cap.); Scriptores rerum Merovingicarum (S. S. Mer.).
 Monumenta Hungariae historica, Diplomataria XI. Codex dipl. Arpadianus continuatus (ed. Wenzel), Pest, 1867.
 Monumenta Poloniae historica (ed. Bielowski), I. násl., Lwów, 1864 násl.
 Moser J. J., Karls des Siebenden Wah kapitulation, I.—II., Frankfurt, 1741.
 Moser J. J., Wahlkapitulation J. R. K. Majestät Franz des Ersten, Frankfurt, 1745.
 Müldener J. C., Capitulatio harmonica, Halle, 1697.
 Müller J. J., Reichstagstheatrum Maxmilians I., I. sv., Jena, 1718.
 Neue und vollständige Sammlung der Reichs-Abschiede, welche von den Zeiten Kayser Conrads des II. bis jetzo auf den Teutschen Reichstagen abgefast worden I.—IV. (N. S. d. R. A.), Frankfurt, 1747.
 Potthast A., Regesta Pontificum Romanorum inde ab a. p. Chr. n. 1198 ad a. 1304, I.—II., Berlin, 1874—5.
 Prochaska Ant., Materyaly archiwalne wyjęte głównie z metryki Litewskiej od 1348 do 1607 r., Lwów, 1890.
 Rački, Documenta historiae Croatiae periodam antiquam illustrantia. Monumenta spect. historiam Slavorum Meridionalium, vol. VII., Záhřeb, 1877.
 Regesta Bohemiae et Moraviae (vyd. Erben-Emler), sv. I. násl., Praha, 1855—1892.
 Reichstags-Acten Deutsche, vyd. Hist. Komm. Akademie der Wissensch., München, 1867, násl. (R. T. A.).
 Reichstagsakten Deutsche Jüngere Reihe, Gotha, 1882 násl. (R. T. A. J. R.).
 Riegger J. A. v., Harmonische Wahlkapitulation Kaiser Joseph des II., Prag, 1781—1782.
 Romanin S., Storia documentata di Venezia, sv. I. násl., Venezia, 1854.

Sachsenspiegel (Landrecht), vyd. J. Weiske, Leipzig, 1919.
 Scriptores rerum Polonicarum, XI. Dyaryjusze sejmowe. R. 1587. Vyd. A. Sokołowski, Kraków, 1887.
 Senkenberg, Sammlung von ungedruckte und raren Schriften, III., Frankfurt, 1746.
 Schuler Libloy, Materialien zur Siebenbürgischen Rechtsgeschichte, Hermannstadt, 1862.
 Schwind-Dopsch, Ausgewählte Urkunden zur Verfassungsgeschichte der deutsch-österreichischen Erblande im Mittelalter, Innsbruck, 1895.
 Skála Pavel ze Zhoře, Historie Česká od r. 1602 do r. 1623, vyd. Tieftrung, I.—IV., Praha, 1865 násl.
 Smičiklas J., Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, vol. II. násl., Záhřeb, 1904 násl.
 Sněmy české, I. násl., Praha, 1877 násl.
 Stubbs W., Select charters and others Illustrations of English constitutional history, Oxford, 1921.
 Szilágyi S., Monumenta comitalia regni Transsylvaniae, tom. I. násl., Budapest, 1875.
 Šišić F., Acta comitalia regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Vol. I. Monumenta spect. Slavorum Meridionalium, Záhřeb, 1912.
 Šubert, Apologie druhá stavův království Českého, Praha, 1862.
 Wahlkapitulation Leopold II. und Franz II. verglichen mit ihren Quellen, Bayreuth, 1793.
 Watterich J. M., Pontificum Romanorum ... vitae ... 2 sv., Leipzig, 1862.
 Widukind, Res gestae saxonicae, II., 1 (vyd. Waitz-Kehr), 1904.
 Wierzbowski, Matricularum regni Poloniae Summaria, I.
 Vitarius Ph. Reinhardus, Caroli VI. Wahlkapitulation, Lugduni Batav, 1708.
 Volumina legum, tom. I. násl., Przedruk zbioru praw staraniem XX. Pijarow, Petrohrad, 1859 násl.
 Würdwein, Diplomataria Maguntina, I. Magontiaci, 1788.
 Zemské zřízení české, (Z. zř.) 1549, 1564 (vyd. Jireček H.), Praha, 1882.
 Zeumer, Quellensammlung zur Geschichte der deutschen Reichsverfassung in Mittelalter und Neuzeit, Tübingen, 1913.
 Ziegler Chr., Wahlkapitulationes, Frankfurt, 1711. Podle této sbírky citovány kapitulace až po Josefa I., pokud není uvedeno jiné vydání.

SEZNAM LITERATURY.

Abert, Die Wahlkapitulationen der Würzburger Bischöfe, Würzburg, 1905.
 Altmann V., Die Wahl Albrechts II. zum römischen Könige, 1886.
 Balzer O., O następstwie tronu w Polsce, Rozpr. Krak. Akademie, Kraków, 1897.
 Balzer O., Z powodu nowego zarysu historyi ustroju Polski, Kwartalnik hist., XX.
 Balzer O., O kilku kwestyach spornych z historyi ustroju Polski, eod. I. XXI.
 Balzer O., Przyczynki do historyi źródeł prawa polskiego, Kraków, 1903.
 Balzer O., Modus eligendi regis z początku XVI. w.
 Balzer O., Królestwo Polskie 1295—1370, I.—III., Lwów, 1919 n.
 Becker F., Das Königthum der Thronfolger im Deutschen Reich des Mittelalters, Weimar, 1913.
 Bachmann, Zur deutschen Königswahl Maxmilians I., Archiv f. österr. Geschichte, 76.
 Bachmann, Georgs von Podiebrad Wahl, Wien, 1876.
 Bachmann, Böhmen und seine Nachbarländer unter Georg von Podiebrad, Prag, 1878.
 Bartal G. v., Commentariorum ad historiam status iurisque publici Hungariae aevi medii libri XV, Posonii, 1847.

Bellow G. v., Die Entstehung des ausschliessl. Wahlrechts der Domkapitel, Leipzig, 1885.
 Bellow G. v., Territorium und Stadt. Aufsätze zur deutschen Verfassungs-, Verwaltungs- und Wirtschaftsgeschichte, München, 1900.
 Bellow G. v., Der deutsche Staat des Mittelalters. Ein Grundriss der deutschen Verfassungsgeschichte. 1. Bd.: Die allgemeinen Fragen. Leipzig, 1914.
 Bezold F. v., Die Lehre von der Volkssouveränität während des Mittelalters. Histor. Zeitschr. 36 (1876).
 Bresslau, Zur Geschichte der deutschen Königswahlen von der Mitte des 13. bis zur Mitte des 14. Jh. Deutsche Zeitsch. N. F. II.
 Bretholz, Uebergabe Maehrens an Herzog Albrecht V. von Oesterreich im Jh. 1423. Archiv f. österr. Gesch. 80.
 Bretholtz, Neuere Geschichte Böhmens, I., Gotha, 1920.
 Bruggaier, Die Wahlkapitulationen der Bischöfe und Reichsfürsten von Eichstätt, 1915.
 Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, Leipzig, 1906.
 Brunner, Grundzüge der deutschen Rechtsgeschichte, Leipzig, 1908.
 Buchholtz, Geschichte der Regierung Ferdinand des Ersten, III., Vídeň, 1832.
 Č. Č. H. = Český časopis historický,
 Č. Č. M. = Časopis českého musea.
 Čelakovský J., Majestát krále Friedricha Falckého, Č. Č. H., III.
 Dahn F., Die Könige der Germanen. Nach den Quellen dargestellt. Bd. 1., 2., München, 1861, Bd. 3.–5., Würzburg, 1866–70, Bd. 6. násl., Leipzig, 1894–1909.
 Dahlmann F. G., Geschichte von Dänemark bis zur Reformation. Mit Inbegriff von Norwegen u. Island. 1. (1840), 2. (1841). Geschichte der europ. Staaten, herausg. von Heeren u. Ukert, Werk 13, Hamburg.
 Dańkowski, Prawo prywatne polskie, II., Lwów, 1911.
 Dungern D. Frhr. v., War Deutschland ein Wahlreich? Festschrift f. A. Wach, 3. Bd., Leipzig, 1913.
 Eichhorn K. F., Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte, 1847.
 Eichmann E., Die ordines der Kaiserkrönung, Zeitschr. f. Rechtsgesch., Kan. Abt., 1912.
 Eichmann E., Die römischen Eide der deutschen Könige, eod., I. 6., 1916.
 Esmeine, Cours élémentaire d'histoire du droit français, Paris, 1921.
 Feine, Die Besetzung der Reichsbistümer vom Westfälischen Frieden bis zur Säkularisation 1648–1803, Stuttgart, 1921.
 Ferdinandy G., Die Thronfolge im Zeitalter der Könige aus dem Arpadenhaus, Ungarische Rundschau, 1913.
 Finkel, Elekcy Zygmunta I., Kraków, 1910.
 Fraknoi W., Mathias Corvinus, König von Ungarn, Freiburg, 1891.
 Frensdorff F., Das Reich und die Hansestädte, Z. f. Rg. Savigny G. A., 20 (1899).
 Frind, Kirchengeschichte Böhmens, IV., 1878.
 Fustel de Coulanges, Histoire des Institutions politiques de l'ancienne France. Les Transformations de la Royauté pendant l'Époque Carolingienne. Paris, 1914.
 Gierke D., Schuld und Haftung im älteren deutschen Recht insbesondere die Form der Schuld- und Haftungsgeschäfte. Breslau, 1910.
 Gierke D., Johannes Althusius und die Entwicklung der naturrechtlichen Staatstheorien. Zugleich ein Beitrag zur Geschichte der Rechtssystematik, Breslau, 1880.
 Gierke D., Das deutsche Genossenschaftsrecht. 4 Bde. Berlin, 1868–1913.
 Gindely, Geschichte des dreissigj. Krieges. I. násl., Prag, 1869.
 Gindely, Ueber die Erbrechte des Hauses Habsburg auf die Krone von Ungarn in der Zeit von dem Jahre 1526–1687, Archiv f. österr. Gesch., 51.

Gneist R., Englische Verfassungsgeschichte, Berlin, 1882.
 Günter, Die Krönungseide der deutschen Kaiser im Mittelalter, Schäfer Festschrift, 1915.
 Häberlin, Pragmatische Geschichte der Wahlkapitulation Kaiser Leopold II., Leipzig, 1792.
 Häntzsche, Entstehung des ausschliesslichen Wahlrechts des Domkapitels zu Hildesheim, Archiv f. kath. Kirchenrecht, sv. 71.
 Harnack D., Kurfürstencollegium bis zur Mitte d. vierzehnten Jahrhunderts, Giessen, 1883.
 Harnack D., Hat eine rechtl. Befugnis zur Absetzung des Königs im Deutschen Reiche bestanden? Forschungen zur d. Geschichte, 26 (1886).
 Hartung, Die Thronfolge im deutschen Reiche bis zur Mitte des elften Jahrhunderts, Forsch. z. deutschen Gesch., XVIII.
 Hartung, Die Wahlkapitulation der deutsch. Kaiser und Könige, Sybels Hist. Zeitschrift 107 (1911).
 Hatschek J., Englische Verfassungsgeschichte bis zum Regierungsantritt der Königin Victoria (Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte, herausg. v. G. v. Bellow u. F. Meinecke, Abt. III.), München u. Berlin, 1913.
 Hatschek J., Englisches Staatsrecht, Tübingen, 1905.
 Heide, Die Wahl Leopolds I. zum römischen Kaiser, Forsch. zur d. Geschichte, 25.
 Heyne, Dokumentirte Gesch. des Bisthums u. Hochstiftes Breslau, II., Breslau, 1864.
 Hinschius P., Das Kirchenrecht der Katholiken und Protestanten in Deutschland, I. násl., Berlin, 1869.
 Historia polittczna Polski, I., Wieki średnie. Kraków, 1920.
 Hoyer E., Die Selbstwahl vor, in und nach der Goldenen Bulle, Z. f. Rg. G. A., 42 (1921).
 Hrubý V., Inaugurační diplom krále Jana Lucemburského z roku 1310, Č. Č. H., 16.
 Hrubý V., Über das Privilegium König Johannis vom 18. Juni 1311 für Mähren. Věstník král. společ. nauk, 1911. Separ., Praha, 1912.
 Huber A., Geschichte Oesterreichs, B. 1–5, Gotha, 1885 násl.
 Hugelmann K., Die deutsche Königswahl im Corpus Juris Canonici, Breslau, 1909.
 Chaloupecký, Privilegium krále Jana Čechům a Moravanům z r. 1310. Č. Č. H., XV.
 Chaloupecký, O privilegiu vydaném Čechům a Moravanům při nastoupení kr. Jana Lucemburského, eod. I. XVI.
 Chlumecky, Darstellung der altständischen Verfassung d. M. Mähren, Brno, 1861.
 Iwand, Wahlkapitulationen d. 17. u. 18. Jh. und ihr Einfluss auf die Entwicklung des Ebenbürtigkeits- und Prädikatsrecht, Biberach a. Riss, 1919.
 Jäger, Geschichte der landständischen Verfassung Tirols I., II., Innsbruck, 1881.
 Jordan M., Das Königthum Georgs von Poděbrad, Leipzig, 1861.
 Jungnitz, Martin von Gerstmann, Bischof v. Breslau, 1898.
 Kadlec K., Uherské ústavní dějiny, Praha, 1907.
 Kadlec K., Ústavní dějiny Polska, Praha, 1908.
 Kadlec K., Uherská i chorvatská ústava v hlavních črtách. Čes. Politika, II., 1.
 Kadlec K., Dějiny veřejného práva ve střední Evropě, Praha, 1923.
 Kalousek J., České státní právo, Praha, 1892.
 Kameníček Fr., Zemské sněmy a sjezdy moravské, I.–III., Brno, 1900 násl.
 Kapras, Právní dějiny zemí české koruny, II., Praha, 1913, III., Praha, 1920.
 Kern Fritz, Gottesgnadentum und Widerstandsrecht, Leipzig, 1915.
 Kiss István, Magyar közzog, Budapest, 1888.
 Klaić Vj., Povijest Hrvata, I. násl., Záhřeb, 1899.
 Koch G., Manegold von Lautenbach und die Lehre von der Volkssouveränität unter Heinrich IV. Historische Studien, herausg. von G. Ebering, Heft 34, Berlin, 1902.
 Kolankowski, Elekcy Zygmunta Augusta, Kwartal. hist., XIX.

Kolderup-Rosenvinge, Grundriss d. dänisch. Rechtsgeschichte, Berlin, 1825.
 Krajner Emerich, Die ursprüngliche Staatsverfassung Ungarns seit der Gründung des Königthums bis zum Jahre 1382, Wien, 1872.
 Krammer M., Wahl und Einsetzung des deutschen Königs im Verhältnis zueinander. Quellen und Studien zur Verfassungsgeschichte des deutschen Reiches in Mittelalter und Neuzeit, herausg. von K. Zeumner, B. 1, Heft 2., Weimar, 1905.
 Krammer M., Das Kurfürstenkolleg von seinen Anfängen bis zum Zusammenschluss im Renser Kurverein des Jahres 1338, Weimar, 1913.
 Kremer, Studien zur Geschichte der Trierer Wahlkapitulationen, Trier, 1911.
 Krones, Landesfürst, Behörden und Stände des Herzogthums Steier 1283—1411, Graz, 1900.
 Krüger, Grundsätze und Anschauungen bei den Erhebungen der deutschen Könige in der Z. v. 911—1056, 1911.
 Kutrzeba St., *Historia ustroju Polski w zarysie*, 1925.
 Kutrzeba St., *Kilka kwestyi z historii ustroju Polski*, *Kwartalnik hist.*, XX., 1906.
 Kutrzeba St., *Źródła polskiego ceremoniału koronacyjnego*, Warszawa, 1911.
 Leitner, Die Erbhuldigung im Hg. Steiermark, *Mitth. f. Steier. Geschichte*, I.
 Lengnich, *Jus publicum regni Poloniae*, 2 sv., Gdansk, 1742—1746 (cit. i. sv.).
 Lerchenfeld, Die altbairischen Landständischen Freibriefe, München, 1853.
 Levec W., Die Krainischen Landhandfesten, *Mitteil. d. Inst. f. österr. Geschichtsf.*, 19.
 Lichnowski, *Geschichte des Hauses Habsburg (—1493)*, I. násl., Wien, 1836—1844.
 Lindner, Die deutschen Königswahlen und die Entstehung des Kurfürstenthums, 1893.
 Lindner, *Über die Entstehung des Kurfürstenthums*, *Mitt. d. Inst. für österr. Geschichtsforsch.*, XVII.
 Любавскій, *Очеркъ исторіи Литовско-Русскаго государства*, Moskva, 1910.
 Losert J., Das angebliche Senioratsgesetz des Herzogs Břetislav, *Videň*, 1882.
 Losert J., Die Krönungsordnungen der Könige von Böhmen, *Archif f. österr. Gesch.*, 54.
 Luschn, Die steierischen Landhandfesten, *Beiträge z. Kunde steier. Geschichtsquellen*, IX.
 Lulvès, Päpstliche Wahlkapitulationen, *Quellen u. Forschungen aus den italienischen Archiven u. Bibliotheken*, 12.
 Marczali, *Ungarische Verfassungsgeschichte*, Tübingen, 1910.
 Maurenbrecher, *Geschichte der deutschen Königswahlen vom 10. bis zur Mitte des 13. Jh.*, Leipzig, 1889.
 Mayer E., *Deutsche und Französische Verfassungsgeschichte vom 9 bis 14 Jahrhundert*. 2. sv., Leipzig, 1889.
 Molitor, *Die Reichsreformbestrebungen des 15. Jh. bis zum Tode Kaiser Friedrichs, III.*, Breslau, 1921.
 Moser J. J., *Teutsches Staatsrecht*, I. násl., Nürnberg, 1737 násl.
 Nagy O., *Ungarische Verfassungsgarantien*, Prag, 1909.
 Navrátil B., *Biskupství olomoucké 1576—1579 a volba Stanislava Pavlovského*, Praha, 1909.
 Nejedlý, *Volba krále Vladislava II. roku 1471*, *Č. Č. H.*, XI., 38, 168.
 Nordenflycht, *Die schwedische Staatsverfassung in ihrer geschichtl. Entwicklung*, Berlin, 1861.
 Novotný V., *České dějiny*, I., část 1., 2., Praha, 1912, 13.
 Palacký Fr., *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě*, I. násl., 2. vyd., Praha, 1862.
 Pelzl, *Kaiser Karl der Vierte*, I., Prag, 1780.
 Pertile A., *Storia del diritto Italiano dalla caduca dell' impero alla codificazione* 2. vyd., I. násl., Torino, 1896.
 Philips G., *Über Erb- und Wahlrecht mit besonderer Beziehung auf das Königthum der germ. Völker*, *Vermischte Schriften*, I., str. 104 násl.

Pflugk-Hartung, *Die Thronfolge im deutschen Reiche bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts*, *Forschungen z. d. Geschichte* 18. (1878).
 Pflugk-Hartung, *Zur Thronfolge in den germanischen Stammesstaaten*. Z. f. Rg. G. A., 24, 1890.
 Pflugk-Hartung, *Die Thronfolge im Langobardenreiche*. Z. f. Rg. G. A., 21, 1887.
 Pouillet E., *Mémoire sur l'ancienne constitution Brabançonne. Histoire de la Joyeuse Entrée de Brabant et de ses Origines. Mémoires cour. et des Savants Étrangers de l'Acad. Royale de Belgique*. Bd. 31. Bruxelles, 1863.
 Priebatsch, *Die Reise Friedrichs III. ins Reich 1485 und die Wahl Maxmilians*. *Mitteil. f. österr. Gesch.*, 19.
 Prochaska Ant., *Król Władislaw Jagiełło*, I.—II., Kraków, 1908.
 Pütter, *Literatur des deutschen Staatsrecht*, I.—IV., Göttingen, 1781—1791.
 Pütter, *Historische Entwicklung d. heut. Staatsverfassung d. Teutschen Reichs*, I.—III., Göttingen, 1786 násl.
 Rački, *Nutarnje stanje Hrvatske prije II. stoljeća III. Vrhovna državna vlast*. *Rad jug. Akad.* sv. 91.
 Rachfahl F., *Die Organisation der Gesamtstaatsverwaltung Schlesiens vor dem dreissigj. Kriege*, *Schmollers Unters.*, Leipzig, 1894.
 Rachfahl F., *Der dualistische Ständestaat in Deutschland*. *Jahrbuch für Gesetzgebung*, 26., 1902.
 Rachfahl F., *Alte und neue Landesvertretung in Deutschland*. *Jahrbuch für Gesetzgebung*, 33, 1909.
 Rauscher, *Zemské míry na Moravě*, Praha, 1919.
 Rembowski, *Konfederacya i rokosz*, Warszawa, 1893.
 Rezek A., *Zvolení a korunování Ferdinanda I.*, Praha, 1877.
 Rieggerus J. Ant., *De capitulatione Imperatoris variae var. dissertationes*, I., II., III., Pragae, 1781.
 Riezler G., *Geschichte Barierns*. 1 Bd., *Geschichte der europäischen Staaten*, herausg. v. Heern, Ukert u. Giesebrecht. 23. Werk, Gotha, 1878.
 Rosenmann Stephan, *Staatsrecht des Königreichs Ungarn*, Wien, 1792.
 Seeliger G., *Königswahl und Huldigung*. *Histor. Vierteljahrschrift*, 1 (1898).
 Seeliger G., *Neue Forschungen über die Entstehung des Kurkollegs*. *Mitt. des Instituts für österr. Geschichtsforschung*, XVI.
 Seppelt, *Die Anfänge der Wahlkapitulationen der Breslauer Bischöfe*, *Z. des Vereins f. Gesch. Schlesiens*, 1915.
 Sichel, *Das byzant. Krönungsrecht bis zum 10. Jh.*, *Byz. Zeitschrift*, VII.
 Siemsen A., *Kur Brandenburgs Anteil an den kaiserl. Wahlkapitulationen von 1689*, *Zeumer Quellen*, B. 3., Hft. 3., Weimar, 1909.
 Silnicki F., *Prawo elekcyi królów v dobie Jagiellońskiej*, Lwów, 1913.
 Smolka, *Ferdinand des Ersten Bemühungen um die Krone von Ungarn*, *Archiv für österr. Geschichte*, 57.
 Schäfer, *Geschichte v. Spanien*, III., 1861, *Gesch. d. europ. Staaten*.
 Schmeidler, *Der dux und das commune Venetianum vom 1141—1229*, 1902.
 Schreuer H., *Die rechtlichen Grundgedanken der französischen Königskrönung mit besonderer Rücksicht auf die deutschen Verhältnisse*, Weimar, 1911.
 Schreuer H., *Über die altfranzösische Krönungsordnungen*, *Z. f. Rg. G. A.*, 30.
 Schröder, *Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte*, Leipzig, 1919—1922.
 Schroehe H., *Der Kampf der Gegenkönige Ludwig und Friedrich*. *Hist. Studien Ebering*, XXIX., Berlin, 1902.

- Schrohe H., Die Wahl Sigmunds zum römischen Könige, Mitth. d. Inst. f. österr. Geschichtsforsch., XIX.
- Schrötter, Dritte Abhandlung aus dem österr. Staatsrechte, von den Erbhuldigungen, Wien, 1765.
- Schücking W., Der Regierungsantritt. Eine rechtsgesch. und staatsrecht. Untersuchung, I. Buch, Leipzig, 1899.
- Schuler Libloy, Siebenbergische Rechtsgeschichte, Hermannstadt, 1855.
- Schulze H., Geschichtliche Entwicklung der fürstlichen Hausverfassung im deutschen Mittelalter. Z. f. Rg., 7, 1868.
- Schulze H., Das Recht der Erstgeburt in den deutschen Fürstenhäusern und seine Bedeutung für die deutsche Staatsentwicklung, Leipzig, 1851.
- Spangenberg G., Vom Lehnstaat zum Ständestaat. Ein Beitrag zur Entstehung der landst. Verfassung. Hist. Bibl. Bd. 29, München, 1912.
- Stadnicki, O tronie elekcyjnym Jagiellonów w Polsce, Lwów, 1880.
- Stimming, Die Wahlkapitulationen der Erzbischöfe von Mainz, Göttingen, 1909.
- Stobbe, Geschichte der deutschen Rechtsquellen, I.–II., Braunschweig, 1864.
- Stubbs W., The Constitutional History of England in its Origin and Development, Oxford, 1874 násl.
- Stutz, Der Erzbischof von Mainz und die deutsche Königswahl, Weimar, 1910.
- Szekfű, Der Staat Ungarn, Stuttgart, 1918.
- Šišić, Pregled povijesti Hrvatskoga naroda, Zagreb, 1920.
- Tobolka, O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad, Praha, 1896.
- Tomašić, Temelji državnoga prava, 1910.
- Tomek, Dějepis města Prahy, I. násl., 2. vyd., Praha, 1892.
- Timon Ákos v., Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte mit Bezug auf die Rechtsentwicklung der westlichen Staaten, Berlin, 1904.
- Triepel H., Das Interregnum, Leipzig, 1892.
- Turba, Geschichte der Tronfolgerechtes, Leipzig, 1903.
- Turba, Die Grundlagen der Pragmatischen Sanktion, I., Ungarn, Leipzig, 1911.
- Ullmann, Die Wahl Maximilians I. Forschungen z. D. Geschichte, 22.
- Urbánek R., České dějiny, III., část 1., 2., Věk Poděbradský, Praha, 1915, 18.
- Waitz G., Deutsche Verfassungsgeschichte, 8 Bde, 2. a 3. vyd., Kiel, Berlin, 1878–1896.
- Waitz G., Die Formeln der Deutschen Königs- und Römischen Kaiserkrönung vom 10. bis zum 12. Jahrhundert. Abhandlungen der Kgl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, 18, 1873.
- Waltz O., Die Wahlverschreibung Karls V. in ihrer Genesis, Forsch. zur deutschen Geschichte, X., 1870.
- Weech, Kaiser Ludwig d. B. und König Johann v. Böhmen, 1860.
- Weicker B., Die Stellung der Kurfürsten zur Wahl Karls V. im Jahr 1519 (Eberings hist. Studien, Heft 22, 1901).
- Wichert, Die Wahl Lothars III. zum deutschen Könige, Forsch. zur d. Geschichte, XII., 1872.
- Viollet, Histoire des institutions politiques, I., 1890, II., 1898.
- Virozil Anton, Das Staats Recht des Königreichs Ungarn, I., Pest, 1865.
- Voges, Das Pactum in der Narratio de electione Lotharii, Diss, Halle, 1885.
- Wostry, König Albrecht II. (1437–1439), Prager Studien, Hft. 12., 13., Praha, 1906.
- Zachorowski St., Rozwój i ustrój kapitoł polskich w wiekach średnich, Kraków, 1912.

LITERATURA.

Zvolivše sobě za předmět badání volební kapitulace a korunovační reversy panovníků ve střední Evropě, byli jsme si vědomi, že setkáme se s jistými obtížemi. Neboť, ač volební kapitulace a korunovační reversy, jak ještě z celé práce bude patrné, mají velký význam pro pochopení vývoje a ústavy stavovského státu, není o tomto předmětu většího pojednání, které by vyhovovalo dnešnímu vědeckému badání. Jest tomu tak nejen v literatuře naší, nýbrž i v literatuře německé, polské, maďarské a i v literaturách jiných zemí, ku kterým ve své práci přihlédneme. Jsou sice pojednání monografická, která omezující však svůj úkol na určitou dobu neskýtají dosti jistých podkladů pro badání celkové. Bylo tudíž nutno přihlédnouti větší měrou ku pramenům. Ač práce naše tím získala, zůstává přece prvním pokusem o zpracování daného úkolu.

V literatuře české nemáme žádné speciální monografie o volebních kapitulacích a korunovačních reversech českých králů. Máme sice některá díla speciální o první volební kapitulaci a pak o některých volbách panovníků českých, ale z celkového pojednání o těchto institutech zůstává jen to, co napsal ve svém díle Kalousek.¹

V literatuře dějin polského práva není dosud monografie o kapitulacích polských králů, ač tato otázka zasloužila by si právě v Polsku velké bedlivosti, neboť probádána podrobně přinesla by velký zisk pro poznání vývoje stavovského státu polského. Z literatury o polských kapitulacích mohli jsme použiti pouze děl všeobecných, aneb monografií pojednávajících o nastoupení jednotlivých panovníků.²

¹) Václav Hrubý, Ueber das Privilegium König Johans vom 18. Juni 1311 für Mähren (1912) a literaturu tu uvedenou; Tobolka, O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad (1896); Nejedlý, Volba krále Vladislava II. roku 1471, Č. Č. H., XI., 38, 168; Rezek, Zvolení a korunování Ferdinanda I. (Praha, 1877); Čelakovský, Majestát krále Friedricha Falckého, Č. Č. H., III., 249 násl.; Kalousek, České státní právo (1892), str. 168 násl., 245 násl.; Kapras, Právní dějiny země koruny české, II. (1913), str. 180 násl., 399 násl.

²) Lengnich, Ius publicum regni Poloniae, 2 sv., Gdaňsk, 1742–1746; Lengnich, Pacta conventa Augusti, III., Lipsko, 1736; Kutrzeba, Historya ustroju Polski w zarysie, I., Kraków, 1925; Balzer O., Z powodu nowego zarysu historyi ustroju Polski, Kwar-

Ani v literatuře právních dějin maďarských není žádného speciálního pojednání o kapitulacích, ač i tu mají zvláště korunovační diplomy velký význam, neboť trvají vlastně dosud. I tu posloužila nám pouze díla všeobecná jednající o právních dějinách maďarských, ač z této literatury mnohé zůstalo nám nepřístupno.¹

O kapitulacích německých jest sice obsáhlá literatura ze starší doby, objevivší se téměř současně s usnesenými kapitulacemi. Dnes tato literatura má pro badatele jen skrovný význam. Jednotlivá díla uvádí Pütter, *Literatur des teutschen Staatsrecht*, II. (1781, Göttingen), str. 392 násl., III. (1783), str. 83, 87, 392, 686 a j., IV. (1791), str. 67, 87, 135, 531. Z množství komentářové literatury uvésti jest zvláště dílo J. Limnaeus, *Capitulationes imperatorum et regum Romanogermanorum... cum annotamentis* (Argentorati 1651). Dílo toto pokud jde o komentáře překonal Jan Jakub Moser, který vydal zvláště kapitulace Karla VII. a Františka II., ku kterým připojil obsáhlé poznámky a listiny, které s nimi souvisely, po případě i s kapitulacemi staršími.

Stará literatura pokusila se také o srovnání kapitulací navzájem. Z toho důvodu vyšla po prvé J. C. Müldenera, *Capitulatio harmonica* (Halle, 1697). Toho druhu jest také dílo J. A. v. Rieggera, *Harmonische Wahlkapitulation Kaiser Joseph des II.* (Prag 1781/82), kde seřazeny jsou kapitulace od Karla V. až po Josefa II. v jednotlivých člácích; tím dílo stává se nepřehledným. Nejlepším po této stránce jest vydání Chr. Zieglera, *Wahlkapitulationes* (Frankfurt, 1711), kde obsaženy jsou volební kapitulace od Karla V. až po Josefa I. a při každé jsou konkordanční tabulky. Ku konci teprve připojena jest »tabula generalis harmonica capitulationum«.

talnik hist., XX. (1906), str. 1 násl., 397 násl.; Kutrzeba St., *Kilka kwestyi z historii ustroju Polski*, eod. I., str. 589 násl.; Balzer, *O kilku kwestyach spornych z historii ustroju Polski; Państwo polskie w pierwszem siedmziesięcioleciu XIV. i XV. wieku*, *Kwartalnik hist.*, XXI, 1, 193; Stadnicki, *O tronie elekcyjnym domu Jagiellonów w Polsce*, Lwów, 1880; Silnicki, *Prawo elekcyi królów w dobie Jagiellońskiej*, Lwów, 1913; Prochaska, *Król Władysław Jagiełło*, I, II., Kraków, 1908; Kolankowski, *Elekcyja Zygmunta Augusta*, *Kwartalnik historyczny*, XIX.; Finkel, *Elekcyja Zygmunta I.*, Kraków, 1910.

¹⁾ Rosenmann, *Staatsrecht des Königreichs Hungarn*, Wien, 1792, str. 52 násl.; Krajner Emerich, *Die Ursprüngliche Staatsverfassung Ungarns seit der Gründung des Königthums*, Wien, 1872, str. 445 násl.; Virozsil Anton, *Das Staats-Recht des Königreichs Ungarn*, I., Pest 1865, § 30–33; Kiss István, *Magyar közzog*, Budapest, 1888; Timon v. Akos, *Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte*, Berlin, 1909, str. 114 násl., 520 násl.; Bartal Georg, *Commentariorum ad historiam status iuris publici Hungariae aevi medii libri XV.*, 1847; Turba, *Die Grundlagen der Pragmatischen Sanction*, I. (Ungarn); Kadlec, *Uherské ústavní dějiny* (1907); Marczali, *Ungarische Verfassungsgeschichte* (1910); Nagy O., *Ungarische Verfassungsgarantien*, Praha 1909; Szekfü, *Der Staat Ungarn*, Stuttgart, 1918, str. 54 násl.

Novější literatura německá úplně volební kapitulace zanedbala. Jsou tu sice pojednání: Waltzovo o kapitulaci Karla V.¹ a Frensdorffovo, který ve svém článku o hansovních městech pojednává také o volebních kapitulacích.² Ale tato pojednání, prvé pro svoji speciálnost, druhé pro svoji všeobecnost nevyhovují. Také dílo Siemsen A., *Kur Brandenburgs Anteil an den kaiserlichen Wahlkapitulationen von 1689–1742* (Weimar, 1909) věnováno jest všeobecné účasti kurfirsta Braniborského na volbách císařských. Z ostatních děl, které jednájí o volbách panovníků německých přihlíží se k volebním kapitulacím velmi málo. Výminku činí dílo B. Weicker, *Die Stellung der Kurfürsten zur Wahl Karls V. im Jahr 1519* (Eberings hist. Studien, Heft 22, 1901), kde zvláště v doplňku řeší se některé důležité otázky volby Karla V.

Z tohoto nedostatku vyplynula studie Hartungova, *Die Wahlkapitulationen der deutschen Kaiser und Könige*, *Sybels Historische Zeitschrift*, 107 (1911), str. 306 násl. Třeba rozsahem malá, pojednává o všech volebních kapitulacích německých. Ale také toto dílo úkolu svému nevyhovuje, protože nepřihlížejíc k analogickým zjevům v okolních zemích velmi málo hledí k předchozímu vývoji kapitulací.

Jinak bylo v literatuře německé přihlédnuto ku kapitulacím jen v dílech o volbách jednotlivých panovníků. Díla ta citována budou až při vylíčení dějin kapitulací. V poslední době pouze ve třech dílech bylo více povšimnuto si kapitulací. Kern ve svém díle *Gottesgnadentum und Widerstandslehre* (Lipsko 1915) probírá zvláště zjevy, které předcházely vlastním kapitulacím. Přednost tohoto díla spočívá právě v tom, že neomezuje se jen na práva germánská, nýbrž v poznámkách, které tvoří přílohy, má zprávy i z jiných práv. Ale dílo věnováno jest jinému předmětu a ohraničuje se jen na dobu starší. V druhém současném díle Wolzendorff, *Staatsrecht und Naturrecht in der Lehre vom Widerstandsrecht des Volkes gegen rechtswidrige Ausübung der Staatsgewalt*, Breslau, 1916, jest přihlédnuto také ke kapitulacím německým a při vylíčení ústavy státu stavovského také k ústavám států jiných. Řešíc povahu státu stavovského vysvětluje povahu a podstatu kapitulací. Svým širokým rozhledem činí tak velmi poučným, ovšem opět nikoli vyčerpávajícím způsobem. Konečně třetí dílo Iwand, *Wahlkapitulationen d. 17. und 18. Jh. und ihr Einfluss auf die Entwicklung des Ebenbürtigkeits- und Prädikatsrechts* (1919) jest dílem, které opět omezuje se časově na dvě století ve vývoji kapitulací a kromě toho také obsahově přihlíží k nepatrně pouze části bohatého obsahu kapitulací.

¹⁾ Waltz O., *Die Wahlverschreibung Karls V. in ihrer Genesis*, *Forschungen zur deutschen Geschichte*, X., 1870.

²⁾ F. Frensdorff, *Das Reich und die Hansestädte*, *Z. f. Rg. Savigny G. A.* Bd. 20 (1899), str. 115 násl.

V jiných dílech všeobecných o právních dějinách německých činí se o kapitulacích pouze zmínky často nepostačující významu kapitulací.¹

¹) Eichhorn K. F., Deutsche Staats, u. Rechtsgeschichte³ (1844), IV., 11 násl., 282, 517; Stobbe, Geschichte der deutschen Rechtsquellen (1864), II., 188; Pütter, Historische Entwicklung (1786), I., 350, II., 118 násl.; Schröder, Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte (6. vyd.) (1919–1922), 903 násl., 968 násl.

ČÁST I.

POJEM A VÝVOJ VOLEBNÍ KAPITULACE A KORUNOVAČNÍHO REVERSU.

Volební kapitulací a korunovačním reversem nazýváme smlouvu mezi nastupujícím panovníkem a mezi osobami, které účastní se při nastoupení panovníka na trůn jako volitelé neb jako zástupci lidu a později země, o formě budoucí vlády panovníkovy.¹

Kapitulace i korunovační revers jest smlouva a zavazuje tudíž obě strany jak panovníka, tak i jeho volitele, po případě i ty, kteří účastní se při jeho dosazení na trůn.²

V 17. stol. definuje se říšská kapitulace volební ve vědeckých pojednáních: »conventio novi Regis Romanorum cum electoribus suo et reliquorum ordinum imperii Romano-Germanici nomine de forma et modo regiminis futuri, publice salutis causa inita.«³ Kapitulace volební jest podle názorů tu vyslovených základním zákonem říšským (lex fundamentalis), podle kterého má se řídit vnitřní řád státní v říši.⁴ Ač ve striktním smyslu kapitulace zákonem není, jest u spisovatelů této doby za zákon pokládána.⁵

V době státu stavovského má volební kapitulace zvláštní význam; neboť v tu dobu jsou ve volebních kapitulacích obsaženy svobody stavovské. V těchto privilegiích a svobodách stavovských jsou pak obsaženy

¹) Hartung, Wahlkapitulationen I. c. 315 ve svém pojednání definuje volební kapitulace: »bindende Abmachungen zwischen der Gesamtheit der Wähler und dem Gewählten«.

²) Lengnich, Jus Publicum, I., str. 9 o polských kapitulacích praví: »conventiones inter regem electum et Ordines, quibus rex et ordines obligantur«.

³) Rieggerus, De capitulatione, II., C. H. Hornii Diss., str. 2 (1697).

⁴) Limnaeus, I. c. 31; De caetero, quoniam capitulatio, ut supra dixi, Moguntino Electore teste, est formula constituendi et regendi imperii, ideo ex ea deprehendere licet, quae sit forma vel status imperii.

⁵) Goldastus, Politica imperialia, str. 612: Capitulatio, nihil aliud est, nisi Lex Germanorum regia, vel Lex Regni, aut Lex Imperii, qua populi Germanici summum Imperium, vel qua regimenta populi in Imperatorem designatum transferuntur certis conditionibus, quarum a variis cap. dicta quoque est Capitulatio; srv. Schröder, Lehrbuch,⁶ 969.

hlavní zásady stavovské ústavy vůbec, zvláště v době, kdy se stavové do-
mohli vlády ve státě.¹

V těchto dobách omezovala se kapitulacemi silně moc panovníků.
A proto platila slova Limnaeova o kapitulaci: »ubi maior capitulatio, ibi
liberior populus iure censeri debet.«² V době, kdy stoupala převaha na
straně stavů, množily se články kapitulací.

Možno proto srovnati volební kapitulace stavovských států s ústav-
ními listinami států moderních. Rozdíl mezi volební kapitulací a moderní
ústavní listinou spočívá v tom, že kapitulace jest pouze osobním příslibením
se strany nastupujícího panovníka, jež zaniká smrtí panovníkovou, kdežto
moderní ústavní listina má býti trvalým zákonem pro celý další život státu.
Ale volební kapitulace nabyly i přes svou prozatímnost významu dnešních
konstitučních listin tím, že jedna kapitulace stala se základem pro kapitulace
další a tak vlastně původní kapitulace trvá dále.³ I v moderní době za-
chovala přísaha královská na ústavu formu středověké kapitulace v mo-
derní ústavě anglické.⁴

I v moderních ústavách vyskytá se ustanovení, že má býti panovníku
holdováno jen tehdy, když přísahal dříve na ústavu.⁵ Je známo, že i v mo-
derní ústavě maďarské zůstal v plné platnosti inaugurační diplom, stará
to kapitulace z ústavy stavovské.⁶

Dříve než přikročíme ku vylíčení vývoje volební kapitulace a koru-
novačních reversů, musíme se zmíniti o rozdílu mezi vlastní volební ka-
pitulací a korunovačním reversem.

Rozdíl mezi volební kapitulací a korunovačním reversem, ač v základě
oboje jak kapitulace, tak i korunovační revers jsou týmž institutem právním,
pramení z rozdílu mezi monarchií volební a monarchií, v níž mělo převahu
právo dědické. V monarchii volební, kde byla svobodná volba při na-
stupování na trůn, uplatnila se volební kapitulace. Tam, kde panovník
nastupoval úplně na podkladě dědičnosti trůnu neb dědické právo mělo
tu aspoň převahu nad volbou, vydával panovník korunovační revers neb
mohli bychom také říci korunovační kapitulaci.⁷

Ve středověku vytvářely se ve státech střední Evropy zvláštní poměry
v trůnním právu, které daly podnět ku vzniku oněch právních institutů,

¹) Wolzendorff, l. c. 59.

²) Limnaeus, l. c. 6.

³) Hartung, l. c. 329.

⁴) Hatschek, *Englisches Staatsrecht* (1905), str. 596.

⁵) Kern, *Gottesgnadentum*, 155 uvádí příklad ústavy ve Württembersku.

⁶) Srv. níže.

⁷) Výrazu toho užil po prvě Schreuer, *Die rechtlichen Grundgedanken der fran-
zösischen Königskronung* (1911), 47.

o nichž chceme jednati. Abychom tudíž blíže poznali povahu těchto in-
stitutů, dlužno se nejprve seznámiti se základními otázkami trůnního práva
v těchto státech.

V nejstarší době vyvíjí se vladařství u národů střední Evropy na zá-
kladě práva volby celého kmene, který si volí svého krále. Princip volby
jest v platnosti v nejstarší době zvláště u kmenů germánských. U západ-
ních kmenů germánských vystupuje forma státní republikánská, u východ-
ních kmenů panuje monarchistická forma, která liší se od západní jen tím,
že panující král byl volen z určitého rodu.¹ Podobně bylo u kmenů slo-
vanských, kde osudy rodu řídil obyčejně nejstarší z rodu ustanovovaný
ostatními členy rodu.

Později, když národy střední Evropy zaujímají pevná sídla a vznikají
kmenová knížectví, po případě i velké říše, mění se tento systém a vla-
dařství u národů ve střední Evropě stává se dědičným, ale dědičnost trůnu
jest zvláštního způsobu. Po smrti vládnoucího člena rodu nastupuje na
trůn rod celý a uskutečňuje se rozdělování vlády mezi jednotlivé členy
rodu. Lid nemá nároku, aby účastnil se při nastoupení jednoho člena rodu,
po případě při dělení země mezi jednotlivé členy rodu. Nastupování na
trůn zakládá se tudíž ve starší době jen na právu rodovém t. j. na soukromo-
právním nároku určitého rodu nastoupiti na trůn a v dědickém právu pa-
nujícího rodu uplatňují se zásady, které panují v soukromém právu.

Teprve pohnáhlou, jak mizí a mění se stát patrimonijní, mění se i tento
nárok a nastupování na trůn nabývá rázu veřejnoprávního. Posloupnost na
trůn se individualisuje a vytvářejí se různé systémy posloupnosti: primo-
genitura nebo seniorat.

Současně nabývá i společnost vlivu na obsazování trůnu. Objevují se
volby panovníků. Volby tyto jsou ve starší době stále výjimkami a zjevem
revolučním. Volba uplatňuje se jen tehdy, když se rozhoduje mezi více
pretendenty na trůn, buď že ještě určitý řád nástupnický se nevyvinul, nebo
že nastupují příbuzní boční, po případě ženy. Volba nastupuje i tehdy,
když předchůdce nenaznačil nástupce svého. Volba uskutečňuje se ovšem
také, vymřeli vládnoucí dynastie.²

Teprve pohnáhlou stávají se tyto volby revoluční pravidelnými a na-
bývají povahy právní a pohnáhlou systém volby nabývá vrchu při obsa-
zování všech míst jak ve státě, tak i v církvi, takže později veřejná práva
ve střední Evropě ani církevní právo nezná pouze zrozeného vládcce, nýbrž
vždy účastní se při nastoupení na trůn lid, po případě stavové.

¹) Schücking, *Regierungsantritt*, str. 1 ns.; Below, *Der deutsche Staat*, str. 159 ns.

²) Srv. výstižné vylíčení tohoto vývoje pro Polsko u Balzera, *O następstwie tronu
w Polsce*, Kraków, 1897 a také v jeho díle *Królestwo Polskie* (1295–1370), III. díl (1920),
str. 1 a násl.

Vládce ve středověku pak pravidelně ve státech střední Evropy nenastupoval na trůn svobodnou volbou. Kandidát na trůn z práva dědického měl pravidelně přednostní právo na trůn, právo čekané na základě svého původu a královského zrození. Ale byli to volitelé, kteří určitou osobu z panujícího rodu povolávali na trůn.¹ Zvláštností staré volby na královský a knížecí trůn bylo, že nebyla volena jedna osoba, nýbrž volen byl vždy celý rod.² Zvolený na trůn zakládal novou dynastii a jeho potomci nastupovali na trůn právem dědickým, ale opět za účasti volitelů. Podle výkladu některých badatelů dějin práva německého sám výraz »könig«, »konungr« dokazuje uvedený způsob nastupování na trůn, neboť znamená původně syna krále, člena panujícího rodu.³

Nastává tu tudíž smíšení volby s právem dědickým, neboť dokud jsou tu potomci vládnoucí dynastie, jsou »voleni« ti z této dynastie, kteří mají dědický nárok. Jest to volba dědická. Tato »volba« jest pak vlastně uznáním dědického nároku určitého člena vládnoucího rodu, po případě záleží v tom, že uznáno jest rozhodnutí předešlého vládnoucího krále, který rozhodl sám o posloupnosti. Volbou projevuje se tudíž uznání panovníka se strany lidu a panovníkovo ius ad rem, které dosud měl právem dědickým k trůnu mění se v ius in re.⁴ Uznáváno jest tudíž sice právo určité dynastie na trůn, ale mohlo se podle tehdejších názorů uplatnit jen tenkrát, bylo-li uznáno se souhlasem předních mužů v zemi a později stavů. Uznání nového panovníka holdováním potvrzuje jeho nastoupení na trůn.⁵

Patrně z toho, že pokud tu byla určitá dynastie, její trvání podporovalo právo dědické; vymřelo-li po sobě více dynastií byla tu příležitost uplatnit systém volby. Toto smíšení práva dědického i volby jest pravidlem u všech národů střední Evropy na počátku jejich státního vývoje i v době pozdější, kdy vytvářejí se již státy stavovské.

Vyskytá se již ve starší době u kmenů germánských⁶ a typicky jest tento způsob nastupování vyjádřen u Franků: »Francorum gentis... mos

¹) Kern, Gottesgnadentum, 14, 15 násl.

²) Jest to t. zv. Geblütsrecht, srv. na př. Endlicher, Monumenta Arpad, str. 7: ut quandiu vita duraret, tam ipsi quam etiam posteris suis, semper duces haberent de progenie Almi ducis.

³) Pflug Hartung, Zur Thronfolge in den german. Stammesstaaten, Z. f. Rg. G. A. 24, 177; Brunner, Deutsche Rg. (1906), 167; Kern, l. c. 19; Balzer, Królestwo Polskie (1920), III., 49.

⁴) Hartung, Die Thronfolge im deutschen Reich bis zur Mitte des elften Jahrhunderts, Forsch. z. d. Geschichte, 18, 131; Krüger, Grundsätze und Anschauungen bei den Erhebungen d. d. Könige (1911), str. 14; Kern, l. c. 26, 296.

⁵) Hartung, Thronfolge, Forsch. z. d. Gesch., 18, 136.

⁶) Phillips G., Über Erb- und Wahlrecht mit besonderer Beziehung auf das Königthum der germanischen Völker. Vermischte Schriften, I., str. 104 násl.

semper fuerit, ut rege decedente alium de regia stirpe vel successione... eligent.«¹ Toto smíšení práva dědického a volby udrželo se u Franků i za Karlovců i v době pozdější ve Francii jeví se tento zápas mezi dědickým právem určité dynastie a mezi volbou oprávněných.²

Stejně charakteristické spojení volby práva dědického a volby jest také v Anglii.³

Zvláštní povahu nastupování jednak právem dědickým, jednak volbou zachovala i říše německá. Tu zcela zřejmě mísí se dědické právo s volbou. Nelze tu mluvit o říši čistě volební v moderním slova smyslu, nýbrž byla tu říše, v níž nastupovali panovníci právem dědickým, které však bylo určitým směrem modifikováno zvláštní povahou říše.⁴ Od r. 1257 vystupují jako volitelé kurfirsti. Zlatá bulla uznala je pak zákonně. Kurfirsté byli omezeni ve svém volebním právu. Nemohli svobodně voliti, aniž by dbali dědického nároku určitých osob. Pod vnější formou říše volební,⁵ panovala zvláště v době císařské úplně myšlenka monarchie dědičné.⁶

Zjev, že i když potom trůn byl dědičným v určitém rodě, společnost nabývá vlivu a práva volby, dokazuje i způsob nastupování na trůn uherský. Tu nesporně již od nejstarších dob na trůn nastupují potomci Arpádovi a mezi nimi rozhoduje volba i fakticky vytvořený systém primogenitury.⁷ Spojení volby a práva dědického jest patrné na př. při volbě Ondřeje III. Tu se praví o jeho nastoupení na trůn: »...cum consensu venerabilium patrum archiepiscoporum, episcoporum, baronum, procerum et nobilium regni nostri apud Albam... fuissemus coronati et in regni gubernaculum suc-

¹) Kern, l. c. 297.

²) Schreuer, Die rechtlichen Grundgedanken der französischen Königskrone (1911), str. 20 násl.; Fustel de Coulanges, Les transformations de la royauté pendant l'époque Carolingienne (1914), str. 264, zvl. 288; Violette, Histoire des institutions politiques (1890), I., 240, II. (1898), 52; Esmein, Cours élémentaire d'histoire du droit français (1921), str. 60, 314.

³) Hatschek, Englische Verfassungsgeschichte bis zum Regierungsantritt der Königin Victoria (1913), 60, 65 násl.

⁴) Hartung, Die Thronfolge im deutschen Reich bis zur Mitte des elften Jahrhunderts, Forschungen z. deutschen Gesch., XVIII., 129 násl.; Schulze, Das Recht der Erstgeburt, Lipsko, 1851, 26; Schulze, Geschichtliche Entwicklung der fürstlichen Hausverfassung im deutschen Mittelalter Z. f. Rg. VII., 323 násl.; von Dundern, War Deutschland ein Wahlreich? Festschrift Wach, III., 191.

⁵) Kurfirsté vždy zdůrazňovali ovšem svobodnou volbu, srv. protokol o volbě Matyášově z r. 1612, Müldener, Capitulatio harmonica, Appendix.

⁶) Maurenbrecher, Geschichte der deutschen Königswahlen vom 10 bis zur Mitte des 13. Jh., Leipzig, 1889, I.

⁷) Krajner, Staatsverfassung, 445 násl.; Timon, Ungarische Verfassungs- u. Rechtsgeschichte, 115 násl.; Ferdinandy Géza, Die Thronfolge im Zeitalter der Könige aus dem Arpadenhaus, Ungarische Rundschau, 1913, str. 757 násl.

cessissemus iure et ordine geniture...¹ Když vymřel rod Arpádovců na- byl národ práva volby. Volí krále svobodně, ale jeho rodinu pokládá za rodinu královskou, takže opět uplatňuje se dědické právo této rodiny.² Ve 14. a 15. století vystřídala se tu řada dynastií a nabytí tím převahy systém volby, který stavové v Uhrách snažili se udržeti i za Habsburků. Za Habsburků nastupoval sice vždy člen rodu Habsburského, ale byl vždy volen. Je tu volba relativní (praeelectio) až do r. 1687. Tu se nástupnictví změnilo ve prospěch práva dědického.³

Také v Polsku byl stejný vývoj trůnního práva.⁴ Trůn tu byl dědičný až do 15. století, byt vystřídaly se tu různé dynastie. Také v Polsku však záhy uplatňuje se volba a vzniká tu také zápas mezi obojím systémem. Kdežto však v Čechách a i v Uhrách zvítězil konečně systém dědičnosti trůnu, v Polsku úplně nabytí převahy volba r. 1573. Ač i potom brán jistý zřetel a ohled na příbuznost s dříve vládnoucí dynastií, byl trůn skutečně svobodně volebný. Tím liší se Polsko od ostatních říší ve střední Evropě.

Charakteristickým příkladem smíšení práva dědického a volby poskytuje i nastupování na trůn český. Již v nejstarší době mluví se o volbě panovníků, ač volba omezuje se jen na jednu dynastii. Plně uplatňuje se jen po vymření této dynastie.⁵ Později vytváří se v českém trůnním právu pojem přijetí panovníka a mluví se o králi voleném, přijatém a dědičném, při čemž pojmy tyto se mísí. Přijetím panovníka uznává se dědický nárok panovníkův na trůn.⁶ V 15. století u nás počíná také zápasit systém volby s právem dědickým. Stavové získávají pro sebe moci a silně omezují panovníka, uznávající jeho nárok dědický. Stavové mluví o volbě, kdežto panovník mluví o nastoupení na základě práva dědického. Tento systém smíšené dědičnosti trvá v českém státě i po století 16. Začátkem století 17. vítězí úplně systém volby, ale za krátko je utlumen úplně vítězstvím absolutismu a dědičnosti.

¹) Kovachich, Sylloge, 15; Endlicher, Monumenta Arpadiana, 615.

²) Timon, l. c. 520 násl.; Kadlec, Uherské ústavní dějiny, str. 11.

³) Kadlec, Uherské ústavní dějiny, 27; srv. Smolka, Ferdinand des Ersten Bemühungen um die Krone von Ungarn, Archiv für österr. Geschichte, 57, str. 1 násl.; Gindely A., Ueber die Erbrechte des Hauses Habsburg auf die Krone von Ungarn in der Zeit von dem Jahre 1526—1687. Archiv für österr. Geschichte, 51, str. 195 násl.

⁴) Balzer, O następstwie tronu w Polsce (Rozpr. Krak. Akad., 1897); Kutrzeba, Historia ustroju Polski w zarisie⁶ (1925), str. 22, 106, 196; Kadlec, Ústavní dějiny Polska, Praha, 1908, str. 55 násl.; Balzer, Królestwo Polskie, III., str. 1 násl.

⁵) Loserth J., Das angebliche Senioratsgesetz des Herzogs Břetislav (Videň, 1882), str. 59.

⁶) Kalousek, České státní právo, 189; Balzer, Królestwo, III., 111; Kadlec, Ústavní dějiny Polska, str. 60; Kapras, Právní dějiny zemí české koruny, II., 180, 399.

Právě tak, jak vyvíjelo se trůnní právo ve státech střední Evropy, tak také poněkud vyvíjely se volební kapitulace a korunovační reversy, a to současně s účastí volitelů, velmožů a stavů při nastoupení panovníka na trůn.

Volební kapitulace a korunovační revers nabytí ovšem největšího významu v době státu stavovského, ale vlastní počátky obou institutů jsou starší již před dobou státu stavovského.

Pokládáme nutným sledovati starší vývoj a nesouhlasíme s těmi badateli, kteří prohlašují, že kapitulace pozdější nesouvisí s analogickými zjevy předcházejícími.

Již od nejstarší doby pokud jde o poměr mezi vládcem a poddanými slyšíme o tom, že u kmenů germánských, o nichž máme podrobnější zprávy než o jiných, vyskytá se přísaha poddaných vládci.¹ Tato přísaha, která jeví se v holdování poddaných, není výtvořem práva lenního. Vznikla již dříve před vytvořením státu feudálního a pramenem poměru mezi panovníkem a mezi poddanými jest právo státní. Prísaha poddaných měla založiti poměr mezi panovníkem a poddanými.

Původní poměr mezi panovníkem a poddanými, zakládající se na právu státním, změnil se vlivem lenního práva na poměr mezi lenním pánem a vasal. Mezi lenním pánem a vasalem je dvojstranný poměr, podle něhož vasal jest povinnen k určitým službám svému pánu, ale i pán jest zavázán poskytovat ochranu vasalu a zachovati a vyplniti sliby, jež mu učinil.

Prísaha věrnosti poddaných a holdování, jak jsme upozornili, byla tu již dříve před vytvořením státu feudálního. A proto, i když později vlivem práva lenního za doby státu feudálního v užším smyslu poměr mezi vládcem a poddaným se změnil, hledati jest vysvětlení poměru mezi poddanými a panovníkem v době starší.

Původ přísahy poddaných a holdování jest klásti do té doby, kdy začaly se tvořiti velké říše a začalo se vytvářeti dědické právo určité dynastie. Dědické právo pak toto nebylo dosti utvrzeno a nastupující panovník nebyl dosti jist, že nastoupení jeho bude uznáno ode všech. Vytvořil se tudíž způsob holdování, který jest jakýmsi zbytkem práva volebního v té době, kdy se staly říše dědičnými, či lépe, kdy nabytí dědické právo převahy. Toto holdování neděje se také ve svých počátcích dobrovolně, nýbrž na rozkaz panujícího. Jest spíše povinností než právem,² je však formou, jakou účastnil se lid na nastoupení panovníka na trůn.³

¹) Below, l. c. 214; Wolzendorff, l. c. 46; srv. Hartung, Thronfolge, Forschungen z. d. Gesch., XVIII., 136. O povaze této přísahy srv. Gierke, Schuld und Haftung, 135 násl.; Schröder, Lehrbuch d. d. Rechtsgeschichte⁶, str. 117.

²) Schücking, Der Regierungsantritt, 41; Below, l. c. 215.

³) Schreuer, Die Grundgedanken, 170.

Přísaha věrnosti poddaných ve své povaze podmiňuje pak vzájemnost. Panovník žádaje přísahu věrnosti, po případě i tuto přísahu nařizuje, byl vázán k tomu, aby sám i ze své strany učinil přísahu. Již od počátku, kdy objevují se přísahy poddaných, objevují se také přísahy a sliby panovníků.¹

V korunovačních rádech, jak ještě uvidíme, vyskytují se již od počátku přísahy panovníků, které jsou zprvu aktem čistě církevním. Později vnikají do korunovačních rádu prvky světské. I korunovační přísaha se mění a nabývá rázu veřejnoprávního. Vedle přísahy církevní vzniká korunovační přísaha světská. Kromě ní slyšíme již od nejstarších dob o tom, že panovník skládá před neb při korunovaci určité sliby obsahující již otázky rázu čistě světského.

Sliby kandidátů na trůn vyskytají se v těch případech nejprve, kde kandidát není předem jist ani příbuzenstvím se zemřelým panovníkem, t. j. není-li určitého řádu nástupnického nebo není-li tu potomka vůbec, ani není předchůdcem designován. Mezi voliteli v tomto případě vzniká nejistota o formě budoucí vlády a žádají proto na kandidátu určité sliby, které by jim zaručily neporušitelnost jejich práv.²

V mnohých případech již ve starší době korunovace a pomazání královské mohlo se státi teprve po přípravě královské. Mezi aklamací lidu a mezi sliby královskými byl vztah, neboť sliby panovníkovy byly skládány pravidelně před aklamací.³ Tyto přípovědi panovníkovy, které panovník, jak zmíněno, skládá před nebo při korunovaci, jsou předchůdcem vlastních volebních kapitulací. Jsou také, jak uvidíme, v literatuře nazývány volebními kapitulacemi. Liší se skutečně od pozdějších volebních a korunovačních kapitulací jen tím, že nejsou institutem stálým a institutem vyhraněným, jak tomu bylo později.

Účastenství volitelů, po případě lidu při nastoupení panovníka na trůn jest zaručeno již od doby velmi dávné také v t. zv. aklamaci. Aklamace, která, jak zmíněno, jest závislá na slibech panovníkových, záleží v tom, že při počátku slavnosti nastoupení panovníkova na trůn a sice před pomazáním a před korunovaci, jest dána přítomnému lidu otázka, zda panovníka lid přijímá, načež následuje aklamace lidu.

O aklamaci lidu slyšíme již od IX. stol. u Franků a zůstává pak ve Francii v korunovačních formulích, ale mění se a zeslabuje se na pouhý kostelní zpěv.⁴

¹) Schücking, Regierungsantritt, 45; není zcela správným, co praví Pouillet, Constitution Brabançon, 40: »L'inauguration est un fait essentiel du régime féodal: c'était solennel par lequel le seigneur, prenant possession de ses domaines, nouait avec ses vassaux les relations de féauté destinées à sauvegarder leurs droits et leurs intérêts réciproques.«

²) Maurenbrecher, l. c. 195.

³) Schreuer, Grundgedanken, 56.

⁴) Schreuer, Die Grundgedanken, str. 33 násl.: týž, Über altfranzösische Krönungsordnungen, Z. f. Rg. G. A. XXX., 142 násl.; Kern, Gottesgnadentum, 153 násl.

V korunovační formuli německé již z doby Ottonské vyskytá se aklamace lidu.¹ Ve formuli německé vyskytá se trojí slib panovníkův, že zachová víru katolickou, že bude chrániti kostely a kněze a že bude království mu svěřené podle spravedlnosti svých předků řídit.²

Formule německá poněkud pouze změněna udržela se až do konce říše.³

Po způsobu francouzské a německé formule zná aklamaci také korunovační řád český z doby Karlovy. Naše trůnní právo zná ovšem již dříve také účastenství lidu na nastoupení panovníka na trůn český. Zná i aklamaci lidu.⁴ I v řádu Karlově vyskytají se otázky, které arcibiskup klade králi, zda chce víru křesťanskou zachovávat a pak, chce-li král řádně království české spravovat. Po kladné odpovědi králově (volo, promitto) obrátí se arcibiskup k lidu a otázce se ho, chce-li knížeti a správci se podati a chce-li ho býti poslušen. Načež lid odpovídá po třikráte, že rád.⁵

Podobnou formuli jako český korunovační řád má také korunovační řád polský a sice již ze století XIV. a zachovává ji ještě korunovační řád polský ze stol. XVIII.⁶

A jako v předcházejících korunovačních rádech tak i v uherském vyskytají se ve starší době korunovační přísahy panovníků a v době t. zv. volební periody ptá se palatin shromážděného lidu: »Akarjátok-e, hogy a jelen lévö N. N. királyságra koronáztasson?« Načež shromážděný lid odpovídá: »Akarjuk, éljen, éljen, éljen a király.«⁷

Všechny tyto zjevy jsou v úzké souvislosti s vývojem kapitulací a budeme je tudíž sledovati ve vylíčení kapitulace upozorňující na přísahy panovníků, na jejich sliby korunovační, z nichž vyvinuly se poněmhu volební kapitulace.

Když stát lenní změnil se ve stát stavovský, změnil se opět poměr mezi poddanými a panovníkem a pozbyl rázu poměru lenního a nabyl povahy veřejnoprávní a založen byl na poměru práva státního.⁸ Doba

¹) Widukind, Res gestae saxonicae, II., 1 (vyd. Waitz-Kehr 1904), str. 55.

²) Waitz, Die Formeln der deutschen Königs- und der römischen Kaiserkrönung vom zehnten bis zum zwölften Jh. Abhandl. d. hist. philol. Kl. Gesellsch. Göttingen, XVIII., 34, 35.

³) Schreuer, Die Grundgedanken, 36, 55.

⁴) Loserth, Das ang. Senioratgesetz, 71.

⁵) Loserth, Die Krönungsordnungen, l. c. 29.

⁶) Kutrzeba, Zródła polskiego ceremoniału koronacyjnego, Warszawa, 1911, str. 21. Archiwum komisji histor., XI., 155: tu otázky kladené znějí: »Vis fidem sanctam a catholicis viris tibi traditam tenere et operibus iustis observare? Vis sanctis ecclesiis ecclesiarumque ministris tutor et defensor esse? Vis regnum tibi a deo concessum secundum iusticiam patrum tuorum regere et defendere?« Eod. l. 176, 186, 198; srv. Balzer, Modus eligendi regis z początku XVI. w., str. 21.

⁷) Virozsil, Staatsrecht, I., 319; Kiss István, Magyar közigjog, 275; Lünig, Theatrum ceremoniale, II., 48.

⁸) Wolzendorff, l. c. 47.

státu stavovského jest dobou, ve které se plně uplatňují volební kapitulace a v níž dostupují vrcholu svého vývoje.

Povaha státu stavovského podmiňuje poměr mezi panovníkem a stavy. Panovník a stavové jsou samostatnými subjekty státního práva a státní moci stojící proti sobě a nejsou spojeny nějakým organickým, vyšším celkem. Jak panovník, tak i stavové mají samostatný obor své kompetence, kde každý z nich je úplně samostatný a samostatně jedná a postupuje. Tam, kde oba subjekty se ve své činnosti státní setkávají, děje se tak výhradně na podkladě smlouvy. Vzniká mezi nimi mutua obligatio, pro stavy jako zástupce lidu povinnost býti poddán panovníkovi, pro panovníka pak respektovati a zachovávat svobody, které stavům potvrdil.¹

Mezi státy střední Evropy nutno lišiti v době státu stavovského dvě skupiny. V jedné skupině jsou monarchie volební a ve druhé jsou monarchie, v nichž převahu má právo dědičné.

V monarchiích volebních jest charakterisovati volbu panovníkovu v souvislosti s volebními kapitulacemi jako synallagmatickou smlouvu.² Volba panovníkova právě tak jako omezení práv panovníkových volebními kapitulacemi vznikají vzájemnou smlouvou mezi panovníkem a stavy.

Pro typ volební monarchie má myšlenka smlouvy mezi panovníkem a lidem zvláštní význam. Neboť tu moc vladařova jest založena právě na smlouvě a vzniká tím, že naň byla přenesena se strany lidu.

Krammer³ charakterisuje volbu krále německého praví, že původně byla volba pouze uzavřením smlouvy mezi dvěma kontrahenty. Kontrahenti byli vázáni k vzájemné věrnosti. Jiných se smlouva netýkala. Později volba krále přešla pouze na úzký kruh osob. Volební akt nabyl přesné formy a zároveň všeobecné působnosti. Volba panovníkova nabyla tudíž jiné podoby. Podstata její neležela již pouze v tom, že byla smlouvou mezi určitými osobami, nýbrž v tom, že přenášela vládu nad říší na určitou

¹) O dualistické formě stav. státu viz Gierke, Genossenschaftsrecht, I., 535 násl., 564 násl.; Below, Territorium und Stadt (1900), 248 násl.; Rachfahl, Der dualistische Ständestadt in Deutschland, Jahrb. f. Gesetzgebung, 26 (1902); Alte und neue Landesvertretung in Deutschland, I. c. 33 (1909), 110 násl.

²) Wolzendorff, I. c. 170. Teoretické pojetí smluvního poměru panovníka a lidu vzniká již v 11. století. Panovník podle této teorie není suverenním pánem, není jím ani lid, nýbrž vláda panovníkova zakládá se na oboustranné úmluvě mezi panovníkem a lidem; srv. Bezold, Die Lehre von der Volkssouveränität während des Mittelalters, Historische Zeitschrift 36 (1876); Koch, Manegold von Lautenbach und die Lehre von der Volkssouveränität unter Heinrich IV. Hist. Stud. hg. Ebering H. 34 (1902). Později rozvinuli tuto teorii monarchomachové. Je velmi dobře známo, jak tento názor o smlouvě mezi panovníkem a lidem uplatnil se zvl. v Anglii. Hatschek, Englisches Staatsrecht, Tübingen, 1905, str. 590.

³) Wahl und Einsetzung des deutschen Königs im Verhältnis zueinander (Weimar, 1905), 107.

osobu. Nezakládal se jí tudíž více poměr mezi voliteli a volencem. Tento určitý poměr byl zakládán smlouvou před volbou uzavřenou. Z volebních smluv vytvořila se v novější době volební kapitulace, kterou určován byl poměr mezi králem a kollegiem kurfirstů, dále mezi králem a stavy a mezi králem a říší.

Charakteristiku tuto možno vztáhnouti i na jiné státy volební ve střední Evropě, zvláště na Uhry a na Polsko. Tu ovšem zdůrazňována jest ještě korunovace, nikoliv jako v říši německé pouze volba.

I v monarchiích dědičných v době státu stavovského možno spatřovati smlouvu v uznání nároku dědicova na trůn se strany stavů a v uznání svobod stavů se strany panovníka. Neboť v monarchiích dědičných vystupovalo právě uznání nároku dědicova se strany stavů do popředí právě tak jako volba v monarchiích volebních. Tím, že stojí proti sobě ve státě stavovském dva samostatné subjekty, jeví se každý vzájemný styk jejich smlouvou. Tím pak, že v monarchiích dědičných předkládají se panovníkům určitá privilegia, aby je potvrdil, přibližují se monarchie dědičné monarchiím volebním.

V monarchiích zvláště dědičných pak vyskytá se obyčejně ještě t. zv. holdování stavů. Holdováním rozumí se ono právní jednání, kterým potvrzen jest slavnostně právní poměr mezi stavy a mezi panovníkem při jeho nastoupení na trůn. Lid, po případě zástupci jeho stavové slibují panovníkovi věrnost a panovník zaručuje jim naopak neporušitelnost ústavy.¹

Holdování toto jest pak obyčejně podmíněčné,² t. j. holdování stavů jest buď suspensivně podmíněno potvrzením stavovských svobod knížetem,³ nebo ve svobodách, které panovník potvrzuje, poslušnost stavů jest vázána resolutivně na zachování těchto svobod⁴ aneb v samotném holdování stavů slíbena jest poslušnost s resolutivní výminkou zachování zemských svobod.⁵

Pokusivše se takto o vystižení pojmu volební kapitulace a korunovačního reversu, o zdůraznění podmínek, za nichž kapitulace a korunovační reversy vznikaly, přikročíme ku vylíčení dějinného vývoje těchto institutů. Učiníme tak stát za státem upozorňující i na ony státy a země střední Evropy, kde volební kapitulace a korunovační reversy se sice nevyvinuly, kde však vznikly instituty, které volební kapitulace a korunovační reversy

¹) Leitner, Die Erbhuldigung im Hg. Steiermark, Mitth. f. Steier. Geschichte, I., 98; srv. Seeliger, Königswahl und Huldigung. Historische Vierteljahrschrift, I. (1889), str. 512.

²) Wolzendorff, I. c. 174 násl.

³) Jest tomu tak v Čechách, na Moravě i v Polsku. O tom bude ještě pojednáno v dějinách kapitulace.

⁴) Jest tak ustanoveno ve státech, kde vyvinulo se právo odporu. I o tomto případu bude níže pojednáno.

⁵) Srv. na př. ustanovení v přísaze šlechty sedmíhradské: Approb. Const., III., tit. 1, art. 1.

nahrazovaly. Zmíníme se v této části také o kapitulacích duchovních a o jejich významu pro kapitulace světské.

U *Ostrogotů*, u kterých převládá dědické právo a jen nepatrně uplatňuje se účastenství lidu při nastoupení panovníka na trůn, vyskytá se po prvé za Athalaricha r. 526 přísaha panovníkova, že bude zachovávat spravedlnost a mírnost ve své vládě. Tato přísaha panovníkova odpovídala přísaze věrnosti poddaných. Nejednalo se tu však o poměr smluvní mezi panovníkem a lidem, neboť přísaha poddaných dala se z rozkazu králova, ale přece jest tento případ charakteristickým. Neboť vzájemnost přísahy panovníkovy a poddaných obsahuje v sobě prvky smluvní (iurat vobis, per quem iuratis).¹

U *Visigotů* právě tak jako u *Ostrogotů* není ve starší době známo ničeho o přísaze, kterou by král činil před nebo při nastoupení na trůn, ač princip volby se u *Visigotů* velmi brzy uplatňuje.² Teprve později za *Rekisvintha* vyskytá se zmínka o přísaze královské, kterou král skládal před nastoupením na trůn. V 7. století přísahá král lidu již ex more, že neodepře mu spravedlnosti (ut iustitiam commissis populis non negarem).³ Concil Toledský (IV. 75) charakterisuje pak poměr mezi králem a lidem jako pactum. O obsahu přísahy takto charakterisované nejsme podrobně zpraveni, ale již tehdy připojuje se tato přísaha jako podmínka nastoupení na trůn⁴: sancimus, ut quisquis succedentium temporum regni sortierit aspiciem, non ante conscendat regiam sedem, quam inter reliqua conditionum sacramenta pollicitus fuerit hanc se catholicam non permissurum eos (židy) violare fidem.⁵ Někteří badatelé tu přímo mluví o kapitulaci volební, dovolávající se analogií pozdějších.⁶

K osmému concilu Toledskému přidán jest zákon krále *Recesvinta*, podle něhož musel král dříve než nastoupil na trůn přísahati na určité podmínky. Prísaha na tyto podmínky učiněna závislou na nastoupení na trůn: »Hujus sane legis sententia in solis erit principum negotiis observanda, atque ita perpetim valitura, ut non ante quispiam solium regale conscendat, quam iuramenti foedere hanc legem se in omnibus implere promittat.«⁷ Z těchto podmínek, které tu byly vysloveny, mnohé pak sku-

¹) Dahn, Könige der Germanen, II., 178, III., 316; Schücking, I. c. 44.

²) Pflug Hartung, Zur Thronfolge in den germ. Stammestaaten, Z. f. R. G. G. A. 24, 186 násl.; Schulze, Geschicht. Entwicklung d. fürstl. Hausverfassung. Z. f. Rg. VII., 335.

³) Schücking, I. c. I., 65.

⁴) Dahn, Könige, VI., 526–7.

⁵) Conc. Toled., VI., 3 (vyd. Brunsovo, 252).

⁶) Pflug Hartung, I. c. 200.

⁷) Conc. Toled., VIII. (vydání Brunsovo, str. 290), Leg. Vis. 2, 1, 6 (Mon. Germ. LL. Nat. 1, 51, 16 násl.); Schücking, Der Regierungsantritt, 68.

tečně opakují se, byť ovšem ve změněné formulaci v pozdějších kapitulacích. Není také pochyby o tom, že zákon *Recesvintův* čině nastoupení na trůn závislým na potvrzení podmínek má ráz základního zákona jako pozdější kapitulace.

Zda král u *Franků* za *Meroveovců* činil přísahu při nastoupení na trůn jest pochybné.¹ Neboť po smrti *Chlodvíkově* trůn stává se dědičným v rodě *Meroveovců* a nabývá tudíž vrchu dědické právo. Jsou však i tu příklady, kdy král lidu slibuje zachovati dosavadní zákony. Je tomu na př. při nastoupení krále *Chariberta I.* r. 561.² Stejně při nastoupení *Childericha II.* (673) setkáváme se s tím, že král musel potvrditi volební kapitulaci jemu předloženou.³ Ale i tento případ je sporným. *Waitz*⁴ zdůrazňuje ho a tvrdí, že snad tu bylo následováno starších příkladů, *Dahn* a po něm *Schücking* tvrdí, že slib *Childerichův* byl výmínečným a vynuceným pouze skupinou velmožů.⁵

Arnulfovci a *Karlovc* až do pol. IX. stol. neskládali žádné přísahy při nastoupení trůnu ani lidu ani sněmu. *Dahn* a *Waitz* tvrdí,⁶ že za *Pipina t. zv. primum mandatum regis ad populum*⁷ neobsahuje žádné přísahy, nýbrž pouze ujištění, že bude poskytnuta ochrana míru a spravedlnost v soudu. Teprve v IX. století vyvíjí se přísaha panovníků a od r. 813 vlastně lze již sledovati nepřetržitý vývoj. Toho roku *Karel Veliký* uložil svému synu, aby vykonal přísahu dříve než se stane císařem. *Karel* takovýmto způsobem dal vzor pro sliby a přísahy pozdější.⁸ *Ludvík Pobožný* vykonal pak slib, ve kterém zvláště byla zdůrazněna ochrana církve a zachování spravedlnosti lidu. Snad formule tato jest nápodoběním duchovních svěcení, snad také korunovačního obyčeje byzantského.⁹ Nastoupení *Ludvíka Pobožného* jest příkladem, že panovník musí skládati přísahu jako podmínku nastoupení ve vládu.¹⁰ Za *Karla II.* vyskytá se přísaha panovníka,

¹) Schücking, I. c. 153; Kern, I. c. 352.

²) M. G. SS. Mer. I., 384 násl.

³) M. G. SS. Mer. V., 289, 3 n.: ut talia daret decreta per tria quae obtinuerat regna, ut uniuscuiusque patriae legem vel consuetudinem observeret sicut antiqui iudices consuaverunt et ne de una provincia rectores in aliam introirent neque ullus ad instar *Hebronii* tyrannidem assumeret et postmodum sicut ille contubernalis suos despiceret: sed dum mutua sibi successione culminis habere cognoscerent, nullus se alii antefere auderet.

⁴) Deutsche Verfassungsgeschichte, II., 1, 210; srv. Kern, I. c. 353.

⁵) Dahn, Könige, VII., 3, str. 400.

⁶) Dahn, Könige, VIII., 6, 34. *Waitz*, Deutsche Verfassungsgeschichte, III. (1885), 288, pozn. 2.

⁷) Martène, De antiquis ecclesiae ritibus, II. (1736), str. 600.

⁸) Kern, I. c. 354; *Wolzendorff*, I. c. 138.

⁹) Schreuer, Grundgedanken, 44; *Sickel*, Das byzant. Krönungsrecht bis zum 10. Jh., Byz. Zeitschrift, VII., 522 za *Anastasia I.*

¹⁰) Kern, I. c. 355.

jíž skládá svým velmožům, aby jejich práva byla zachována. Přisahal r. 845 v Beauvais biskupům,¹ potom r. 848, když se dal korunovati za krále Aquitanie.²

Stejně tak přísahal potom r. 869 v Metách³ a r. 876 v Pavii jako král v Itálii.⁴ Charakteristickou jest přísaha Karlova v Metách.⁵ Tu nejprve biskup Metský prohlásil, že lid uznal nárok Karlův na trůn a že uznání tohoto nároku bude slavně prohlášeno, vykoná-li Karel náležitý slib. Na toto prohlášení Karel odpověděl (responsio Karoli ad populum). Odpověď jeho zároveň obsahuje slib, že bude ochraňovati církev a náboženství, že zachová a ochrání všechna subjektivní práva všech poddaných, že bude dbáti práva platného. Zachování těchto slibů jest zároveň předpokladem poslušnosti poddaných.⁶ Po tomto slibu obrací se biskup k lidu, zda má krále korunovati. Pak následuje aklamace lidem.

Přísaha tato jest důležitá proto, že jest prototypem pro jiné pozdější korunovační přísahy.⁷ Sliby královské franckých králů dávané při nastoupení na trůn zovou se »*promissiones regum*«. ⁸ Nejdůležitější z pozdějších slibů jest slib, který vykonal Ludvík Koktavý r. 877 v Compiègne. Ludvík tu vydal písemné potvrzení na místě pouhého ústního slibu. Slib jeho zněl: *Polliceor etiam me servaturum leges et statuta populo, qui mihi ad regendum misericordia Dei committitur, pro communi consilio fidelium nostrorum secundum quod praedecessores mei imperatores et reges gestis inseruerunt et omnino inviolabiliter tenenda et observanda decreverunt. Ego igitur Hlodovicus rectitudinis et justitiae amore hanc spontaneam promissionem meam relegens manu propria firmavi.*⁹ Tento písemný slib jest důležitý proto, že sloužil jako vzor pro pozdější přísahy francouzských králů. Při volbě Bosa r. 879, protože tento král neměl dědičného nároku, na podkladě kterého by nastoupil na trůn, vyvinuly se požadavky biskupů úplně ve volební kapitulaci.¹⁰ Boso tu slibuje hájiti víry katolické, zachovati všechna privilegia církevní, zachovati zákon a spravedlnost. Připojuje pak: »*quoniam*

¹) Boretius-Krause, Capitularia, II., 2, str. 387.

²) Annales Bertin. (vyd. Waitz) r. 848.

³) Annal. Bert. r. 869.

⁴) Annal. Bert. r. 876.

⁵) M. G. Capit. II., 338 násl., č. 276.

⁶) Eod. I.: in hoc ut honor regius et potestas ac debita obedientia atque adiutorium ad regnum ... constituendum ... ab unoquoque vestrum ... mihi exhibeatur, sicut vestri antecessores fideliter iuste et rationabiliter meis antecessoribus exhibuerunt.

⁷) Kern, I. c. 355.

⁸) Cap. II., 2, č. 283 Capitula electionis Hludovici Balbi; č. 285 Karolomani conventus Carisiacensis; č. 288 Odonis regis promissio.

⁹) Cap. II., 2, 364, Annal. Bert. r. 877.

¹⁰) Cap. II., 2, 366, č. 284.

homo sum, contra quemlibet animo excessero, secundum vestrum consilium corrigere curabo«.

Stejně tak jiný král francký, rovněž nikoli z rodu Karlovců, Wido, musel přísahati při svém zvolení na trůn.¹ Král tu opět musel slíbiti zachování všech výsad duchovních, zachování právního řádu a pořádku v zemi. Velmi důležité jest, co připojeno ke slibu Widona: »*Preterea, quia gloriosus rex Wido dignatus est nobis promittere conservaturus se prescripta capitula ... ideo nobis omnibus complacuit eligere illum in regem et seniore atque defensorem, quatinus amodo et deinceps illo nos secundum regale ministerium gubernante singuli nostrum in suo ordine oboedientes et adiutores pro posse existamus illi ad suam regnique sui salvationem.*« Jest tudíž zřejmo, že Wido byl zvolen jen tehdy, když potvrdil volební kapitulaci a volební kapitulace byla tudíž podmínkou, za které byl Wido zvolen.

Středověké korunovační řady francouzské obsahují dvě skupiny slibů královských. Jedna skupina obsahuje nezměněnou formu *Petitio episcoporum* a *Promissio regis* Ludvíka Koktavého. Druhá skupina má za obsah slib Ludvíkův nejen církvi, ale i lidu.

Professio z r. 877 doslovně se ovšem nevyskytá. Je nahrazena později formulí anglickou.²

Ve středověku pozbyla ovšem ve Francii tato formule pravého významu. Přece však myšlenka smlouvy mezi panovníkem a stavy stále žila i tu. Po smrti Jindřicha III., když měl nastoupiti Jindřich IV. na trůn, setkal se s odporem stavů a musel r. 1589 vydati stavům kapitulaci. Z tohoto příkladu jest zřejmo, že myšlenka volby žila ještě dlouho i ve Francii, kde se uplatňuje dědičnost trůnu a ponenáhu i vláda absolutní.³

Bude snad zajímavo zmíniti se na tomto místě i o císařských korunovacích v Římě. Při císařských korunovacích v Římě slyšíme, že budoucí císař již od 9. století slibuje obyvatelům Říma, že bude chrániti jejich práva a r. 875 se prohlašuje, že císař bude chrániti *pactum cum Romanis*. Později přísaha tato zní: »*Ego N. rex futurus imperator iuro me servaturum Romanis bonas consuetudines suas, sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei evangelia.*« Tuto přísahu budoucí císař musel přísahati již před branami města. Ač nemůže se přísaha tato aplikovati na to, že by obyvatelé města Říma byli voliteli, přece jest zajímavou tato přísaha svou formulací, protože připomíná přísahy v korunovačních rádech králů v době pozdější. Přísaha tato udržela se i při pozdějších korunovacích císařů v Římě.⁴

¹) Cap. II., 2, č. 222 Widonis capitulatio electionis (889 Febr.).

²) Schreuer, Grundgedanken, str. 50.

³) Schreuer, I. c. 31.

⁴) Eichmann, Die ordines der Kaiserkrönung, Z. f. Rg. K. A., II., 37; Eichmann, Die römischen Eide der deutschen Könige, Z. f. Rg. K. A., VI., 140 násl.; Günter, Die Krönungseide der deutschen Kaiser im Mittelalter, Schäfer-Festschrift (1915), str. 6 násl.

V Anglii již staroanglické Pontificale Egberti (732–766) stanoví jako *primum mandatum regis ad populum*, aby král po svém pomazání a vyzdvižení na trůn vykonal tři sliby (*tria praecepta*): že bude zachovávat mír pro církev a věřící, že zamezí loupežnictví, že zachová spravedlnost a mírnost v soudech.¹ Tato tři praecepta vyskytají se i v 10. století.² Král má svůj slib napsaný položit na oltář.³ Již tu nazývá se tento slib »*Promissio regis*«.⁴

Jako *primum mandatum* nepředchází tu slib králův korunovací, nýbrž následuje teprve po ní. Jest prvním úředním výkonem korunovaného krále.⁵

R. 1042 byl Eadvard přijat za krále jen pod podmínkou, že bude zachovávat zákony Knudovy.⁶ V jedenáctém století pak při nastoupení Viléma II. již vyskytá se slib králův před nastoupením královým a jest ho tudíž pokládati za volební kapitulaci analogickou, jaké vyskytají se později.⁷ Slib královský byl pak posunut před pomazání a před korunování.⁸

Za Jindřicha I. (1100) vyskytá se obyčej, že panovník vydává zvláštní listinu (*Charter of liberties*), která vysvětluje a rozšiřuje korunovační přísahu⁹: »*haec omnia jurisjurandi interjectione firmata, sub monimento litterarum sigilli sui testimonio roboratarum, per totum regnum divulgatum iri praeceperat*«.¹⁰ Slib Jindřicha I. shoduje se se sliby v Pontificale Egberti. Po tomto slibu oslovil jeden z biskupů lid, zda chce se podříditi takovému knížeti, načež lid odpovídá: »*volumus et concedimus*«.¹¹ R. 1135 nazývá se volební kapitulace krále Štěpána »*pactio*«.¹²

Podobnou přísahu jako Jindřich I. učinil Jindřich II.¹³ i Richard I. Lví Srdce, který připojil, že vymýtí zlé zákony a obyčeje a založí nové, dobré.¹⁴

¹) Martène, II., 599; Legg, English Coronation accords, XXXI.; Stubbs, Select charters (1921), str. 69; Hatschek, Englische Verfassungsgeschichte (1913), str. 63.

²) Schreuer, Grundgedanken, 51.

³) Liebermann, Die Gesetze der Angelsachsen, I. (1903), 214.

⁴) Liebermann, I. c. I., 214.

⁵) Kern, I. c. 359.

⁶) Liebermann, I., I. c. 533, convocatis.... totius Angliae baronibus, ita denum in regem suscipiendus auditur, si eis Cnudi leges et filiorum eius in consueta stabilitate suo tempore mansuras iuramenti satisfactione sanciret.

⁷) Liebermann, II., 557 Königswahl; Stubbs, S. charters, 108; Kern, I. c. 360; Stubbs, Constitutional history, 1874, I., 295–6.

⁸) Legg, Three coronation orders, Bradshaw Society, sv. XIX. (1900), 53.

⁹) Stubbs, I. (1874), 304 násl., 321; Liebermann, I., 521.

¹⁰) Stubbs, Select. Ch., 113.

¹¹) Legg, English coronation records, 30–31.

¹²) Stubbs, S. charters, 137, confirmavit pacta quae Deo et populo et sanctae ecclesiae concesserat in die coronationis suae.

¹³) Stubbs, Select charters, 158.

¹⁴) Legg, English cor. records, 49, quod malas leges et consuetudines peruersas si que in regno suo inducte sunt, deleret et bonas leges conderet et sine fraude et malo ingenio eas conderet.

Ve 13. století nabyla anglická šlechta důležitých práv v ústavní své listině (*Magna charta*) z r. 1215 a přísaha královská se rozšířila. Král tu přísahal nejen nezmenšovatí práv koruny, nýbrž bylo tu dodáno: »*que il grauntera a tenure les leyes et custumes du royaume, et a son pouoir les face garder et affirmer, que les gentes de people averont faitz et eslies et les malvoys leyes et customez de tout oustera, et ferme peas et establie al people de son royaume en ceo garde esgardera a son pouoir*«.¹

Liber regalis ze 14. stol. předpisuje pak, že před korunovací otázce se biskup krále, zda chce zákony a obyčeje starých a od boha požehnaných králů, které byly dány lidu anglosaskému, zachovávatí a zvláště zákony a svobody krále Eduarda. Slíbili-li král zákony zachovávatí, pak předložil mu biskup tři otázky: zda chce zachovávatí mír církvi, kleru a národu, zda zachová v soudech spravedlnost, zda bude zachovávatí a chránití spravedlivé zákony a obyčeje.²

Tyto trojí sliby uplatňují se v Anglii zvláště v 17. stol.³ a ještě v moderní anglické ústavě se tyto trojí sliby vyskytají a formou svou připomínají, jak upozorněno, volební kapitulaci dřívější. Do r. 1688 mohly také tyto sliby býti měněny od vlády panovníka jednoho k druhému a připomínají i tím způsob a formu volebních kapitulací vůbec.⁴ I v moderní ústavě anglické klade arcibiskup Canteburský králi tři otázky a král na ně odpovídá »*I solemnly promise*« so to do.⁵

Podavše přehled vývoje korunovačních slibů panovníků u jednotlivých kmenů germánských a u Anglosasů, přistupujeme k dějinám kapitulací v říši římsko-německé. Hartung ve svém pojednání o volební kapitulaci⁶ císařů římsko-německých tvrdí, že volební kapitulace v říši německé jest velmi pozdní. Tvrdí také, že nelze ztotožňovatí volební kapitulaci s korunovačními přísahami dřívějšími i z doby Karlovců. Ukázali jsme, že s vývojem různé formy státní vyvíjí se i volební kapitulace a budeme tudíž i v říši německé sledovatí vývoj volební kapitulace již od nejstarších jejích počátků.

Bylo již zmíněno, že panovník v říši německé již od doby nejstarší v korunovačních formulích musel skládati určitý slib. Děje se tak od konce X. století a panovník tu tento slib skládá na počátku korunovačních obřadů, z čehož patrně, že další průběh korunovace jest na vykonání těchto slibů závislým. Obsah tohoto slibu souvisí přímo s *Professio* a *Promissio* z r. 877. Od XII. století vyskytá se nová formule korunovační, ale slib

¹) Stubbs, II. (1875), 105.

²) Legg, Engl. cor. rec., 88 cf. 177.

³) Legg, I. c. XXXI., 251.

⁴) Hatschek, Engl. Verfassungsgeschichte (1913), str. 200.

⁵) Hatschek, Engl. Staatsrecht, str. 597.

⁶) L. c. 315.

královský zůstává stále posunut před ostatní části obřadu korunovačního.¹ Z nejstarších dob z říše německé máme zprávy o tom, že Konrád I. a Jindřich I. slibují před svou volbou určitým osobám jisté výhody. Stejně tak Jindřich II. slíbil uznati staré právo saské.² Při volbě Jindřicha IV. (1053) bylo prohlášeno, že mezi voliteli a králem byla uzavřena smlouva (pactum). Neboť voliči volili krále očekávající od něho, že bude zachovávat jejich práva a hájiti jich.³ Zpráva o tom však nepodává nám blíže podrobností a může tudíž vzbuditi pochybnosti o tom, zda volitelé skutečně podmínky kladli.⁴

Při volbě Rudolfa Švábského r. 1077 byly sestaveny zvláštní podmínky, za kterých byl Rudolf zvolen. Je to vysvětlitelno tím, že Rudolf Švábský byl volen jako protikrál Jindřicha IV. Žádána byla svoboda pro volbu biskupů, aby král ani za peníze ani za jiných podmínek neosazoval biskupství, nýbrž ponechal kapitolám svobodnou volbu. Žádáno bylo dále, aby nenastupoval král již na podkladě dědického práva, nýbrž aby tu byla rovněž svobodná volba. Tyto podmínky byly sestaveny před volbou a králi byly předloženy. Mohou tudíž býti nazvány rovněž volební kapitulací.⁵ Volební kapitulace tato byla ovšem částečně zmařena a změněna zasažením papežského legáta,⁶ který vystoupil proti tomu, aby byly králi kladeny podmínky od jednotlivých volitelů, nýbrž žádal, aby králi předloženy byly podmínky ode všech.

Podobně jako při volbě Rudolfa Švábského stejně i při volbě Lotarově r. 1125 v pramenech vyskytají se zmínky o tom, že Lotar musel slibovati splnění určitých podmínek. Jest otázkou ovšem spornou pro nejasnost zpráv ve vědecké literatuře, zda sliby tyto jest pokládati za volební kapitulaci. Ze starší literatury na př. Voges pokládá sliby Lotarovy za kapitulaci, kterou musel složiti před volbou.⁷

¹) Waitz, Die Formeln, 43; Schreuer, Die Grundgedanken, 55.

²) Waitz, VI. (1875), 151; Lindner, Die deutschen Königswahlen (1893), 27; Krüger, Grundsätze und Anschauungen bei den Erhebungen der deutschen Könige in der Z. v. 911–1056 (1911), str. 75; srv. Ziegler, Wahlkapitulationen, str. 4.

³) Koch, Manegold von Lautenbach und die Idee der Volkssouveränität unter Heinrich IV., str. 131 n.; Watterich, Pontificum Romanorum vitae Tom I. (Lipsiae 1862), str. 531: Praeterea, liberi homines Henricum eo pacto sibi praeposuerunt in regem, ut electores suos iuste iudicare et regali providentia gubernari satageret.

⁴) Krüger, I. c. 132 násl.

⁵) Lindner, Die deutschen Königswahlen (1893), 44; Maurenbrecher, I. c. 118–119; Hartung, I. c. 315 násl.; Krammer, Quellen zur Geschichte der deutschen Königswahl und des Kurfürstenkollegs, I. (1911), 16.

⁶) Waitz, I. c. VI. (1875), 152; Krammer, Wahl und Einsetzung, 76; Kern, Gottesgnadentum, I. c. 156.

⁷) Voges, Das Pactum in der Narratio de electione Lotharii, Diss. Halle, 1885, str. 19; Maurenbrecher, I. c. 147; Lindner, Die deutschen Königswahlen, 50; Krammer, Quellen, I., 21.

Saské zrcadlo pak předepsalo, že král má říši vykonati přísahu, že bude chrániti právo a brániti bezprávi: »als man den koning küset, so sal he deme rike hulde dun, unde sveren dat he recht sterke unde unrecht krenke unde it rike voresta an sime rechte, als he künne unde moge; seder ne sal he nümmer nenen eid dun«.¹

Ve 13. a ve 14. století stává se obyčejem, že jednotliví volitelé předkládají volenému králi určité podmínky, aby dosáhli od něho výhod pro sebe.²

R. 1257 po prvé vystupují kurfirsté v uzavřeném kollegiu jako volitelé.³ Jejich postavení však není ještě dosti upevněno. Stále ještě vystupují jednotliví kurfirsté se svými požadavky nově nastupujícímu panovníku. Tak falckrabě rýnský přijímá určitý slib od poslů Richarda Cornwallského, že splní určité podmínky po volbě.⁴

R. 1292 nechtěl dříve arcibiskup kolínský Adolfa Nasavského korunovati, dokud mu nepotvrdí různých privilegií odnášejících se k arcidiecezi kolínské. Adolf Nasavský měl tudíž potvrditi tato práva dříve než se stane králem. Adolf Nasavský měl také ztratiti trůn, nedodržel těchto privilegií.⁵ Rovněž i kurfirstovi Mohučskému musel slíbiti splnění určitých podmínek.⁶ Není pochyby o tom, že tu král byl velmi omezen a že již tu jeví se význam pozdějších kapitulací.⁷

Na počátku stol. 14. opakují se opětně případy, že před volbou nově volení slibují jednotlivým kurfirstům určité výhody. Tak Jindřich VII. r. 1308 slibuje kurfirstovi Mohučskému a Ludvík r. 1314 rovněž kurfirstu Mohučskému a kurfirstu Trevířskému určité výhody dotýkající se jejich panství. Jest to tudíž poskytnutí lokálních výhod, bude-li kurfirst hlasovati pro kandidáta⁸ a takovéto přísliby kandidátovy jednotlivým kurfirstům ovšem jsou předchůdcem volební kapitulace pozdější.

¹) S. Sp., III., 54, § 2.

²) Schrohe, Der Kampf der Gegenkönige Ludwig und Friedrich, Hist. Studien Ebering, XXIX., Berlin, 1902, 257, falckrabě rýnský Ludvík Richardu Cornwallskému; Wicher, Die Wahl Lothars III. zum Deutschen Könige, Forschungen zur deutschen Geschichte, XII. (1872), str. 55 násl.; Stimming, Die Wahlkapitulationen der Erzbischöfe von Mainz (1909), str. 3.

³) Harnack, Das Kurfürstencollegium bis zur Mitte des vierzehnten Jahrhunderts, Giessen, 1883, 55.

⁴) Stimming, Die Wahlkapitulationen (1909), 3.

⁵) Zeumer, Quellensammlung, č. 114, str. 145; srv. Stimming, I. c. 3, p. 4; Krammer, Quellen, II., 18.

⁶) Stimming, Wahlkapitulationen, 3; Würdtwein, Diplomataria Maguntina, I., str. 28.

⁷) Krammer, Kurfürstenkolleg., 172; Below, Der deutsche Staat d. Mittelalters, 177.

⁸) Schrohe, Der Kampf der Gegenkönige Ludwig und Friedrich, Exkurs, str. 213 násl.

Stejně tak při své volbě jako předcházející panovníci sliboval i Jan Lucemburský.¹ Když měl být zvolen syn jeho Karel slibuje opět určité výhody arcibiskupu kolínskému, aby dosáhl jeho volby.²

Ve 14. století jest také v obyčeji, že král po volbě a po korunovaci sliboval, že zachová práva a obyčeje říšské.³

Ve Zlaté Bulle Karla IV. v kap. II., § 4. o volbě královské jest ustanoveno, že král ihned po volbě, dříve než přistoupí k jiným vládním jednáním, má všem kurfirstům duchovním i světským všechna jejich privilegia, listy, práva, svobody a výsady, staré obyčeje a hodnosti a vše, co obdrželi od říše až do dne volby potvrditi bez všelikého otálení. Následuje tu tudíž potvrzení po volbě a po korunování. Před volbou všeliké úmluvy s voliteli jsou kap. II., § 2. zapovězeny.⁴ Limnaeus⁵ upozorňuje na toto ustanovení a tvrdí, že tu jest rozdíl mezi volební kapitulací a mezi tímto ustanovením. Neboť podle Zlaté bully král potvrzuje všechna práva stavů právě jako král německý ve své funkci, kdežto volební kapitulaci slibuje dříve než se ujme správy v říši.

Jednotlivým kurfirstům sliboval výhody i Karel IV., když chtěl dosáhnouti volby svého syna Václava na trůn německý.⁶ Václav byl sesazen jsa prohlášen nehodným králem říše. V sesazení objevil se opět dvoustranný poměr mezi kurfirsty a králem na podkladě smlouvy.⁷

Když měl být zvolen Ruprecht r. 1400 jako protikrál, sliboval rovněž před volbou, že potvrdí určité výhody kurfirstům pro případ, že bude zvolen.⁸ Kurfirstům šlo tu o to, aby se neopakovalo porušování práv říše, jaké bylo za Václava IV., který byl proto sesazen. Podmínky, které kurfirsté Ruprechtovi předložili, dotýkají se proto zájmů celé říše, nikoli partikulárního zájmu jednotlivých kurfirstů. Po své volbě Ruprecht tyto podmínky opět potvrdil jako král německý.⁹ Kurfirsté při této příležitosti projevíli jinak vzácnou jednotnost, ku které přispělo právě sesazení Václavovo.

¹) Lacomblet, Urkundenbuch für die Gesch. d. Niederrheins, III., č. 125 (1314).

²) Lacomblet, Urkundenbuch, III., č. 432 (1346), č. 433.

³) Weech, Kaiser Ludwig d. B. und König Johann von Böhmen (1860), str. 135, cum (sc. imperator) statim post electionem... de observandis iuribus et consuetudinibus imperii principibus iuravisset.

⁴) L. c. ... absque omni pacto, stipendio, precio vel promisso...

⁵) Limnaeus, l. c. 8: non virtute, qua sacrum Imperium administrat, hoc enim agit antequam sibi administratio conceditur.

⁶) R. T. A., I., č. 3 (1374), slib arcib. Trevínskému.

⁷) Wolzendorff, l. c. 142; srv. Harnack, Hat eine rechtliche Befugnis zur Absetzung des Königs im deutschen Reiche bestanden? Forsch. zur deutschen Gesch., XXVI., 149.

⁸) R. T. A., II., č. 200 (1400).

⁹) L. c. č. 206.

Po smrti Ruprechtově byly opět od kurfirstů podobné podmínky jako Ruprechtovi předloženy Sigmundovi i Joštovi. Soupeřením obou těchto panovníků nabyli kurfirsté moci, aby žádali od obou, že budou se po čas své vlády řídití přáním kurfirstů a zvláště pečovatí o to, aby dosáhlo jednoty v církvi.¹ Ani jejich sliby však nelze pokládati za skutečné volební kapitulace, neboť jsou to sliby jednotlivým kurfirstům, a jen nepatrně dbají zájmů celé říše. Sigmund r. 1410 na př. slíbil falckrabímu Ludvíkovi, že potvrdí všechny výsady a práva, která potvrdil Ruprecht.² V dalších listech slibuje mu jisté speciální výhody dotýkající se jen jeho osoby neb jeho země.³ Jošt podle zachované listiny slíbil různé výhody arcibiskupům mohučskému a kolínskému. Kromě speciálních výhod oběma arcibiskupům slíbených vyskytají se zde sliby rázu obecného, totiž že Jošt ustanoví vikáře pro případ, že se vzdálí z říše a že bude se snažiti připojití území severoitalské.⁴

Sigmund později r. 1411, když zemřel Jošt, obnovil svůj slib těm kurfirstům, kteří při jeho první volbě nebyli přítomni a nebyli tudíž také slibů jeho účastni.⁵ Jde tu o potvrzení práv a privilegií arcibiskupům mohučskému a kolínskému, které v mnohém se podobají těm, které jim potvrdil Jošt.

Při volbě Albrechta II. snažili se kurfirsté zajistiti si provádění reformy, o které v říši se současně usilovalo. Předložili proto Albrechtovi, zvolivše ho za krále, určitý program, který opětoval některé z požadavků předložených Ruprechtovi a Sigmundovi.⁶ Ale kapitulací tento program býti nazván nemůže, neboť byl Albrechtovi předložen po volbě a Albrecht ani před volbou ani po volbě se nezavázal, že tento program kurfirstům také splní. Kurfirsté předložili mu tento program jako prosbu.⁷

Z času nastoupení Fridricha III. nemáme zpráv, že by byla uzavřena kapitulace. Snad tu rozhodovaly zájmy jednotlivců a zvítězily nad zájmy celku. Také za volby Maxmiliána I. neslyšíme o tom, že by byla uzavřena volební kapitulace. Vyskytají se pouze soukromé žádosti jednotlivých kur-

¹) R. T. A., VII., č. 7–11, č. 44 Jošt; srv. Schrohe H., Die Wahl Sigmunds zum römischen Könige. Mittl. d. Inst. f. oesterr. Geschichte, XIX., 471 násl.

²) R. T. A., VII., str. 19: daz, ob und wann wir czu Romischem kunige gekorn und furgewant werden, wir desselben kunig Ruprechts geschefte und handelungen und alles das das er getan und begangen hat, als obgeschriben stet, als ein Romischer kunig uffnehmen bestetigen und erneuen sollen...

³) Eod. l. č. 8–10.

⁴) Eod. l. str. 62–63.

⁵) R. T. A., VII., č. 64 a 65; srv. Schrohe, l. c. 499.

⁶) R. T. A., XIII., č. 28, 29; srv. V. Altmann, Die Wahl Albrechts II. zum römischen Könige (1886); Wostry, König Albrecht (1906), I., str. 60 násl., II. (1907), 33; Molitor, Die Reichsreformbestrebungen des 15. Jh. bis zum Tode Kaiser Friedrichs III. (1921), str. 95.

⁷) Hartung, Wahlkapitulationen, I. c. 319.

firstů podobně jako ve stol. 13. a 14.¹ Pozdější vláda Maxmiliána a jeho politika vnitřní i zahraniční dala podnět stavům říšským, že smluvili se s Maxmiliánem t. zv. »Handhabung Friedens und Rechts« na sněmu ve Vormsu r. 1495.² Jednání na tomto sněmě dalo se ve formě vyjednávání o smlouvu mezi císařem a stavy a jest proto podle Hartunga pokládati výsledek jednání vlastně za dodatečnou volební kapitulaci. Neboť stavové kladli tu císaři řadu podmínek, podle nichž měl se řídit v další své vládě. Stavové ještě jednou pokusili se o potvrzení svých práv usnesením t. zv. řádu regimentu. Tento řád (Regimentsordnung) v závěru nazván jest od stavů »Vertrag, Contract und Verpflichtung«.³ Je známo však, že pokus Maxmiliánův o reformu v říši neměl výsledku a oba tyto zákony, v nichž jasně obrazel se poměr mezi stavy a panovníkem, upadly v zapomenutí.

První volební kapitulací přesně formulovanou kollegiem kurfirstů společně, jest kapitulace Karla V. z r. 1519. Kapitulace tato jest důležitá nejen tím, že tu právě vystupuje kollegium kurfirstů společně a kurfirsté jednájí jako negotiorum gestores za říši, nýbrž i tím, že kapitulace Karlova stala se vzorem a základem pro všechny kapitulace pozdější. I návrh na stálou kapitulaci obsahuje v hlavních rysech kapitulaci Karla V. Pütter o tom praví: »So entstand das erstemal das Reichsgrundgesetz, das unter dem Namen der Kaiserlichen Wahlkapitulation seitdem bey jeder neuen Wahl eines Kaisers oder Römischen Königs wiederholt worden ist, und zur Absicht hat, die ganze Regierungsverfassung für jeden Kaiser vertragsweise zu bestimmen.«⁴

Příčinou pozdního formulování volební kapitulace v říši jest nejednotnost kollegia kurfirstů, právě tak jako byla velmi pozdě formulována kapitulace papežská v kollegiu kardinálů.⁵

Podkladem volební kapitulace Karla V. jest zápis Maxmiliánův kurfirstům pro případ, že zvolí Karla V. za krále.⁶ Maxmilián slíbil za Karla již r. 1518 určité podmínky, které měl Karel vyplniti, až nastoupí na trůn.⁷

¹) Hartung, Wahlkapitulationen, I. c. 320; srv. Bachmann, Zur deutschen Königswahl Maxmilians I., Archiv für österr. Geschichte, LXXVI., 557; Ullmann, Die Wahl Maxmilians I., Forschungen z. D. Geschichte, XXII., 131; Priebatsch, Die Reise Friedrichs III. ins Reich 1485 und die Wahl Maxmilians, Mitteil. d. Inst. f. österr. Gesch. f., XIX., 302.

²) Zeumer, Quellensammlung (1913), č. 175.

³) Zeumer, Quellensammlung, č. 177, str. 306.

⁴) Pütter, Historische Entwicklung der heutigen Staatsverfassung, I. (1786), 351.

⁵) Bruggaier, Die Wahlkapitulationen der Bischöfe und Reichsfürsten von Eichstätt (1915), str. 3.

⁶) R. T. A., I., str. 111.

⁷) Buchholtz, Geschichte der Regierung Ferdinand des Ersten, III. (Videň 1832), str. 668, uveden jest list Maxmilianův z r. 1518, v němž slibuje Maxmilián, že oba Karel

O kapitulaci Karlově radili se kurfirsté před volbou Karlovou. Z té doby pocházejí velmi četné návrhy na tuto kapitulaci, z nichž mnohé se již kapitulaci velmi blíží.¹

Obsahem volební kapitulace Karla V. souvisí s návrhy zákonů a se zákony, které byly usneseny v době reforem Maxmiliánových, kdy zejména s návrhem t. zv. Regimentsordnung z r. 1495 a Handhabung Friedens und Rechts.²

Skutečně byla volební kapitulace Karla V. vyhotovena několik dní po volbě, ale kurfirsté stáli na tom stanovisku, že Karel má volební kapitulaci odpřisáhnouti dříve než bude korunován,³ což se ovšem také stalo zvláštním zápisem Karlovým a zvláštní přísahou předkorunovační.⁴ O tom bude jednáno více až při vylíčení vnější stránky kapitulací.

Po Karlovi V. vydal volební kapitulaci Ferdinand I. r. 1531 jako král německý.⁵ Doba následující mocných převratů náboženských odráží se v kapitulaci Ferdinandově, kterou r. 1558 vydal jako císař římský. Ferdinand jest jediným císařem, jehož kapitulace jako císaře jest změněna vůči kapitulaci jeho prvé jako krále. Neboť kapitulace z r. 1531 byla revidována a byly do ní vtěleny ustanovení, vyhovující novým poměrům. Kapitulace z r. 1558 prodělala mocné změny vlivem změn náboženských v říši a vlivem rivality stavů katolických a protestantských.⁶

V kapitulaci Maxmiliána II. z 30. listopadu 1562 jest tento vývoj dále patrný. V kapitulaci této jest prohlášeno stavy protestantskými, že nejsou povinni ochranou církve a papeže. Maxmiliánova kapitulace jest také příkladem kapitulace, kterou král koná ještě za života svého předchůdce Ferdinanda I.

Neurovnané poměry, nejednotnost kollegia kurfirstů způsobily, že kapitulace Rudolfa II. z 1. listopadu 1575 jest nezměněna vůči kapitulaci Max-

i Maxmilián dohodnou se s kurfirsty před volbou o určitých podmínkách „dass wir baid... uns vor der Election mit den Churfürsten... underreden... Všecky tyto podmínky o vládě Karlově v říši Karel potvrdí opět před volbou. Gudenus, Codex diplomaticus, IV., str. 602, nazývá tyto podmínky v regestu pacta conventa. Karel sám praví v listině: quedam actiones seu conventiones nostro nomine per Caesarem Maiestatem facte...

¹) R. T. A., I., č. 333, 363; zvláště návrh č. 333 obsahuje mnoho shodných bodů s kapitulací: čl. 1. cf. čl. 2. v. k., čl. 2. cf. čl. 4. v. k., čl. 3. cf. 6. v. k., čl. 5. cf. čl. 14. v. k., čl. 6. cf. čl. 9. v. k., čl. 7. cf. čl. 14. v. k., čl. 8. cf. čl. 18. v. k., čl. 9. a 10. cf. čl. 11. v. k., čl. 11. cf. čl. 13. a 15. v. k., čl. 12. cf. čl. 21. v. k., čl. 13. cf. 19. v. k., čl. 14. cf. 8. v. k., čl. 15. cf. 7. v. k., čl. 16. cf. 10. v. k., čl. 17. cf. 20. v. k.

²) Návrh tento viz J. J. Müller, Reichstagstheatrum Maxmilians I., I. díl, (Jena 1718), str. 381 násl; srv. Zeumer, Quellensammlung (1913), č. 175.

³) R. T. A. J. R., II., 85, pozn. 4.

⁴) Ziegler, Wahlkapitulationes, str. 21, 22.

⁵) Rieger J. A., K. Joseph's II. harmonische Wahlkapitulation, I. (1781), str. 25 násl.

⁶) Hartung, Die Wahlkapitulationen, I. c. 331. Srovnání obou kapitulací viz Rieger na uv. místě. Moser, Teutsches Staatsrecht, VII., 397.

miliánově.¹ Teprve vláda Rudolfova způsobila určité změny v kapitulaci Matyášově z r. 1612. Změny tyto týkají se jednak cizího vojska v říši, dále použití berní, jednak vnitřní správy v říši.

Volební kapitulace Ferdinanda II. z 28. srpna 1619 jest opět nezměněným opakováním kapitulace Matyášovy.

Ferdinand III. nedlouho po míru pražském r. 1636 vydal svou kapitulaci, která jest výrazem válečných poměrů, jaké panovaly v říši ve válce třicetileté.² Všechna nová ustanovení obsažená v kapitulaci čelí proti tomu, aby zabráněno bylo přehmatům, kterých dopustil se císař Ferdinand II. za války. Kapitulace jest také výrazem snahy zkušiti moc císařovu, která počala se rozmáhati na účet stavů. Jest reakcí vůči absolutistickým choutkám císařovým. Všichni stavové se semkli dohromady. Císař se mohl se žádostmi nadále obracet jen na stavy jako celek. Všechny předpisy další směřují k tomu, aby přesně určily a omezily moc císařovu.

Stejným směrem berou se i kapitulace Ferdinanda IV. z r. 1653 a Leopolda I. z r. 1658.³ Tendence ustanovení těchto kapitulací obrací se výhradně k zeměpánům a jen málo předpisů dbá celé říše. Všechny však směřují ještě ku značnějšímu omezení císařovu, opírajíce se na míru vestfálského.⁴

Mír vestfálský ustanovil, že má býti vypracována kapitulace stálá (capitulatio perpetua).⁵ Šlo tu o to, aby ne pouze kurfirsté byli účastni na formulování kapitulace, nýbrž aby se na něm účastnili i knížata a ostatní stavové, oč usilovali již od smrti Rudolfa II. Když sněm r. 1653 až 4 nemohl vyřídit otázku stálé kapitulace, zdálo se, že nadejde roztržka mezi kollegiem knížat a kollegiem kurfirstů, zvláště když kurfirsté bez ohledu na ustanovení o stálé kapitulaci, předložili Josefovi I. r. 1690 starou volební kapitulaci. Knížata a kurfirsté překonali však spory o kapitulaci zájmem o říši a r. 1711 dohodli se na t. zv. stálé kapitulaci, capitulatio perpetua, která měla býti kapitulací všech stavů, nikoli pouze kollegia kurfirstů.⁶

¹) O volbě Rudolfa II. viz Senckenberg, Sammlung, III., str. 1 násl.

²) Srv. Hartung, l. c. 333.

³) Heide, Die Wahl Leopolds I. zum römischen Kaiser, Forschungen zur d. Geschichte, XXV., str. 1 násl.

⁴) Siemsen, Kur Brandenburgs Anteil an den kaiserl. Wahlkapitulationen; Zeitschrift, Quellen, B. 3, H. 3, str. 3.

⁵) Instr. pacis Osnab., čl. 8, § 3.

⁶) Moser, Kapit. Franz I., 118 v dopise kapitoly Osnabrücké se praví: »Es seyn also diese Leges Capitulationis perpetuae nicht allein darum, weilien selbige communi Interessatorum consensu eingegangen und verglichen, mithin als ein wahres Pactum anzusehen seyn, sondern auch aus der Ursach von solcher Verbindlichkeit und Kräften, dass selbige gleichfalls nicht anderst, als mit gemeinschaftlichen Consens allerseits conrahirender Theilen aufgehoben oder... abgeändert werden können.«

Myšlenka stálé kapitulace nevznikla po prvé u císařské kapitulace. Měla předchůdkyně v kapitulacích biskupských, kde již r. 1422 papežský legát Branda měl v úmyslu zavést stálou kapitulaci jako vzor pro kapitulace volební arcibiskupů mohučských. V 17. století zvláště tato snaha po stálé kapitulaci jako jakési ústavní listině se projevuje silněji. V Osnabrücku byla stálá kapitulace usnesena r. 1650, ve Vircburku koncem 17. století r. 1690.¹ V Mohuči ovšem tyto snahy objevují se později v druhé polovině 18. století.² O kapitulacích biskupských bude ještě níže jednáno.

Stálou kapitulací chtěli stavové nahraditi dočasně uzavíranou kapitulací na podkladě smluvním stálým zákonem tak, aby tento zákon stal se základem ústavy a představoval listinu, která by v sobě uzavírala všechny povinnosti královny.³

Ale usnesení říšské o tomto návrhu se nestalo a tak zůstala stálá kapitulace pouze návrhem.

Návrh volební stálé kapitulace není o sobě zcela nový svým obsahem. Úplně se opírá na starých kapitulacích. Jen některé předpisy jsou nové, ale všechny předpisy jsou uspořádány v daleko lepším pořádku než tomu bylo v dosavadních kapitulacích. Na stálé kapitulaci spočívá kapitulace Karla VI.⁴ Byly tu jen některé dodatky menšího významu.⁵ Musel ovšem Karel VI. slíbiti, že opětně projedná projekt stálé kapitulace na říšském sněmu.⁶

Ostatní kapitulace rovněž nepřinášejí mnoho změn. I kapitulace Karla VII. spočívá na dosavadních volebních kapitulacích.⁷ Karel VII. sám opětně v kapitulaci (art. XXIX, § 2) slibuje, že na příštím sněmu projedná otázku stálé kapitulace, ovšem ius adcapitulandi má býti kurfirstům zachováno.

Z doby Karla VII., dříve než byl zvolen, máme opětně příklad zvláštní kapitulace volební, kterou složil Karel Albert Friedrichovi II. Kapitulace tato, vzniklá v době bojů a usilování o trůn německý připomíná ony doby, kdy kandidát na trůn skládal jednotlivému kurfirstu zvláštní kapitulaci.⁸

Po době Karla VII. rozvinuly se nové plány kurfirstů doplniti opětně kapitulaci novými předpisy, které by ještě více omezily moc rodu Habsburského na trůně německém a zvětšily moc kurfirstů. Zvláště jest tu upo-

¹) Abert, Die Wahlkapitulationen der Würzburger Bischöfe (1905), 80.

²) Stimming, l. c. 43, 84 násl.

³) Frensdorff, l. c. 125; srv. Christ. Wildvogelii Dissertatio de capitulatione perpetua (1710) v Rieggeri De capitulatione, III., 288 násl.

⁴) Siemsen, l. c. 42; vydání Philippi Reinhardi Vitriarii z r. 1708.

⁵) Na př. v čl. VI., XI., XII., XVI., XVIII., XXX., zvl. čl. XX.; nový jest článek XXV.

⁶) V. k. Karla VI., art. XXX.

⁷) Moser, Wkp. Franz I. uveřejňuje v I., str. 101, stížnost knížat, že prý volební kapitulace odporuje tomu, aby byla volební kapitulace stálá a na mnoha místech prý odporuje stálé volební kapitulaci.

⁸) Siemsen, l. c. 81.

zorniti na podněty kurfirsta braniborského, který již v poradách o volební kapitulaci Karla VII. podával různé návrhy, které však se v celkových poradách kurfirstů neuskutečnily.¹

Jest tu patrný již rozklad říše. Členové říše dříve jednotné stali se samostatnými mocnostmi, jimž potom již na říši více nezáleželo, nýbrž vzrůstalo mezi nimi zápolení o postavení mocenské.²

Kapitulace Františka I.³ r. 1745 a Josefa II.⁴ r. 1764 nemají podstatných změn. Kapitulační Leopolda II.⁵ z r. 1790 obsahuje některé doplňky, které vznikly z náboženských reforem Josefa II. a z jeho vlády.

Poslední kapitulační říšskou jest kapitulační Františka II. a jest shodná s kapitulační Leopolda II.⁶

Ve státě českém v nejstarší době neslyšíme o tom, že by kníže byl sliboval před nastoupením určité výminky, za kterých byl by nastoupil. Snad nastolení knížete, inthronisaci předcházelo potvrzení práv a obyčejů v zemi platicích. Snad kníže také v českém státě sliboval, že zachová práva a obyčeje lidu a že bude následovati rad zkušených mužů,⁷ ale přímých zpráv o tom nemáme. Představení nového knížete lidu, inthronisace nabývala důležitosti tím, že se pravidelně při nastoupení opakovala a konečně pokládána byla za nutnou. V tom spočívá zárodek pozdější povinnosti panovníka slibovati před přijetím určitá práva a obyčeje.⁸

Když vymřel rod Přemyslovský byla nejlepší příležitost, aby velmoži získali právo předkládati panovníkům určité podmínky. Několik panovníků z různých dynastií se také vystřídalo. O tom, co bylo smloueno s Rudolfem Habsburským a Jindřichem Korutanským nejsme vůbec zpraveni.⁹ Snad byly předloženy určité podmínky Rudolfovi Habsburskému, snad i Jindřichovi Korutanskému.¹⁰

Když nastoupil na trůn český král Jan Lucemburský, vydal Čechům potvrzení jejich svobod. Potvrzení toto nezachovalo se nám v originále.

¹) Siemsen, Kur Brandenburgs Anteil an der kaiserl. Wahlkapitulatonen, str. 86 násl.

²) Hartung, l. c. 343.

³) Moser J. J., Wahl-Capitulation J. R. K. Majestät Franz d. Ersten, Frankfurt a/M., 1745.

⁴) J. A. v. Riegger, Harmonische Wahlkapitulation Kaiser Joseph des II. (Prag, 1781/82).

⁵) Häberlin, Pragmatische Geschichte der Wahlkapitulation Kaiser Leopold II. (Leipzig, 1792).

⁶) Wahlcapitulation Leopold II. und Franz II. verglichen mit ihren Quellen. Bayreuth, 1793.

⁷) Loserth, Das angebliche Senioratgesetz, 72, Krönungsordnungen, Archiv für österr. Gesch., 54, 12.

⁸) Novotný, Dějiny, I., 2, 76.

⁹) Kalousek, České státní právo, 246.

¹⁰) Srv. Regesta (Erben-Emler), II., č. 2141 (str. 922), tu je zmínka o podmínkách předložených Moravany bratru Rudolfovu, Friedrichovi, vévodovi Rakouskému.

Zachoval se nám pouze jeho návrh z r. 1310.¹ Otázka, zda tento návrh pochází od krále a jest tedy vlastně slibem královským neb zda pochází od šlechty a jest tudíž sestavením podmínek králi kladených ve formě privilegia, otázka tato zůstane spornou. Zdá se skutečně spíše, že jde o návrh šlechty, neboť podle analogií v jiných zemích, vycházela vždy iniciativa se strany šlechty, ač není vyloučeno, že tu král vydává předkorunovační revers, zvláště když uvážíme za jakých okolností byl tento list vydáván. Poslední domněnce by svědčil závěr listiny, v níž Jan slibuje, že až bude za krále korunován, že vydá tento list s pečeti královskou.² Podobné příklady nalezneme i v jiných zemích, jak bude ještě vylíčeno, ale tu druhé znění obyčejně bývá rozhojňeno o nové články a nikoli zmenšeno, jak máme při privilegii Janovu, kde zachoval se originál pouze pro Moravu z 18. června 1311.³ Jest pak otázkou a snad také zůstane, zda originál moravský byl ve stejném znění vydán také pro Čechy po korunovaci.⁴

Při svém nastoupení vydal Karel rovněž r. 1347 Čechům i Moravanům privilegium, které jest shodné s privilegiem Janovým z r. 1311. Bohužel, privilegium Karlovo nezachovalo se nám v originále, nýbrž pouze v opisech.⁵

Karel také v Majestas C. chtěl ustanoviti, že král dříve než bude korunován, má přísahati, že ničeho a žádných práv neodcizí od české koruny; úředníci, ustanovení a dosazení předešlým králem neměli vydávati novému králi hradů a měst, dokud král této přísahy nevykoná.⁶

Nejjasněji vystupuje smluvní povaha kapitulační českých v zápisu, který musel vydati král Sigmund. Sigmund byl ve válkách husitských seřazen jako král nehodný.⁷ Po válkách husitských smluvily se obě strany, král i stavové, na podmínkách, za kterých byl král do země přijat. Král Sigmund byl nucen vydati Čechům majestát v Jihlavě 1436, 20. července, který ve 25 člancích obsahuje potvrzení nejdůležitějších svobod stavovských.⁸ Po potvrzení těchto privilegií byl Sigmund připuštěn ku sku-

¹) Hrubý Václav, Ueber das Privilegium König Johans vom 18. Juni 1311 für Mähren (1912) a literaturu tu citovanou. Vydán byl v C. j. b. II., 2, 192.

²) C. j. b. II., 2, 195: Et quia omnia et singula supradicta terrigenis ipsis firma semper volumus et illibata servare, promittimus, quod cum favente Domino in regem Boemiae fuerimus coronati, literas praesentis tenoris cum majoribus sigillis nostris regalibus, quibus tunc utemur ... dare nullatenus obmittemus.

³) C. j. b. II., 2, 195.

⁴) Srv. zvláště pojednání Hrubého výše uvedené a pak Chaloupeckého a Hrubého spor v Č. Č. H., roč. XV., 52–59, roč. XVI., 298–305, 407–411.

⁵) Pelzl, Kaiser Karl der Vierte (1780), I., Urkundenbuch č. 192, Cod. dipl. Moraviae, VII., str. 546.

⁶) Majestas Carolina, čl. IX., XI., XVI.

⁷) Ač. III., 226, VI., 399 a X., 246.

⁸) Ač. III., 446–9.

tečné vládě v Čechách. Sigmund v titulu sice nazývá se králem českým, ale čl. 4. kapitulace jest dokladem, že skutečnou vládu nevykonával, když privilegium své vydával.¹

Volební kapitulace Sigmundova stala se pak vzorem pro další, potvrzované od nástupců Sigmundových.

Při volbě Albrechtově r. 1436 zvolen byl zvláštní sněmovní výbor, aby vypracoval podmínky, za kterých měl Albrecht nastoupiti na trůn. Podmínky byly vypracovány a zvoleno poselstvo, které mělo přednésti tyto podmínky Albrechtovi. Podmínky tyto byly velmi výhodné pro stavy a dosti těžké pro krále. Byly v tom směru těžší, než byly podmínky, jež byly předloženy Albrechtovi současně v Uhrách.² Král Albrecht odpověděl na tyto podmínky,³ ale dvě z nich potvrditi nechtěl. Vznikl proti němu proto odpor, který trval až do smrti Albrechtovy.

Po smrti Albrechtově po delší době bezvlády Ladislav, syn Albrechtův potvrdil podmínky, předložené mu posly českými 1. května 1453.⁴ Učinil pouze výhradu při článku, jednajícím o připojení země rakouské k Čechám. Potvrzení tohoto článku Ladislav odložil na dobu pozdější.

Při nastoupení Jiřího z Poděbrad není zmínky o tom, že by byl král nucen potvrzovati určité podmínky. Zpráva málo určitá mluví o ústním potvrzení těchto podmínek.⁵ Teprve později, když v zemi nastala nedůvěra vůči vládě Jiřího z Poděbrad, král Jiří byl nucen potvrditi předložené podmínky r. 1461, které v mnohém podobají se podmínkám, předloženým králi Sigmundovi.⁶ Král Jiří ještě r. 1467 dal vepsati do desk svobody zemské, aby uklidnil stranu jemu nepřátelskou.⁷

Když byl volen Vladislav Jagello na sněmu v Kutné Hoře, vyslanci královští jménem krále potvrdili kapitulaci předloženou. Ke králi do Krakova vypraveno poselství, aby potvrdil ji osobně.⁸ Tu poslové obdrželi

¹) Ač. III., 447 slibuje, že připustí na svůj dvůr kněze pod obojí, »když bohda v panování vejdem«.

²) Kapitulace uveřejněna v Ač. III., 459–60. Lichnowski, Geschichte des Hauses Habsburg, V. (1841), str. CCCXCI násl.; srv. Urbanek, Dějiny, III., 1, 270 násl.

³) Lichnowski, Geschichte des Hauses Habsburg, V., CCCXCI.

⁴) Ač. IV., 416–17.

⁵) Kalousek, Čes. státní právo, 257; Jordan Max, Das Königthum Georg's von Poděbrad, Leipzig, 1861; Bachman, Georgs von Podiebrad Wahl, Wien 1876, zvl. str. 52 násl.; Bachmann, Böhmen und seine Nachbarländer unter Georg von Podiebrad, Prag, 1878; srv. T obolka, O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad (1896), přísahu korunovační Jiřího viz Frind, Kirchengeschichte Böhmens, IV. (1878), str. 465.

⁶) Uveřejnil je Kalousek, Čes. státní právo, 568. Přílohy.

⁷) Ač. IV., 135, V., 366.

⁸) Palacký, Dějiny, V., 24–26; Nejedlý, Volba krále Vladislava II. roku 1471, Č. Č. H., XI., 38 násl., 168 násl.; Č. Č. M., 21 roč., II. díl, str. 191, uveřejněna jest kapitulace Vladislavova ve zprávě Kozlíkové. Liší se poněkud. Vynechány jsou tu některé články.

od krále odpověď: »Kteřížto poslové artikule některé dole psané potřebné ode všie koruny české k nám jsú přinesli, nám jsú okázali a z vuole bozie s námi šťastně všechny srovnali... vzešše od nás přiřčení k držení a zachování těch všech artikulův i jiných všech práv a svobod koruny České, nás... za krále přijali jsú a vyhlásili«.¹ Jest tudíž patrné, že potvrzení těchto svobod bylo podmínkou ku přijetí a vyhlášení krále českého. Kapitulace Vladislavova vyniká nad jiné české kapitulace svým rozsahem a také svou povahou. Neboť právě proto, že při Vladislavovi rozhodovala volba, může kapitulace jeho sloužiti za vzor, zvláště když již při nástupcích jeho praevaluje dědický nárok, vyjímajíc zvláštní případ volby Ferdinandovy.

Podobně jako v Uhrách, král Vladislav i v Čechách slíbil r. 1509 za svého tříletého syna Ludvíka zachovávatí volební kapitulaci. Volební kapitulace tato v mnohém podobá se kapitulaci Vladislavově.² Ludvík po svém nastoupení měl kapitulaci obnoviti a potvrditi. Vladislav prohlásil tak v jiném reversu a uložil Ludvíkovi: »Kdyžby on po smrti naší, přijda k letům rozumným, v panování své uvázati se chtěl, má jim to všecko učiniti, což jsou učinili předkové naši králové Čeští, i my též učinili jsme z povinnosti, a dokud by tomu všemu dosti neučinil, oni také nebudou povinni vpustiti téhož krále Ludvíka ve vládnutí a panování. Než kdyžby král Ludvík jim podle toho, jakž v tom listu od nás vydaném psáno stojí, zápis udělal, tehdy všichni stavové v království Českém i v jiných zemích k němu příslušejících povinni jsou a budou, ve vší poddanosti, povinnosti a službách se zachovati jakožto k pánu svému a králi Českému korunovanému.«³ Ludvík, když 22. března r. 1522 přijel na pomezí nejen neučinil žádné přísahy, nýbrž i v Praze po úplně marném jednom sněmování, teprve při sněmu opětovaném dne 9. května 1522 přísahu vykonal, ale velmi pozměněnou.⁴ Formule této přísahy vložena byla do zemských zřízení a sloužila za vzor přísahám, které panovníci činili až do války třicetileté.⁵ Ludvík vložil do desk i korunovační revers, ale znění jeho se nám nezachovalo.

V době, kdy se jednalo o nastoupení Ferdinanda I., sněm usnesl se 25. října 1526 na důležitém zákonu, kterým potvrzen byl dosavadní obyčej, že panovník před nastoupením musí stavům potvrditi všechna práva a privilegia: »Nalezli vůbec za právo: Aby prvé král Český volen ani dědic korunován nebyl, leč nám přiřkne práva, privilegia a svobody naše podle

¹) Kalousek, České státní právo, 569. Přílohy, Ač. IV., 451, 1471, 16. června.

²) Uveřejnil ji Kalousek, České státní právo, 572. Přílohy.

³) Kalousek, České stát. právo, 263–4.

⁴) Palacký, Dějiny, V., 2, 146, 405, 410.

⁵) Z. zř. 1549, B 8; 1564, A 2.

obyčeje a zvyklosti v tomto království od králův Českých zachovávané potvrditi, a to skutečně v času jmenovitě vyplniti.«¹

Stavové čeští na sněmu r. 1526 usnesli se také na řadě podmínek které měl Ferdinand potvrditi a podmínky tyto měly býti tudíž jeho volební kapitulací.² V instrukci, kterou dali stavové poslům odebírajícím se k Ferdinandovi do Vídně, byla řada těchto přísných podmínek, která velmi značně měla omeziti panovníka a povznésti moc stavovskou.³ Ferdinand však nepodvolil se kapitulaci, nepotvrdil ji tak, jak mu ji stavové předložili. Diplomatickými vlohami nadán odpověděl Ferdinand stavům vyhýbavě a omezil se na potvrzení zápisu (Verschreibung), který stavové mu rovněž předložili.⁴ Ve vlastním jednání stavů s Ferdinandem jest dosti nejasného.⁵

Jisto jest, že Ferdinand I. vydal stavům českým skutečně zápis na svobody a práva království Českého 15. prosince 1526.⁶ Zápis Ferdinandův shoduje se doslovně se zápisem Ludvíkovým z r. 1509. Ferdinand stavům českým vydal tento list nejprve latinsky a později česky r. 1528, protože u prvního listu jest jen pečeť arciknížecí, když Ferdinand v této době ještě pečeti královské neměl. Výminky jiné, jichž řadu poslové stavů Ferdinandovi předložili a jež Ferdinand, jak zmíněno, ve Vídni potvrdil, jako korunovaný král Ferdinand nepotvrdil, nýbrž později dosáhl toho, že řada z nich byla usnesením sněmu opět zrušena.

Žádáno bylo také, aby král zvláště ještě vykonal přísahu na hranici království českého, po případě na hradě pražském, že potvrdí privilegia a svobody zemské.⁷

R. 1549 Ferdinand podal sněmu žádost, aby uznán byl za krále Českého jeho nejstarší syn Maxmilián ještě za života Ferdinandova. Ferdinand podotýká při tom: »kdyžby J. M. arcikníže Maxmilián, kdyby se J. M. Kr. zdálo a vidělo, od knížete a stavův království tohoto korunován býti měl, aby J. M. arciknížecí předkem přísahu a povinnost s potvrzením privilejií a svobod knížete a stavův, jakž jsou to předešle králové čeští i nynější král, pán náš etc. činiti ráčili, udělal, a když tak J. M. arcikníže učiniti

¹) Sněmy Čes., I., 40.

²) Sněmy Čes., I., 38.

³) Sněmy Čes., I., 31.

⁴) Sněmy Čes., I., 51 násl. Ve třetí odpovědi Ferdinandově (str. 53) se praví: Zum dritten ist Ir Kon. Mt. gnedigs Willens inen Verschreibung Inhalt irer übergeben Copeien jetz hie zuverfertigen, und überzuantworten...

⁵) Rezek, Zvolení a korunování Ferdinanda I. (Praha 1877), str. 76 násl.; Tomek, Dějepis města Prahy, XI., str. 1 násl.; Bretholz, Neuere Geschichte Böhmens, I. (1920), str. 8.

⁶) Kalousek, Čes. státní právo, 579—80, Sněmy České, I., 272; Goldastus, Appendix, č. 100; Kameníček, Sněmy, I., 342.

⁷) Sněmy České, I., 39, 45.

ráci, tehdy aby J. M. arcikn. a prvé nic za krále českého korunován byl...«¹ Stavové odpovídající na tuto žádost svolují, aby Maxmilián za krále českého jmín a držán byl, ale žádali Ferdinanda, aby vydal za Maxmiliána list, »že najjasnější kníže a pán, pan Maxmilián, král český etc. a arcikníže etc., pán náš milostivý, list a zápis, jakž jest to v J. M. Kr. předložení sněmovním s výminkami postaveno« do určité doby vydal stavům, »aby takový list J. M. krále mladého k privilegiím zemským položen a schován byl.«²

Maxmilián při nastoupení trůnu v Čechách r. 1564 na žádost stavů slíbil jim vystaviti korunovační revers. Stavové se tím spokojili a korunovali Maxmiliána. Ale ještě na počátku r. 1567 potvrzení jim však nevydal. Proto stavové čeští r. 1567 podali novou žádost, aby svobody a privilegia stavům potvrdil. Praví tu:³ »jakož jsou stavové při korunování na onen čas J. M. K. poníženě prosili, aby J. M. všechny svobody, privilegia, dobré a starobylé pořádky a zvyklosti stavuom, jakž jsou to předešlí králové čeští i J. M. C., slavné paměti, činiti ráčili, potvrditi ráčil a J. M. C. ráčil jest milostivě připověděti to vykonati, jakž také povinnost od J. M. stavuom učiněná na to se vztahuje; na kteroužto J. M. připověď a povinnost stavuom učiněnou J. M. korunován jest a stavové království Českého to všecko, čímž jsou J. M. C., jakožto králi českému, pánu svému povinni byli, vykonali...«

Na to jim Maxmilián odpověděl: »i znajíc J. M. C. takovou stavuov žádost a prosbu slušnou býti, ráci se k tomu milostivě nakloniti a jim stavuom výš psaná privilegia, svobody, dobré a chvalitebné starobylé zvyklosti a pořádky, jakž dotčeno, což jsou stavové od J. M. C. a císařův římských a kráľuov českých pořádně a chvalitebně dosáhli a toho posavad v užívání jsou, milostivi obnoviti a majestatem svým císařským potvrditi.«⁴

Maxmilián potvrdil pak stavům českým svobody zemské jazykem českým a latinským.⁵ Jeho potvrzení shoduje se s potvrzením Ferdinandovým, není tu však zmínky o kompaktech a o arcibiskupovi, protože stavové čeští zatím stali se většinou protestantskými.

Maxmilián požádal r. 1575 stavů, aby ještě za života jeho přijali Rudolfa za krále českého a slíbil jim v proposici, že Rudolf nebude se míšiti ve vládu po čas života Maxmiliána a prohlásil jim: »Také J. M. Kr. povinen býti má a jest to všecko, což J. M. C. i jiní předešlí králové čeští strany povinností i jiných všech věcí k tomu přináležejících činili, tolikéž s milostivou volností vykonali.«⁶ Stavové na to se usnesli, že král Rudolf

¹) Sněmy České, II., 566 (1549).

²) Sněmy České, II., 569.

³) Sněmy České, III., 336.

⁴) Sněmy České, III., 342.

⁵) Sněmy České, III., 380; Kalousek, České státní právo, 584. Přílohy.

⁶) Sněmy České, IV., 237.

má při korunovaci potvrditi reversem všechna privilegia, ale dodali také: »Však poněvadž na tento čas za živnosti J. M. C. takové potvrzení od krále J. M. vykonati náležité není, až teprv po smrti J. M. C. (kteréž pán Buoh všemohoucí z milosti své svaté ještě za mnohá léta uchovati rač), protož kdyžbykoli pán Buoh podle vuole své božské J. M. C. z tohoto světa k sobě povolati ráčil, tehdy že J. M. Kr. ode dne smrti J. M. C. ve čtyřech nedělích pořad zběhlých takové potvrzení výš dotčených privilegií, obdarování, svobod, práv, starobylých dobrých pořádkův a zvyklostí, v těch všech punktích a klausulech, slovo od slova, tak jakž J. M. C. jest to učiniti ráčil, povinně vykonati... míti ráci.«¹

Král Rudolf II. vydal pak potvrzení privilegií a svobod stavům českým rovněž jazykem českým a latinským. Jeho potvrzení dané v Řezně 12. listopadu 1576 jest stejného znění jako Maxmiliánovo z r. 1567.²

Poslední léta vlády Rudolfa II. byly dobou velkých událostí v zemi české, jež měly vliv pak na formulování nového korunovačního reversu Matyášova. Matyáš podepsal stavům českým 21. května 1611 dva dny před korunováním revers, ve kterém se zavázal, že ve dvou nedělích po korunování potvrdí všechna práva a privilegia království Českého vůbec, Rudolfův majestát na náboženství, porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí, porovnání mezi stranou pod obojí samou (luteránů s českými bratry), spolek se Slezáky z r. 1609 a všechna sněmovní snešení z r. 1608 a 1610. R. 1611, 3. června, skutečně vydal toto své potvrzení a v něm prvý článek rozmnožen jest podle slibu jeho. Ostatní články jeho potvrzení shodují se s potvrzením Ferdinanda I., Maxmiliána a Rudolfa II.³

Bratranec Matyášův Ferdinand II., byv za krále českého přijat a korunován, slíbil reversem předkorunovačnīm, že nebude se mísiti ve vládu po čas Matyášova života a že potvrdí všechna privilegia, práva a svobody země české, až nastoupí po Matyášovi.⁴ Ferdinand II. skutečně vydal 6. dubna 1619 potvrzení všech práv a svobod země české a sice ve stejném znění jako vydal Matyáš r. 1611.⁵ Ale potvrzení jeho nebylo již od stavů přijato, ani nebylo Ferdinandem dodrženo, protože mezitím stavové se vzbouřili.

¹) Sněmy České, IV., 245–6.

²) Sněmy České, V., str. 21–22.

³) Kalousek, Čes. státní právo, 586; Šubert, Apologie druhá stavův království Českého, Praha, 1862, 339, 340; Skála ze Zhoře, I., 323; Goldastus, Beilagen, č. 100, str. 389 uveřejněn revers před korunováním a č. 101, str. 393 uveřejněn jest německý překlad potvrzení Matyášova po korunovaci.

⁴) »... nach Kon. May. annehmung des Böhmischen Königl. chen Regiments«, Historische Aktenstücke über das Ständewesen Oesterreich V., Leipzig, 1848, str. 64; Kalousek, České státní právo, 270; Gindely, Geschichte d. dreissigjäh. Krieges, I. (1869), str. 170.

⁵) Skála ze Zhoře, III., 98–9, něm. text Goldast, Beilagen č. 108, str. 405.

Stavové v nové revoluční ústavě z r. 1619 úplně postavili se na stanovisko stavovské republiky a omezili krále znamenitým způsobem, takže byl vlastně presidentem. Dosvědčuje to řada článků v revoluční ústavě z r. 1619.¹ Článek druhý ustanovuje, že král bude pojat v konfederaci, pokud potvrdí svobody stavovské a články ústavy. Článek 22. prohlašuje, že země české nejsou žádné země dědičné, nýbrž mají svobodnou volbu a proto podle článku 23. nesmí býti nikdy za života předchůdce volen neb korunován nový král, leč by toho země uznaly za velmi potřebné. Článek 24. vytýká, že přísaha královská vztahuje se na krále a nikoli na jeho dědice. Stavové se také v této ústavě zavázali, že mocí opřou se po rušení ústavy (čl. 46.). Je zajímavo, že konfederace stavů českých, kterou r. 1619 uzavřeli, nabádá přímo, abychom ji srovnali s konfederacemi, jaké uzavírali stavové v Polsku. O těch bude řeč níže. Jest také zajímavo, že řada článků vyskytujících se v ústavě konfедераční vyskytá se současně i v kapitulacích různých států.² Nepřísluší nám řešiti, zda tu byl přímý vliv. Snad tu tento vliv skutečně byl, zvláště uvážíme-li současné postavení českých stavů a jejich současné styky se stavy jiných zemí.

Když byl zvolen král Fridrich, měl r. 1619 potvrditi při korunování podle ústavy práva a privilegia stavů. Toto potvrzení mělo býti předloženo příštímú sněmu a zapsáno do desk.³ Stavové skutečně obdrželi od Fridricha revers, dříve než překročil hranice české v klášteře Valdsaském, ve kterém se král zavázal, že chce stavům každé jednotlivé země všechna privilegia a svobody jejich potvrditi, zvláště stavům českým, nejdéle 4 neděle po korunování, vydati majestát vlastní rukou podepsaný a pečetí královskou potvrzený na svobody politické i náboženské.⁴ Podle tohoto reversu vydal

¹) Kameníček, Sněmy, II., č. 32 Příloh, str. 649.

²) Článek 11. ústavy připomíná ustanovení kapitulace Vladislavovy pro Uhry. Pro srovnání je zde uvedeme, netvrdíce ovšem, že tu byl přímý vliv: Čl. 11. ústavy: »Nemají také v těchto sjednocených zemích na žádná duchovenství, budto biskupství, opatství, kommandy, proboštství, prelátství neb jiná k těm podobná budoucně cizozemci, než sami tolik v království Českém a v jiných k koruně České náležejících zemích zrodilí (kteříž za cizozemce se nepokládají) dosazování býti...« Čl. 11. kapitulace Vladislavovy pro Uhry, Marczali, Enchiridion, str. 310: »Item quod beneficia ecclesiastica, praesertim vero archiepiscopatus, abbatias, praeposituras, caeterasque praelaturas, non nisi Hungaris, vel qui sunt coronae ab antiquo subjecti... conferre valeamus. Čl. 31. ústavy má analogie v čl. 11. kapitulace německé Karla V. a ovšem také v čl. 11. kapitulace Matyášovy. Analogie čl. 32. a 33. našli bychom v kapitulacích polských. Článek 95. ustanovující, že na čem se stavové usnesou má míti platnost a panovník nesmí replikovati, má analogii v pozdější ovšem kapitulaci sedmihradské Michala Apafiho. Szilágyi, Monumenta comitialia Transsylv., XIII., 80, čl. IX.

³) Historische Actenstücke, V., 68.

⁴) Originál reversu se nezachoval, viz Skála, Historie česká, III., 352, datovaný ze dne 20. října 1619.

skutečně Fridrich stavům českým majestát 2. prosince 1619 v Norimberce, jehož originál se zachoval.¹ Majestát tento potvrzuje všechny svobody i privilegia politické i náboženské a potvrzuje rovněž konfederaci s ostatními zeměmi, jakož i revoluční ústavu z r. 1619, která králi neopouštěla moci téměř žádné.

Obnovené zřízení zemské (1627) uznalo dědičnost trůnu českého v rodě habsburském. Čl. 41. pak ustanovil, že nástupce stává se králem ihned smrtí předchůdcovou. Nebylo tu tudíž žádného mezidobí mezi panovníky. Nebylo tu také žádného přijímání nového panovníka stavů. Stavové proto nadále nemohli klásti podmínky novému panovníku. Ferdinand II. potvrdil ještě privilegia česká, pokud neodporovala Obnovenému zřízení, Ferdinand III. slíbil ústně potvrdit privilegia.² Byl to zbytek starých korunovačních reversů. Ale i ten později zanikl.

Ve vedlejších zemích českých nebylo kapitulací. Vyvinulo se tu podmíněné holdování při nastoupení na trůn nového panovníka. Na Moravě³ činěn rozdíl mezi panovníkem, který nastupoval na trůn český právem dědičným a právem volby. Nově zvolenému králi nemohlo býti na Moravě holdováno dříve než byl v Praze korunován. Panovníku, který nastoupil v Čechách na trůn právem dědičným, mohlo naopak býti holdováno na Moravě dříve než byl v Praze korunován.

S nově zvoleným panovníkem českým nebo s dědicem zemřelého krále stavové moravští vyjednávají o potvrzení všech svobod země.⁴ Shodnuvše se s ním na formulaci, žádají krále, aby přišel do Brna, tu stavům potvrdil svobody zemské (»učinil jim povinnost«) a stavové pak holdují králi.

Uvedeno bylo již, že Moravanům vydal privilegium Jan Lucemburský r. 1311. Toto privilegium stalo se pak součástí listů, které byly předkládány ku potvrzení při nastupování panovníků na Moravě. Tak potvrdil privilegium Janovo již Karel při svém nastoupení r. 1347.⁵ Pak potvrzuje toto privilegium, k němuž připojena jsou ještě privilegia Janova z r. 1323 (28. srpna)⁶ a 1327 (31. ledna),⁷ král Václav r. 1411 (16. února).⁸ Stejně tak potvrdil tato privilegia Albrecht, Ladislav,⁹ Jiří a Matyáš, když nabyli

¹) Čelakovský, Majestát krále Fridricha Falckého, Č. Č. H., III., 249 n.

²) Kalousek, České státní právo, 438, 600; Kapras, Právní dějiny, III., 88.

³) Kameníček, Sněmy, I., 92 násl.

⁴) Kniha Tovačovská (vyd. Brandl), kap. 5, str. 7; Ač. V., 462, král Vladislav potvrzuje stavům markrabství Moravského způsob při přijímání nového pána země.

⁵) Cod. dipl. Moraviae, VII., 546.

⁶) Cod. dipl. Moraviae, VI., str. 175.

⁷) Cod. dipl. Moraviae, VI., 250.

⁸) Bretholz, Uebergabe Maehrens an Herzog Albrecht V. von Oesterreich im J. 1423. Archiv f. oest. Gesch., LXXX., str. 308–309; Hrubý, Über das Privilegium, str. 23.

⁹) Eod. I. 25. Potvrzení Ladislavova neznáme, ale činí se o něm zmínka později.

Moravy.¹ Podobně pak potvrdil privilegia Moravanů král Vladislav, když získal opět Moravu r. 1490. Podobně jako Čechům vydal Vladislav i Moravanům list r. 1510, ve kterém slíbil za svého korunovaného syna Ludvíka, že Ludvík jim potvrdí všechny svobody a privilegia, až nastoupí ve vládu.² Ludvík potvrdil stavům moravským jejich práva r. 1523.³

Podobně jako vůči Čechům počínal si Ferdinand I. i vůči Moravanům. Poslové Moravští vyslaní r. 1526 k Ferdinandovi žádali podobně jako deputace česká od Ferdinanda více než bylo obsaženo v předešlých listech králů českých.⁴ Ferdinand však potvrdil stavům Moravským jen to, co obdrželi již od předešlých králů. Potvrzení Ferdinandovo⁵ ze 7. dubna 1527 obsahuje především tři listy Janovy, potvrzení Jiřího, Matyášovo, Vladislavovo, Ludvíkovo, kromě toho privilegium Matyášovo z 9. dubna 1484 o nápadech a list Vladislavův z r. 1497 o přijímání nového pána země. Od doby Ferdinandovy bylo jeho potvrzení stvrzováno později všemi panovníky habsburskými. Tak Maxmiliánem r. 1563,⁶ Rudolfem r. 1577.⁷

Když měl nastoupiti Matyáš na Moravě jako čekanec království českého, předložili mu stavové moravští řadu žádostí, na které Matyáš II. odpovídal a stavům je potvrdil. Forma kapitulace tu není, protože předložené žádosti jsou formulovány jako prosba, ale dějí se před holdováním a panovník na ně rovněž před holdováním odpovídá.⁸ Stavové moravští pokládali Matyáše za panovníka dobrovolně zvoleného a proto kladli mu své požadavky. Byť v odpovědi panovníkově potvrzení všech svých požadavků neobdrželi, přece nabyli důležitých práv stavovských. Matyáš ovšem stavům moravským vydal potvrzení jejich práv a svobod podobně a v téže formě jako předcházející panovníci habsburští a sice r. 1608 v Brně a r. 1612 v Praze.⁹ Stejným způsobem potvrdil stavům moravským svobody i Ferdinand II.¹⁰

Rovněž ve Slezsku a v Lužicích panovník potvrzoval stavům jejich privilegia a svobody a stavové mu holdovali. Máme tu zachovány přísahy holdovací¹¹ i příklady potvrzení svobod nastupujícím panovníkem.¹² Tak

¹) Potvrzení Jiřího a Matyášovo viz v Knize Tovačovské, str. 15.

²) Ač. X., str. 337, č. 92.

³) Kameníček, Sněmy, II., 576.

⁴) Rezek, Zvolení a korunování Ferdinanda I., str. 93.

⁵) Ač. XI., 385–391; srv. Sněmy Čes., I., 90, 98.

⁶) Kameníček, Sněmy, I., 364; stalo se tak tudíž před smrtí Ferdinandovou, viz Kameníček, I. c. I., 109 násl.

⁷) Kameníček, I. c. I., 389.

⁸) Kameníček, Sněmy, I., Přílohy, č. 75, str. 470.

⁹) Kameníček, I. c. I., 121, 499, č. 76.

¹⁰) Kameníček, I. c. I., 513, č. 88.

¹¹) Na př. Grünhagen Markgraf, Lehns und Besitzurkunden (1881), I., str. 20.

¹²) Grünhagen Markgraf, Lehns und Besitzurkunden, I., 39, Sněmy Čes. I., 101.

zvaným velkým privilegiem slezským z r. 1498 bylo určeno, aby městem, kde králi měli holdovati, byla Vratislav,¹ neboť se stávalo, že Slezáci holdovali panovníku i v Praze. Není pochyby, že tu velmi zřejmě právě při holdování vystupoval dualismus stavovského státu.² Také stavové slezští dovedli využití podmínečného holdování a kladli určité podmínky, které musely být předem splněny.³ Rovněž v Lužicích stejným způsobem stavové holdují novému panovníku žádající, aby potvrdil jim jejich privilegia.⁴ Stavové lužičtí obyčejně holdovali nastupujícímu panovníku v Praze při korunovaci, mohli však i holdovati v Lužici, kam zvláště proto panovník přijížděl.⁵ V ústavě konfedační z r. 1619, čl. 24, bylo přesně vytknuto, že panovník ve Slezsku a v Lužicích má stavům přísahati dříve, než mu budou stavové holdovati.

✓ *Polsku* počátek volebních kapitulací souvisí vlastně již s potvrzením podmínek, které předložili stavové polští Ludvíkovi Uherskému. Ludvík nastupoval na trůn polský na podkladě práva rodového⁶ a zakládal novou dynastii. Již ve smlouvě, kterou uzavřel Kazimír s Karlem Robertem v traktátě vyšehradském r. 1339 musel slíbiti Ludvík, že zachová území polské nerozděleno, že neosadí úřady starostenské žádnými cizinci a že neuloží žádné berně a zachová všechna privilegia. Načež i šlechta polská slíbila Ludvíkovi věrnost a sice potud, pokud král zachová své sliby (*promissa*).⁷ Dříve než nastoupil však na trůn, musel znovu potvrditi předložené podmínky r. 1355 privilegiem Budínským.⁸ Ludvík i později chtěje dosáhnouti posloupnosti i pro ženské potomstvo svoje, potvrdil stavům všechna jich privilegia znovu r. 1374 v Košicích.⁹

Vladislav Jagiello r. 1386 vydal korunovační revers, kterým potvrdil všechna práva i svobody stavů polských. Tento list, který vydal jako »dominus et tutor regni Poloniae«, potvrdil po korunovaci jako král polský znovu.¹⁰ Listina totiž vydána byla pod pečeti litevskou a byla po-

¹) L. c. 49 násl.

²) Rachfahl, Die Organisation der Gesamtstaatsverwaltung Schlesiens (1894), 150.

³) Rachfahl, Die Organisation der Gesamtstaatsverwaltung Schlesiens, str. 424; srv. Sněmy Čes., I., 101.

⁴) Srv. Sněmy Čes., I., 113.

⁵) Kapras, Právní dějiny, II., 405.

⁶) Balzer, Królestwo, III., 114.

⁷) Monumenta Poloniae historica, II., 638—639. Kronika Jana z Czarnkowa; srv. Lengnich, Pacta conventa Augusti III. (Lipsko), 1736, 2.

⁸) C. C. C., I., č. 201; Bandtkie, Jus Polonicum, 156, ad nostram accedentes praesentiam, nobis ex parte universorum regnicolarum regni Poloniae super concedendis eisdem clementer articulis infrascriptis humiliter supplicassent,...

⁹) Bandtkie, J. P., 184.

¹⁰) Bandtkie, J. P., 189.

tvrzena později v Korčíně po korunovaci.¹ Potvrzení toto vydáno jest však spíše z milosti královské, neboť stavové prosí krále, aby jim potvrzující listinu vydal.

Když byl zvolen Vladislav III. jako prvý král, o jehož zvolení rozhodla jen volba a nikoli nárok dědický, vydal potvrzení privilegií, které rovněž po korunovaci, když nastoupil vládu v zemi, znovu r. 1438 potvrdil.² Litvě potvrdil práva a privilegia téhož roku v Piotrkově.³

R. 1453 vydal potvrzení všech privilegií stavům Kazimír IV.⁴ v Piotrkově, když po svém nastoupení na trůn dlouho se stavy vyjednával.⁵

Také Jan Albrecht při svém nastoupení r. 1492 potvrdil stavům polským všechna jejich práva a privilegia a vydal jim o tom zvláštní revers.⁶ Tu již zcela jasně vystupuje toto potvrzení jako předzvěst pozdějších kapitulací.⁷

R. 1501 potvrdil v Mielniku Alexander všechna práva stavů a slíbil, že je zachová.⁸ Teprve po tomto potvrzení byl Alexander v Krakově korunován. Kutrzeba ve své polemice proti recensovatelům svého díla popřel důležitost privilegia mielnického a tvrdil, že privilegium mielnické nemá toho významu, jaký by se zdálo míti proto, že bylo vydáno před korunovaci, ale po korunovaci, když Alexander vydával všeobecné potvrzení práv, privilegia mielnického nepotvrdil.⁹ Jisto jest však, že privilegium mielnické zavazovalo osobně krále, který je potvrdil, třeba vlastně v říši řádně vyhlášeno s pečeti královskou nebylo.¹⁰ Proto právem upozorňuje Silnicki na to, že způsob takového potvrzování velmi se blíží paktům konventům pozdějším.¹¹

¹) Prochaska, Król Władysław Jagiełło (1908), II., 288.

²) Bandtkie, J. P., 250, ... prout in aliis litteris nostris desuper confectis plenius continetur; Papée, Władysław III., Historia polityczna Polski, I., 525.

³) Vol. legum, I., 63; Daniłowicz, Skarbiec, II., 171.

⁴) Bandtkie, J. P., 264; Wierzbowski, Matricularum regni Poloniae Summaria, I., 168; Prochaska, Materyały archiwalne, str. 101.

⁵) Papée, Kazimierz IV., Historia polit. Polski, I., 605.

⁶) Bandtkie, J. P., 332.

⁷) Papée, Jan Olbracht, Hist. pol. Polski, I., 605.

⁸) Bandtkie, J. P., 361—364: Quos quidem omnes et singulos articulos suprascriptos, nullo eorum excepto, universaliter universos approbamus, ratificamus, et pro jure communi, instar aliarum constitutionum regni, tenendos et observandos perpetuo promulgamus, nos nostrosque successores, ad eorum observationem pollicemur et obligamus, promittentes verbo et fide nostra regia litteris aliis, sub sigillo regio, atque iuramento una cum singulis juribus regni, circa nostram felicem coronationem in proximo fiendam, confirmare, et prout expedierit, corroborare. Srv. Finkel, Elekcyja Zigmunta I. (1910), str. 11.

⁹) Kutrzeba, Kilka kwestyi z historyi ustroju Polski, Kwart. hist., XX., 598; potvrzení Alexandrovo viz Vol. legum, I., 161.

¹⁰) Balzer, Państwo polskie w XIV i XVI w., Kwartalnik hist., XXI., 276.

¹¹) Silnicki, Prawo elekcyi, str. 87.

Podobně Sigmund I. při svém korunování r. 1507 potvrdil všechna privilegia stavů.¹ Rok před tím, když byl přijat na trůn litevský, potvrdil také, byv od stavů požádán, všechna privilegia a svobody, které dali Litvě jeho předchůdci.² Také potvrzení Sigmundovo nelze pokládati za kapitulaci. Jest to vlastně potvrzení usnesení sněmovního.³ Ale tím, že král vztahuje při potvrzení na tato usnesení korunovační svoji přísahu a také tím, že ustanovuje, že nemá míti platnosti, učinili král něco proti těmto potvrzeným právům, podobá se toto potvrzení pozdějším kapitulacím.⁴

Sigmund I. dosáhl toho, že r. 1529 byl ještě za života jeho zvolen syn jeho Sigmund August za krále polského. Otec se pak zaručil za syna, že vykoná přísahu, potvrzující stavům jejich práva. Vykonání přísahy pak učiněno podmínkou nastoupení vlády, takže, nevykonali Sigmund August přísahy, stavové nebudou vázáni poslušností a mohou mu poslušnost vypověděti.⁵ Také na Litvě vydal Sigmund podobné potvrzení práv a slíbil, že syn jeho, až dospěje, potvrdí privilegia, ale klausule, že stavové nebudou mu poslušností zavázáni, tu uvedena není.⁶

Sigmund August nejen potom, když se stal plnoletým, tuto přísahu vykonal, nýbrž i r. 1550 vystavil stavům zvláštní listinu, která zaručovala stavům všechny svobody.⁷ Podobně slíbil zachovávat také privilegia a svobody Litvy již r. 1547 a znovu je potvrdil r. 1551. V potvrzení těchto král *slíbuj*e (promittimus) zachovávat určitá privilegia, ale vydání těchto listů opět nebylo ještě volební kapitulací ani korunovačním reversem, ač přináší veliké omezení moci královské, potvrzujíc zřízení rady stavovské. Král však poskytuje tato práva především ještě z milosti (de certa scientia et gratia nostra).⁸

¹) Finkel, Elekcyja Zygmunta I. (1910), str. 213 násl.: Corpus iuris Polonici, III., 1, str. 19, quod licet paucis ante diebus cum omnium praelatorum et procerum regni, immo verius totius senatus nobilitatis et populi consensu diadema capiti nostro imponeretur, jure jurando de more sanxerimus omnia jura, omnia privilegia, omnes denique libertates et immunitates Regni...

²) Codex diplomaticus Poloniae, I., str. 365 násl.; Любавскій, Очеркъ исторіи Литовско-Русскаго государства, Moskva, 1910, str. 312 násl.

³) Srv. Balzer, Przyczynki do historyi źródeł prawa polskiego (1903), str. 9.

⁴) Srv. Corpus j. Polonici, III., 1, 28–29.

⁵) Vol. legum, I., 246 (1530): »Et quamdiu hoc juramentum Majestas sua non praestiterit et huic debito Regis non satisfecerit, ipsi universi regnicolae nostri ad tradendam illi possessionem, et Dominum Regni, et ad servandum juramentum, et ad praestandam fidelitatem et obedienciam suam, ejus Majestati non erunt astricti, neque obligati...«; Kolanowski, Elekcyja Zygmunta Augusta, Kwartalnik historyczny, XIX., str. 531 násl., zvl. 554.

⁶) Любавскій, I. c. 318.

⁷) Herburti de Fulstin, Statuta regni Poloniae, (Zamoisci, 1598), str. 107.

⁸) Любавскій, I. c. 229 násl.

Potvrzování tato byla však předchůdcem vlastních pakt konvent, vlastních volebních kapitulací. Směřovala k těmž cíli, aby totiž zavázala krále k plnění a zachování určitých závazků.¹ Není pochyby o tom, že přesná forma kapitulací se nevyvinula do r. 1572 právě proto, že nebylo tu ještě zcela vyhraněného systému volby.

Od doby Jindřicha z Valois plně převládá již systém volby na polském trůně a proto i kapitulace Jindřichova jest formulována v tomto směru. Jest také vlastně první přesně vyhraněnou kapitulací. Od doby Jindřichovy vyskytá se po prvé pro kapitulaci název pacta conventa. V kapitulaci Jindřichově lišiti jest dvě části. Především jsou to t. zv. články Jindřichovské (articuli Henriciani, artykuły henrykowskie), ve kterých jsou uznány všeobecné zásady ústavy státu polského. Vedle těchto artikulů potvrzuje král pacta conventa, která obsahují speciální požadavky stavů od zvoleného krále.² Volební kapitulace Jindřichova stává se také vzorem pro kapitulace pozdější nejen svou formou a způsobem uzavření, nýbrž i obsahově.

Když Jindřich z Valois uprchl z Polska, byla kapitulace jeho, articuly Jindřichovské, předložena také Štěpánu Batorovi, který ji musel potvrditi a kromě toho potvrditi ještě svá pacta conventa.³ Vystupují tu tudíž rovněž dvě části kapitulace. Tento rozdíl u pozdějších kapitulací mizí.⁴ Od té doby pravidelně již nastupující panovníci, zvolení vždy svobodnou volbou, potvrzovali volební kapitulaci, která čím dále tím více se utužovala právě tak, jak stoupala moc stavovská v Polsku. Moc královská se v pravdě neliší od moci presidenta republiky.

Pacta conventa potvrdil potom Zikmund III.,⁵ Vladislav IV.,⁶ Jan Kazimír,⁷ Michal I.,⁸ Jan III.,⁹ August II.¹⁰ August II. přijížděje do Polska učinil již na hranicích přísahu: »quod pacta conventa per Ordines Regni Mihi data, ab iisdem ordinibus subscripta, Legatique nostri extraordinarii corporaliter juramento Varsoviae comprobata, in omnibus eorum articulis... servabo, manutenebo, et adimplebo.«¹¹

¹) Balzer, O kilku kwestyach spornych z historyi ustroju Polski, Kwartalnik hist., XXI., 49 násl.; srv. Kadlec, Ústavní dějiny Polska, str. 64.

²) Vol. legum, II., 134, 150 (1573).

³) Vol. leg., II., 149, 150; Prochaska, Materyały, č. 283.

⁴) Kutrzeba, Historya ustroju Polski⁶ (1925), 199.

⁵) Vol. leg., II., 247 (1587); Scriptorum rerum Polonicarum, XI., Dyaryjusze sejmowe. R. 1587; Sejmy konwokacyjny i elekcyjny; Prochaska, Materyały, str. 170, č. 285, 286, 288.

⁶) Vol. legum, III., 362 (1632).

⁷) Vol. legum, IV., 93 (1648).

⁸) Vol. legum, V., 13 (1669).

⁹) Vol. legum, V., 139 (1674).

¹⁰) Vol. legum, VI., 14 (1699); srv. Lünig, Theatrum ceremoniale, II., str. 20 násl.

¹¹) Vol. legum, VI., 8 (1697).

Po Augustovi II., nastoupil jeho syn August III., který rovněž potvrdil *pacta conventa*,¹ konečně i Stanislav August.²

T. zv. práva kardinálná z r. 1768, která neoblomně chtěla zachovati staré vymoženosti ústavy stavovské, potvrdila plně volbu královskou a potvrdila i *pacta conventa*.³ T. zv. ústava 3. května z r. 1791 ustanovila v čl. 7., že má býti polský trůn dědičným v rodě kurfirsta saského Fridricha Augusta. Každý král, který nastoupí na trůn polský má přísahati na konstituci 3. května a také na *pacta conventa*, která budou smluvena s nynějším kandidátem na trůn polský, s Fridrichem Augustem. Měla tudíž býti smluvena stálá *pacta conventa*, na která by přísahal každý další král polský.⁴

To byla poslední zmínka o paktech konventech v ústavě polské, neboť říše polská potom zanikla úplně.

Podobně jako v jiných státech také v *Uhrách* byla korunovační přísaha původně aktem církevním.⁵ Později nabyla povahy veřejnoprávní a král při korunování slibuje, že bude zachovávat práva a privilegia šlechty. Již Ondřej II., při korunování složil takovouto přísahu.⁶ Ondřej II. vydal také, jak známo, zlatou bullu r. 1222, kterou potvrdil práva šlechty a svým dekretem položil základ ku dalšímu potvrzování těchto práv. Roku 1279 vykonal obsáhlou korunovační přísahu Ladislav IV. Přísahal, že zachová víru katolickou a všechny zákony a obyčeje předešlých králů. Prohlašuje také, že jest obyčejem starým takovouto korunovační přísahu skládati.⁷

Ondřej III. r. 1290 pak vydal zvláštní korunovační již diplom, kterým potvrdil šlechtě její privilegia.⁸ Byl to prvý diplom toho druhu, který za-

¹) Vol. legum, VI., 301 (1736); G. L e n g n i c h, *Pacta conventa Augusti III.*, Lipsiae, 1736.

²) Vol. legum, VII., 97 (1764).

³) Vol. legum, VII., 278.

⁴) Vol. legum, IX., 223: Každý król wstępuiąc na tron wykona przysięgę Bogu i narodowi, na zachowanie konstytucyi ninieszey, na *pacta conventa*, które ułożone będą z dzisieyszym elektorem Saskim, iako przeznaczonym do tronu i które tak iak dawne wiążać go będą.

⁵) Timon, l. c. 117 násl.

⁶) Kovachich, *Vestigia*, 81–82, papež Řehoř píše Belovi IV.: »Pater tuus... in coronatione sua iuraverit etiam iura regni sui et honorem coronae illibata servare. Bartal, *Commentariorum liber*, VIII., str. 107.

⁷) Kovachich, *Supplementum*, I., 34 (1279), quodque Constitutiones, et Decreta Sanctorum Regum Progenitorum nostrum, et bonas consuetudines eorumdem, nec non omnia alia et singula, quae nostri Progenitores in sua consueuerunt Coronatione iurare, inviolabiliter servavimus; Bartal, l. c. VIII., 107.

⁸) Endlicher, *Monumenta Arpadiana*, 630. Tempore coronationis domini Andree regis illustris Hungarie etsi non omnes conditiones seu libertates regni Hungarie ab antiquo observate, quedam tamen ex ipsis libertatibus et conditionibus notabiles et plus necessarie, publico scripto, sigillo eiusdem domini regis uallato fuerint declarate.

hajuje řadu dalších korunovačních diplomů.¹ Protože později nastalo porušení těchto práv a privilegií některými mocnými šlechtici, svolal král sněm (*congregationem generalem*) a na něm páni a preláti usnesli se na řadě článků, v nichž shrnuty byly dosavadní obyčeje a práva. Zároveň pak se usnesli také: »Statuimus et perpetuo edicto stabilimus: ut dominus rex libertates regnicolarum suorum et ecclesiarum tempore coronationis sue in literis expressas, et ea que in presentibus statutis exponuntur... domini archiepiscopi Colocensis, de consensu prelatorum ferendam incurat. et preter hec eciam alia, que in literis domini regis tempore coronationis sue datis continentur, plenius attendantur et firmiter observentur.«² Šlechta nesporně povznesla korunovační diplom a svým usnesením přiblížila se k tomu, aby stal se institucí stálou.

Po delších bojích o trůn uherský, když vymřel rod Árpádovců, nastoupil na trůn uherský Karel Robert. Z jeho doby jest pozoruhodna jeho přísaha na ústavu, která se nám zachovala.³ Karel Robert tu slíbil, že bude ochraňovati církev, její kněze i biskupy, že nebude napadati papeže a že neurazí církev, že nezmenší práv královských a království (*Regnum sibi commissum et iura regalia non minuere*) a j. Již v této přísaze vidíme jádro pozdějších kapitulací.⁴

¹) Bartal, *Commentariorum liber*, X. 193.

²) Endlicher, l. c. 638; Kovachich, *Sylloge*, str. 40, art. XLI., 1292.

³) Kovachich, *Vestigia*, str. 174; Marczali, *Enchiridion*, 206.

⁴) Fejér, *Cod. dipl.* VIII., I, str. 335: Karel Robert přísahal: Deo subdi, legi eius obsequi, fidei Catholicam, quam universalis Romana Mater Ecclesia predicat et docet, tenere, eandem Ecclesiam et prefatam Sancte Marie, et Sancti Adalberti, ceterasque Ecclesias in ditione sibi credita constitutas, et earum Episcopos et Praelatos cum omnibus illis legitime subiectis, et ex Deo sibi creditis secundum Deum commendare, honorare et defendere, Papam Romanum et Legatos ipsius Ecclesie Romane non impugnare, sed potius defendere, eiusque Ecclesie Romane iura non ledere, nec terras ad ipsam pertinentes, vel statuta seu ordinamenta ipsius in eisdem terris scienter violare; Regnum sibi commissum, et iura regalia non minuere, sed potius augere, et male alienata hactenus secundum datam sibi gratiam ad ius pristinum revocare. Nobiles Regni sui Ungarie in approbato et antiquo iure servare, atque a Tirampnorum oppressione eripere, legitimo coniugio tantum uti, et contentum esse, dicente scriptura: relinquet vir patrem et matrem suam, et adheribit uxori sue, et erunt duo in carne una, et quod Deus coniunxit, homo non separet; Populo Dei, sibi ex Dei providentia commendato prodesse et non obesse, et neminem ex eis sine iusti legitimeque iudicii examinatione condemnare. et de terra delere, delectatus Psalmiste voce dicentis... promittens, spondens atque pollicens coram Deo, Beata et gloriosa semperque Virgine Dei genitrice Maria, beato Adalberto martire atque Pontifice, et omnibus sanctis, Prelatis, Baronibus, Nobilibus, Religiosis et aliis supradictis omnia praedicta et singula firmiter et inviolabiliter observare, in quantum divino fultus adiutorio fuerit secundum scire suum et posse. Super quibus tam Barones predicti presentes ibidem, quam alii prenominati nomine et pro parte absentium predictorum a sepefato Strigonien, Archiepiscopo requisiti tactis eisdem sacrosanctis Evangelii eadem omnia et singula suo iuramento firmantes, ipsumque Dominum C. recognoscentes in verum et legitimum Regem Ungarie, ac suum et dicti Regni Dominum naturalem, ipsi Regi in sepedicti Strigonien.

Když měla nastoupiti na trůn dcera Ludvíkova Marie jako královna uherská, musela potvrditi všechna práva i privilegia vydaná starými králi uherskými. V literatuře nazývá se toto potvrzení »diploma assecuratorium«. ¹ Sigmundova volba pak učiněna byla závislou na podmínkách, že zachová svobody, že vyloučí cizince z rady a z beneficií a že udělí amnestii. Projevila se tu úplně závislost nově nastupujícího panovníka na voličích. ²

Když měl nastoupiti na trůn Albrecht, musel ještě před korunováním r. 1437 potvrditi kapitulaci, která vyznačuje se proti druhým stílisací i rozsahem. ³ Ještě jednou po korunování r. 1439 Albrecht vystavil potvrzení stavovských práv. ⁴

Z doby Albrechtovy máme tudíž příklad v Uhrách, že panovník vydává předkorunovační revers a potom později naskytnuvšími se okolnostmi jest donucen vydati opětně nové potvrzení svobod a práv. Takovéto potvrzení jest pak rozmnoženo o nové dodatky, které stavové vsunuli do nové vlastně kapitulace. ⁵ Decretum Alberti regis jest všeobecně pokládáno za vzor smlouvy mezi panovníkem a stavy a slouží za vzor dalším inauguračním diplomům, které králové uherští vydávají.

Když měl nastoupiti v Uhrách Vladislav, odebrali se poslové uherští do Krakova a tu obdrželi od krále slib, že potvrdí všechny svobody a privilegia stavů uherských. R. 1440 skutečně Vladislav vydal dekret, v němž slíbil stavům zachovati Zlatou bullu i další zákony. ⁶

Od doby Ladislavovy ⁷ setkáváme se v Uhrách s volebními kapitulacemi, které jsou někdy formulovány jako »decretum regni«. O formě této bude pojednáno níže. Zde nutno však poznamenati, že decretum regni má úplně stejnou podobu jako jiný dekret královský, ale stavové kladli zvláštní důraz na to, aby dekret království byl zvláště králem zachovávan.

Archiepiscopi et mei predicti Notarii manibus, ut predicatur, librum tenentium, prestiterunt debite fidelitatis homagium et solitum Ungarie Regi ab eiusdem Regni Baronibus iuramentum. Krajner, Staatsverfassung, 455.

¹) Kovachich, J. N. Notitiae praeliminares ad Syllogen (1820), 219.

²) Marczali, Ungarische Verfassungsgeschichte, 43.

³) Wostry, König Albrecht II., díl I., 46, II., 149 násl. Příloha 3; Marczali, Ungarische Verfassungsgeschichte, 47.

⁴) Marczali, Enchiridion, 242 násl.

⁵) Srv. vydání předkorunovačního dekretu Albrechtova, Wostry, König Albrecht II., str. 145, příloha 3 a Decretum Alberti regis v C. J. H. Prvý má 15 článků, druhý má 39 artikulů.

⁶) Kovachich, Sylloge, 59 násl., 443, conditiones et modos infrascriptos, quos praenominati oratores Regni Hungariae praedicti per nos admittere et manutenere ardentius desiderarunt, de mera nostra liberalitate, grato affectu admisimus et tenore praesentium ipsorum integre et inviolabiliter servare et manutenere pollicemur et spondemus. Srv. Kovachich, Supplementum, I., 478.

⁷) Art. 1: 1453; Bartal, Comment., XIII., 155, promlouvaje o volební kapitulaci Ladislavově nazývá ji Capitulationis diploma.

Když nastoupil Matyáš na trůn uherský r. 1458, potvrdil za něho kapitulaci, předloženou vlastně Matyášovi, správce země jím ustanovený Szilágyi. ¹ Téhož roku Matyáš sám musel potvrditi kapitulaci Albrechtovu, neboť dekret jeho vydaný na prvním sněmu v Pešti r. 1458 obsahuje ve svých 35 člancích dekret Albrechtův. ²

R. 1464 král Matyáš ve svém korunovačním dekretu, když byl konečně korunován po navrácení koruny sv. Štěpána, potvrdil Zlatou bullu, dekret Ludvíka Velikého a poslední dekret Sigmundův. ³ Za vlády Matyášovy stavové velmi často žádají, aby král tento svůj inaugurační diplom zachovával, tak r. 1468: 16, 1472: 15 a opětně 1475: 1. ⁴ Za Matyáše vyskytá se v Uhrách také ten zjev, že stavové prohlásili dekret, který Matyáš později vydal r. 1471, za »decretum Regni« a prohlásili tak a povýšili dekret později vydaný za královskou kapitulaci. ⁵ Stalo se tak právě proto, že Matyáš velmi často svou kapitulaci nezachovával a ji porušoval a proto stavové brání se vůči králi oním usnesením.

Když nastoupil na trůn Vladislav Jagiello, potvrdil volební kapitulaci, jež vložena jest také v C. j. h. Jeho kapitulace úplně se zříká té moci královské, o kterou usiloval Matyáš a potvrzuje stavovskou oligarchii, která Matyášem byla dušena. ⁶ Vladislav přímo praví, že Uhři dali mu přednost před druhými a že ho zvolili, ale za určitých podmínek. ⁷

Když pak r. 1508 byl korunován syn jeho Ludvík, dvouletý, vystavil Vladislav sám za něho kapitulaci, podobně jako učinil i v Čechách. ⁸

Když byl volen v Uhrách Ferdinand I., vydal před volbou list potvrzující všechna práva stavů. ⁹ Po svém zvolení Ferdinand přísahal při korunovaci, že zachová všechny stavy při jich právech a privilegiích, že

¹) Kovachich, Supplementum, II., 229, uveřejněna v C. j. h.; srv. Fraknoi W., Mathias Corvinus, König von Ungarn, Freiburg, 1891, 52 násl.

²) Marczali, Enchiridion, 242; Kovachich, Vestigia, 298–330.

³) Kovachich, Vestigia, 298, 371 (1464), Decreta, consuetudines et articuli incl. regni Hungariae, str. 71, uvádí dekret z r. 1464, v úvodě praví: decet igitur Reges et Principes, in quorum manibus populorum urbiumque ius est, non modo armis populorum sibi creditum fortiter tueri, sed etiam in iuribus libertatis et constitutionibus utilibus conservare.

⁴) Kovachich, Supplementum, II., 207, 227, 240.

⁵) Kovachich, Supplementum, II., 229, 241, Vestigia, 392.

⁶) Marczali, Ungar. Verfassungsgesch., 56; Bartal, Comment. XV., 237.

⁷) Marczali, Enchiridion, 308.

⁸) Kovachich, Sylloge, 226 násl.; listina tato vyskytá se ve dvou originálech viz níže; Vestigia, 455 násl.

⁹) Kovachich, Sylloge, 370 (1526): Quod dominos ecclesiasticos, seculares, praelatos, barones, nobilitatem, civitates liberas, ac universos status praedicti regni, in eorum libertatibus, legibus et decretis, quibus a temporibus divorum regum Hungariae sunt usi, etiamsi vi, et armis regnum ipsum adepti fuerimus, non secus quam si omnium votis in Regem essemus electi, conservabimus, ac defendemus; Marczali, Enchiridion, 391.

všem učiní spravedlnost, že zachová Zlatou bullu Ondřeje II., že zachová hranice království a bude se snažiti je rozšířiti, že učiní vše, co by bylo na prospěch veřejnému blahu a pořádku. Přísaha tato jest zařazena v C. j. h. a sloužila také za vzor přísahám, jež konali ostatní Habsburkové, nastupující na trůn uherský.¹

R. 1537 vysloveny byly proti králi Ferdinandovi stížnosti, že není zachováno to, co král slíbil a že práva stavů jsou porušována. Ferdinand proto prohlásil, že jest ochoten znovu potvrditi stavům všechna práva a privilegia, jak se sluší na vládce zbožného a spravedlivého, před těmi osobami, které zvolí sněm.²

O tom, že by byli skládali kapitulaci Maxmilián a Rudolf, v prameňech se nedozvídáme.

Když roku 1608 odevzdal úplně vládu v Uhrách Rudolf Matyáši, Matyáš potvrdil ještě jako gubernátor artikuly, které byly usneseny na sněmu před jeho korunováním (articuli ante coronationem).³ Jest je tudíž pokládati za Matyášovu kapitulaci. Matyáš znovu potvrdil nově sestavené nové artikuly po korunovaci (articuli post coronationem), které doplňují v některých člancích kapitulaci před korunovaci, které však krále neobvyčejně omezují, takže moc královská klesla na tentýž stupeň jako za doby Jagiellonské. R. 1618 před svou volbou Ferdinand II. vydal svůj diplom, zajišťující ústavu uherskou. Od dob tohoto panovníka stalo se obyčejem, že podmínky, za kterých panovník nastoupil na trůn, byly inserovány v artikule prvního sněmu po korunovaci a odtud dostaly se tyto podmínky C. j. h.⁴ Od doby tohoto panovníka další kapitulace mají vzor v jeho kapitulaci, takže kapitulaci Ferdinanda II. možno považovati za význačný bod ve vývoji uherských kapitulací.

Podle kapitulace Ferdinanda II. řídí se především kapitulace Ferdinanda III. Panovník tento zvolen byl r. 1625, když potvrdil předložené mu podmínky.⁵ Podmínky tyto byly pak vloženy a sice v nezměněné formě

¹) Timon, Ung. Rg., str. 532.

²) 1537: 29; Kiss István, Magyar közjog, str. 271.

³) Turba, Geschichte des Tronfolgerechtes (1903), 354; Turba, Die Grundlagen der Pragmatischen Sanktion, I., str. 3. Uveřejněny v C. j. h.; Huber, Geschichte Österreichs, IV. (1892), str. 529.

⁴) 1622: 2 ut nimirum tempore suscepti regiminis, diploma super iisdem conditionibus emanatum, generalibus regni constitutionibus inseratur et publicetur. O podmínkách Josefa I. r. 1687 se praví: »haec sunt conditiones, quas Majestas sua, ante electionem suam, acceptare, sufficientibusque litteris suis assecuratoriis, sub verbo suo confirmare, post coronationem vero suam tempore suscipiendi regiminis generalibus articulis inseri et publicari facere dignabitur«. Srv. Gindely, Geschichte d. dreissigj. Krieges, I. (1869), str. 220 násl.

⁵) 1625: 3 praetitulatum serenissimum archiducem Ferdinandum, post acceptas per suam serenitatem conditiones, in legitimum... regem, ac dominum, unanimiter rite, ac libere elegerunt...

do artikulů prvního sněmu r. 1638, když Ferdinand III. nastoupil skutečnou vládu v Uhrách.¹ Stejně tak vydal inaugurační diplom Ferdinanda IV. ještě za života svého otce² a Leopold I.³ Inaugurační diplom Ferdinanda IV. nebyl ovšem inartikulován proto, že Ferdinand zemřel dříve než jeho otec.

Pro uherskou kapitulaci volební jest důležitý rok 1687. Jest to další mezník ve vývoji jejím. Je známo, že Habsburkové nabyli toho roku v Uhrách téměř podobné moci, jako v Čechách po Bílé Hoře a tuto moc hleděli uplatniti i při rozhodování o volební kapitulaci. Chtěli volební kapitulaci odstraniti vůbec a na její místo měla nastoupiti prostě korunovační přísaha.⁴ Dokonce Leopold I. prohlásil, že jeho kapitulace pozbyla platnosti a že se necítí až na další touto kapitulací vázán. Stavové uherští uznali dědičné právo dynastie Habsburské na trůn uherský a říše nadále stala se monarchií dědičnou, ale žádali, aby král přísahal na ústavu a vydal stavům revers. Neměl to již býti korunovační diplom, který by byl podmínkou volby a nastoupení na trůn jako tomu bylo dříve, nýbrž revers potvrzený po nastoupení panovníkově. Král usiloval nejen o tyto základní změny, nýbrž snažil se, aby zrušeno bylo a vypuštěno ustanovení o právu odporu stavů (»quod si vero nos« čl. 31. Zlaté bully Ondřejovy). Leopold dosáhl dále toho, že v reversu Josefově byla připojena nová klausule, omezující působnost tohoto reversu. Neboť bylo tu obsaženo, že Josef bude přísahati zachování všech svobod, práv, privilegií a starých, dobrých a osvědčených obyčejů, ale dodáno: »prout super eorum usu et intellectu Regio et communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit.«⁵

Toto omezení poskytovalo dalším králům možnost pokládati se za vázána jen potud, pokud se shodnou neb budou moci shodnouti se stavy o svobodách a privilegiích. Tím způsobem vlastně celá ústava byla učiněna velmi pochybnou.

Jen některé body z volební kapitulace byly převzaty do korunovačního reversu. Ale tyto body nebyly převzaty jako podmínky (conditiones). Také všechny zmínky o dřívějších kapitulacích vymýtěny, aby tak bylo dáno na jevo, že tyto volební kapitulace naprosto nezavazují nástupce.

Korunovační revers Josefa I. nebyl nikdy inartikulován a Josef musel po celou svou vládu brániti se proti námitkám, které byly činěny vůči jeho korunovačnímu reversu.⁶

¹) 1638: 1, srv. 17. podmínku. Tu jest uvedeno ono ustanovení, které musil Ferdinand III. vykonati dříve než nastoupil na trůn. Po jeho nastoupení neměla však tato podmínka významu.

²) Kovachich, Supplementum, III., 406, Sylloge, 403.

³) Předloženy r. 1655 a potvrzeny a v artikuly vloženy 1659: 1.

⁴) O dalším srv. Turba, Die Grundlagen der Pragmatischen Sanktion, I. (1911), str. 9 ns.

⁵) Turba, I. c. Přílohy, 250.

⁶) Turba, Die Grundlagen, Přílohy, str. 245 násl. a ke konci připojené faksimile.

Tím vlastně staré volební kapitulace v Uhrách přestaly a nastoupily korunovační reversy, ve kterých zmíněná doložka přinášela možnost snadno měnit ústavu, která dříve byvši zaručena kapitulací, byla nezměnitelná bez výslovného svolení stavů.¹

R. 1712 potvrdil Uhrům korunovační revers Karel VI. v Bratislavě. Revers ten byl vložen v čl. 2. sněmu 1715. Císař vykonal tu shodnou přísahu jako roku 1687. Zmiňuje se sice o kapitulaci z r. 1655, ale pouze o těch částech, které přešly do korunovačního diplomu z r. 1687. Po prohlášení pragmatické sankce Karel znovu potvrdil privilegia a práva z r. 1715 a ustanovil: »Pariter successores legitime coronandi Hungariae, et partium eidem annexarum reges; in iisdem praerogativis, et praemissis immunitatibus et legibus status et ordines regni, partiumque eidem annexarum inviolabiliter conservabunt; quas, et quae, praeterea sua majestas sacratissima, per suos cujuscunque status, gradus et conditionis observari faciet.²

Také Marii Terezií r. 1741 byl předložen korunovační revers, aby jej potvrdila. Marie Terezie jej potvrdila a vtělila ho do článků sněmovních jako »diploma regium«.³

Z doby Josefa II. nemáme v C. j. h. žádného korunovačního reversu. Leopold II., když měl nastoupiti na trůn, měl potvrditi od stavů předložené podmínky, které měly se státi opět volební kapitulací, neboť stavové prohlašovali, že dynastie propadla trůn. Mělo býti také obnoveno právo odporu, vláda kladena do rukou voleného národního senátu, vojsko mělo přísahati na ústavu a p.⁴ Leopold r. 1790 nepřijal volebních podmínek, obnovil však ústavu a potvrdil stejné podmínky jako jeho matka Marie Terezie⁵ a kromě toho musel ustoupiti stavům v mnohých směrech. Stejně podmínky potvrdil i František I. r. 1792.⁶

I v moderní ústavě uherské zůstal inaugurační diplom. Král dříve než jest korunován musí tento diplom potvrditi a takto potvrzený diplom jest pak inartikulován v zákony říšské.⁷ Při korunovaci musí přísahati a tato přísaha jest jen opakováním korunovačního diplomu. Korunovační diplom, který vydal František Josef I. r. 1867 úplně souvisí s diplomem z 18. století a jest tu patrně přímé nápodobením diplomů inauguračních z doby státu stavovského.

¹) Marczali, Ungarische Verfassungsgeschichte, str. 93—94.

²) 1723: 3; srv. Turba, Grundlagen, 182 násl.

³) 1741: 2.

⁴) Kadlec, Dějiny věř. práva ve střední Evropě³, str. 324.

⁵) 1790: 2.

⁶) 1792: 2.

⁷) 1867: 2; srv. Turba, Grundlagen, str. 78; Kadlec, Uherská i chorvatská ústava v hlavních črtách, Česká Politika, II., 1, 294 násl.; Nagy, O., Ungarische Verfassungsgarantien, Praha, 1909, str. 9.

I v Sedmíhradsku od doby knížecí musel panovník skládati kapitulaci. Ve zmatených poměrech 16. století i v Sedmíhradsku vznikla v knížectví šlechtovláda. Vyšší aristokracie strhla na sebe všechnu moc a volený kníže stal se velmi omezeným vládařem. Musel skládati šlechtě při nastoupení na trůn přísahu¹ a šlechta předkládala mu před inaugurací podmínky, které musel potvrditi. Takovéto podmínky musel potvrditi r. 1608 Gabriel Báthori.² Musel je potvrditi i Gabriel Bethlen r. 1613, za něhož ustálil se obyčej, že podmínky stavy kladené podobně jako v Uhrách musel panovník potvrzovati již před volbou. Byly to t. zv. Articuli et conditiones, quibus futurus et eligendus princeps unanimi consensu trium nationum regni Transsylvaniae suum dei benignitate inire principatum, tenere atque tueri debeat, sitque astrictus juramento.³

Po smrti Bethlenově musela slíbiti podmínky také manželka jeho Kateřina, která nastoupila spolu se svým bratrem na trůn.⁴ Po krátké její vládě zvolila šlechta knížetem Jiřího I. Rákócziho, který rovněž musel potvrditi kapitulaci.⁵ Za zmatků po jeho smrti 1648 nastoupil Jiří II. Rákóczi, který rovněž přísahal na podmínky, které mu stavové předložili.⁶ Podobně musel potvrditi kapitulaci r. 1652 František Rákóczi ještě za života svého otce a musel se zároveň zavázati, že po čas života svého otce nebude se místiti ve vládu.⁷

Tyto t. zv. conditiones principum vyvrcholily v druhé polovině 17. století. Neboť tu musel přísahati kníže Achatius Barcsay r. 1658 ve Vášárhelyi, Jan Kemény r. 1660 v Szászrégeniu a Michal Apaffy I. r. 1661 v Malém Šelku, že potvrdí všeliké usnesení tří národů, jinak že budou míti tato usnesení moc zákonnou i bez jich potvrzení.⁸ I Emerich Tököly, když učinil pokus opanovati Sedmíhradsko, musel r. 1690 potvrditi kapitulaci předloženou mu šlechtou.⁹

Když bylo připojeno Sedmíhradsko k Uhrám, stal se trůn sedmíhradský dědičným v rodě Habsburském.¹⁰ Formálně to bylo uznáno r. 1744,

¹) Szilágyi Sándor, Monumenta com. regni Transsylvaniae, IV., str. 279 z roku 1599.

²) Szilágyi, Monumenta com. regni Transsylvaniae, VI., 88 násl. Approb. Const. II., tit. I., art. 2.

³) Szilágyi, Monum. com. r. Transsylv., VI., 358; Approb. Const., II., tit. I., art. 3.

⁴) Approb. Const., II., tit. I., art. 4.

⁵) Approb. Const., II., tit. I., art. 5.

⁶) Approb. Const., II., tit. I., art. 6.

⁷) Szilágyi, Monum. com. r. Transsylv., XI., 141 násl. Approb. Const., II., tit. I., art. 7.

⁸) Schuler Libloy, Siebenbürgische Rechtsgeschichte, I., 71; kapitulaci Achatia Barcsaye viz Szilágyi, Monumenta com. Trans., XII., 94; kapitulaci Michala Apaffyho viz Szilágyi, Monumenta com. Trans., XII., 473; a kapitulaci Michala Apaffyho viz Szilágyi, Monum. com. Trans., XIII., 79; viz je též v Comp. Const., II., tit. I., art. 1., art. 4., art. 5.

⁹) Szilágyi, Monum. com., XX., str. 407 násl.

¹⁰) Turba, Grundlagen, I., 88.

kdy zrušeny všechny zákony o právu ke knížecí volbě v čl. 2. a v čl. 3. téhož roku přijali stavové pragmatickou sankci Karla III. Za doby habsburské potvrzovali panovníci assekurační reskripty (*assecuratorium rescriptum regium*).¹ Od r. 1791 potvrzovali panovníci Habsburští t. zv. Diploma Leopoldinum z r. 1691, které přijalo ostatně mnohé články z dřívějších kapitulací, některé však omezilo.² Tak potvrdil toto diploma Leopold II.³ i František I.⁴ a konečně také Ferdinand r. 1837 nastupuje na trůn.⁵

Důležitost kapitulací sedmihradských jest patrna i z toho, že zařazeny byly do úředních sbírek jednak z doby Jiřího II. Rákócziho, zvané *Approbatae Constitutiones*, jednak z doby Michala Apaffyho, zvané *Compiatae Constitutiones*. Obě tyto sbírky oproti *Tripartitu* měly úřední platnost a patrně z toho, že kapitulace byvše zařazeny v čelo těchto sbírek, byly pokládány za základní zákony říšské.

Také u Chorvatů již v 11. století slyšíme o tom, že šlechta účastní se při nastupování panovníka na trůn, čili že tu také vládne systém smíšený, práva volby a dědického práva určité dynastie.⁶ Zda tu králové konají přísahy korunovační, přesně nevíme, ale jisto jest, že již v této době jsou králové chorvatští dosti ve své moci omezeni mocí šlechty a mocných úředníků.

Králové z rodu Árpádovců, kteří nastoupili na trůn v Chorvatsku přísahali, že zachovají svobody chorvatské. Tak ihned král Koloman r. 1102.⁷ Rovněž tak ve smlouvě, kterou uzavřeli kmenové chorvatští s Kolomanem téhož roku, potvrzena byla určitá privilegia se strany krále, která později byla od králů zachovávána. Smlouva tato nazývá se v literatuře obecně *pacta conventa*.⁸ Dálo se tak ještě ve 12. století, kdy králové uherští se dali

¹) Schuler Libloy, *Siebenb. Rg.*, str. 325 uvádí v poznámce reskript z r. 1690, z r. 1705 (Josefa I.), z r. 1712 (Karla VI.), z r. 1740 (Marie Terezie), z r. 1780 (Josefa II.), z r. 1790 (Leopolda II.).

²) Schuler Libloy, *Siebenb. Rg.*, str. 325; Diploma Leopoldinum otiskl Schuler Libloy, I. c. 75, a Marczali, *Enchiridion*, 577. V Sedmihradsku byl obyčej předkládati kapitulace i voleným úředníkům. Schuler Libloy uvádí v *Materialien zur Siebenbürgischen Rg. I.*, str. 103.

³) Schuler Libloy, *Die wichtigsten Verfassungsgrundgesetze des Grossfürstenthums Siebenbürgen, Hermannsstadt 1861*, str. 115; Schuler Libloy, *Siebenb. Rg.*, 120 násl.

⁴) Schuler Libloy, *Verfassungsgrundgesetze*, str. 123.

⁵) V C. j. h. v díle posledním obsahujícím zákony Sedmihradské, str. 606.

⁶) Rački, *Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća*, III., *Vrhovna državna vlast. Rad jug. Akademije*, sv. 91, str. 125, násl.; Tomašić, *Temelji državnoga prava*, 54, na př. Rački, *Documenta*, č. 124, *omnibus Chrvaciae et Dalmaciae nobilibus collaudantibus a j. Klaić, Povjest Hrvata*, I. (1899), 132.

⁷) Kukuljević Sakcinski, *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, I., 22; Smičiklas, *Codex diplom.*, II., č. 21, zpráva okolo r. 1111.

⁸) Kukuljević S., *Jura r. Cr.*, I., 24; Smičiklas, *Codex diplomaticus*, II., č. 5; Tomašić, *Temelji državnoga prava*, 82 n.

také korunovati za krále chorvatského. V této době skládali králové také zvláštní korunovační přísahu.¹ V době Ondřeje II. jest král již korunován korunovací jedinou, ač i z doby této z r. 1207 jsou listiny, které vzpomínají přísahy králů uherských Chorvatům.²

V době 14. století máme zprávu o tom, že byl králem chorvatským korunován Karel Robert r. 1300 a Ladislav r. 1403. Tyto korunovace jsou samostatné a neděly se korunou svatoštěpánskou.³ Zda ovšem děly se tu zvláštní přísahy korunovaných králů, potvrzující svobody chorvatské, o tom z pramenů se nedovíáme.

Od r. 1403 nekoná se již zvláštní korunovace chorvatská.

Z doby Vladislava II. máme zvláštní inaugurační diplom z r. 1490 zachovaný a stavům chorvatským zasláný. Inaugurační tento diplom shoduje se s Vladislavovou kapitulací vloženou v C. j. h.⁴ Také listina Vladislavova z r. 1508, ve které sliboval určitou kapitulaci za svého syna Ludvíka, byla vydána ve dvou exemplářích a jeden určen zvláště pro Chorvatsko.⁵

Když měl býti zvolen Ferdinand v Uhrách, vypravil zvláštní posly také do Chorvatska, aby tu vyjednávali se stavy chorvatskými o přijetí Ferdinandovo v Chorvatsku. Poslové smluvili se stavy zvláštní kapitulaci, na podkladě jejímž byl pak Ferdinand zvolen.⁶ Král jim tu potvrdil všechny svobody a privilegia, které obdrželi od předešlých králů a slíbil jim určitou pomoc vojenskou proti Turkům. Když Ferdinand neplnil svých slibů, které ústy svých poslů slíbil, vypravili Chorvaté 27. dubna 1527 poselstvo králi Ferdinandovi, v němž velmi prudce vytýkali Ferdinandovi, že neuskutečnil svých slibů. Upozorňovali Ferdinanda na nebezpečí, které vzniká pro Chorvatsko a pro ostatní země z útoků Turků, ale zdůrazňovali také, že dobrovolně se Ferdinandovi poddali a že žádají tudíž splnění slibů.⁷ Ferdinand musel znovu ve své odpovědi projevit svou dobrou vůli a znovu potvrdit práva a privilegia Chorvatů.⁸

¹) Z té doby pochází formule v jednotlivých privilegích: *cum autem ad vos coronandus, aut vobiscum Regni negotia tractaturus advenero...* Kukuljević S., *Jura r. Cr.*, I., č. 20, 23, 26; Tomašić, I. c. 137 násl.

²) Smičiklas, *Codex diplom.* III., č. 61, 63; Tomašić, I. c. 113.

³) Klaić, *Povjest Hrvata*, III., 5–6.

⁴) Kukuljević S., *Jura r. Cr.*, I., 225 násl. Chorvaté v této době žádali za zvláštní inaugurační diplom, hrozíce uznati protikrále Jana Korvína; Kukuljević S., *Die legistischen und historischen Rechte Croatiens* (1871), str. 26; Klaić, *Povjest Hrvata*, IV., 170.

⁵) Kukuljević S., *Jura r. Cr.*, I., 259 násl.: srov. Kovachich, *Sylloge*, I., 231.

⁶) Kukuljević S., *Jura r. Cr.*, II., str. 22 násl. *Monumenta Slavorum meridionalium*, XXXIII., Šičić, *Acta comitialia*, str. 49 násl.; Šičić, *Pregled povijesti Hrvatskoga naroda*, Zagreb, 1920, str. 235.

⁷) Kukuljević S., *Jura r. Croatiae*, II., 27 násl.

⁸) I. c. II., 31 násl.

Z doby Ferdinanda II. máme opět příklad, že Chorvatům byl vydán opis kapitulace Ferdinanda II., kterou vykonal r. 1618 v Bratislavě.¹ Současně však Ferdinand potvrdil stavům Chorvatským kapitulaci zvláštní, odpovídáje na požadavky stavů Chorvatských,² které týkaly se zvláště provádění míru Vídeňského. Tyto artikule potvrdil Ferdinand ještě jednou, když nastoupil skutečnou vládu v Uhrách³ a artikule tyto byly zařazeny do zápisu sněmu stavů Chorvatskoslavonských r. 1622.⁴

Od této doby však neznáme zvláštního inauguračního diplomu pro stavy Chorvatské. Jak z listiny Josefa I. z r. 1705 jest patrné, byl společným pro stavy Chorvatské inaugurační diplom vydaný v Uhrách.⁵ Tím ovšem nebylo vyloučeno, aby králové při jiných příležitostech nepotvrdili stavům Chorvatským jejich privilegia, jak se také několikrát stalo.⁶

V zemích rakouských nebylo kapitulací. Panovník musel však potvzovati svobody, privilegia a obyčeje stavů nastupuje na trůn. Dálo se tak při holdování stavů. Ve všech zemích rakouských nebyla však tato otázka potvzování svobod stejně upravena. Někde stavové žádali, aby jim svobody byly potvrzeny po holdování, jako na př. v Tyrolsku.⁷ V Korutanech, v Krajině a ve Štýrsku musel panovník dříve stavům vykonati přísahu, než stavové mu holdovali. V obojích Rakousích musel panovník nejprve ústně potvrditi svobody stavů před holdováním, písemně je pak potvzoval až po holdovací přísaze stavů.⁸ V Rakousích později usilovali stavové o to, aby dosáhli stejného postavení se stavy jiných zemí rakouských, zvláště v době Ferdinanda II. r. 1619, kdy tvrdili, že jim má panovník potvrditi svobody napřed, dříve než přijme holdování.⁹

Zvláště ve Štýrsku velmi brzy dospěli ministerialové k samostatnému postavení vůči panovníkovi. Je známo, že již v t. zv. Georgenberské handfestě postavení ministerialů bylo upraveno a že tuto listinu vydanou již r. 1186 jest pokládati za základ pozdějších potvrzení, která museli činiti

¹) Kukuljević, Jura r. Croatiae, II., 289 násl.

²) L. c. II., 294 násl.

³) Kukuljević S., Jura r. Cr., I., 298.

⁴) Kukuljević S., Jura r. Cr., II., 82 násl.

⁵) L. c. I., 375.

⁶) L. c. I., 374, 383, 399.

⁷) Příkladem možno uvést známý případ, kdy r. 1363 předložili stavové Markétě určité podmínky, které značně omezily panovníci, Jäger, Die Genesis der Landstände Tirols, II., 1 (1882), str. 131.

⁸) Turba, Geschichte des Thronfolgerechtes, (1903), str. 217; Schrötter, Dritte Abhandlung aus dem österreichischen Staatsrechte, von den Erbhuldigungen... Vídeň, 1763, str. 14, 43, 47, 55; srov. tamtéž přílohy č. 4, 5, 6, 7, 10–13, kde uvedeny formule, jakými se daly přísahy panovníkům i přísahy stavů.

⁹) Schrötter, l. c. 58.

nastupující panovníci.¹ Již první panovník po Otakarovi, Leopold V., musel ministerialům před holdováním potvrditi svobody,² které později stále byly rozmnožovány³ a dospěly v privilegium Rudolfa Habsburského z r. 1277 vrcholu. Neboť Rudolf tu ustanovil: »Ut autem tenor huius privilegii a futuris dictae terrae principibus ratur et stabiliter teneatur, praesenti praecipimus sanctione, ut dum princeps qui pro tempore fuerit, a Ministerialibus Stiriae fidelitatis exigit iuramentum, ipsi ad praestationem huiusmodi sacramenti minime constringantur, donec princeps et dominus corporali suo iuramento, promittat, se praesens privilegium in omnibus et singulis suis articulis seruaturum.«⁴ Jest z toho zřejmo, že tu složení přísahy panovníkem úplně se podobalo skládání kapitulace v době pozdější v jiných zemích. Potvrzují to i události za nástupce Rudolfova Albrechta, kdy ministerialové štýrští mocí postavili se vůči tomuto panovníkovi, protože nechtěl jim potvrditi jejich svobody.⁵ Tyto listy vydávané jednotlivými panovníky byly pak na počátku 15. století shrnuty v jeden celek a tak následujícími panovníky potvrzovány.⁶ Takovýmto způsobem byly pak stavům štýrským svobody potvrzovány až do doby absolutismu.

Privilegia takto stavům daná byla uveřejněna ve vydáních handfest Štýrské, Korutanské i Krajiné.⁷ Zvláště v Korutanech máme zachovány zprávy o holdování stavů a o zápisech panovníkových stavů, které korespondují právě s holdováním.⁸ Tu zvláště r. 1520 byly stavům potvrzeny a potvrzení toto mělo býti podmínkou holdování.⁹

Podobně jako v zemích rakouských vyvinulo se i v Bavorsku podmíněné holdování tak, že dříve nebylo žádnému vévodovi bavorskému holdováno, dokud nepotvrdil stavům jejich privilegia. Základem jejich privilegii byla t. zv. velká handfesta ottonská z r. 1311,¹⁰ ke které pozdější vě-

¹) Srv. Luschin, Die steierischen Landhandfesten. Beiträge z. Kunde steier. Geschichtsquellen, IX., 125; Schwind-Dopsch, Ausgewählte Urkunden (1895), č. 13.

²) Luschin, l. c. 132.

³) Schwind-Dopsch, Ausgewählte Urkunden, č. 36, privileg. Fridricha II., 1237.

⁴) Uveřejněno jest toto privilegium v Štýrské handfestě. Ve vyd. z r. 1583 fol. 5; srv. Leitner, Die Erbhuldigung im Hg. Steiermark, Mitth. f. Steier. Geschichte, I., 103; Kro-nes, Landesfürst, Behörden und Stände des Herzogthums Steier, 1283–1411, (1900), 21 násl.

⁵) Luschin, l. c. 147 násl.

⁶) Luschin, l. c. 154 násl.

⁷) Levec W., Die krainischen Landhandfesten. Mitteil. d. Inst. f. oesterr. Geschichtsf., XIX., 244 násl.

⁸) Puntschart, Herzogsetzung und Huldigung in Kärnten, Lipsko, 1899, zvl. str. 102–130.

⁹) Puntschart, l. c. 117 násl.; podobně stalo se také ve Štýrsku, srv. Leitner, l. c. 113.

¹⁰) Lerchenfeld, Die altbairischen Landständischen Freibriefe (München, 1853), str. 1; Riezler, Geschichte Baierns, II., 510; Spangenberg, Vom Lehnstaat zum Stände-
staat (1902), str. 50.

vodové přidávali privilegia nová.¹ Také tu jest toto potvrzení podmínkou nastoupení na trůn. V případě, že panovník rádně privilegia nepotvrdí, stavové nejsou mu zavázáni poslušností.²

Zvláště na počátku 16. století vzrostly svobody stavů bavorských a ustálil se obyčej jejich opětného potvrzování.³ Svobody stavů byly tu shrnuty v celek a úhrnně potvrzeny.

Přihlédneme nyní ještě i k jiným státům než jsme učinili dosud. Činíme tak proto, abychom ukázali, že institut kapitulací volebních byl všeobecný a že právě pro svou důležitost zasluhuje, aby byl zkoumán. O této všeobecnosti a tím i o důležitosti byli přesvědčeni již spisovatelé starší, zvláště Limnaeus a pak monarchomaši, kteří nalézali v kapitulacích pro svou nauku potvrzení.

Ze států, o nichž ještě pojednáme nesporně nejzajímavějším jsou Benátky. V Benátkách byla moc dožecí od počátku silně omezena mocí patricijských rodin benátských. Již ve 12. století slyšíme o tom, že dože musí vydávati při svém nastoupení zvláštní »promissiones«. Název tento nás naprosto nepřekvapí, protože setkali jsme se s ním již ve starší době a pochopíme, že benátské »promissiones« jsou týmž právním institutem. V Benátkách však od prvé chvíle, protože tu vládne systém volební, promissiones jsou úplně vyhraněny, jsou to volební kapitulace, s nimiž setkáváme se ve státech střední Evropy velmi pozdě v téže formě. Proto jsou pro nás velmi zajímavé, a to nejen touto formální stránkou, nýbrž i obsahem, nač bude ještě příležitostně upozorněno.

V Benátkách vyskytají se tyto kapitulace již r. 1148 a 1192.⁴ Dože jeví se tu v těchto kapitulacích presidentem doživotně ustanoveným.⁵ Dože také neskládá kapitulaci pouze radě Benátské, nýbrž celému území, které jest pod mocí benátskou, prostřednictvím poslů, které rozesílá po území, přijímaje slib poddanosti od jednotlivých měst.⁶ Volební kapitulací r. 1229

¹) Lerchenfeld, l. c. CLIV., CLXXXVII.; Riezler, Geschichte Baierns, III., 660.

²) Lerchenfeld, l. c. 82 (z r. 1428) Wer aber sache, das unser egenanter lieber son, als pald er zu seinen jaren kompt, ainen artigkl oder mer die oben an dem brief verschriben sind widersprechen und nicht allem dem genug thun wolt als wir in verpunden haben, so sol soliche huldigung, gelubde und aide als im unser vorgeante landschaft getan hat gantz abe, craftloss und machtloss und im unser landschaft darumb nichts pflichtig, schuldig noch verbunden sein in kain weiss, so lang und so ferre biss er alles das vollendet was obn an dem brief geschriben ist, alles getreulich, slechtlich und ungeverlich.

³) Lerchenfeld, l. c. CCCLII.

⁴) Pertile, Storia del diritto italiano, II. I. (1897), str. 251.

⁵) Kretschmayr H., Geschichte von Venedig, I. (1905), str. 341—4; Romanin, Storia documentata di Venezia, II. (1854), str. 143; Schmeidler, Der dux und das comune Venetianum von 1141—1229 (1902), str. 15.

⁶) Kukuljević S., Codex diplomaticus regni Croat., Dalm. et Slav., II., č. 224; Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria, XI., č. 117, dominus Henricus dux Ve-

byla moc knížecí omezena tak, že z dožete stal se vlastně nejvyšší úředník, který byl postaven nad ostatní hierarchií úřednickou.¹ Ve všech záležitostech, které náležely do kompetence rady, byl dože silně omezen.

Roku 1275 (Jacopo Contarini) vstoupily do kapitulace dožecí nové podmínky a kapitulace se zvětšila.² V dalším vývoji stoupá ještě význam kapitulací a čím dále nabývají Benátky světového významu, tím více dožecí moc zaniká.³

Také v Brabantsku panovníci skládali při nastoupení na trůn kapitulaci, která zvala se tu Joyeuse-Entrée. Jméno to bylo odvozeno odtud, že vasalové jásali, když přijímali nového pána. První kapitulací v Brabantsku jest J. E. Václava z rodu Lucemburského z r. 1354⁴ a na této kapitulaci zakládají se pak ostatní. Na počátku 15. století za vévody Jana IV. jest volební kapitulace velmi obsáhlou a obsahuje nejdůležitější práva stavovská.⁵ Další kapitulace, počínajíc kapitulací Filipa de Saint-Pol, zakládají se na t. zv. Nieuw Regiment z doby Jana IV.⁶ V nových kapitulacích jsou přidávány doplňky ku starým. Takovým způsobem vznikla také kapitulace Karla V. jako vévody brabantského.⁷ Karel V. dosáhl toho, že za jeho života nastoupil na trůn brabantský r. 1549 jeho syn Filip I. Jeho kapitulace jest vyvrcholením staletého vývoje, kterým vyvrcholily také svobody stavů brabantských.⁸ Joyeuse-Entrée Filipa II. stalo se pak vzorem pro další až do druhé poloviny 18. století.

V Aragonii jest přísaha panovníka před korunovací velmi starého data⁹ a snad tu jest jen následováním příkladu přísahy v říši Visigotské. Ve 14. století Pedro IV. přesně určil formu této přísahy a povýšil obyčej za zákon. Král tu sliboval, že zachová všechny svobody, práva a obyčeje Aragonie. Všichni nástupci měli tuto přísahu vykonati, dříve než nastoupí na trůn a dříve než budou korunováni. Tento obyčej utvrzen byl za krále Juana I. Juan I. vydal r. 1461 Fuero v Cortes v Calatayud, kterým bylo ustanoveno, že Cortes holdují králi jen tehdy, když jim dá ujištění, že neporuší jejich práv a privilegií. Když jim tuto přísahu učinil, holdovali králi

netorum juravit super Sacra Dei Evangelia statum et consuetudinem omnibus et civitatibus, quae sub districtu sui Ducatus videntur esse, eas in rectitudine et iustitia tenere.

¹) Romanin, Storia, II., 212.

²) Romanin, Storia, II., 305.

³) Srov. na př. kapitulaci z r. 1311; Romanin, Storia, III., 84, 231; Schmeidler, l. c. 78 násl.

⁴) Pouillet, Memoire sur l'ancienne constitution Brabançone (1863), 41.

⁵) L. c. 145.

⁶) L. c. 159.

⁷) L. c. 305.

⁸) L. c. 336.

⁹) Schäfer, Geschichte d. europ. Staaten, Gesch. v. Spanien, III, (1861), 254 násl.

a slibovali mu věrnost, ovšem jen potud, pokud zachoval svůj slib: »Nos que valemos tanto como vos, y que podemos mas que vos, vos hazemos nuestro rey y segnor con tal, que guardeis nuestros fueros. Si no, no!«¹ Jest jim tu potvrzeno právo odporu.

Ve Švédsku uznávalo se ve starém právu dědické právo určité dynastie, ale podle pozdějších názorů mohl se tento titul uplatňovati jen tenkrát, byli uznáni souhlasem národa. Ve 14. století stalo se Švédsko volební monarchií. Současně v době Erichsona Magna byla sestavena ve Švédsku volební kapitulace, kterou měl nově zvolený král přísahati. Stalo se tak na shromáždění v Orebu r. 1347.² Král po volbě skládal zvláštní přísahu (Ed-söret, Kronunga-ed, tryggia eþa, juramentum assecurationis).³ Teprve, když král vykonal přísahu, přísahali jeho rádcové a pak následovala přísaha ostatního lidu. Tato kapitulace přešla pak do t. zv. kunungs balker krále Erichsona Magna a udržuje se i později.⁴ R. 1483 získali stavové novou kapitulaci, ve které znovu rozmnožena byla práva šlechty.⁵ V 16. století stává se trůn švédský dědičným v rodě Vasů a volební kapitulace klesá na pouhý korunovační revers.⁶ Ale přece po unii r. 1587 (v Calmaru) moc šlechty stoupá a šlechta nabývá práva opět kapitulace klásti. Známý jsou zvláště kapitulace r. 1594 a 1611, kdy předmětem jejich staly se rovněž otázky náboženské, podobně jako v jiných zemích.⁷

Jak klesala moc krále, tak stoupala moc stavů, což jeví se v úplné oligarchii stavů švédských. Výraz této oligarchie pak jest v kapitulacích předkládaných panovníkovi. Podle švédské kapitulace z r. 1720 není nejvyšším orgánem státním král, nýbrž stavové. Král musí souhlasiti se stavy, na čem tito se usnesou, neboť ti mají na posledním místě moc zákony a nařízení vydávati, jak uznají za nutno ku blahu země. V kapitulaci z r. 1720 a z r. 1751 moc stavovská podobně jako v Polsku vrcholila.⁸

Také v Dánsku vyskytají se volební kapitulace. Již r. 1320 vydal Krištof II. Dánům obsáhlou volební kapitulaci, která zaručuje stavům rozsáhlá práva a privilegia, jež v jiných zemích vyskytají se teprve v 15. a 16. století.⁹ Překvapí přímo, že kapitulace tato obsahuje téměř stejné předpisy,

¹) Wolzendorff, I. c. 25.

²) Nordenflycht, Die schwedische Staatsverfassung in ihrer geschichtl. Entwicklung, Berlin, 1861, 42–43.

³) Corpus iuris Sueo Gotorum antiqui, vol. X., str. 8, srv. I. c. XII., str. 15.

⁴) L. c., str. 8–16.

⁵) Nordenflycht, I. c. 72.

⁶) Nordenflycht, I. c. 81.

⁷) L. c. 121, 134.

⁸) Nordenflycht, I. c. 265, 289.

⁹) Dahlmann, Gesch. v. Dänemark, I., 449, III., 380 (1320). Nos igitur Cristoforus dei gratia dux danorum promittimus in hiis scriptis nos, si volente dei ac populi acce-

jaké později vyskytají se v kapitulacích českých i polských. Volební kapitulace nazývá se v Dánsku »Haandfästning«,¹ kterýžto název zajisté jest též jako handfesty v zemích rakouských. Handfestou Christiana I. z r. 1440 bylo ustanoveno, že Dánové mají právo svobodné volby po smrti králově.² R. 1466 stavové dánští získali právo odepřítí uznání nástupci na trůn, odepřeli jim potvrditi jejich privilegia.³ R. 1513 v handfestě Christiana II. moc stavovská vyvrcholila a stavům uložena povinnost opřítí se moci královské, bude-li porušovati práva handfestou uznaná.⁴

V dějinách kapitulací dlužno se zmíniti i o kapitulacích papežských. Podobně jako světským panovníkům byly předkládány volební kapitulace i papežům.

Lulvès, který pojednává o těchto volebních kapitulacích, praví, že volebními kapitulacemi papežskými rozuměti jest ustanovení, kterými kardinálové shromáždění v konklave ku volbě papežské, ukládali budoucímu papeži určitou normu, podle které měl se řídití ve své budoucí vládě. Zároveň kladli mu podmínku, že připustí je papež k účasti na některých důležitých aktech vládních.⁵ Volební kapitulace papežské povstaly ve 14. století opírajíce se na t. zv. professio fidei, která vznikla tehdá jako falsifikát t. zv. professio Bonifáce VIII. Nejstarší kapitulace volební papežská jest z r. 1352. Předchůdcem jejím jsou sliby při volbě papežů, které zaručovaly kardinálům částečnou účast na vládě papežů a poskytovaly kardinálům různé výhody. Tyto sliby vyskytají se již ve 13. století. Nejstarší volební kapitulace papežská týká se převážnou měrou rozšíření práv kardinálů a přibírání jich ku poradám. Kapitulaci tuto papež Innocenc VI. za krátko zrušil.⁶

Kapitulace z r. 1352 záležela v tom, že kardinálové vzájemně již před volbou shodli se na určitých podmínkách, na které přísahali a po volbě zvolený papež měl tyto podmínky znovu odpřísáhnouti.⁷ Přísahali pak na kapitulaci všichni kardinálové i pro případ, že bude některý z nich zvolen.

dente consensu, ad regium regimen assumpti fuerimus, predictos articulos secundum modum pretactum in perpetuum inuiolabiliter obseruatueros. Kolderup-Rosenvinge, Grundriss d. dänisch. Rechtsgeschichte (1825), str. 167, 172.

¹) Schäfer, Gesch. v. Dänemark, IV., 21.

²) Dahlmann, III., 181.

³) Wolzendorff, str. 26.

⁴) Kolderup-Rosenvinge, I. c. 172.

⁵) Vylíčení naše vývoje volebních kapitulací papežských založeno je na práci: Lulvès, Päpstliche Wahlkapitulationen, Quellen u. Forschungen aus den italienischen Archiven u. Biblioth., sv. XII., str. 212 násl.

⁶) Magnum Bullarium IV. (1859), str. 506, bulla »Solicitude«, 1353; Hinschius, Das Kirchenrecht, I. (1869), 270.

⁷) Magnum Bullarium, IV., str. 506: et deinde quidam eorum simpliciter iuraverunt, ac nos et quidam alii sub hac conditione iuravimus: scilicet, si et in quantum scriptura huiusmodi de iure procederet; quod ille ex eis, quem assumi contingeret ad papatum,

Další kapitulace papežská jest až z r. 1431. Kapitulace tato znamená přiosťření kapitulace ze 14. století, ale ani Evžen IV. kapitulace nezachovával. Proto při nové kapitulaci r. 1458 byly kladeny různé přídavky a doplňky, které měly pojistiti její trvání. Byly tu připojeny různé dodatky, které snížily papeže na pouhého předsedu kollegia kardinálského.¹ Také nová kapitulace z r. 1464 byla jen zostřením předcházející a kardinálové museli i po volbě papežově znovu se zavázati, že budou kapitulace dbáti. Koncem 15. století vytvořily se dvě části volební kapitulace papežovy capitula privata a capitula publica. Capitula privata obsahují jen soukromé egoistické požadavky kardinálů, kdežto capitula publica jsou omezení v zájmu veřejném. Toto rozdělení zůstalo až do r. 1523 do Klimenta VII. Po Klimentu VII. byl Alexander Farnese zvolen bez kapitulace. Za Pavla III. kapitulace opět byla obnovena. Pavel IV. potvrdil kapitulaci s doplňky, které ji zostřovaly. Stejně tak učinil Pius IV., který však bullou In eligendis r. 1562 volební kapitulace úplně zrušil.²

K novému vzkříšení papežských kapitulací dal podnět sám papež Pius V. Od té doby opět papežské kapitulace trvají. Ale obsah jejich se mění. Vlastní účel jejich přenáší se do reformních snah papežů a teprve potom hleděno jest ku přání kardinálů. Po této stránce nejdůležitější jest kapitulace z r. 1676. Po volbě učinil toho roku podmínkou přijetí volby zvolený papež, že všichni kardinálové podepíší volební kapitulaci. Ti, kteří se vzpouzeli, byli násilím donuceni. Takovýmto způsobem papežské kapitulace úplně pozbyly svého původního významu. Prvotně nutili kardinálové papeže, aby přísahal na zachování kapitulace, nyní činil tak papež kardinálům. Takovýmto způsobem obrátil vývoj dosavadní obyčej a vedl k absolutismu papežskému a učinil z kardinálátu kolegium úředníků.³

Poslední zmínka o volebních kapitulacích papežských jest z roku 1730 a kapitulace tato zakládá se na kapitulaci z r. 1676.

Pokud jde o obsazování stolců *biskupských* v říši německé, ovládl tu velmi brzy již ve 12. stol. systém volební. Duchovní kníže byl zeměpánem ve svém duchovním knížectví. Vývoj k tomu možno pozorovati již od 10. stol. A právo volební náleželo pak jednotlivým kapitulám.⁴

Výhradné právo voliti biskupa jest velkým ziskem pro kapituly. Jakmile tohoto práva kapituly nabývají, nabývají ihned práva klásti biskupa

omnia in eadem scriptura contenta inviolabiliter observaret, et quod eadem die, qua foret, ut praefertur, assumptus, profiteretur, ea omnia et singula se fideliter servaturum, rataque habiturum super eis praestita iuramenta.

¹) Lulvès, I. c. 217.

²) Magnum bullarium, VII., 235.

³) Lulvès, I. c. 232.

⁴) Hinschius, Das Kirchenrecht (1878), II., 601 násl.; Below, Die Entstehung des ausschliesslichen Wahlrechts der Domkapitel, Leipzig, 1883.

volební podmínky. Jedním z nejstarších dokladů souvislosti volebního práva spolu s kapitulacemi máme z Hildesheimu. Tu nabývá kapitula práva volebního r. 1199 a již při příští volbě klade biskupu určité podmínky ve formě kapitulace r. 1216.¹ Kladou pak volební kapitulace nejen biskupům, nýbrž kapitulním prelátům.

Volební kapitulace biskupů předcházejí nejen kapitulace papežské, nýbrž i kapitulace císařské a jsou jim vzorem nejen formálně, nýbrž i materiálně.² Někteří badatelé pak dokonce zdůrazňují vliv duchovních kapitulací i na vznik kapitulací světských.³ Na formulování volebních kapitulací biskupských účastní se buď jen kapituly,⁴ někde však účastní se vedle nich i ostatní stavové duchovních knížectví.⁵ Přijetí volební kapitulace biskupem bylo podmínkou pak nastoupení biskupa na stolec biskupský. Papež sám musel vystoupiti proti vzmahajícím se kapitulacím kapitul a za základní pravidlo pro formulování kapitulací biskupských prohlásil, že jsou připuštěny jen ty podmínky, které nečelí proti svobodám církve. Velmi často v 15. století i sami biskupové vystupují proti kapitulacím a jsou od papeže absolucí zbavováni vykonané přísahy na kapitulace.⁶

Nejstarší volební kapitulací biskupskou jest volební kapitulace z Verdunu z r. 1209,⁷ pak následuje již zmíněná kapitulace v Hildesheimu. Ve Würzburgu máme kapitulaci biskupskou již r. 1225,⁸ v Mohuči, v důležitém to sídle arcibiskupském a kurfirstském, jsou kapitulace volební již z r. 1233,⁹ v Eichstättu z r. 1259¹⁰ a j. V dekretaliích Řehoře IX. zachovala se nám ovšem zpráva o kapitulaci ještě starší z r. 1204.¹¹ Sama kapitulace známa

¹) K. Janicke, Urkundenbuch des Hochstiftes Hildesheim (1896), č. 683; Hantzschsche, Entstehung des ausschliesslichen Wahlrechts des Domkapitels zu Hildesheim. Archiv f. kath. Kirchenrecht, sv. 71 (1894), str. 12 a 14.

²) Bruggaier, Die Wahlkapitulationen der Bischöfe und Reichsfürsten von Eichstätt (1915), str. 3.

³) Pütter, Histor. Entwicklung (1786), I., 156, II., 172; Eichhorn, R. G., II., 532, III., 254.

⁴) Srv. Jäger, Geschichte der landständischen Verfassung Tirols, II., 1 (1882), str. 31, v Brixenu a v Tridentu vyloučily kapitoly z práva volebního ministeriály a předkládaly volební kapitulace samy.

⁵) Stimming, I. c. 16; Bruggaier, I. c. 23.

⁶) Bruggaier, I. c. 39.

⁷) Potthast, Regesta pontificum roman. č. 3657.

⁸) Abert, Die Wahlkapitulationen der Würzburger Bischöfe (1905).

⁹) Stimming, Die Wahlkapitulationen der Erzbischöfe und Kurfürsten von Mainz (1233–1788), (1909).

¹⁰) Bruggaier, Die Wahlkapitulationen der Bischöfe und Reichsfürsten von Eichstätt (1915).

¹¹) C. 27. X., II., 24 (1204) canonici et... episcopus [Tudertinus, Tod] cum eis dum esset in minoribus constitutus, iuramenta quaedam in damnum episcopalis iuris fecerunt, priusquam de pontificis electione tractatus aliquis haberetur.

nám není. Patrně z toho, že biskupské volební kapitulace jsou velmi starého data a jest jim tudíž přiznati časovou přednost před kapitulacemi světskými.

Ač byl vůči volebním kapitulacím duchovním silný odpor,¹ kapitulace biskupů trvají dále a stupňují se. Ve Vestfálském míru pak byly kapitulace duchovní veřejně uznány.² Proti volebním kapitulacím biskupů vystoupil konečně energicky papež Innocenc XII., který 22. září 1695 v motu proprio přísně zakázal všeliké úmluvy před volbou biskupů, hroze velkými tresty. Všechny závazky biskupů, ke kterým se zavázali po volbě, měly mít platnost jen po potvrzení papežově.³ Také císař Leopold I. prohlásil, že neuzná žádných kapitulací biskupských, které by mu nebyly, pokud v nich jsou žádána temporalia, předloženy k potvrzení. Toto obojí nařízení mělo za následek, že v mnohých biskupstvích kapitulace zanikla, ale v některých městech přes to potrvala, na př. v Eichstátu a Mohuči, kde trvají kapitulace až do konce stol. 18.

Pokud jde o vliv kapitulací duchovních na vývoj kapitulací světských, nelze popřít, že v říši na vývoj kapitulace, tak jak se nám objevuje v plné formě v 16. stol., kapitulace duchovní vliv měly. Při jednotlivých otázkách bude ukázáno na tento vliv po stránce materiální i zvláště formální. Vliv na kapitulaci německou měly duchovní kapitulace i z toho důvodu, že ti, kteří kladli a formulovali kapitulaci císařskou, sami dříve museli potvrdit kapitulaci ve svém knížectví. Byli to především duchovní voliči, kurfirst mohučský a trevírský, jichž kapitulace také máme již vědecky zpracovány.⁴ Ale původci snad světských kapitulací kapitulace duchovní nejsou. V historickém vývoji jsme viděli, že zápas práva dědického i volby poskytuje již ve velmi dávné době příležitost mocným v zemi klásti kandidátům určité podmínky. Viděli jsme také, že v Benátkách předchází kapitulace světská kapitulaci duchovní. Volební kapitulace prostě vznikly tam, kde byly předpoklady pro jich vznik. Byl to především systém volební a pak dostatečná moc volitelů předložit volenému určité podmínky, které opět vyplynuly z touhy volitelů pojistiti si moc, které nabyli při první volbě.⁵

¹) Již ve 13. a 14. století vidíme, že obsah volebních kapitulací jest upravován a uváděn ve shodu s právem církevním, Stimming, l. c. 19; Navrátil, Biskupství Olomoucké, str. 235, upozorňuje na memorandum Feliciano Ninguardy z r. 1577 proti kapitulacím.

²) Art. 5, § 17; srv. Feine, Die Besetzung der Reichsbistümer vom Westfälischen Frieden bis zur Säkularisation 1648–1803, Stuttgart, 1921, str. 330 násl.

³) Bruggaier, l. c. 51; Magnum Bullarium, XX., 716.

⁴) Srv. citovaná díla. O postavení mohuč. arcibiskupa Stutz, Der Erzbischof von Mainz und die deutsche Königswahl, Weimar, 1910, ovšem pouze pro starší dobu. Kremer, Studien zur Geschichte der Trierer Wahlkapitulationen, Trier 1911, líčí vnější dějiny arcibiskupské kapitulace trevírské.

⁵) Není naším úkolem pojednávat o jednotlivých volebních kapitulacích biskupských, ač srovnávací studie bylo by velmi žádoucí. V zemích českých tato otázka

Řada badatelů o trůnním právu v říši německé prohlašuje, že i na volbu samu krále německého působila volba papežská, jiní tomu odpovídají, prohlašujíce, že tu nebylo vlivu volby papežské při vývoji kurfirstů, připouštějí však vliv volby biskupské.¹ Nesporně jest, že v právu církevním systém volby úplně ovládl a že tento systém působil i na volbu krále německého i králů jiných v zemích, kde se vyvíjela svobodná volba.² Při volbě krále německého byl duchovní vliv i na korunovační řád německých králů, kde v určitých směrech nesporně působily řady svěcení biskupů.³ Zda tu byly ovšem také některé vlivy, které působily i na vznik instituce kurfirstů, řešiti tuto otázku není naším úkolem.

Zpracována není, ač jest jisto, že i u nás biskupské volební kapitulace se vyskytají. Kameníček, Sněmy III., str. 7 násl., uvádí volební kapitulaci Viléma Prusinovského, biskupa olomouckého z r. 1565. Příklad této kapitulace shoduje se s kapitulacemi vyskytajícími se v říši a svou vyspělostí svědčí, že u kapitoly olomoucké kapitulace nebyly cizí. Srv. Navrátil, Biskupství Olomoucké 1576–1579 (Praha, 1909), str. 225 násl., Příloha č. 71. Velmi vyvinuté volební kapitulace biskupské byly v biskupství ve Vratislavi, srv. Heyne, Dokumentirte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau, II. (Breslau, 1864), 349. Srv. též Fr. X. Seppelt, Die Anfänge der Wahlkapitulationen der Breslauer Bischöfe. Z. d. V. f. Gesch. Schlesiens, 1915, str. 192 násl. V polské literatuře pojednává o vývoji kapitol Zachorowski, St. Rozwój i ustrój kapitul polskich w wiekach średnich, Kraków, 1912, ale příkladů kapitulace biskupské tu neuvádí. Pro Uhry srv. Timon, l. c. 292.

¹) Lindner, Die deutschen Königswahlen und die Entstehung des Kurkollegs M. des Instituts für österr. Geschichtsforschung, XVI., 44–96; Lindner, Über die Entstehung des Kurfürstenthums, eod. l. XVII., 537; Seeliger, Königswahl und Huldigung, Hist. Vierteljahrschr. N. F. IV., 511 násl.; Bresslau, Zur Geschichte der deutschen Königswahlen von der Mitte des 13. bis zur Mitte des 14. Jh. Deutsche Z. N. F., II., 122 násl.; Mayer Ernst, Deutsche und Französische Verfassungsgeschichte (1899), II., 382 násl.; Hugelmann, Die deutsche Königswahl im corpus iuris canonici (1909), zvl. str. 145 násl.

²) Srv. pro volbu krále polského: Czubek Jan, Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia, str. 225 uvedena je stať: »De interregno et modo eligendi regis«, kde plně doporučuje se systém volby papežské. Na str. 662 opět uvedena je stať »De electione novi regis«, kde se opět praví: »Przed elekcyą mieliby przystępować wszyscy senatores; bo jeśli to kapituly czynią, kiedy obierają biskupa, daleko to więcej electores regis czynić mają.

³) Schreuer, Die Grundgedanken, 14, upozorňuje, že působilo svěcení biskupů na t. zv. německou formuli.

ČÁST II.

VNĚJŠÍ STRÁNKA VOLEBNÍCH KAPITULACÍ A KORUNOVAČNÍCH REVERSŮ.

V monarchiích volebních, kde panovala svobodná volba nastávalo po smrti krále mezivládí, kdy nebylo žádného panovníka a kdy nový panovník musel býti zvolen.¹

I v monarchiích, kde míšilo se právo dědické s uznáním nároku dědice od stavů, následovalo rovněž po smrti panovníka interregnum, byt často daleko kratší než v monarchiích volebních, neboť tu šlo především o to, aby byl přesně určen nárok dědicův na trůn.

V monarchiích volebních musela býti zřízena prozatímní vláda. Muselo tu býti dbáno o veřejný pořádek a zároveň o to, aby v klidu mohl býti zvolen nový král.

I v monarchiích, kde nebyl proveden úplně systém volby, bylo o to pečováno, ač tu často se stávalo a bylo o to panovníky usilováno, aby nárok dědický byl určen ještě za života předchůdce, jak bylo to již vylíčeno výše.

Zajímavé zřízení vyvinulo se po čas interregna v Polsku. V Polsku v době interregna šlechta uzavírala t. zv. konfederace,² t. j. vzájemné smlouvy, které obsahovaly především určení způsobu volby královské a pak určovaly i prozatímně vládu a správu v zemi. Byl tu tudíž především určován způsob volby královské a to tak, že šlechta vzájemnou úmluvou stanovila, že neuzná panovníka, dokud jí nepotvrdí jejích práv a privilegií.³ Šlechta v konfederacích se také usnášela, kdy mají býti králi podána pacta conventa.⁴ Byly tu i voleny osoby, které měly pacta conventa redigovati a přehlednouti.⁵ V konfedačních usneseních byly obsaženy i mnohé předpisy, zvláště náboženské, které vyskytají se i v paktech konventech.

¹) Srv. Triepel Heinrich, Das Interregnum, Lipsko, 1892, str. 16 násl., jedná o interregnech v říši německé.

²) Rembowski, Konfederacya i rokosz, Warszawa, 1893, str. 260.

³) Vol. legum, II., 124, 227; III., 345.

⁴) Vol. legum, IV., 75; V., 111, 408; VI., 287.

⁵) Vol. legum, VII., 8.

Analogickým zjevem s konfederacemi polskými jsou t. zv. landfridy na Moravě, uzavírané v době bezkráloví.¹ Protože však tu nevyvinul se systém volební, landfridy na Moravě nemají toho významu jako konfederace v Polsku a zvláště ovšem nemají ho také pro reversy panovníkovy jako mají konfederace v Polsku pro pacta conventa.

Jednání o kapitulaci dalo se obyčejně před volbou. Tam, kde říše byla volební, zvláště v říši německé, v Polsku a v Uhrách, předcházelo vždy volbu určité diplomatické jednání s posly různých kandidátů. Vyjednává se s nimi o různé ústupky a stavové zajišťují si své postavení tím, že v kapitulace volební vsunuta nová ustanovení potvrzující jejich práva a omezující dále krále ve prospěch stavů. Vylíčení tato dlouhá a často úporná jednání mezi stavy a jednotlivými kandidáty na trůn není naším úkolem a odkazujeme tu na jednotlivé spisy o volbách v jednotlivých zemích.

Kandidáti vysílali do zemí, kde konala se volba, své posly opatřené instrukcemi a sliby, kterými chtěli získati své volitele. Někdy již tyto vyslanci uzavírali kapitulaci se stavy, jsouce opatření plnou mocí královskou² a přísahali, že král před svou korunovaci, až bude jeho volba vyhlášena, potvrdí kapitulaci. Příklad takovéto plné moci a přísahy máme z dějin kapitulace polské.³

Prozatímně uzavřená kapitulace bývala rovněž sepsána, vyslanci královskými podepsána a k listině přivešeny pečeti vyslanců.⁴

Způsob ten jest obvyklým v říši německé. Když královští komisaři uzavřeli kapitulaci s kurfirsty jako zástupci říše, slíbili, že král, jakmile přijede do říše potvrdí osobně přísahou kapitulaci znovu a zvláštním listem tato přísaha bude dotvrzena a sice před korunovaci.⁵

Komisaři nově voleného krále, šlo-li o kurfirsta, náleželi k t. zv. volebnímu konventu. Jak známo, od 16. století vždy byl volen člen rodu Habsburského, ale hlas český v 16. a 17. století v kollegiu kurfirstů zanikl

¹) Srv. Kniha Tovačovská, kap. 1.; též Rauscher, Zemské míry na Moravě (1919).

²) Kukuljević S., Jura, I., 22; Vol. legum, VI., 26 (1697): dantes et concedentes eidem omnimodam plenipotentialiam et potestatem, non solum propositiones et oblationes in rem et favorem Serenissimae Reipublicae faciendi, publice declarandi, conclusive definiendi, sed et ipsa pacta conventa cum statibus, et Ordinibus Regni ineundi, et conficiendi, plenarie tractandi et determinandi. Vol. legum, VII., 102 (1764); srv. V. k. Karla VII., art. XXIX., § 4.

³) Vol. legum, III., 366; IV., 97: »My N. N. przysięgamy Panu Bogu Wszeczmogącemu w Troycy S. iedynemu, iż te wszystkie pacta conventa, ktoreśmy s Stanami Koronnemi, y W. X. L. imieniem J. K. M. na tey Elekcyi namowili, y zawarli, Krol J. M. rata habebit, y one po nominacyi y publikacyi swojej, w kościele tu w Warszawie po przysiędze: tak nam Panie Boże dopomoż, y męka iego Święta«. Srv. Vol. legum, VI., 26–27; VII., 102.

⁴) Kukuljević S., Jura r. Cr., II., str. 22 násl.; Vol. legum, II., 150.

⁵) Ziegler, Wahlcapitulationes, 21–22; v. k. Karla VII., art. XXIX., § 4.

a komisaři královští pak byli mimo kollegium. Teprve po readmissi hlasu českého opět náleželi komisaři kurfirsta českého k volebnímu konventu. Rod Habsburský právě proto také usiloval o to, aby hlas jeho byl připuštěn v kollegiu kurfirstů plnoprávně, aby mohl se účastniti i při sepisování volební kapitulace a svým hlasem zabrániti přílišnému omezení krále německého.¹

V říši německé účastnili se na sepisování volební kapitulace pouze kurfirsté. Bylo to jejich výhradním právem. Viděli jsme, že již dříve uzavírají jednotliví kurfirsté s budoucím panovníkem zvláštní smlouvy, které blíží se kapitulacím, ale směřují především ku prospěchu jednotlivých kurfirstů. Teprve při kapitulaci Karla V. vystupují jednotně jako kollegium a jeví se tu jistě vliv církevních kapitulací, nazývají se kurfirsté v této době kapitulou německého krále.² Kurfirsté vystupovali jako zástupci říše. V kapitulaci Ferdinanda IV.³ praví, že uzavírají kapitulaci s císařem »vor sich und sämtliche fürsten und ständ des heil. Röm. reichs«.

Kurfirst český neúčastnil se při jednání o volební kapitulaci. Obvyčejně podle zpráv kurfirstů byla kapitulace sepsána bez přítomnosti českého kurfirsta a byla mu jen předložena dva dni před sněmem volebním, aby připojil k ní své poznámky (ad revidendam Capitulationem).⁴ Český kancléř který býval přítomen v říši jako komisař královský, pak prohlašoval, zda český kurfirst s kapitulací souhlasí.⁵

Kurfirsté v říši německé v konklave slibovali, že souhlasí s usnesenou volební kapitulací a že nebudou činiti později žádných připomínek k ní. Kapitulace byla před volbou královskou ještě jednou přečtena a sepsán o tom protokol.⁶

Protože sepisování kapitulace v říši bylo právem pouze kurfirstů, připojovali ostatní stavové po dokončení kapitulace své žádosti a připomínky (monita communia, monita particularia, protestatio, contradictio, reservatio), aby tyto doplňky byly použity při příští kapitulaci a aby byly do ní vsunuty.⁷

V Polsku k sepisování kapitulace byly zvoleny vždy určité osoby. Za Michala I. jmenování byli od primasa biskup, vojvoda a kaštelán z jed-

¹) Moser J. J., Teutsches Staatsrecht, XXXII. díl (Lipsko, 1747), str. 367.

²) D. R. T. A. J. R., I. (1896), str. 85, pozn. 4.

³) V úvodu kapitulace.

⁴) Limnaeus, l. c. 13; srv. poradu kurfirstů o volební kapitulaci Matyášově; Müldener, Capitulatio harmonica, Appendix, str. 21; srv. též Kapras, Právní dějiny, III., 14.

⁵) Müldener, l. c. 142 násl.

⁶) Ziegler, Wahlkapitulationes, 300: »hatte Chur Maynz noch ferners vermeldet, wie dass es Herkommens, dass die verglichene Wahl Capitulation nochmalen im Conclave verlesen, und von denen H. Hnn. Churfürsten, darob getreulich zu halten, zugesagt werden müste, Er sich also dessen versehete, dass man es an geschwornen Eydesstatt zu versprechen kein Bedenken tragen würde...«

⁷) Müldener, Capitulatio harmonica, Appendix, str. 185 násl.

notlivých vojvodstev a od maršálka dva poslové z jednotlivých vojvodstev a někteří z menších zemí.¹ To však nebylo pravidlem a byly tu různé způsoby, jakými tyto osoby byly vybírány.²

Dříve než přistoupily k sepsání pakt konvent, musely zvolené osoby vykonati přísahu,³ ve které slibovaly, že budou dbáti prospěchu veřejného, že naprosto nebudou přihlížeti ku prospěchu zvoleného krále ani jiného soukromého.

V Uhrách a v Čechách sepisoval volební kapitulaci sněm. Někdy byla volena k sepsání kapitulace také sněmovní deputace. Příklad máme z českých kapitulací z doby Ferdinanda I.⁴ V Uhrách později stavové vypracovali inaugurační diplom a jeho návrh předkládali královské dvorské kanceláři, aby ho prozkoumala.⁵

Nelze tu neupozorniti na podobnost při uzavírání volebních kapitulací biskupských s kapitulacemi světskými. Při kapitulacích biskupských doba, kdy kapitulace byla sepisována, obvyčejně byla sedisvakance. Poslední čas, po případě poslední den před volbou sešli se volitelé a shodli se na kapitulaci, na kterou všichni přítomní přísahali, podobně jako činili na př. kurfirsti. Členové kapituly činili tak také pro případ, že bude někdo z nich zvolen.⁶ Stejně tomu jest při kapitulacích papežských.⁷ Podmínky, na kterých se volitelé shodli, jsou vzájemnou úmluvou o budoucím biskupu, zovou se »litera confoederationis« vůči biskupovi. Neboť členové kapituly v době bezvládní uzavírali vzájemné spolky, které sloužily na jejich ochranu. Tyto spolky zvaly se confoederationes, uniones, colligationes cleri. Tato konfederace byla vlastně nejstarší formou kapitulace v mnohých biskupstvích, neboť pozdější sepsání a potvrzení kapitulace namnoze nenásledovalo.⁸ Někde zůstala tato konfederace i později. Na př. ve Vürzburku

¹) Lengnich, l. c. 154.

²) Srv. Vol. legum, V., 408, kap. »Upatriuac«.

³) Příklad této přísahy srv. Vol. legum, VI., 14 (1697): Ja N. przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu w Troycy S. Jedynemu: iż naznaczone będąc na spisanie pactorum conventorum, między Rzpltą a Najjasnieyszym Fryderykiem Augustem, Elektorem y Xciem Imcią Saskim, wolnymi głosami obranym Krolem, ante omnia biorę na się wolney Elekcyi tuicionem, którą circa connotanda pacta Rzptey promowować będę sine ullo respectu et assentione futuro Regnantí, y nie prywatne iakie interessa, ale same tylko pure dobro pospolite et securitatem praw, swobod y wolności naszych iak najlepsze y iak naygruntownieysze obwarowanie upatrować, ani się korrupcyami cujuscunque generis uwodzić będę...

⁴) Sněmy Čes., I., 24, volen výbor 24členný, 8 z každého stavu.

⁵) Virozil, Staatsrecht, I., 309.

⁶) Bruggaier, l. c. 30; Navrátil, Biskupství Olomoucké, str. 414, přílohy. Vzor přísahy uveřejňuje Heyne, Dok. Geschichte d. Bisch. Breslau, II., str. 349 násl.

⁷) Lulvès, l. c. 212.

⁸) Stimming, l. c. 9; Bruggaier, l. c. 26.

udržely se tyto konfederace i ve století 15.,¹ ve Vratislavi ještě v 16. století.² Pravidelně pak před volbou i v 17. století byla vystavena littera confoederationis, která souhlasila s kapitulací a k listině této byly přivěšeny pečeti všech členů kapitoly.³

Obraťme nyní svoji pozornost k tomu, z jakých složek kapitulace povstaly.

Prohlížíme-li jednotlivé kapitulace a zkoumáme-li jejich obsah, poznáváme, že neobsahují mnohdy předpisů zcela nových. V kapitulacích jsou shrnuta ona práva, kterých stavové nabyli dlouhým vývojem. Jsou to základní práva, kterých stavové si nejvíce váží a nejvíce je cení. Proto prvě kapitulace jsou obyčejně jen shrnutím těchto práv, jsou jich potvrzením a zároveň i rozšířením.

Již v prvě kapitulaci české jest vyjádřeno, že má býti potvrzením dosavadních práv šlechty.⁴ V návrhu jejím přímo král prohlašuje, že obnovuje stará práva šlechty, která byla porušena předcházejícími panovníky.⁵ Zmínka tato není zvláštností české kapitulace, neboť i v jiných kapitulacích, jak bude ukázáno, jsou ustanovení, která jsou reakcí vlády předchůdcovy. Probíráme-li jednotlivá ustanovení prvě české kapitulace, seznáme také, že shodují se s dosavadním vývojem právním v Čechách a že ho jen potvrzují.

Kapitulace polské ve starší době spočívají v potvrzování práv stavovských a i t. zv. artikuly Jindřichovské obsahují většinou pravidla zákonná již platící, která král musí znovu potvrditi.⁶ Liší se pak tím artikuly Jindřichovské, že obsahují tato všeobecná pravidla týkající se všeobecného zájmu a zakládající se právě na zákonech starých od druhé části kapitulace Jindřichovské, která obsahuje většinou zásady nové, dotýkající se jen osoby královny a jeho povinností k říši. Tato druhá část jest plně založena na návrzích, které učinili poslové krále francouzského Polsku.⁷ Tímto rozdělením mělo býti dáno patrně na jevo, že část prvá zakládá se právě na zákonech a obyčejích již trvajících.

¹) Abert, l. c. 41.

²) Jungnitz, Martin von Gerstmann, Bischof v. Breslau (1898), 118; srv. též Feine, l. c. 335.

³) Stimming, l. c. 15.

⁴) C. j. b., II., 2, 196, čl. I.

⁵) C. j. b., II., 2, 194, Antiquum etiam regnicolarum ipsorum jus, quod aliquorum praedecessorum nostrorum regum Boemorum temporibus abolitum et abusu revocatum fuerat, renovantes...

⁶) Srv. ustanovení o dissidentech, ustanovení o hotovosti zemské (pospolitem ruszeniu), o úřadech, o berních a p., Vol. legum, II., 150, čl. 2, 151, čl. 4, 152, čl. 9. a 11.

⁷) Srv. Czubek Jan, Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia, Kraków, 1906, str. 498, kdež uveřejněny Conditions a Carolo Nono, Gallorum rege, propositae Polonis, si Henricum fratrem Andegavensem suis suffragiis deligere regem velint.

V Uhrách v každé kapitulaci jest potvrzována Zlatá bulla Ondřeje II., která stala se základem svobod stavovských. Zlatá bulla ovšem opět neobsahuje předpisů nových, nýbrž jest jen potvrzením dosavadních právních obyčejů. Sám Verböczy upozorňuje v druhé části tit. 14 § 12,¹ že panovníci nastupující na trůn potvrzovali Zlatou bullu. Základní ustanovení Zlaté bully Ondřejevy jsou pak obsažena také v kapitulacích,² takže tu jest jasně viděti z jakých složek kapitulace vznikly. Zvláště se to jeví opět v první volební kapitulaci uherské, která byla jasněji zformulována, totiž v kapitulaci Albrechtově z r. 1437. V této kapitulaci se vytýká, že vznikla ze starých obyčejů, neboť král slibuje, že obnoví staré zákony a obyčeje (antiquas leges et consuetudines huius regni ac libertates...) a že novoty a škodlivé obyčeje odstraní.³

I kapitulace Karla V. v říši německé neobsahuje předpisů nových, nýbrž souvisí se starými zákony říšskými. Je to patrné ze zpráv samých poslů kurfirstských, kteří prohlašují, že kapitulace neukládá císaři nic nového, nýbrž jen to, co je obsaženo ve zlatých bullách, v obecném právu a v právu obyčejovém.⁴

Více článků kapitulace Karla V. pochází ze starších návrhů, zvláště r. 1438. Některé předpisy upomínají i na sliby, jež učinil Ruprecht r. 1400. Jsou to ona ustanovení, která týkají se slibů navrátiti zpět ztracené území říši a dále reformy celní. Ustanovení nová jsou ta, která jsou podmíněna zvláštním postavením Karla V.⁵

Jiný předpis volební kapitulace Karlovy o tom, že sněmy říšské nesmějí se konati mimo říši (§ 14), koresponduje se souhlasným předpisem Saského zrcadla (III. kn., kap. 64). Ale bezprostřední vliv tu nebyl, neboť předpis ten čelí spíše proti tomu, aby se neopakoval pokus přeložiti říšský sněm do ciziny, jak se stalo za Maxmiliána.⁶

Také v knížectvích duchovních volební kapitulace jsou v úzké souvislosti s dřívějšími privilegii kapitul. Kapituly dbaly toho, aby jejich privilegii

¹) Et propterea cuncti reges, usque in praesens tempus sibi succedentes, sacro (sicuti praenarratum est) priusquam diademate coronarentur, super observando decreto, ac constitutionibus ejusdem domini Andreae regis; praelatis, ac baronibus, et magnatibus, proceribusque, et nobilibus regni hujus, juramentum praestare consueverunt.

²) Jsou to zvláště tyto články Zlaté bully: art. 2., 7., 11., 23. Srv. též usnesení šlechty z r. 1292, Endlicher, l. c. 630: Tempore coronationis domini Andree regis illustris Hungarie etsi non omnes conditiones seu libertates regni Hungarie ab antiquo observate, quedam tamen ex ipsis libertatibus et conditionibus notabiles et plus necessarie, publico scripto... fuerint declarate.

³) Wostry, König Albrecht II., II. díl, 146.

⁴) R. T. A. J. R., I., č. 333, str. 769, pozn. 2.

⁵) Hartung, l. c. 329.

⁶) Hartung, l. c. 325.

legia byla sepsána, aby tak neupadla v zapomenutí a nemohla býti ztenčena knížetem. Takto sepsaná privilegia jsou potvrzována ihned v první kapitulaci, jež se vyskytá aneb přímo první kapitulace obsahuje privilegia, jež před tím byla sepsána.¹ Tak také kapitulace duchovní stejně tak jako světské vyrůstají z několika článků, k nimž připojují se další.

Při kapitulaci papežské jest zajímavé dělení také na dvě části, na soukromé požadavky kardinálů a na články, které týkají se zájmů veřejných, jak bylo již zmíněno v dějinách kapitulací papežských.

Kapitulace povstaly vzájemnou dohodou mezi voleným a nastupujícím panovníkem a mezi stavy. Někdy možno zcela jasně spatřovati v kapitulacích také tyto prvky, zvláště v počátcích vývoje volebních kapitulací.

Jest tomu tak v prvních kapitulacích německých i českých. Stavové vyslovují tu své požadavky a král odpovídá na tyto požadavky, což jest zcela jasně ještě patrné.² O tom bude také ještě jednáno níže.

Zvláště v kapitulacích polských jsou tu tyto dvě složky patrné. I v listině, kterou podepisuje král, zůstávají od sebe odděleny a jsou zvláště uvedeny »Conditiones propositae a Legatis Illustrissimi Transylvaniae Principis etc. in Comitibus Varsaviensibus novi eligendi Regis gratia indictis Ordinibus et Statibus Regni Poloniae« a na druhém místě jsou opět uvedeny podmínky, které kladli stavové a které poslové kandidátovi přijímali.³ Shodou obou vznikají pak pacta conventa. V pozdějších kapitulacích polských nejsou již tyto dvě části oddělovány, nýbrž zceleny v jeden souladný celek. Ještě v pozdějších paktech konventech jsou sice patrné tyto dvě části a to vlastní návrhy stavů a proposice plnomocných poslů kandidátových, ale proposice tyto nejsou uvedeny již na počátku jako dříve, nýbrž uprostřed pakt konvent a splývají s nimi.⁴ Král sám to vyjadřuje v paktech konventech, že proposice jeho ministrů byly sloučeny s podmínkami v celek a že je král úhrnně a zároveň potvrzuje.⁵ V paktech konventech Stanislava Augusta již tyto původní složky patrné nejsou.

¹) Příklady uvádí Stimming, l. c. 13, na př. jak již nahoře uvedeno, v Hildesheimu dala si kapitola potvrditi privilegia r. 1179 a tato privilegia obsahuje z velké části první kapitulace volební z r. 1216.

²) Srv. českou kapitulaci Sigmundovu a Albrechtovu, Ač. III., 446, 460; i při kapitulacích duchovních jest tato souvislost patrná; srv. Lacomblet, Urkundenbuch, IV., č. 324 a 325. Jde tu o kapitulaci kolínskou z r. 1463 a jsou tu jednak listina stavů, jednak volební kapitulace.

³) Vol. legum, II., 149, 247.

⁴) Vol. legum, VI., 20 (1697), Propositiones przez Ablegata naszego Rzp. y Stawom iey proponowane in praesentibus pactis conventis wyrażone...

⁵) Vol. legum, VI., 307. Propozycje przez Ministrow naszym pełnomocnych, Stanom Rzpłtey przełożone w terażniejszych paktach konwentach wyrażone, że sacrosancte mantenebimus, verbo Regio spondemus y też same z paktami konwentami złączone, sacramento iuramenti confirmabimus.

Kapitulace odvolávají se také velmi často prostě na předpisy jednotlivých zákonů dřívějších neuvádějíce jejich znění. Nejen že jsou tu potvrzována určitá privilegia stavovská, jak bylo již uvedeno, nýbrž v kapitulacích prostě při určitých otázkách odvoláváno jest na zákony dřívější. Jest pak ustanoveno, že má býti postupováno podle určitého zákona a p. Určitý zákon jest tudíž kapitulací potvrzován a jeho provádění tak zdůrazňováno. Zvláště v kapitulacích německých, uherských a polských nalézáme taková ustanovení.¹

Někde dokonce určitá otázka vyslovena v kapitulaci pouze zásadně a podrobnosti úpravy ponechány dohodě mezi panovníkem a stavy na korunovačním sněmu.²

Kapitulace jedna jest také základem kapitulace druhé, takže mnohdy se od sebe liší jen speciálními předpisy, jež byly vloženy do kapitulace nové jen pro nově se naskytnuvší okolnosti.³ Vzniká tak podobnost mezi kapitulacemi v témže státu.

Tato podobnost plyne právě z té okolnosti, že kapitulace obsahují základní práva stavovská. Tím, že obsah kapitulací se nemění, nabývají kapitulace na svém významu. Neboť stávají se trvalým základem ústavy v určitém státě. O tom jsme se již dříve zmínili. Tím si také vysvětlíme, proč stavové tak lpějí na znění předcházejících kapitulací.

Někdy volební kapitulace odvolává se na kapitulaci druhou.⁴ Někdy ustanovení předešlé kapitulace se ani neuvádí, nýbrž král slíbujíc, že zachová vše, pokud v určitém ustanovení slíbil zachovávat jeho předchůdce.⁵

Jindy panovník potvrzuje úhrnem všechna ustanovení kapitulace předcházející,⁶ po případě stavové sami žádají jen, aby král, nebude-li moci splnit nových požadavků, potvrdil a zachovával aspoň kapitulaci předchůdce.⁷

¹) Srv. na př. Ferdinanda II., 1622, cond. tertia. Z polských na př. Vol. legum, VII., 98, o náboženských záležitostech.

²) V kapitulaci polské z r. 1587. Má býti placen žold určitému oddělení vojska: »deque ea re cum Ordinibus Regni, et Magni D. L. in Conventu Coronationis deliberebit«. Vol. leg., II., 248, srv. Vol. legum, VI., 305.

³) Ustanovení speciální budou uvedena v obsahu kapitulací. Příklad, jak byla některá místa kapitulace měněna, uvádí Moser, T. Staatsrecht, VII., str. 398, usnesení z protokolu o jednání kapitulace: »Dass diese Stelle nach Convenienz der jetzigen Zeit einzurichten.«

⁴) Na př. Fridricha Falckého odvolává se na Vladislavovu. Č. Č. H., III., 251.

⁵) Vol. legum, VI., 305, y vszystko juxta tenorem pactorum conventorum, z š. p. Krolem Imcią Oycem naszym uczynionych quoad hoc punctum observować będziemi.

⁶) Vol. legum, II., 248 (1587), potvrzena práva a privilegia obsažená v člancích Jindřichovských.

⁷) Ač. III., 459 (1437), stavové žádají, aby potvrdil kapitulaci Sigmundovu: »Pakli by čeho beze lsti k konci a k skutku dovésti nemohl, ale aby nás při tom vedle týchž zapisuov zachovati ráčil.«

Je zajímavé, že kapitulace bývá často vlastně odrazem vlády předchůdcovy. Někdy bývá v kapitulaci vytčeno, že kapitulace má reagovat na škodlivé obyčejy zavlečené předchůdcem a že mají být stavům potvrzena ona práva, která byla předchůdcem neb jinak porušena.¹ Někdy některé artikuly právě vyplynuly z jednání předchůdcova jsouce opravou tohoto jednání. Jindy opět ta práva nová, která stavové získali během vlády předchůdcovy, jsou vkládána do kapitulace nástupcovy² a tak studium určité volební kapitulace jest vlastně studiem vlády předchůdcovy. Limnaeus³ uvádí, že v Benátkách je obyčejem, že po smrti dožete je zvoleno 5 korektorů a tři inkvisitoři, aby pátrali, zda zemřevší kníže prohršil se proti zákonům. Úkolem těchto osob jest, aby nově volenému knížeti předložili sepsané zákony, které má zachovávat, aby porušení se neopakovalo za nového knížete.

Nejnámějším příkladem shody mezi jednotlivými kapitulacemi jsou kapitulace německé, kde za základ sloužila volební kapitulace Karla V. Kapitulace další vzrostly, počet článků se značně rozmnožil,⁴ ale v základě zůstaly kapitulace německé shodny. Tato shoda podnítila již první badatele o volebních kapitulacích německých, spisovatele 17. a 18. století, aby sestavovali konkordance volebních kapitulací říšských v t. zv. capitulationes harmonicae, jak o nich byla učiněna zmínka v literatuře.

Shoda vznikala prostě tím, že v poradách o kapitulaci sloužila za podklad jednání kapitulace předchozí; ve schůzích voličů byl probírán článek za článkem a připojovány k němu dodatky.

Kurfiršté postupovali tu podobně jako kapituly biskupské. Kapituly daly si prostě předložit starší volební kapitulace a často na listinách obsahujících kapitulaci jsou pak připojena notamina kapitulou.⁵ Kurfiršti postupovali stejně tak.⁶

¹) Úvod uherské kapitulace Albrechtovy 1439 a v kapitulaci Vladislavově. Příklady máme i v kapitulacích biskupských, Stimming, l. c. 14; Marczali, Enchiridion, 308 (1490); v Polsku byly to t. zv. exorbitanciae, o kterých stavové jednali a které také do kapitulace vkládali. Vol. legum, III., 361; »Po rožnych konsultacyach, namowach, o sprawach Rzpltey, y o naprawie praw, y o wolności naszym, także y o exorbitancyach, z ktorychesmy jedne inter pacta conventa Panu przyszedemu podali...

²) Hartung, l. c. 314.

³) L. c. 13.

⁴) Kapitulace Karla V. obsahuje 34 článků, Ferdinandova 31 článek, Maxmiliána II. 37 článků, Rudolfa II. 35 článků, Matyášova 43 článků, Ferdinanda II. 44 články, Ferdinanda III. 53 články, Ferdinanda IV. 50 článků, Leopolda I. 49 článků, Josefa I. 49 článků. V kapitulacích dalších nerostuje se počet článků, ale zvětšuje se jejich obsah.

⁵) Bruggaier, l. c. 28.

⁶) Riegger, K. Joseph d. II. harm. Wk., II. díl, Auszug aus dem Krönungsdarium, str. 3. In Ansicht, wie das Kapitulationsgeschäft zu behandeln, wäre folgendes zu beobachten: dass die, durch den Kollegialschluss nunmehr zum Grunde gelegte jüngere

Tato podobnost mezi kapitulacemi jest nejen mezi kapitulacemi německými. Jest i mezi kapitulacemi českými, uherskými i polskými. V dějinách kapitulací jsme slyšeli, že v zemích českých stala se základem dalších kapitulací kapitulace Sigmundova a později Vladislavova a Ludvíkova.¹ Jen některé změny tu nastaly, které způsobeny byly změnami politickými (na př. vypuštění ustanovení o kompaktátech). Na Moravě zachovávalo bylo potvrzování starých privilegií ještě z doby Jana Lucemburského a právní památky z 15. století tu samy ustanovují, že má být původní potvrzení práv zachováno.²

V Uhrách ustalují se inaugurační diplomy za Ferdinanda II. Diplom Ferdinanda III., Ferdinanda IV. a Leopolda I. jest úplně podobný diplomu Ferdinanda II. Po roku 1687 stává se základem korunovačních reversů revers Josefa I., vlastně Karla VI., který byl vložen C. j. h., až do nové doby konstituční.

V Sedmíhradsku od počátku vzrůstá obsah kapitulací, počet článků se rozmnožuje³ a kapitulace ustalují se pak za knížete Achatia Bartsaye r. 1658. Ostatní kapitulace v době samostatného knížectví v Sedmíhradsku jsou jen následováním kapitulace posledně zmíněné.

Základem volebních kapitulací polských jsou pacta conventa Jindřicha I. a jeho články Jindřichovské t. zv. articuli Henriciani. Za Sigmunda III. obě tyto části se spojily a volební kapitulace poněmáhle se rozšiřují, články se rozmnožují a kapitulace vzrůstá zvláště za Vladislava IV. a dosahuje největšího rozsahu za Augusta II. V základě však zůstávají i tehdy tytéž články jako byly v kapitulacích předchozích, zvláště ty, které týkají se stavovské ústavy, omezení krále, úpravy otázky náboženské a p. a jsou připojovány další články, které vznikají ze současné situace politické.

Někdy také v kapitulaci jest vysloveno, že panovník zachová vše, co bylo ku prospěchu říše i v kapitulacích předcházejících, čímž vlastně potvrzeny jsou také tyto kapitulace. Příklad tohoto ustanovení máme v kapitulacích polských.⁴

Wahlkapitulation von Artikel zu Artikel vorzulesen, und bey einem jeden § wo eine Erinnerung vorhanden ist, diese in Umfrage zu stellen, darüber zu stimmen, und demnächst ein Schluss zu fassen sey.

¹) Srv. Kalousek, České státní právo, 263, pozn. 1, kdež uvedeno srovnání kapitulace Vladislavovy a Ludvíkovy.

²) Kniha Tovačovská (vyd. Brandl), str. 11, »a hledíno býti má, jestli vedle starých listuov a v táz slova«.

³) Kapitulace Gabriela Báthoriho obsahuje 8 článků, Gabriela Bethlena 10 článků, Jiřího I. Rákóczyho 15 článků, Jiřího II. Rákóczyho 14 článků, Achatia Bartsaye 21 článek, Jana Keményho 21 článek, Michala Apaffiho 24 články.

⁴) Vol. legum, VI., 20, »y cokolwiek ex re et commodo Reipbl. proficuum, będzie, juxta omnia pacta Antecessorow naszym Krolow Polskich nie opuszczac okazji obiecuiemy«.

Není jen podobnosti mezi jednotlivými kapitulacemi v témže státu. Jest tu podivuhodná analogie v různých otázkách i mezi jednotlivými kapitulacemi různých států. Studující kapitulace různých států jsme překvapeni, nalezneme-li analogie nejen po vnější stránce kapitulací, nýbrž i v obsahu kapitulací. Oboje jest podmíněno analogickým vývojem stavovského státu ve střední Evropě. V základě obsahují kapitulace, jak již několikrát zmíněno, určitá práva stavovská. A jsou-li tu analogie v těchto právech, jest tím dána i podobnost obsahu kapitulací. Analogie trůnního práva poskytují možnost analogického vývoje i formy kapitulací a korunovačních reversů. Analogie ve formě kapitulací vznikají i tím, že ve dvou státech vládne jeden a týž panovník. Nesporné podobnosti vidíme na př. v kapitulaci Vladislavově pro Čechy¹ a téhož panovníka pro Uhry.² A ne třeba snad ani připomínati, že tomu jest stejně tak u kapitulace, kterou vykonal týž panovník za svého syna Ludvíka jednu pro Uhry r. 1508³ a druhou pro Čechy r. 1509.⁴ Neboť účel, osoba panovníkova i podmínky nastoupení, totiž smíšení práva dědického i volby byly tu stejné a byla tudíž i forma kapitulace táž. Jen obsah se lišil speciálními ustanoveními pro každou zem.

Určitou pouze vnější analogii našli bychom pro pozdější dobu i mezi kapitulacemi polskými a kapitulacemi německými. Při obou jest shodna neobyčejná bohatost obsahu, tím i velký počet článků, kteréžto znaky u jiných kapitulací se nevyskytají. Ovšem jinak jsou mezi nimi rozdílů dosti značné.

V podrobnostech jsme se již snažili a vynasnažíme se ještě zdůrazniti podobnost kapitulací v různých státech střední Evropy i upozorniti na různost kapitulací v jejich vnější stránce i v obsahu.

O systematické volební kapitulační pojednáme až při rozboru obsahu volební kapitulační. Zde všimneme si pouze vnějšího rozdělení kapitulací. Kapitulační německé rozděleny jsou na jednotlivé kapitoly, na jednotlivé články. Protože však jednotlivé články se zvětšovaly, byly později rozděleny na jednotlivé odstavce a od doby Karla VII. dělí se jednotlivé články na paragrafy.

V Čechách dělí se volební kapitulační a korunovační reversy na jednotlivé odstavce bez zvláštního označení. V Uhrách dělí se inaugurační diplomy na jednotlivé podmínky (*Conditio prima, conditio secunda* atd.) a později korunovační reversy na jednotlivé odstavce označované obyčejně: *primo, secundo* atd. Stejně rozdělení kapitulací jest i v Sedmihradsku.

¹) Kalousek, I. c. 569.

²) Marczali, *Enchiridion*, 307.

³) Kovachich, *Sylloge*, 226.

⁴) Kalousek, I. c. 572.

Pacta conventa v Polsku rozdělují se také na jednotlivé odstavce. Označení zvláštního nemají.

Důležitost volební kapitulační v ústavách států střední Evropy možno spatřovati i v tom, že kapitulační skládány jsou velmi brzy jazykem národním. Jest tomu tak v Německu, v Čechách, v Polsku (za Vladislava IV.) a v Sedmihradsku, kde za doby knížecí psány jsou jazykem maďarským. Výminku ovšem činí Maďarsko, kde však latina byla dlouho jazykem úředním a měla tím větší důležitost, takže i tato okolnost potvrzuje naše tvrzení.

Vylíživše způsob, jakým kapitulační vznikaly, jak byly sepsány a jaké měly vzory, obrátíme se nyní k neméně zajímavé otázce, jakým způsobem volební kapitulační a korunovační reversy byly potvrzovány a publikovány.

Panovník musel kapitulační určitým způsobem potvrzovati. Stavům velmi záleželo na tom, aby kapitulační byla řádně potvrzena, protože, jak uvedeno, obsahovala kapitulační důležitá práva stavovská a středověkému právu velmi nad to záleželo na formě, v které byla uzavírána určitá právní jednání. Vytvořily se proto určité přísně zachovávané způsoby, kterými byla volební kapitulační potvrzována.

Panovník potvrzuje kapitulační i korunovační revers za svou osobu. Je to zcela přirozeno povaze volební kapitulační i korunovační reversu. Tím více překvapí, že Ferdinand I. r. 1526 slibuje ve své kapitulační Uhrám vydané: »*Ad quae singula firmiter observanda nos ipsos, et haeredes nostros obligamus.*«¹ Lze si to vysvětliti jen tím v jaké situaci vydával Ferdinand svou kapitulační nemaje naděje, že bude zvolen v celé zemi a chtěl tím více působiti na své voliče.

Potvrzování kapitulační panovníkem jest několikerého druhu. Dlužno tu rozeznávati potvrzování před volbou, potvrzování po volbě, ale před korunovaci a při korunovaci a konečně také potvrzování po korunovaci.

Pokud jde o potvrzování kapitulační před volbou, může se tu jednati o potvrzování kapitulační *kandidátem* na trůn. Jde tu, jak patrné, o důležité zřízení, neboť volitelé se zajišťují pro případ, že určitou osobu zvolí již tím, že jimi vyhlédnutý kandidát musí napřed potvrditi to, co bude musiti zachovati, až nastoupí na trůn. Je z toho také patrné, že tam, kde se vyskytá potvrzování kapitulační před volbou, museli se volitelé na kandidátovi napřed shodnouti a jemu kapitulační předložiti.

V říši německé známe časté příklady již ze starší doby, kdy panovník potvrzuje určité výhody kurfirstům již před volbou a pro případ, že bude

¹) Marczali, *Enchiridion*, 392; srv. k tomu čl. 24. čes. ústavy konfедераční z r. 1619; Kameníček, *Sněmy*, II., 656. Přísahy také na potomní časy mají toliko na samého krále a na žádné jeho dědice se vztahovati. Ustanovení toto týkalo se ovšem také toho případu, kdy za života předchůdce určen byl nástupce.

zvolen. Je to známý příklad, kdy Adolf Nasavský slibuje vyplnit určité podmínky ještě jsa hrabětem¹ a také Ruprecht r. 1400 sliboval vyplnit určité podmínky pro případ, že bude zvolen.

Karel V. ve své volební kapitulaci v úvodě praví: *Wir Karl der funft... thun kund: »Als Wir... in kurz vergangenden Tagen durch die Waal... zu der Er und Würde des Romischen Kuniglichen Namens und Gewalts erhaben... sein, der Wir uns auch... beladen, daz Wir uns demnach aus freiem, genedigen Willen mit denselben... Churfürsten diser nachfolgenden Artigkel gedings- und paktsweise verainigt, vertragen, die angenommen, bewilligt und zu halten zugesagt haben, alles wissentlich in Craft ditz Briefs.«* Ze znění tohoto úvodu někteří dovozují, že Karel teprve po volbě shodl se se svými voliteli na podmínkách, které potvrdil. Z tohoto důvodu také Waltz prohlašuje, že volební kapitulací Karla V. jest volební revers Karlův před volbou, kdežto dnes t. zv. volební kapitulace jest podle něho pouhým zápisem.²

Otázka tato, zda již před volbou vyjednávali komisaři Karlovi o kapitulaci, jest spornou. Z mnoha zpráv, které se zachovaly o jednání kurfirstů před volbou, nepodává žádná přímých důkazů pro tvrzení, že kurfirsté přímo vyjednávali s komisary Karlovými před volbou, ale z té okolnosti, že již Maxmilián upravoval dráhu Karlovi³ a porovnáním jednotlivých zpráv a návrhů kapitulace a konečně i analogiemi z jiných zemí, můžeme souhlasit s názorem již vysloveným, že kurfirsté jednali o volební kapitulaci s komisary Karlovými již před volbou.⁴

Vysvítá to také z toho, že později se tak dalo. Teprve pak, když kandidát na trůn nepodal námitek proti sestavené kapitulaci, bylo přikročeno k jeho volbě.⁵ Hotová volební kapitulace byla také předčítána v konklave⁶ a také v konklave potvrzena dříve než byla publikována.⁷

Kurfirsté obyčejně před volbou uzavřeli s komisary nově voleného krále předběžnou smlouvu, jejíž obsah podstatně byl ten, že kurfirsté zvolí

¹) Zeumer, Quellensammlung, č. 114.

²) Waltz, Die Wahlverschreibung Karls V. in ihrer Genesis, Forschungen zur Deutschen Geschichte, X., 213 n.; srov. Kramerer, Wahl und Einsetzung des Königs, str. 77—78.

³) Buchholtz, Geschichte der Regierung Ferdinand I., 669; Maxmilian slibuje: »das der obgedacht unser lieber Sun Kunig Karl solhes alles wie vorstellt mit sein selbs brief u. Siegel rattificieren verwilligen u. verfertigen sol, dieselb Ratification u. bewilligung sollen u. wellen wir auch vor der gedachten Election den Kurfürsten verbrieft und versigelt uberantworten...

⁴) Weicker, Die Stellung der Kurfürsten zur Wahl Karls V. im Jahre 1519 (Hist. Studien, XXII.), 369, 404, 406.

⁵) Heide, Die Wahl Leopold I., Forschungen z. d. Geschichte, XXV., 66.

⁶) Ziegler, Wahlkapitulationes, 300.

⁷) Pütter, Hist. Entw., 581.

nového krále, splnili podmínky formulované jeho plnomocníky a kurfirsty. Na straně kurfirstů je uskutečněna tato smlouva tím, že kurfirsté krále zvolí a na straně králově tím, že král nebo jeho plnomocníci podepíší kapitulaci. Král je pak prohlášen za zvoleného.¹ Kurfirsté pak vystavují také králi listinu o splnění svého závazku tím, že vystaví králi volební dekret, kterým oznamují zvolenému volbu.²

Z vylíčeného jest patrné, že v říši německé nevyvinul se plně ten systém, aby král již před volbou slavnostně sliboval na kapitulaci. Byla tu jakási cesta střední. Kapitulace byly hotovy před volbou, ale vlastní potvrzení, jak ještě uvidíme, následovalo po volbě.³

V Polsku obyčejně *pacta conventa* byla sepsána dříve, než byl král zvolen a než nastoupila t. zv. renunziace králova.⁴ Ale někdy tomu tak nebylo. O *pacta conventa* počalo se také někdy jednati po volbě.⁵ Konfederace určují, že *pacta conventa* mají býti králem budoucím potvrzena »ante nominationem a renuntiationem«, dříve tudíž, než král určitým způsobem bude vyhlášen.⁶ A konfederace z r. 1696 ustanovuje, že *pacta conventa* mají býti spisována v prvním týdnu volby a ve třetím týdnu mají býti stavům předčítána.⁷ Jisto jest tudíž, že obyčejně byla *pacta conventa* již hotova, když byla vykonána volba a že jednání o *pacta conventa* s posly kandidátovými dalo se před volbou.⁸ Jest to patrné i z toho, že některé části kapitulace pocházejí přímo z návrhů poslů kandidátových, jak již bylo zmíněno.⁹

V Uhrách až do r. 1687 král přijímal podmínky, které mu stavové předložili před volbou. Jest to patrné z úvodu inauguračních diplomů, které král vydával. Již před volbou musel král předložené podmínky potvrditi a vydati list, ve kterém sliboval podmínky ty zachovati (*litterae assecuratoriae*).¹⁰ Učinil tak Ferdinand I. a po něm další Habsburkové až do

¹) Frensdorff, l. c. 119; srov. Riegger, Wahlkap. Josefs II., II. díl. Auszug aus dem Krönungdiar., str. 47.

²) Goldastus, Polit. Reichshandel (1614), str. 45, volební dekret Karla V.

³) Brunner, Grundzüge des d. Rg.³ (1908), 253.

⁴) Lengnich, Ius publicum regni Poloniae, str. 110 násl. Uvádí příklad za Jindřicha z Valois. Srov. též *Scriptores rerum Polonicarum*, XI., 135.

⁵) Lengnich uvádí l. c. příklad Štěpána Bátorého.

⁶) Na př. konfederace z r. 1668, Vol. legum, IV., 483, praví, že králi mají býti předložena *pacta conventa ante nominationem et renuntiationem*, ale ve skutečnosti byla *pacta conventa* potom sepisována po renunziaci. Stejně tak r. 1674, Vol. legum, V., 111, r. 1696, l. c. 408.

⁷) Vol. legum, V., 408.

⁸) Srov. Vol. legum, VII., 8.

⁹) Vol. legum, II., 247.

¹⁰) Kovachich, Sylloge, I., 370.

r. 1687.¹ Již Vladislav Jagiello však byl zvolen, když před tím přijal jisté podmínky.²

Není o tom sporu tudíž, že v Uhrách vystupuje kapitulace volební ve velmi vyhraněné formě, jsouc podmínkou nejen korunovace, nýbrž vlastní volby a dokazuje jen, že v této době převaha byla v právu volebním.

Stejně tak tomu bylo i v Sedmíhradsku, kde v době knížecí měl *futurus et eligendus princeps* potvrditi předložené podmínky.³

Pokud jde o Chorvatsko, stavové činili na uznání podmínek se strany panovníka, po případě jeho poslu, závislým uznání nároku panovníkova na trůn a také holdování. Velmi jasný příklad o tom máme z r. 1527 a sice ze zprávy samotných poslu Ferdinandových, kteří se stavy chorvatskými vyjednávali.⁴

V Čechách nevyvinul se systém volební úplně a proto také v Čechách neslyšíme o tom, že by panovník před volbou potvrdzoval podmínky jemu předložené. I když v Čechách byl panovník volen, jednalo se s ním o podmínky, za kterých měl býti přijat, vždy až po volbě. Stavové volbu vykonali a očekávali, že po volbě budou jim splněny určité podmínky, v nichž byla obsažena práva stavovská.

Jest tomu tak i v době 15. století, kdy blížila se země česká volební monarchii.

I z doby Vladislavovy z r. 1471 máme zprávy o tom, že stavové na sněmu kutnohorském radí se o kapitulaci teprve po volbě. Jsou tu sice neurčité zprávy o tom, že již před volbou byly poslány některé artikule králi Kazimíru polskému, ale zprávy ty asi nejsou správné.⁵

Jest tomu tak i při volbě Ferdinandově r. 1526, ač stavové rozhodli se pro svobodnou volbu. I v tomto případě vyjednávají s Ferdinandem o potvrzení podmínek teprve po volbě.⁶ Jisto jest, že právě při této volbě směřovali stavové k tomu, aby již před volbou kandidát jim potvrdil jejich práva a privilegia. Neboť, jak v dějinách kapitulací zmíněno, usnesli se na

¹) Srv. úvod: ... haec sunt conditiones, quas Majestas sua, ante electionem suam, acceptare, sufficientibusque litteris suis assecutoriis, sub verbo suo confirmare... V. k. Ferdinanda II., Kovachich, Sylloge, 409, Ferdinanda IV., Leopolda I. v C. j. H.

²) Marczali, Enchiridion, 308, sibiique cum infrascriptis conditionibus, pactis et articulis, in regem, dominumque et principem elegerunt.

³) Szilágyi, Monum. com., VI., 358.

⁴) Sičić, Acta comitialia, I., č. 47. Poslové tu sdělují: Nach der Verhör ee si uns ainicherlai antwurt auf unser werbung gegeben, haben si begeert innen anzuzaiagen, ob eur majestät die artikl so der stent potschaft derselben fürgehalten bewilligt hete... haben an innen begeert ain antwurt von wegen der erbhuldigung, aber si wolten uns kain antwurt geben, allein si westen zuvor allen beschait auf ir artikl.

⁵) Nejedlý, Volba krále Vladislava II. roku 1471, Č. Č. H., XI., 162.

⁶) Srovnej kapitulu o dějinách volební kapitulace české.

tom, aby prvé král Český volen ani dědic korunován nebyl, leč by přiřknul práva, privilegia a svobody stavů zachovávatí.¹ Ale usnesení svého plně neprovedli ani při volbě Ferdinandově.

Ale potvrzení podmínek předchází t. zv. přijetí krále. Neboť král jest za krále přijat od stavů teprve tehdy, když potvrdil kladené mu podmínky. Přijetí krále značí slavné ohlášení před osobou královou veřejně, že byl od stavů zvolen.² Vysvětá to z listu Vladislavova, kterým potvrzuje svobody země české. Vladislav tu prohlašuje, že teprve po tom, když potvrdil kladené mu podmínky, stavové ho »za krále a pána přijali sú a vyhlásili«.³

Rovněž na Moravě radí se stavové s panovníkem teprve po volbě, jde-li o panovníka voleného, o potvrzení podmínek, za kterých má nastoupiti na trůn.⁴ Ovšem, že list, který panovníka potvrzuje má býti hotov před holdováním, tak, aby ho ještě před holdováním stavů král mohl potvrditi.

Porovnáme-li způsob potvrzování kladených podmínek v zemích českých a v zemích ostatních, vidíme, že tu jest rozdíl, který právě z této stránky formální osvětluje poměr volební kapitulace a korunovačního reversu. Volební kapitulace potvrzována jest kandidátem na trůn obyčejně již před volbou a stává se tudíž podmínkou volby. Tam, kde vládla převaha práva dědického, mohlo se přirozeně jednati o potvrzení podmínek stavy panovníku kladených při uznávání dědického nároku na trůn.

Víme již, že právě v tom záleží rozdíl mezi volební kapitulací a korunovačním reversem. Základního rozdílu mezi nimi není a proto nebyl vyloučen ten případ, že se změnila volební kapitulace, v korunovační revers, když určitá dynastie nabyla trvalého dědického nároku na trůn.

Příklad, jak se změnila volební kapitulace v korunovační revers poskytuje nám změna v uherské kapitulaci r. 1687. V tu dobu Habsburkové, jak již bylo vylíčeno, nabyli dědického práva v Uhrách a panovníci nastupovali již nikoli volbou, nýbrž právem dědickým. Proto z volební kapitulace vypuštěna byla slova, která pravila, že tyto podmínky má přijmouti nastupující před volbou a před korunovací a zůstalo tu pouze,

¹) Sněmy Čes., I., 40.

²) Kalousek, České státní právo, 186.

³) Ač. IV., 452.

⁴) Jest to zřejmo z Knihy Tovačovské, kap. 5., str. 7. Když země osiří po pánu a bez pána jest, bude-li dědičný pán, syn královský, páni preláti, zemané, města, tu napřed, kdež pán jich budící jest, v zemi Moravské neb jinde k létóm s právy příšly, aneb znovu volený, mají ze všech řáduov z sebe vyslati tam, kdež jeho milost jest, osoby znamenité a vhodné, totiž z panuov, prelátuov, rytířstva i měst a jeho Milostí všecku potřebu zemskú, svobody starodávné, dobré obyčeje, zvyklé i jiné potreby země oznámiti a s jeho Milostí srovnati, aby chudý i bohatý, každý, jakož na koho sluší, při svém řádě i právě zachován byl.

že král má přísahati na revers korunovační před korunovací. Vymýtěno tu bylo vše, co by připomínalo na podmíněnost korunovačního reversu a také název inaugurační diplom měl býti zrušen.¹

Stejně tak změnila se kapitulace volební v korunovační revers i v Sedmihradsku. Šlechta tu již neklade podmínek, nýbrž žádá, aby panovník před korunovací potvrdil žádosti stavů a dosavadní zákony a obyčeje.²

Byli-li způsob potvrzování volební kapitulace před volbou různý v různých státech, nebylo tu ve všech státech střední Evropy různosti pokud šlo o potvrzování volební kapitulace a korunovačního reversu před korunovací. Ve všech státech, o nichž jednáme, panovník musel přísahati na volební kapitulaci před korunovací, ať již dříve potvrdil kladené mu podmínky před volbou či nikoli. A tu opět přísahá na kapitulaci i dosti dlouhou dobu před korunovací aneb bezprostředně při korunovací. Někde oba tyto způsoby potvrzení jsou spojeny.

Slyšeli jsme, že Adolf Nasavský sliboval určité záruky ještě jako hrabě a tudíž před volbou. Musel však po volbě potvrditi a dáti jistotu znovu, že splní všechny své sliby. Kdyby byl nedal jistoty, byl by ztratil všechna práva plynoucí mu z volby a byl by nemohl vymáhati ani vynucovati korunovací. Jest z toho nejpatrněji vidna povaha kapitulace jako podmínka korunovace a jako podmínka skutečného výkonu vládní moci.³

V době pozdější přísahá král německý bezprostředně před svou korunovací na volební kapitulaci.

Příklad této přísahy v říši německé máme z doby Karla V.: »Wie Wir mit Worten berichtet sein, und die gestelten Artickel, durch Unsere Commissarien auf Unser Wahl zu Franckfurt bewilliget und angenommen, inhalten, dem wollen Wir Carol erwöhlter Römischer König etc. also stät und getreulich nachkommen und halten. Auch sonst alles das thun, das Uns, als Römischen König, gebührt, als Uns Gott helff und die Heiligen.«⁴

Zcela jasně povinnost krále německého přísahati na kapitulaci ještě před korunovací vytýká volební kapitulace Karla VI., která v čl. XXX. praví: »Wir versprechen und geloben aber, sothane Beschwörung der Capitulation, noch vor Empfang der Cron, in eigener Person selbst zu leisten und Uns zu Festhaltung besagter Capitulation nochmals zu verbinden.«

Před svou korunovací vydával král německý také reversales t. j. písemné potvrzení kapitulace se svou pečeti, protože obyčejně kapitulace

¹) Srv. Turba, Grundlagen, str. 27, 69 a 245; podobný příklad uvádí Nordensflycht, I. c. 81 pro Švédsko.

²) Schuler Libloy, Die wicht. Verfassungsgrundgesetze, str. 120.

³) Zeumer, Quellensamml., č. 114.

⁴) Ziegler, Wahlkapitulationes, 22.

uzavřena byla jeho posly.¹ V reversales byl uveden pouze úvod a závěr kapitulace, nikoli kapitulace celá.

Od r. 1711 přísaha na kapitulaci považována jest za počátek vlády panovníkovy.² V kapitulaci Karla VI. se praví v art. XXX.: »Auch, ehe Wir solches gethan (přísahu na kapitulaci), Uns der Regierung nicht zu unterziehen, sondern geschehen zu lassen, dass die in der güldenen Bull benahmte Vicarii in dessen an statt Unser die Administration des Reichs continuiiren«. To jest také patrno z kapitulace Karla VII.³

Rovněž v Čechách před svou korunovací vydával král stavům potvrzení kapitulace. Vidíme tak při volbě Vladislavově i volbě Ferdinandově. Ferdinand vydal stavům českým potvrzení již 15. prosince 1526 ještě s pečeti arciknížete rakouského.⁴ Je nám známo z dějin kapitulace české, že v 16. století často vydával otec za svého nástupce stavům slib, že nastupující panovník, jeho nástupce po korunovací vydá stavům korunovační revers a stavové čeští se tím v 16. století spokojili.

Když stavové čeští se r. 1526 usnesli, aby, jak již zmíněno, král dědic dříve nebyl korunován, dokud nepotvrdí jim práva, privilegia a svobody, potvrdili tím jen obyčej, který již dříve tu byl a obyčej tento byl i později zachovávan.

V Čechách bylo pravidlem, že v den, kdy král měl býti korunován, odebral se k němu nejvyšší purkrabí spolu se sněmovní deputací a žádal ho, aby vydal stavům potvrzení všech privilegií a svobod. Král na to podal nejvyššímu purkrabí listinu, obsahující potvrzení všech práv a privilegií a slíbil, že vykoná korunovační přísahu a přijme holdování stavů.⁵

V přísaze korunovační král potvrzoval všeobecně všechny svobody stavů. Potvrzoval tím také ty svobody, které byly obsaženy v kapitulaci a v korunovačním reversu.⁶

Přijížděl-li král do Čech z ciziny, skládal také na hranicích přísahu, v které opět sliboval, že vykoná přísahu korunovační při korunovací.⁷ Po případě měl svou přísahu skládati ještě před branami Prahy.⁸

¹) Srv. reversales Josefa II. ve vyd. Rieger, Harmon. Wk., II. díl, str. 412; Karla VII. ve vydání Mosrově, I., str. 90.

²) Kramer, Wahl und Einsetzung, 78.

³) Art. III. § 20 »Was aber von Sächsischen Reichs Vicariatus in mittler Zeit der Vacanz und biss Wir die Wahlcapitulation in Person beschworen, folglich das Regiment wirklich angetreten...«

⁴) Srv. Sněmy Čes., I., 53.

⁵) Geschichte des Krönungszeremoniels der Könige und Königinnen in Böhmen, Prag, 1791, str. 28.

⁶) Přísaha se ustálila po Ludvíkovi a vložena do Zř. zem. 1549 B 8, 1564 A 2.

⁷) A. Č. IV., 419, Ladislav. Je znám příklad Ferdinanda I., který musel vykonati tuto přísahu v Jihlavě; Rezek, Zvolení a korunování Ferdinanda I., 112.

⁸) Kalousek, České státní právo, 258.

Ke konci stol. 16. a počátkem 17. století vyvinul se obyčej v Čechách, že panovník vydává zvláštní předkorunovační revers. Jest tomu tak za Matyáše a za Ferdinanda II. a Fridricha Falckého, kteří slibují před korunovaci zvláštním reversem, že v určité lhůtě po korunovaci potvrdí stavům svobody. Revers tento neobsahuje všech podmínek, které obsaženy jsou v korunovačním reversu, nýbrž vytyká jen některé a král tu všeobecně slibuje potvrdit svobody stavů majestátem, vydaným v uvedené době po korunovaci.¹

Na Moravě bezprostředně před holdováním stavů král přijme od kancléře list obsahující potvrzení svobod stavů moravských a odevzdá jej v ruce zemského hejtmana a vykoná na to ihned přísahu, ve které opětně potvrdí všechny svobody a všechna privilegia stavů moravských.² Není pochyby, že přísaha panovníkova byla podmínkou holdování stavů.³

Také v Polsku král potvrzoval pacta conventa přísahou před korunováním⁴ a sice po volbě. Král zve se proto v potvrzovacích listinách o těchto přísahách »rex electus«. Později tu také přísahal na pacta conventa ihned při přijetí pakt konvent a při korunovaci přísahal opětně, takže dříve než byl korunován přísahal na pacta conventa dvakrát.⁵ August II., jak již zmíněno, učinil prvou přísahu na pacta conventa na hranicích a druhou při korunovaci.⁶ Stejně tak učinil i August III. Král mohl však učiniti tuto přísahu i v cizině, když přišli k němu poslové stavů polských oznámí mu, že byl zvolen.⁷

Královská přísaha jest sepsána a k listině pak připojují podpisy i ti ze stavů, kteří jsou přítomni. Podobného příkladu nemáme při jiných kapitulacích. Při kapitulacích benátských vyskytá se jen několik málo osob, které jsou svědky přísahy dožecí⁸ a podobně i při kapitulaci brabantké.⁹

V Uhrách panovník při korunovaci skládal přísahu korunovační.¹⁰ Z vylíčení dějin kapitulace víme, že již Ondřej II., Ondřej III. a násle-

dující panovníci, zvláště Karel Robert, skládali při korunovaci přísahu, která obsahovala potvrzení privilegií a svobod. Jasně to vyslovuje Vladislav r. 1440: »postquam nos, Deo favente, Regni praedicti Hungariae Diadema feliciter susceperimus, in ipsa coronatione nostra omnia jura... confirmabimus«.¹

Uherský král také později při korunovaci obyčejně na volném místě pod širým nebem skládal přísahu, ve které potvrzoval opětně svobody stavů. Prísaha pozdějších králů řídila se tu příkladem Ferdinanda I. Pro nás jest zajímavé, že forma této přísahy korunovační jest úplně shodná s přísahou českou, kterou rovněž Ferdinand vykonal.² Uherský král konaje tuto přísahu potvrzoval jí také kapitulaci, kterou složil před volbou.

V době pozdější, kdy změnila se volební kapitulace uherská v inaugurační revers, odevzdával král stavům prostřednictvím dvorského kancléře vyhotovený revers obyčejně den před korunovaci, když shromáždili se stavové u krále.³

V Sedmihradsku počínal obřad nastoupení na trůn za doby knížecí právě tím, že president stavů přečetl hlasitě kapitulaci a pak se otázel: Zda kníže slibuje a přísahá, že bude spravovati zemi podle zákonů a obyčejů tří národů a podle svobod čtyř přijatých náboženství. Kníže pak musel slibovati a přísahati.⁴

V některých státech střední Evropy potvrzoval panovník volební kapitulaci a korunovační revers ještě po korunovaci znovu. Panovník nastupuje pravidelně ve vládu teprve korunováním. Potvrzení před korunovaci pak zavazuje osobně krále, ale pro stát nemá právního významu.⁵ Panovník před korunovaci nemá velké pečeti královské, užívá jen malé pečeti své. Stavům proto nepostačuje toto potvrzení a žádají od krále nové s majestátní pečeti královskou.

Děje se tak v Čechách. Tu již v návrhu privilegia Janova z r. 1310 v závěru se praví, jak jsme se již zmínili, že král potvrdí toto privilegium ještě jednou po dvou nedělích po korunovaci.⁶ Ustanovení toto není naprosto cizí českému právu a pozdější obyčej je jen potvrzuje. Z doby pozdější jest pozoruhodno, že kapitulace Vladislavova z r. 1471 vyskytá se ve dvou rukopisech; při jednom je zmínka o tom, že k listu byl přivěšen signet prstena našeho, při druhém pak opět, že přivěšena byla pečeť

¹⁾ Kovachich, Sylloge, 443 (1440).

²⁾ Srv. formu přísahy Ferdinandovy, Timon, Ung. Rg., str. 532 a Z. zř. 1549, B 8; srv. též Virozsil, Staatsrecht, I., 323; srv. k tomu přísahu Josefa I., 1687: 1.

³⁾ Virozsil, Staatsrecht, I., 309.

⁴⁾ Schuler Libloy, Siebenbürgische Rgschichte, I., 323.

⁵⁾ Srv. Kutrzeba, Kilka kwestyi, Kwartalnik hist., XX., 599.

⁶⁾ C. j. b., II., 2. 195.

¹⁾ Goldastus, Beilagen, č. 100, str. 389: »dass Wir Koenig Matthias vor obgehoerter Unser loeblichen Croenung, ermeldten allen dreyen Staenden dieses Koenigreichs Boehem, einen genugsamen Revers von Uns geben und gnaedigst versprechen solten, das innerhalb vierzehnen Tagen, den nechsten nach Unser Croenung, Wir schuldig seyn, auch mit wüercklicher Vollziehung... ertheilte Majestaetbrieff und Privilegia... durch Unsern Koeniglichen Majestaetbrieff confirmieren...«; Historische Aktenstücke, V., 64; Skála, Historie česká, III., 352.

²⁾ Příkladem viz přísahu Matyášovu, Kniha Tovačovská, kap. 9, str. 12.

³⁾ Sněmy České, I., str. 90, srv. přísahu Ferdinandovu, eod. I. I., 98.

⁴⁾ Vol. legum, II., 134, 147, 246.

⁵⁾ Zvláště příklad takovéto přísahy, Vol. legum, III., 366; IV., 97; V., 21, 146, 147; VII., 105, 106.

⁶⁾ Vol. legum, VI., 8.

⁷⁾ Vol. legum, II., 134, Jindřich z Valois v Paříži; VI., 310.

⁸⁾ Romanin, Storia, II., 438.

⁹⁾ Pouillet, l. c. 392.

¹⁰⁾ Kiss István, Magyar közjog, str. 272.

královská.¹ Není ovšem jisto, zda Vladislav vystavil druhé potvrzení ještě po korunovaci, protože obě znění mají stejné datum, je však to pravděpodobno.

Za Ferdinanda I. máme již příklad, že král vydává potvrzení ještě po korunovaci. Ferdinand připověděl tak již r. 1526 ve Vídni.² Později otálel toto potvrzení vydati, takže stavové museli ho i na sněmu o to upomínati.³ Skutečně tak učinil dosti pozdě teprve r. 1528 (4. května). K potvrzení Maxmiliánovu nemůžeme přihlížeti. Ale již při potvrzování Rudolfově stavové ustanovili, že potvrzení má se státi ve 4 nedělích po smrti Maxmiliánově, tedy po korunovaci.⁴ Ve skutečnosti i potvrzení Rudolfovo se ovšem, jak víme z vylíčení dějin, zdrželo.

Matyáš vydává pak do dvou neděl po korunování stavům korunovační revers, jak se byl již dříve zavázal.⁵ To bylo pak obyčejem a jak víme z dějin, potvrdil takovýmto způsobem korunovační revers i Ferdinand II. i Bedřich Falcký.

I v Uhrách ve starší době král potvrzoval kapitulaci, vydanou před korunovaci, velkou svou pečeti královskou po korunovaci.⁶ Vyskytá se i tu příklad, že král pečeti kapitulaci pečeti, kterou dosavad má a musí potom vydati potvrzení nové.⁷

Později vešlo v obyčej, že inaugurační diplom byl publikován, jak bude ještě zmíněno, v artikulích prvního sněmu a tím vlastně panovníkem byl opět potvrzen po korunovaci.

Nejdůkladnějším způsobem proveden jest způsob potvrzování kapitulace korunovaným králem v Polsku. Tu po tom, když byla vykonána korunovace, král vydává, aby osvědčil vděčnost stavům za to, že ho zvolili a že ho korunovali, opětně všeobecné potvrzení práv (*generalis confirmatio iurium*), v němž dopodrobna uvádí, že potvrzuje všechna práva a privilegia stavům i zemím a znovu vytyká také svá *pacta conventa*. Potvrzení toto podepisuje král, již se nevytyká »zvolený«, a zároveň s ním i stavové polští. Přísaha tato předchází v publikaci usnesení sněmu korunovačního.⁸

¹) Ač. IV., 454.

²) Sněmy Čes., I., 53, »nochmals, so Ir Kon. Mt. in das Konigreich Beham kombt, ander in gleichem Laut imder Seiner Mt. koniglichen Majestat koniglichen Insigel zugeben«.

³) Sněmy Čes., I., 265–6, 270.

⁴) Sněmy Čes., IV., 245–6.

⁵) Goldast, Beilagen, č. 101, str. 393.

⁶) Wostry, König Albrecht II., II. díl, 149, *quas etiam post coronationem nostram nostre majestatis sigillo confirmabimus*.

⁷) O Ferdinandovi Marczali, *Enchiridion*, 392: *harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum et Sigilli nostri, quo hactenus tamquam Archidux Austriae usi sumus, appensione roboratamus*. Srv. 1537:29.

⁸) Vol. legum, II., 135, 157; III., 370; IV., 118; V., 25, 166; VI., 9, 312; VII., 134.

Někdy potvrzení kapitulace děje se dosti pozdě po volbě i po korunovaci. Jest tomu tak v těch případech, kde nástupce zvolen jest ještě za života svého předchůdce. V tomto případě jest také přímo ustanoveno,¹ že až nástupce nastoupí skutečně na trůn, byť byl již dříve korunován, musí opětně potvrditi kapitulaci znovu. Děje se tak proto, že potvrzení za života předchůdce není vlastně uznáváno.²

Třeba ještě zmíniti se o duchovních kapitulacích. Podobně jako při jiných otázkách formální stránky kapitulací, nalézáme i v otázce potvrzování kapitulací jisté analogie u kapitulací duchovních. Při duchovních kapitulacích museli, jak víme, všichni členové kapituly napřed přísahati pro případ, že bude z nich někdo zvolen, že zachová kapitulaci. Přisahal tudíž i ten, kdo byl později zvolen. Při kapitulacích papežských musela býti připojena ke kapitulaci přísaha od zvoleného před publikací.³ Ratifikace volební kapitulace papežské učiněna podmínkou vyhlášení volby a potvrzení kapitulace mělo se státi bullou. Při biskupských kapitulacích musel znovu zvolený, zvaný rovněž *electus*,⁴ na kapitulaci přísahati a na počátku 15. století známa jest ještě třetí přísaha na kapitulace, takže zvolený biskup přísahal po třikráte.⁵

Přísahu na volební kapitulaci jest možno srovnati s přísahou na moderní ústavu. Bylo již upozorněno na to, že v moderní ústavě odpovídá ústavní listina předpisům kapitulace středověku. Také podle kapitulací nabývá panovník skutečné vlády teprve přísahou na kapitulaci.⁶ Neboť podmínkou tohoto výkonu vlády byla, jak známo, korunovace ve většině států. Stavové pak učinili korunovaci závislou opět na tom, že král potvrdí kapitulaci jimi předloženou.

Volbou stává se zvolený králem, ale teprve potvrzením kapitulace a korunovaci, která jest závislá opět na tomto potvrzení, nabývá skutečné vlády.⁷ V říši německé učinili kurfirsti korunovaci zcela jasně závislou

¹) Příklad viz v. k. Josefa I., čl. 47: »alsdann Wir Uns durch einen Revers gegen die Churfürsten, nach Inhalt Unsers nach der Wahl gethanen Eids, anderst nicht als wann Wir denselben von neuem wiederum abgeschworen hätten, zu Vesthaltung dieser Capitulation, nochmals verbinden, und die Regierung ehender anzutretten, nicht befügt sein sollen noch wollen«.

²) Srv. příklad z Čech, Sněmy Čes., IV., 245–6.

³) LuLvès, l. c. 212, 215.

⁴) *Stimming*, l. c. 15, 16, pozn. 1, uvádí příklad z r. 1301 v Merseburku: »ego electus praedictus omnia praemissa, postquam sigillum habuero, sine difficultate sigillabo«.

⁵) Bruggaier, l. c. 30.

⁶) Srv. Kovachich, *Vestigia*, 459 (1508), Vladislav prohlašuje za svého syna Ludvíka: »nec interim regia auctoritas sibi concessa existat, donec praemissa omnia se observare velle promitteret«.

⁷) Frensdorff, l. c. 120–121; Iwand, *Wahlkapitulationen*, str. 8.

na přísaze; »wo ko. Mt. den aid nit thun wurd, so wolten sie ir Mt. auch nit kronen«. ¹ V říši německé, jak jsme viděli, počátek vlády královny byl posunut před korunovaci, ale učiněn závislým na potvrzení kapitulace, čímž ještě více přiblížila se tato přísaha přísaze na moderní ústavu. ²

Kapitulace, jak vyličeno, vznikla vzájemnou shodou mezi králem a mezi stavy. Není proto nikde v kapitulaci vyčteno, že by nemohla býti jsouc potvrzena po čas života panujícího opětně vzájemnou dohodou doplněna nebo změněna. Naopak vyskytají se tu články, které tuto změnu připouštějí. Jest prostě v kapitulaci na př. ustanoveno, že určitá záležitost bude teprve vyřízena na sněmu. ³ Nebo jest přímo vytknuto, že král bude určitý artikul volební kapitulace potud zachovávat, pokud nebude jinak rozhodnuto na sněmu. ⁴ Volební kapitulace mohla tudíž již za života panovníkova doznati změn. Vtělení těchto změn do kapitulace dalo se však teprve po případě do kapitulace nástupcovy.

V kapitulaci benátské přímo pak bylo ustanoveno o celé kapitulaci, že dože ji slibuje zachovávat, leč by byla změněna usnesením rady velké i malé. ⁵

Vylíživše způsob potvrzování kapitulace panovníkem, obrátíme nyní zřetel k publikování kapitulací. Jde nám tu především o otázku v jaké formě jevíly se kapitulace na venek a za druhé jakým způsobem dala se vlastní publikace kapitulací a jakým způsobem byly tyto důležité zákony uchovávány paměti budoucí.

Volební kapitulace německé vydávány jsou ve formě listin, které obsahují jednostranný slib nastupujícího panovníka. Jest to charakteristickou formou ne pouze pro kapitulace německé, nýbrž i pro kapitulace jiné. Odtud také pochází název určitých kapitulací »promissiones« panujícího, zvláště jak jsme viděli v Benátkách.

V úvodě kapitulací německých se praví, že vznikly »Gedings und pactswaise«; klade se tu tudíž důraz na vznik smluvní. Ale tento smluvní charakter bývá vyjadřován i v jiných říšských zákonech. ⁶ Kdežto však při

¹) R. T. A. J. R., II., 85 A 4 srv. 87; srv. přísahu Karla V. R. T. A. J. R., II., str. 94.

²) Limnaeus, I. c. 17 se vyslovuje: »Electio ipsi quidem viam sternit ad imperium, sed non statim ab ipso electionis momento confert administrationem imperii...«

³) V něm. kap. Karla VII., art. IX., § 4.

⁴) V. kap. Karla VII., art. XXVIII. celý artikul věnován jest úřadu říšského pošmistra. § 5. připojeno: »Jedoch sollen und wollen Wir diesen Articul das Postwesen belangend, in so lang halten, auch halten lassen, biss von Reichswegen ein anders beliebt werden wird.«

⁵) Romanin, Storia, II., 438: »Hec omnia, que supra sunt iuravimus ad Dei Evangelia servaturos nos bona fide sine fraude, nisi remanserit...«

⁶) N. S. d. R. A., II. Maxmilián v Aušpurském usnesení z r. 1500 praví: »wir haben uns mit Kurfürsten Fürsten und gemeiner Versammlung gegenwärtigen Reichstag diser... nachfolgenden Ordnung vereinigt... und uns deshalb mit und gegen einander in Contracts-Weiss verpflichtet und verschriben«; srv. Frensdorff, I. c. 116.

říšských zákonech slova tato označují, že jsou tu práva i povinnosti obou smluvních stran, panovníka i stavů, není tomu tak při volební kapitulaci. V kapitulaci jsou pravidelně obsaženy pouze povinnosti panovníkovy.

Listina o kapitulaci po stránce formální obsahuje dvě části: část referující a část dispositivní. ¹ V první části sděluje nový král, že shodl se při přijetí volby s voliteli na řadě určitých předpisů, podle kterých hodlá dále vládnouti. V části druhé vypočteny jsou pak tyto předpisy v určitém pořádku za sebou v určitých artikulech.

Artikuly tyto počínají obyčejně »wir sollen und wollen, wir versprechen und geloben, wir gereden und versprechen« a p. Nejčastěji však počínají tyto artikuly »wir sollen und wollen«. ² Z toho nejlépe jest patrna forma kapitulací německých jako jednostranných příslibení na základě dříve uzavřené dohody. V kapitulaci se také zcela jasně praví, že císař shodl se »aus freiem genedigen willen diser nachfoldenden artikkel«.

Listina o kapitulaci vystavována jest zvoleným králem německým (erwählter römischen König), neboť tím, že král listinu tuto vystavuje, plní smlouvu, která, jak jsme slyšeli, byla vlastně uzavřena před volbou panovníkovou. Vystavována jest zvoleným králem německým, ač tento král skutečné moci v říši před přísahou na kapitulaci neměl. Limnaeus vyjadřuje tuto skutečnost: »ius ad rem habet electus, sed nondum ius in re«. ³

Kurfirsté, přijímajíce slib nově zvoleného, že splní všechny předpisy volební kapitulace, zavazují se nesporně také sami, že splní určité závazky, které plynou z kapitulace; neboť jest jisto, že kromě předpisů, které přinášejí určité povinnosti císaři, jsou v kapitulaci obsaženy i předpisy, které jest splniti také od jiných členů říše. ⁴ Jsou to na př. povinnosti vikářů říšských po době nastoupení panovníka na trůn v říši. ⁵

Naopak v kapitulacích německých vyskytají se i takové články, v nichž kurfirsté si vymínají, že nejsou k určitým ustanovením jiných článků téže kapitulace vázáni. Jest tomu tak v článku II. kapitulace Maxmiliána II., kdež světští kurfirsté vymínají si určitá ustanovení o poměru císařově k papeži. Tím ovšem z tohoto negativního ustanovení jest patrné, že kapitulace zavazuje nejen krále, ale poskytující určité výhody stavům, zavazuje také je k plnění závazků v kapitulaci obsažených.

¹) Srv. Frensdorff, I. c. 117.

²) Limnaeus, I. c. 16, praví: »Wir sollen«, quae Electores respiciunt qui hoc electo imposuerunt; et »wollen«, quae consensum et obligationem electi denotant. Pro srovnání uvádíme: ve Švédsku počínaly články kapitulace: aer pet... král tu přísahá na každý článek. V Brabantsku rovněž počínají jednotlivé články: »Voert gheloven«; Pouillet, I. c. 385 násl.

³) Limnaeus, I. c. 17.

⁴) Frensdorff, I. c. 118; v Dánsku stavové přímo přísahali, že zachovají všechny přísahy, které přísahal král. Dahlmann, Gesch. v. Dänemark, II., 369.

⁵) V. k. Karla VII., art. III., § 15, 17.

Listina o kapitulaci německé jest podepisována toliko zvoleným králem a přivěšována k ní velká jeho pečeť. Volební kapitulace Josefa I., který při svém zvolení na trůn r. 1690 nebyl ještě dvanáct let star, podepsal za něho na žádost kurfirstů císař Leopold.¹⁾

Nebyli zvolení král přítomen, podepisovali kapitulaci jeho komisaři, kteří k tomu měli plnou moc. Tak se stalo na příklad při kapitulaci Karla VII. ze dne 24. ledna 1742.

Listina o kapitulaci německé vyhotovovala se v tolika exemplářích, kolik kurfirstů účastnilo se volby a autentický tekst dodá se každému kurfirstovi.²⁾ Kurfirst český neobdrží žádného exempláře.

V Čechách, dokud nevyvinula se přesná forma korunovačních reversů, vydáváno bylo králem potvrzení podmínek, které kladli stavové panovníku ve formě odpovědi na tyto výminky. Formu odpovědi má potvrzení Sigmundovo.³⁾ Nejjasněji jest patrna tato forma i při potvrzení Albrechtově. Tu zachovány jsou požadavky stavů⁴⁾ a také odpověď králova.⁵⁾ V odpovědi této král odpovídá vždy na každý artikul zvlášť. Na př.: »Na první artikul odpověď naše jest.« Jinde se praví: »Na to sme panuom a poslom ústnie odpověď dali, a polozenie těch věcí je úplně zpravili.«⁶⁾ Zvláště v tomto případě jest z formy patrné, jakým způsobem kapitulace vznikaly, ale jest také jasno, že forma tato dokazuje ještě neúplnost vývoje.

Již následující kapitulace Ladislavova a Vladislavova vydány jsou jednostranným potvrzením v listě panovníkově. Ladislav tu v tomto listě prohlašuje, že s posly stavů »v jednotu sme uhodili a k ní vědomě mocí tohoto listu přivolili, jakžto o tyto artikule dole slovo od slova popsane.«⁷⁾ Vladislav pak prohlašuje prostě, že přivěsil k listu, který obsahuje artikuly od stavů podané svou pečeť, čímž potvrdil tyto artikuly.⁸⁾

Od r. 1509, kdy za Ludvíka vydal potvrzení privilegií Vladislav, vnější forma reversu korunovačního se ustaluje. Je to jednostranně vydaná listina po korunovaci obyčejně dvě neb čtyři neděle,⁹⁾ k níž jest přivěšena

pečeť králova. Má podobu tudíž jednostranného příslibení. V listině této slibuje král svobody, v českém textu prostě formou »přirkli jsme« a v latinském textu »promisimus«.

Pokud jde o publikaci kapitulace české, určitých forem tu nebylo. Ve starší době usnesená kapitulace na sněmu byla obyčejně ihned veřejně vyhlášena zároveň s výsledkem volby.¹⁾ Později potvrzení privilegií stavů bylo králem odevzdáváno nejvyššímu purkrabí, který je má při nejbližším zemském soudě vložiti k deskám zemským v přítomnosti nejvyšších úředníků u výpisu privilegií zemských. Potvrzení má pak býti připojeno k privilegiím království na Karlštejnu.²⁾ Příkladem, že kapitulace byla vložena do desk máme z doby Ludvíkovy r. 1509.³⁾ Zvláštní příklad publikace nastal při volbě Ferdinandově. Ferdinand, jak nám již známo, vydal stavům českým potvrzení kapitulace ještě s pečeti arciknížecí. Zápis do desk stal se však teprve 4. května 1528, tudíž značně pozdě po volbě Ferdinandově. Nelze tu mysliti zajisté na to, že by byla kapitulace Ferdinandova tímto po prvé publikována. Stalo se tak zajisté ihned po příjezdu deputace české do Čech na sněmu novoročním r. 1527. Zápis do desk zdržel se pouze tím, že Ferdinand vyměňoval pečeť arciknížecí za královskou pečeť českou.⁴⁾

Zajímavý spor o vkládání do desk kapitulace máme z r. 1526. R. 1526 bylo v českých zemích velmi sporno, zda volební kapitulace má býti vložena v desky zemské dříve než bude králem potvrzena. Stavové tu kladli důraz na to, že volební kapitulace jest »pro obec a pro království«, a že tudíž není třeba potvrzení královského, aby usnesená kapitulace vložena byla v zemské desky.⁵⁾ Stavové, jak vyloženo, při volbě Ferdinandově usnesli se na řadě podmínek, které měl Ferdinand potvrditi a které měly býti vlastně jeho kapitulací, ale Ferdinand dosáhl toho, že podepsal jen výminky, potvrzené předcházejícími králi a výminky, které stavové vložili do desk bez souhlasu královského později se souhlasem sněmu změnil.

Ve starší době volební kapitulace polské předcházejí, jak víme, potvrzení práv a svobod od krále stavům, jež mají podobu jednostranného projevu krále, který potvrzuje na žádost stavů určitá jich práva a svobody.⁶⁾ V době pozdější vznikla přesná forma kapitulací. Jest tomu tak již při prvé kapitulaci volební, která jest uzavírána v éře svobodné volby, při kapitulaci Jindřicha z Valois.

¹⁾ Stalo se tak při volbě Vladislavově, Č. Č. Musea, roč. 21, 2. díl, 194.

²⁾ Goldast, Beilagen, 392; Sněmy Čes., IV., 246.

³⁾ Kalousek, České stát. právo, 573.

⁴⁾ Rezek, Zvolení a korunování Ferdinanda I., str. 90, pozn. 50.

⁵⁾ Sněmy Čes., I., 24.

⁶⁾ Bandtkie, Jus Polonicum, 264, 332, 361.

¹⁾ Ziegler, l. c. 360, »wegen Unsers geringen Alters zu mehrer Befestigung auf gesambter Churfürsten gehorsames Ersuchen«

²⁾ Na př. při kap. Karla VII. závěr: »Dessen zu Urkund haben Wir dieser Briefe sieben in gleicher Form und Laut fertigen und mit Unserem anhangenden grossen In-siegel bekräftigen, auch jedem obgemeldtem Churfürsten einen überantworten lassen.«

³⁾ Ač. III., 446, »jim mocí tohoto lista milostivú odpověď dáváme...«

⁴⁾ Ač. III., 459, č. 30 (1437).

⁵⁾ Ač. III., 460, č. 31.

⁶⁾ Ač. III., 461 jinde: »jakož sme pak pány a posly toho ústně šíře zpravili.«

⁷⁾ Ač. IV., 416.

⁸⁾ Ač. IV., 454, u listu Vladislavova z r. 1471 podle rukop. Křižovn. jest »signet prstena našeho«.

⁹⁾ Goldastus, Beilagen, č. 100 a č. 101; Skála ze Zhoře, III., 352.

Kapitulace tato zachovává úplně formou ráz smluvní a skutečně také jest to zlistinění oné smlouvy, kterou uzavřeli poslové kandidátovi se stavy.¹ To jest také patrné z úvodu k této kapitulaci. Tu v úvodě jest uvedeno, že pro blaho a neporušitelnost království Polského byly uzavřeny smlouvy mezi stavy polskými a mezi posly královskými: »certa pacta seu conditiones, ipsis Serenissimis Principibus per dictos Oratores eas sponte offerentibus, caeteris autem a statibus Regni expeditis, sunt utrinque inita et sancita, in hunc qui sequitur modum«.² Jak bylo již zmíněno, jsou tu patrné složky, z kterých pacta conventa povstala. Smluvní charakter této kapitulace jest nejjasněji patrný také z toho, že k listině přivěšeny jsou pečeti jak poslů královských, tak také stavů, kteří s posly kapitulaci tuto uzavřeli.³

Poslové v kapitulaci slibují za krále a proto v úvodě jednotlivých článků jest uvedeno: offerunt ac spondent ijdem Oratores Statibus et Ordinibus Regni nomine Christianissimi Regis a p.

Druhá část kapitulace, předkládaná králi od stavů, jest vyjádřena ve formě podmínek: rex ... confirmabit, approbabit, ducat a pod.

Také při kapitulaci Štěpánově jsou patrné ještě původní části, z kterých kapitulace vznikla: nabídky poslů královských a podmínky stavů. Král potvrzuje kapitulaci zachovává tuto původní formu, opatruje ji pouze úvodem a sám ji podpisuje.

Protože není ještě korunován, užívá ještě své pečeti a nemá pečeti státní.⁴ Dává proto moc kancléři a vicekancléři království, aby vydal kapitulaci pod pečeti státní, budou-li toho stavové žádati, až přijede do Polska.⁵ O tom byla již výše řeč.

V době Vladislava IV. nastala změna ve formě kapitulace. Kapitulace se již ustaluje na formě jednostranného příslibení královského. V čele kapitulace jsou sice uvedena jména poslů, kteří kapitulaci uzavírají jménem královým, ale jednotlivé články jsou prohlašovány jménem královým. Na př. král prohlašuje: »będziemy powinni nieodwłocznie, obowięzniemy się Stanom Koronnym«,⁶ »w tym też assekuruiemy Stan szlachecki«⁷ a p.

¹) Nadpis kapitulace také zní: Articuli pactorum conventorum inter Illustrissimum Senatam, et Amplissimos Status et Ordines Incltyi Regni Poloniae, ac Magni Ducatus Lithvaniae ab una et... (uvedeni poslové královští) parte ex altera. Vol. legum, II., 133.

²) Vol. legum, II., 133.

³) Vol. legum, II., 134; Et in evidentius testimonium, ac robur firmissimum, omnium suprascriptorum, sigilla utriusque partis, tam Statuum Regni, quam ipsorum Oratorum, hisce literis sunt adhibita, cum subscriptione eorundem manuum.

⁴) To se stávalo dosti často; příklad ze starší doby, Bandtkie, Jus Polonicum, 189.

⁵) Vol. legum, II., 150.

⁶) Vol. legum, II., 363.

⁷) Vol. legum, VI., 306.

Listinu takto zhotovenou podpisují opět poslové královští a kromě nich ještě stavové polští. O tom bude řeč ještě níže.

Tato forma pak byla zachována do konce říše polské. Jen nepatrné změny tu byly. Někde nebyli uvedeni poslové královi, když jich tu nebylo,¹ jinde opět uvedena také plná moc poslů královských a zároveň jejich přísaha na pacta conventa.

Plnice smlouvu s kandidátem na trůn, stavové krále zvolí. O volbě vystavují zvláštní dekret volební, ve kterém především chválí určité vlastnosti zvoleného krále a vyzdvihují ty okolnosti, které je přiměly k tomu, aby krále zvolili.² Tento dekret oznamující králi jeho volbu byl mu odevzdáván v ruce primasem neb kancléřem.

V době Augusta II. a Augusta III. vystaveny byly nejen dekret volební, nýbrž ještě diplom volební (diploma electionis), aby tím byla zdůrazněna slavnostní forma. V diplomech těchto byl také zcela jasně vysloven dvoustranný poměr mezi stavy a králem při volbě. Právě tak, jako král plní svůj závazek vydává kapitulaci, stejně tak i stavové zvolivše krále zavazují se ku věrnosti králi. Právě se tu: »Nos viceversa sancte et bona fide promittimus quod eidem Serenissimo... eandem fide reverentiam, obedientiam, subjectionem et obsequia debita, justa et honesta secundum jura et libertates nostras, sicut Divis Suae Majestatis Praecessoribus exhibuimus, semper praestabimus et exhibebimus.«³

Volební diplomy posledně uvedené byly také pojaty ve sbírku Volumina legum, ač dříve se tak nedělo.

Zmínili jsme se o tom, že pacta conventa podepisovaly především ty osoby, které byly ustanoveny k sepsání jejich. Kromě toho však podepisovali pacta conventa i jiní z obou stavů, ze senátorů i ostatní šlechty a dokonce i někteří poslové měst. Všichni zovou se pak deputati ad pacta conventa, ač tu vlastně tento titul všem nepřináležel.⁴

V Polsku při podepisování pakt konvent vyskytá se také ta zvláštnost, že při podpisech jednotlivých osob připojovány jsou určité výminky, které si podepisující osoby vymíňovaly. Tyto výminky, které vyskytají se i při stavovských konfederacích, buď uvolňovaly osoby vymíňující si je od určitého ustanovení pakt konvent, buď se v nich zdůrazňovalo, že osoba trvá na určitém ustanovení nepohnuté. Na př. vyskytají se tu tyto výminky: »Stanislaus Karnkowski, Dei gratia Archiepiscopus Gnesnen. excepta conditione de religione«, neb »Albertus Baranowski, Episcopus Premislien. R. P. Vicecancell. excepta conditione de Confoederatione«. Tyto

¹) Vol. legum, V., 15.

²) Lengnich, Jus publicum, 161.

³) Vol. legum, VI., 28; VII., 105.

⁴) Srv. Lengnich, Jus Publicum, 156.

výminky jsou z doby Sigmunda III., kdy vyskytají se po prvé. Král sám si tehdy vyhradil potvrzení článku, ve kterém se jedná o připojení Livonska k Polsku na dobu, až se stane sám králem švédským po smrti svého otce.¹ Tyto výminky vyskytají se i později dosti často a týkají se obyčejně církevních práv. Na př. výminka: »*eccl. Catholicae Romanae iuribus per omnia salvis*« vyskytá se nejčastěji.² Jindy vyskytá se při paktech konventech Jana Kazimíra doplněk: »*subscribo, ut ne unum iota addatur, in pactis, quam habetur in pactis Vladislai IV.*«³ Připojování těchto výminek dokazuje jen, jaké výmínečné měla postavení šlechta v Polsku a že svoboda jednotlivcov tu byla větší než dovoľoval zájem státu.

V Polsku byla *pacta conventa* a královské přísahy rozhlašovány po celé říši. Korunní kancléř měl dáti tisknouti listy, na nichž se tyto důležité akty nalézaly a má je rozhlašovati do všech částí říše. Listy ty mají býti zapsány do knih hradských a opisy jich mají býti všem vydány a úředníky (vožnými) mají býti rozhlašovány.⁴

Originál kapitulace uložen byl na hradě královském ve Varšavě a kapitulace byla vytištěna obyčejně v čelo prvního sněmu po korunovací královské spolu s přísahami královskými a s diplomem volebním.⁵

V Uhrách ve starší době má volební kapitulace podobně jako v jiných zemích formu potvrzení určitých podmínek, které králi stavové předložili. Obsahuje tudíž slib králův, že určité podmínky zachová. Příklad poskytuje nám kapitulace Albrechtova z r. 1439. V úvodě k této kapitulaci praví Albrecht, zvolený král Uherský (*rex electus in Hungaria*), že po smrti Sigmundově zvolili ho Uhři králem. Před korunovací zvolený král slibuje zachovávatí určité artikuly (*nos promissimus, immo promittimus bona fide, quod articulos infra scriptos tenere ac adimplere volumus et debemus*).⁶ Stejnou formu má také kapitulace Vladislava I. z r. 1440. Podobně i v sedmihradské kapitulaci Gabriela Báthoryho jsou obsaženy požadavky šlechty sedmihradské, které podepsány jsou šlechtici. Požadavky tyto Gabriel Báthory potvrzuje.⁷

¹) Vol. legum, II., 248 (1587).

²) Vol. legum, IV., 96 (1648).

³) Eod. I. Jiná výminka tu uvedená: *salva et integra per omnia pax ac securitate dissidentium, cum libero religionis exercitio, non obstantibus ullis protestationibus exceptis decretis, exclusionibus, limitationibus, contra quas solemniter protestor.*

⁴) Vol. legum, II., 154 (1576).

⁵) Srv. Vol. legum, VI., 13.

⁶) Wostry, König Albrecht II., II. díl, str. 146; o kapitulaci Ladislavově se praví »*quedam libellum, in sui contenti tenore per eos, ut dicebant diligenter masticatum certos articulos constitutionum*«.

⁷) Szilágyi, Monumenta com., VI., 90, podepsány jsou »*Universitas regnicolarum trium nationum Transylvanensium*«.

Již v době Ladislavově r. 1453 a v následující době formulována byla volební kapitulace uherská jako »*decretum regni*«. Dekret království není nic jiného než jiný dekret královský. Obsahuje však vše, na čem stavové v čas interregna se shodli a co králi předložili volíce ho. Co stavové pokládají za »*decretum regni*«, o tom máme souvěkou zprávu: »*quod quidquid domini praelati, et barones cum ceteris incolis regni Hungariae, pari voto et communi deliberatione, pro libertate, et tranquilla, quiete, atque conservatione ejusdem regni, usque ad tempus coronationis conceperint, conscripserint, more ab antiquo consueto, et semper observato, quod regni decretum appellatur... observemus*«. Kapitulace i tu zachovává formu jednostranného slibu, ač založena jest rovněž tak jako při kapitulacích německých na smlouvě mezi voliteli a kandidátem. Na straně volitelů jest smlouva splněna volbou.² Na straně kandidátově slibem obsaženým v kapitulaci.

Stejná forma tím spíše jest zachována v pozdějších kapitulacích, které vydávány jsou ve formě inauguračních diplomů. Inaugurační diplomy jsou vydávány před volbou kandidátovou a obsahují kandidátův slib, že po čas své vlády zachová určité podmínky, které stavové mu předložili. V úvodě svém obsahuje také zprávu o tom, že kandidát slib činí proto, že stavové uherští mu prohlásili, že ho za krále zvolí: »*Idem status, et ordines, ... nos in regem, atque dominum ipsorum, juxta antiquam consuetudinem, et libertatem eorumdem semper observatam; paribus votis, et unanimi consensu, rite eligere, proclamare; invocatoque demum numinis divini auxilio, feliciter coronare, promotos paratosque fore, declaraverint*«. ³

Jednotlivé články v těchto inauguračních diplomech, jak jsme již upozornili, jsou označovány jako *conditiones* a jsou tudíž také tak stilisovány. Na př.: »*Quod universas, et singulas regni libertates... sua majestas regia, firmiter et sancte observabit, per aliosque omnes inviolabiliter observari faciet*«. Neb jiný článek: »*Assecurabit quoque majestas sua, quod...*«

Po vypočtení těchto podmínek připojen jest slib královský, že vše zachová a také bude pečovati o to, aby vše bylo zachováno i ostatními obyvateli království.⁴

¹) Kovachich, Supplementum, II., 229, 241; Vestigia, 392; srv. Timon, Ungarische Verf. Geschichte, str. 639.

²) Jest to patrné z toho co praví v závěru kapitulace Vladislav II., 1490: *Nos itaque Uladislaus rex praefatus, considerantes singularem illam devotionem, et affectionem dominorum praelatorum, et baronum, caeterorumque regnicolarum, quam erga nos in ejusce modi electione habuerunt...*

³) Viz úvod inauguračního reversu Ferdinanda II.

⁴) *Promittentes, et assecurantes, status, et ordines in verbo nostro regis; quod praemissa omnia, tam nos ipsi, regiminis nostri tempore observabimus, quam per alios fideles subditos nostros, cuiuscunque status, et conditionis existant, observari faciemus:*

Pak ovšem podmínky tyto kandidát podepsal a přivěsil svoji pečet.

Po roku 1687 změnila se na vnější formě především úvodní část korunovačního reversu. Král tu nemluví již o volbě, nýbrž v úvodu se prohlašuje, že stavové žádali a prosili krále, aby potvrdil před korunovačními určitými artikuly, když dědičným právem nastoupil na trůn.

Jednotlivé body v korunovačním diplomu nejsou označeny jako podmínky a také nejsou tak stilisovány, nýbrž král tu prostě slibuje, že splní, co obsaženo jest v jednotlivých bodech korunovačního reversu. Na př.: »firmiter et sancte observabimus, per aliosque omnes, et singulos inviolabiliter observari faciemus«.¹

Král pak korunovační revers podepisoval a přivěšoval k němu svou pečet.

I v Uhrách ve starší době vyskytají se na listině i podpisy stavů, kteří jsou na sněmu při publikování kapitulace přítomni. Příklad poskytuje nám kapitulace Ludvíkova z r. 1508, vydaná vlastně otcem jeho Vladislavem, při níž jest řada podpisů.²

Protože uherské kapitulace byly ve starší době formulovány jako decreta regni, v závěru k nim sliboval panovník, že bude bděti nad tím, aby kapitulace byly zachovány a slibuje, že se spolu s ostatními obyvateli postaví proti těm, kteří by chtěli kapitulaci odporovati. Doložky tyto vyskytají se v závěru kapitulací Albrechtově a Vladislavově.³ Později se vyskytají také, jak bylo již upozorněno, ač v inauguračních diplomech kladen důraz hlavně na to, že předloženy byly králi od stavů podmínky, které týkaly se ovšem především osoby královské.

Publikace uherské kapitulace již od doby dávné děje se tím způsobem, že publikována jest jako dekret královský. Zvláště, jak uvedeno, dělo se tak v době různých dynastií v Uhrách. Platí tu tudíž stejná pravidla, jako při publikaci jiných královských dekretů.⁴ Protože kapitulace královské byly velké důležitosti, není sporu o tom, že šetřeno tu bylo zvláštní opatrnosti a že stavové na př. vyžadují si i zvláštní opisy kapitulace, aby text měli po ruce.⁵ V době Ferdinanda II. ustálil se pak obyčej, že volební kapitulace králova byla vložena v artikuly prvního sněmu po

uti vigore huius nostri diplomatis, acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus atque promittimus. (Závěr inauguračního diplomu Ferdinanda II.)

¹) Srv. 1715 : 2, § 5.

²) Kovachich, Sylloge, 230–231.

³) MarczaLi, Enchiridion, 247 (1439). Quicumque autem hominum, cujuscumque status et conditionis existant, haec ipsa, quae in superioribus continentur, quavis scilicet occasione, impugnare molirentur; contra omnes et quoslibet tales, ad eorum proterviam domandam et compescendam pariter cum eisdem Regnicolis nostris prout et ipsi, omnes universaliter sponponderunt, operabimur toto posse. Srv. 1490 : 20.

⁴) Timon, l. c. 638.

⁵) Kukuljević, Jura, I., 289.

korunovací, a sice obyčejně do článku 2.¹ Kapitulace byla vkládána do artikulů teprve až po nastoupení na trůn, takže na př. Ferdinand III. byl zvolen r. 1625, ale kapitulace jeho byla vložena v artikuly teprve r. 1638. Stejný způsob publikace zůstal v Uhrách zachován i potom, když změnila se kapitulace v revers korunovační.

Na formu světských kapitulací, zvláště v říši německé, měly nesporně vliv duchovní kapitulace. Kapitulace duchovní již od svého počátku jsou formulovány v jednostranném projevu voleného. Také v těchto kapitulacích biskup slibuje (promitto et iuro).² V říši německé počínají jednotlivé články kapitulací duchovních také slibem »wir sollen und wollen«.³

Rovněž i pečetení duchovních kapitulací děje se po volbě a biskup sluje také v listině electus.⁴ Duchovní kapitulace působily, jak již jsme na více místech upozornili, také tu, jak zřejmo, na formální stránku kapitulací světských, a to mocněji než na obsah kapitulací.

Vylíživše vnější formu kapitulací, obrátíme nyní svoji pozornost k těm předpisům kapitulací, jež upravovaly případy, neplnil-li panovník kapitulace, po případě když kapitulaci porušil. Jde nám tudíž o vylíčení předpisů, které sloužily k utvrzení kapitulací.

V kapitulacích zavazoval se panující, že zachová určité předpisy. Sliboval to svým voličům a potvrzoval určité předpisy, které ho omezovaly a určovaly rozsah jeho pravomoci a poměr jeho ku stavům.

I volitelé od počátku, kdy slyšíme o volbách, slibují panovníkovi věrnost, holdují mu.⁵

Mezi panujícím a ovládanými je vzájemný vztah.⁶ Poddaní mají zachovati věrnost potud, pokud ji zachová panující.⁷ Vzniká pak různý způsob podmíněného holdování stavů, tak jak jsme se zmínili v kapitole první a při vylíčení dějin kapitulace. Velmoži a později stavové nabývají již v době velmi dávné také práva odporu při porušení slibů panovníkových. Jest přirozeno, že tyto poměry musely pak býti také řešeny v kapitulacích.

Ve starších dobách právo odporu záleželo v tom, že represivně postavili se velmoži a mocní v říši proti králi, bylo-li právo jejich porušeno.

¹) Ferdinand II., 1622 : 2 ut nimirum tempore suscepti regiminis, diploma super iisdem conditionibus emanatum, generalibus regni constitutionibus inseratur et publicetur.

²) Janicke, Urkundenbuch v. Hildesheim (1896), č. 683. Ego Sifridus dei gratia Hildensemensis episcopus promitto et iuro, quod omnes antiquas et honestas consuetudines Hildensemensis ecclesiae servabo...

³) Hartung, l. c. 324.

⁴) Abert, l. c. 31. Ego electus predictus omnia premissa.... postquam sigillum habuero... sine difficultate qualibet sigillabo.

⁵) O holdování ve starší době Schreuer, Grundgedanken, l. c. 163.

⁶) Kern, Gottesgnadentum, 392.

⁷) Srov. příklad pro Sedmihradsko, Approb. Const. III., tit. 1, art. 1.

Kapitulace právě tím, že určují postavení panovníka ve státě, že upravují ústavně rozsah jeho moci, preventivně určují, kdy mají vstoupiti v působnost předpisy o odporu stavů vůči panovníkovi. Tím přiblížila se již ústava státu stavovského blíže ústavě státu moderního.¹ Právo odporu stavů bylo v kapitulacích postaveno také na zákonný podklad.

Aby kapitulace byla od panovníka zachovávána, byly v kapitulacích především různé předpisy více formálního rázu.

V benátské kapitulaci již ze 13. století bylo tu ustanoveno, že dože má si dáti přečísti svou kapitulaci každé dva měsíce, aby kapitulaci udržel v paměti.² Podobné ustanovení vyskytá se za dlouhá teprve staletí ve stol. 17. v kapitulaci polské. Tu bylo usneseno, aby přísaha panovníkova na kapitulaci i sama *pacta conventa* byly čteny na každém sněmu prvního vždy dne místo maršálkovských artikulů v přítomnosti senátu. Později dodáno, že každému senátorovi i poslanci bude dovoleno, aby vytýkal králi, bylo-li co po čas jeho vlády z kapitulace opomenuto anebo porušeno.³

Z téhož důvodu v Brabantsku v 15. stol. jest ustanoveno, aby úředníci nastupující svůj úřad přísahali, že zachovají v paměti kapitulaci a že ničeho neučiní proti kapitulaci.⁴ Je zajímavo, že podobné ustanovení vyskytá se v kapitulacích německých. Tu tajní a říšští dvorští radové mají služební povinnost znáti volební kapitulaci a tato povinnost má být vyčtena ve služební jejich přísaze. Úředníci tito nemají ani ničeho činiti ani k ničemu raditi, co by bylo proti císařské kapitulaci.⁵

Úplně stejná pravidla o tom, jak má být bděno, aby panující zachoval kapitulaci, jak jsme je právě uvedli ve světských kapitulacích, vyvinula se též při duchovních kapitulacích. I tu při sporných otázkách vždy předcítáno jest ono ustanovení směřující ku rozhodnutí sporné záležitosti mezi kapitulou a biskupem. I tu jest obyčejem, že kapitulace jest předcítána pravidelně dvakrát za rok a také při duchovních kapitulacích jest předepsáno, že biskup má určitá ustanovení jich se týkající sděliti písemně svým úředníkům.⁶ Jsou tu také připuštěna i napomenutí, aby papež, po případě biskup kapitulaci zachovával. Biskupa napomíná kapitulo, papeže kardinálové, kteří jednou v roce mají zkoumati otázku, zda papež dbal kapitulace a napomenouti ho usque ad tertium admonitionem.⁷

Kapitulace nepřestávají na těchto předpisech, nýbrž řeší i otázku, co má nastati, poruší-li panovník přímo kapitulaci.

¹) Kern, *Gottesgnadentum*, 266, 442.

²) Romanin, *Storia*, II., 306.

³) *Vol. legum*, V., 14 (1669), 140 (1674); VI., 15 (1697), 303 (1786); VII., 98 (1764).

⁴) Pouillet, l. c. 175.

⁵) V. k. Ferdinanda II., art. 42. Stálá vol. k. 30 art. V. k. Karla VII. art. XXIX., § 1.

⁶) Bruggaier, l. c. 37.

⁷) *Srov. Navrátil, Biskupství Olomoucké*. 234; Lulvès, l. c. 216.

Tato otázka byla řešena již v benátské kapitulaci z r. 1229. Ustanoveno tu jest takto: Objeví-li se, že dože jednal proti kapitulaci a bude-li to jasně dokázáno, pak dože i jeho dědicové jsou povinni dáti sto liber ryzího zlata radě benátské.¹ Stanoven tu tudíž určitý trest pro dožete, bude-li jednati proti kapitulaci.

I ve slibech německých králů, pocházejících z počátku 14. stol. (1314), máme příklad, kdy slib králův pojištěn jest ležením. Panovník se zavazuje, že, nesplní-li slib učiněný jednotlivému kurfirstu, odebeře se na určité místo, a tu setrvá, dokud slib nesplní. Upozornili jsme dříve, že sliby tyto předcházely volebním kapitulacím a zajímají nás tudíž i předpisy, které k těmto slibům byly připojovány.²

Podobně ve slibech, které panovník činil v 13. století na prospěch jednotlivého kurfirsta vyskytají se doložky, ustanovující, že král má být zbaven dokonce hodnosti a důstojenství královského, nedostojí-li všem slibům, jež učinil ve prospěch jednotlivého kurfirsta. Znamé jest tu ustanovení tohoto druhu, jež učinil Adolf Nasavský r. 1292.³ Podobná ustanovení měly i kapitulace duchovní, ale mnohem později.⁴

Brzy do kapitulace jest přijato ustanovení, že stavové mají právo opřít se tomu, aby král porušoval ustanovení kapitulací. Jakmile totiž vůbec nabyli velmoži a mocní a později stavové práva odporu vůči králi, jest přijato toto ustanovení ihned i do kapitulací.

Příklad podávají nám kapitulace uherské, kde potvrzována jest panovníkem v kapitulaci Zlatá bulla Ondřeje II. z r. 1222, kde v čl. 31 jest uznáno právo odporu stavů. Není o tom sporu, že tímto ustanovením nabyli stavové uherští první ve státech středoevropských zákonného práva odporu, ač nemůže být tvrzeno, že toto právo jest zvláštností ústavy uherské.

V Bavorsku jest potvrzeno právo odporu již r. 1311 pro případ, že panovník poruší privilegia velmožům potvrzená.⁵

¹) Romanin, *Storia*, II., 438.

²) Schroe, *Der Kampf der Gegenkönige* (1902), 235; v kapitulacích biskupských, aby pojistili si volitelé vykonání kapitulace, požadovali od zvoleného záruku a sice zástavu nebo rukojmí; srv. Bruggaier, l. c. 34.

³) Zeumer, *Q. S.*, č. 114: »Preterea eligimus et arbitramur, quod si contra premissa vel aliquid premissorum fides nostram, quod absit, infringendo deveniremus nec securitatem ipsi archiepiscopo ad voluntatem suam faceremus super premissis omnibus faciendis adimplendis et servandis, ipso facto cademus a iure electionis et iure regni nobis per electionem acquisito, renuntiantes extunc ut extunc omni iuri, quod nobis competet seu competere posset in regno predicto, ratum et gratum (habentes), quod principes ius in electione imperii habentes ad electionem alterius regis procedant, si hoc eidem archiepiscopo videbitur expedire.«

⁴) Stimming, *Wahlkapitulationen*, 4.

⁵) Lerchenfeld, l. c. str. 7.

V dějinách štyrské ústavy máme příklad již ze 13. století, že ministeriálové vzbouřili se vůči vévodovi, protože jim nechtěl potvrdit jejich privilegia a svobody, odepřeli mu nejen veškeru pomoc, nýbrž uzavřeli i zvláštní spolek na obranu své handfesty. Panovník pak musel válečně zakročiti proti ministeriálům.¹

V brabantských kapitulacích právo odporu obsaženo jest již v prvé kapitulaci ze 14. století. Tu jest také vytknuto, když by panovník neb jeho potomek jednal ať vůči jednomu článku či vůči celé kapitulaci, že mohou stavové odepřiti mu poslušnost, dokud panující nenapraví svou chybu.²

Právo odporu stavů vůči panovníkovi nejvíce se uplatnilo v kapitulacích polských, dánských³ a švédských.⁴ Souhlasně tyto kapitulace prohlašují, že stavové jsou zbaveni přísahy poddanosti, porušili král svou přísahu a svůj slib a překročili ustanovení v kapitulaci. Již v potvrzení privilegií polské šlechty Alexandra I. z r. 1501 prohlašuje se král v tomto případě za tyрана a nepřítele.⁵ Toto právo odporu bylo jasně vysloveno pak r. 1576: »A ieslibyśmy (czego Boże uchowaj) co przeciw prawom, wolnościom, artykułom, kondycjom wykroczyli, abo czego nie wypeñnili: tedy obywatele koronne obojga narodu, od posłuszeństwa y wiary Nam powinney wolne czyniemy.«⁶ Na sněmu r. 1609 formulován byl tento článek jako *articulus de non praestanda oboedientia*⁷ a byl potom vložen do kapitulací pozdějších.⁸

¹) Luschin, Die steirischen Landhandfesten, I. c. 148.

²) Pouillet, I. c. 391: »Ende ware dat sake dat wi, onse oer ochte onse nacomelingen jeghen eenige van dese vorscreven poenten, articulen ende vesticheiden ghinghen, daden ochte daden doen in al ocht in deele, hoe ende in wat manieren dat dat ware, soe consenteren wi ende willecoren vorse. goeden lieden, dat si ons, noch onsen oer, noch onsen nacomelingen nemmermeer negheenen dienst doen en suelen noch onderhorech siin, totder tiit dat wi hen dat weder daen hadden ende afgelaeten volcomelec.«

³) Kolderup Rosenvinge, I. c. 172 (1513).

⁴) Nordenflycht, I. c. 265 (1720).

⁵) Bandtkie, Jus Polonicum, 362, (1501): »ubi autem contigerit, quod nos, aut nostri successores, quod absit, non justo aut legitimo iudicio, sed temerarie contra aliquem ex consilio, aut aliquos privioris status, summaeque et integrae opinionis viros, tam spirituales, quam saeculares, ad vitam, personam aut bona conarentur, aut faceremus, quod vim inferre possit, et iudicio consiliariorum, uti praemissum est, parere abnueremus, et conquerenti de se justitiam denegaremus, aut contra statum et offensam rei publicae, quod Deus avertat, moliremur, et quidquam tale commissum fuerit, quod regio debito non conveniret, extunc universum regnum sit liberum a juramento et fide praestita, nosque, aut nostros successores, non ut dominum, sed ut *tirannum et hostem*, reputent...«

⁶) Vol. legum, II., 152, čl. 17, 246, (1587); III., 365, čl. 62; IV., 96 (1648).

⁷) Vol. legum, II., 462.

⁸) Vol. legum, V., 18, 145; VI., 309; VII., 101.

Stejně tak i v kapitulaci sedmihradské jest ustanoveno, že porušili určitý předpis kapitulace panovník, stavové jsou zbaveni vší povinnosti a věrnosti vůči němu.¹

Právo odporu měli i stavové zemí českých, ač právo toto v kapitulacích tu zvláště vytknuto není. Právo toto jest patrno z toho, že když Rudolf II. r. 1576 nastoupil vládu v Čechách a otálel potvrdit práva stavů moravských, stavové moravští ohradili se proti tomu, aby král svolával sněm zemský a nepovolili mu berní. Stavové moravští přímo tvrdili, že se nikdy nestalo, aby král svolal sněm a žádal berně, dokud nepotvrdí stavům jejich privilegia a svobody.² Stejně tak učinili roku 1577 stavové slezští téměř panovníku.³ Ale zvláštní předpisy se o tom v ústavě naší nevyvinuly.

V době, kdy byl volen Ferdinand I. na trůn český, bylo uvažováno se strany stavů českých o tom, co by měli počítí, kdyby zvolený král nepotvrdil jejich privilegia. Svědčí o tom zpráva zachovaná nám o volbě Ferdinandově.⁴ Ale na pozitivním ustanovení se tehda stavové neunesli a v dalších korunovačních reversech o tom předpisu také nemáme.

I v kapitulacích duchovních vyskytá se právo odporu velmi brzy.⁵ Jsou tu i takové klausule, které vylučují případy, kdy papež absolucí chtěl zbavit biskupa povinnosti dodržeti přísahu na kapitulaci.

Není to však pouze právo odporu, které upravuje případy, když vyskytne se odporující jednání panovníkovo předpisům kapitulací. Jsou tu i jiné předpisy, které tyto případy řeší a to způsobem zcela jiným, než zřejmým odporem. Neboť předpis odporu stavů mohl vyhovovati době starší. Doba pozdější musela hledati jiných prostředků, které by zaručovaly provádění předpisů nejdůležitějších práv ústavních.

Kapitulace německá Karla V. v čl. XXXIII. ustanovila, že všechno jednání císařovo odporující kapitulaci má býti »craftlos, tod und absein«. Ustanovení toto vyskytá se potom ve všech německých kapitulacích.

Podobné ustanovení vyskytá se i v potvrzení práv polské šlechty z doby starší, zvláště Sigmunda Augusta z r. 1550.⁶

¹) Szilágyi, Monum. com., XI., 144, cond. 17a »alioquin absolutosok legyenek minden statusok ö ngához való kötelességetől és hűségétől.«

²) Chlumecy, Darstellung der altständischen Verfassung d. M. Mähren, str. 25; Kameníček, Sněmy a sjezdy, I., 114 násled.

³) Rachfahl, Der dualistische Ständestaat, I. c. 203.

⁴) Sněmy čes., I., 23: »Také jestliže by král budoucí nás při tom nezachoval, že jest potřebí, abychom na tom zůstali, jak bychom se měli zachovati a sebe neopouštěti.«

⁵) Bruggaier, I. c. 33: »Si vero is, qui electus in episcopum fuerit, transgressor iurandi... extiterit, quicumque de capitulo voluerit, ipsum impetere poterit de perjurio, et actori totum capitulum debet unanimiter cooperari auctoritate nostri pres'iti iuramenti.«

⁶) Herburti de Fulstin, Statuta, 109: »Quod si aliquando evenerit, ut vel per Nos vel quempiam alium, istis, ipsis iuribus, statutis, donationibus, privilegiis, literis, immunitatibus et libertatibus, aliquid eiusmodi fierit contrarium, vel si illis derogare, eas

Ustanovení toto německých volebních kapitulací, aby jednání přičící se volební kapitulaci nemělo platnosti, bylo ve skutečnosti však téměř bez významu.¹ Neboť nemáme příkladu, že by bylo skutečně někdy jednání toho druhu prohlášeno za neplatné. Máme zachovanou zprávu, že bylo usilováno o to, aby ustanovení toto v německých kapitulacích bylo zostřeno tak, aby byli kurfirsté zbaveni poslušnosti a vázanosti vůči císaři, porušili císař volební kapitulaci.² Ale projekt tento se neuskutečnil a neuskutečnil se ani návrh, aby císař byl ihned sesazen, porušili volební kapitulaci.³ Byla to t. zv. *clausula commissoria*, která měla být vložena do kapitulace při volbě Leopolda I. na návrh Francouzů. Ale Leopold se velmi proti tomu opřel a prohlásil, že kapitulace nepodepíše.⁴ Návrh, aby panovník byl sesazen, porušili kapitulaci, není opět nic nového teprve v této době. V Benátkách byl tento předpis již ve 14. století v platnosti a panovník tu mohl být sesazen usnesením rady benátské. O tom bude ještě pojednáno při rozboru obsahu kapitulací.

I jinými způsoby bylo v kapitulaci zaručeno, že král nepřekročí ustanovení kapitulací. Na př. v polských kapitulacích bylo zapovězeno králi, aby vydával při najímání vojska t. zv. »přípovědné listy« cizincům. V kapitulaci jest ustanoveno, že nad tím, aby toto ustanovení nebylo porušeno, mají bdít úředníci pečující o pečeť (*pieczętarze*). Úředníci tito, nedostáli-li svým povinnostem, mají být potrestáni a z úřadů sesazeni.⁵

Výmínečně se v kapitulaci české Albrechta Rakouského z r. 1438 vyskytá ustanovení, že král má se snažit úplně provést kapitulaci svého předchůdce Sigmunda. Nebude-li moci vyplnit čeho nad tuto kapitulaci, z toho stíhán být nemá.⁶

V dějinách kapitulací slyšíme dosti často o tom, že pronášeny jsou stížnosti na panovníky, že porušují volební kapitulace.⁷

demue per Nosmet— ipsos abrogare, aliqua re vellemus, extunc omne illud nihil firmitatis, neque ponderis habere debet, sed omne illud, vigore istius conventus, nihili et cassum intelligi debet.« Vol. legum, II., 6. Srv. též ustanovení při potvrzení Corpus j. Polon., III., 1, 29.

¹) Hartung, Wahlkapitulationen, I. c. str. 313.

²) Müldener, Capitulatio harmonica, Appendix, 80. Kurfirst braniborský navrhol: »Da von einem künftigen Häupt, wie doch nicht zu vermuthen, der Capitulation zu endkegen gehandelt, dass so dann die Churfürsten, Fürsten und Stände des Reichs eo ipso ferners nicht verbunden seyn wolten; weil solches gleichwohl auch in andern Landen, da mit der Herrschafft capituliret wird breuchlich.«

³) Hartung, I. c. 313.

⁴) Moser J. J., Teutsches Staatsrecht, VII. (1742), str. 73.

⁵) Vol. legum, V., 15; VI., 18.

⁶) Ač III., 460, a my také dále mimo to, což bychom učiniti nemohli, honěni a napomínání nemáme býti.

⁷) Na př. proti Sigmundovi r. 1437 byly pronášeny stížnosti, že nezachovává svobody. Ač III., 456, č. 28.

Jest otázkou, máme-li z těchto stížností souditi na to, že tu nebylo žádné sankce právě pro případ, že kapitulace bude porušena. V kapitulacích českých nesetkáváme se, jak jsme slyšeli, s tímto ustanovením, ale stížnosti na krále českého se vyskytají. Jisto jest však na př., že i vůči Ferdinandovi II. si stěžují kurfirsté, že porušoval svou kapitulaci, ač tu jest jisto, že byla tu klausule zaručující neplatnost všeho jednání odporujícího kapitulaci.¹ A stejně tak i slyšeli jsme při vylíčení vývoje kapitulací, že Matyáš Korvín byl často za své vlády vyzván k tomu, aby zachoval kapitulaci, ač jest jisto, že tu stavové měli právě právo odporu, když Matyáš r. 1464 jim potvrdil Zlatou bullu Ondřeje II.

Z toho jest zřejmo, že stavové ihned nesahali ku krajním prostředkům, které proti porušování kapitulace měli, po případě za energických panovníků se k nim neodvážili.

Vytknuvše vnější znaky volební kapitulace a korunovačních reversů, zmíníme se ještě o názvu jejich. Již z dosavadních poznatků bylo patrné, že název kapitulací a korunovačních reversů jest různý. Viděli jsme, že v Benátkách má název, který sám potvrzuje, o čem usilovali jsme provést důkaz, že totiž kapitulace pozdější souvisejí se starými sliby (*promissiones*) panovníků. V Dánsku jsme slyšeli, že nazývá se kapitulace »Haandfästning«, kterýmžto názvem zdůrazněno jest zlistinění kapitulace, ve Švédsku nazývá se pak *juramentum assecurationis*.

Kapitulace německá nazývá se obyčejně »Kaiserliche Obligation, Frankfurtische geschworne Pacta, Articula, kaiserliche Verschreibung«. Goldast nazývá ve svém spisu kapitulaci Ferdinandovu z roku 1558 *reversum*.² Vlastní později obvyklý název kapitulace se u prvních kapitulací nevyskytá. Název tento odvozují někteří odtud, že jednotlivá ustanovení byla v kapitulaci shrnuta v kapitoly.³ Název tento zobecněl pro německé kapitulace teprve během 17. století. Po prvé nazývá tak sama sebe kapitulace Ferdinandova II. v čl. 42.

V kapitulacích českých název kapitulace se nevyskytá. Mluví se o tom, že král se zapisuje,⁴ že vydává list přiznací,⁵ v německých textech o kapitulaci Ferdinandově se mluví o »Verschreibung«.⁶

O téže kapitulaci se v latinském kopiáři privilegii Karlštejnských praví: *Ferdinandi Romanorum, Ungariae et Boemiae etc. regis obligationes et promissa facta statibus regni Boemiae*. V českém kopiáři se praví: Závazkové

¹) Limnaeus, I. c. 596.

²) Reichshändel (1614), str. 162.

³) Srov. Bruggaier, I. c. 2.

⁴) Ač III., 460 (1438).

⁵) Sněmy Čes., I., 24.

⁶) Sněmy Čes., I., 53.

krále Ferdinanda J. Msti.¹ V německých textech vyskytá se také název »Revers«.²

V Polsku ustálil se název pro kapitulaci po Zikmundovi Augustovi za Jindřicha »pacta conventa«.³ Dříve mluví se při potvrzování práv šlechty o tom, že král potvrzuje předložené artikuly (articulos infrascriptos).⁴ V paktech konventech samých se prohlašuje, že král uzavřel »certa pacta seu conditiones«,⁵ conditiones et articulos,⁶ articulos pactorum conventorum neb conditiones pactas et conventas,⁷ z čehož povstal vlastní běžný pak název pacta conventa.

Také v Uhrách ve starší době není název kapitulace volební ustálen. Mluví se tu, že král potvrzuje určité artikuly (articulos infrascriptos)⁸ podobně jako v dřívějších potvrzeních práv polských. V 15. století n. zývá se kapitulace, jak víme, decretum regni neb také decretum inaugurale.⁹ Přes to však název tento bývá vystřídáván všeobecným vytknutím v textu kapitulací, že král potvrzuje conditiones, pacta et articulos.¹⁰ I později nazývá se kapitulace v Uhrách prostě »articuli, conditiones, diplomatis conditiones«.¹¹ Listina, kterou vydal král o těchto podmínkách před volbou zove se litterae assecutoriae. V C. j. h. nazývá se pak volební kapitulace i později korunovační revers »diploma regium«.

Kapitulace biskupské nazývají se »Wahlgedinge«, »Wahlinstrumente«, »Juramenta episcopi«¹² nebo též articuli, v 16. století articuli inscriptionis neb Inscription a teprve v 17. století, podobně jako u světských kapitulací vešel v obyčej název capitulatio.¹³

ČÁST III.

OBSAH VOLEBNÍCH KAPITULACÍ A KORUNOVAČNÍCH REVERSŮ.

Obsah volebních kapitulací a korunovačních reversů upravuje na prvním místě otázky ústavní. Týká se poměru mezi panovníkem a stavy, při čemž panovník jest ovšem velmi omezen a práva stavů novým potvrzením rozšířena. V kapitulacích upravováno jest především postavení panovníka ve státě a to jednak trůnní právo panovnické, jednak kompetence jeho ve stavovské ústavě. Panovník jest vázán potvrditi stavům jejich privilegia a přijmouti stavovskou radu. Stavům jest uzákoněna v kapitulacích berní svoboda, které nabyli dlouhým vývojem a jež se stala tvůrčím prvkem při jejich vytváření. Jest jim potvrzeno právo zasahovati i do toho oboru kompetence panovníkovy, který byl dlouho výhradnou doménou pouze panovníků, totiž do mezinárodních styků panovníkových. Panovník musí se v kapitulaci zavázati, že i v tomto oboru bude respektovati vůli stavů. Stavové dále nabývají důležitého ústupku panovníka neobsazovati úřadů cizinci. Nabývají i cenných slibů o úpravě jednotlivých úřadů a o jich kompetenci. Panovník musí jim dále slíbiti, že bude vládnouti spravedlivě. Z tohoto závazku plyne, že panovník musí pečovati o soudy a o výkon spravedlnosti. Kapitulace přinášejí také omezení královského práva odúmrtního a zákaz zcizování majetku státního bez svolení stavů. Ustanovuje se v nich dále o nevyhovitelnosti války bez souhlasu stavů a o povinnosti stavů táhnouti za hranice vojensky.

Do kapitulace dostaly se i jiné předpisy, jichž úprava byla velmi důležitou. Byly to otázky náboženské a církevní, které v době boje o svobodu náboženskou tvořily části všech kapitulací.

Kromě těchto uvedených předpisů jsou tu ještě předpisy více speciálního rázu, jsou to především předpisy o obchodu a o svobodě obchodní, o některých institutech soukromého práva a konečně řada předpisů čistě speciálních, příležitostných, které obyčejně mizí a při druhé následující kapitulaci se nevyskytají.

¹) Kalousek, České státní právo, str. 580.

²) Goldastus, Beilagen, č. 100.

³) Certa pacta seu conditiones, Vol. legum, II., 133.

⁴) Bandtkie, Jus Polonicum, 361.

⁵) Vol. legum, II., 133.

⁶) Vol. legum, II., 149.

⁷) Vol. legum, II., 154.

⁸) Wostry, König Albrecht, II. díl, 146.

⁹) Kovachich, Supplementum, II., 229, 241; Vestigia, 392; Sylloge, 221.

¹⁰) Marczali, Enchiridion, 308.

¹¹) Srov. 1622 : 2., 1638 : 1.

¹²) Abert, Wahlkapitulationen, 16.

¹³) Bruggaier, l. c. 37.

Souhrn práve uvedených předpisů jest charakteristickým pro všechny kapitulace. Neboť všechny kapitulace obsahují vytknuté tu předměty buď v úplnosti neb aspoň částečně. V základě jsou to ony obory moci stavovské, v nichž počala se rozvíjeti a v nichž při rozkvětu státu stavovského bylo také její těžiště.

Určitý a přesně vyhraněný systém, pokud jde o obsah, v kapitulacích však není. Systém kapitulací jest dán jejich účelem, totiž úpravou poměru mezi panovníkem a stavy. Proto i další kapitulace zachovávají systém a obsahové rozvržení předpisů kapitulace první, jak o tom byla řeč při vyličení podrobností kapitulací. Pouze tam, kde vyvinuly se kapitulace v obsáhlé a objemné listiny, vidíme v nich jistý systém. Pozorujeme tak jistou systematickosti u kapitulací německých. Po úvodní části následují v německých kapitulacích články týkající se poměru císaře ku říši, pak články o právech kurfirstů, dále o postavení ostatních stavů. Za nimi jdou články o správě říše. Tu již přesného systému pozorovati nelze a nemůže nám tu býti sestava těchto článků vzorem při líčení obsahu kapitulací. Jistou systematickosti mají také kapitulace polské. Uveden jest tu napřed poměr panovníka k říši, dále předpisy o náboženství, o vojenství, o smlouvách zahraničních, o mincích, o cizozemcích a pak jsou tu rovněž předpisy o správě. Protože však ještě za Augusta II. jsou zřejmy původní složky kapitulací, byť již ne tak jako dříve, vyskytají se i v kapitulaci tohoto krále články o týchž předmětech na dvou různých místech pakt konvent, tak jak si jich úpravu představovali stavové a jak ji navrhoval král.¹ Tím ovšem systematickosti je porušena.

Porovnáme podobně jako vnější stránku, také obsah kapitulací panovníků ve střední Evropě navzájem. Budeme pak probírat obsah kapitulací souhrnně v systému, jaký ze srovnání kapitulací vyplynul. V jednotlivostech upozorníme na zvláštnosti, které se vyskytnou v různých státech. Tyto zvláštnosti charakterisují ústavu toho státu, v jehož kapitulacích se vyskytají.

Při vyličení obsahu kapitulací budeme se snažiti, abychom zachytili a vystihli nejdůležitější a základní pravidla v nich obsažená. Neboť kapitulace, byť svým účelem blížily se moderním ústavním listinám, jsou jich velmi vzdáleny formulací svého obsahu. Kapitulace neliší se po této stránce od jiných zákonů ve středověku a na počátku novověku. Neboť kapitulace neuvádějí základních pravidel, na jejichž podkladě by měla býti organizována vláda vládce. Ve svém obsahu vytýkají často podrobnosti o organizaci vlády, po případě ještě více správy státní přinášejíce určité

¹) Na př. o tom, jaké vlastnosti má míti král, ustanovení o mincích a p. Vol. legum, VI., 14 a 20, 16 a 21.

předpisy o jednotlivých částech státu, o jednotlivých úradech¹ a p. Nespokojí se však tím, nýbrž přinášejí předpisy i o jednotlivých případech a osobách. K podrobnostem těmto musí přihlídnouti, kdo bádá o speciální otázce v určitém státě. Vytknuvše si za úkol porovnatí vývoj kapitulací ve státech střední Evropy, nemohli jsme přirozeně přihlídnouti k těmto speciálním otázkám tak, že bychom o nich uváděli všechny předpisy v kapitulacích obsažené, ani že bychom sledovali vývoj jednotlivých těchto otázek v kapitulacích.

Při vyličení obsahu kapitulací jde nám o srovnání základních otázek kapitulací, o poměr obsahu kapitulací navzájem a o to, abychom ukázali, že v obsahu kapitulací objevuje se vývoj stavovských ústav a jak tyto stavovské ústavy jsou si pak navzájem podobny ve státech střední Evropy.

Obraťme nejprve pozornost k předpisům o panovníkovi.

Pokud jde o ustanovení o postavení panovníka v říši, kapitulace přinášejí předpisy o trůnním právu vládcově. Dlužno tu lišiti opětně volební kapitulace od korunovačních reversů, nebo říše, kde vyvinula se úplně svobodná volba od říši, kde mísilo se dědické právo s volbou, po případě, kde byla říše dědičná. V prvním případě veškerá ustanovení kapitulace směřují k tomu, aby volba byla zachována, tam pak v druhém případě, kde nebylo svobodné volby, panovník usiluje o to, aby ponažlu nebylo převahy dědické právo. Kde byla říše dědičná a panovník skládal korunovační reversy, tam usiluje panovník o to, aby byl přesně stanoven řád posloupnosti a jeho potvrzení dostalo se i do korunovačních reversů.

V Polsku, kterážto říše jest nám příkladem, kde panovala úplná svobodná volba, král v kapitulacích prohlašoval, že byl svobodně zvolen a proto, že nebude užívati titulu dědice (heredis).² Za základ říše a za kardinální právo král tu prohlašuje, že byl zvolen svobodnou volbou svobodného národa polského.³ Stejně tak v Sedmihradsku musela knížata v době knížecí zaručovati svobodnou volbu na trůn.⁴

V Polsku ovšem kapitulace zakazovala králi, aby si určil po čas svého života také svého nástupce.⁵ Podobné ustanovení bylo i v Benátkách.⁶

¹) Příkladem možno srovnati ustanovení polských kapitulací aneb na př. německých o kurfirstech. Tu se vypočítávají všechny jejich přednosti před ostatními stavy do všech podrobností. Srv. čl. V. kap. Josefa I., kde vypočítávají se práva kurfirstů před deputacemi cizích států do všech podrobností, zda na př. poselstvo jedněch neb druhých má jiti koňmo při veřejných sjezdech a p.

²) Vol. legum, II., 150, dla czego y tytułu Haeredis używać nie mamy, y następcy nasi Krolowie Polscy; Vol. legum, III., 362; IV., 93 (1648); V., 14 (1669), 139 (1674).

³) Vol. legum, VI., 15 (1697), 302 (1736).

⁴) Szilágyi, Monumenta comitialia, VI., 89, 2; XI., 141; XIII., 80.

⁵) Vol. legum, VII., 97 (1764).

⁶) Romanin, Storia, II., 435. Cunctis diebus vite nostre electionem alterius Ducis non faciemus.

Po abdikaci Jana Kazimíra dostal se do polské kapitulace přísný předpis, že král jest volen na celý život a nemůže abdikovati.¹ V kapitulaci pak jest ustanoven určitý plat králi Janu Kazimírovi, určena výše a způsob výplaty.²

V říši německé v kapitulacích panovník zaručoval, že, pokud se týče nastoupení na trůn, bude zachována svobodná volba podle starých zákonů. Král naprosto nechce praejudikovati volbě. Kdyby kdo snažil se jednati proti tomu, má býti žádost a jednání jeho bez účinku.³ Z ustanovení tohoto jest patrno, že kurfirsté chtěli si ponechati úplně volnou ruku při volbě nového panovníka. Ve skutečnosti však, jak již upozorňeno, pod formou říše volební vládla v říši úplná dědičnost trůnu.

V německé kapitulaci král také slibuje, že se dá korunovati královskou korunou⁴ a při korunovaci mají se účastniti ve svých úřadech kurfirsté.⁵

V oněch státech střední Evropy, kde mísilo se právo dědičné s volbou, velmi často se stávalo, že byl ustanoven nástupce panovníkův ještě za života svého předchůdce.⁶ Viděli jsme, že takto ustanovený nástupce musel stavům potvrditi jejich privilegia ještě za života svého předchůdce, po případě předchůdce jeho se zaručuje za něho, že potvrzení vykoná. Musel tak učiniti po svém nastoupení. V kapitulaci takto ustanoveného nástupce vyskytají se pak předpisy, že nástupce nesmí se mísiti ve vládu předchůdce po čas jeho života, leč za souhlasu stavů a vládnoucího krále.⁷ V říši německé, ač byla tu potvrzována svobodná volba, stávalo se také, že byl zvolen nástupce již za života předchůdce. Tu pak bylo ustanoveno, že král nemá se mísiti ve správu říše, pokud sahá moc císařova, aby výsost císařova neutrpěla porušení a říše nerozdělila se vlastně ve dvě říše.⁸ Později bylo ustanoveno, že kurfirsté nesmějí přikročiti ku volbě vivente imperatore, leč by žijící císař se vzdálil z říše na stálo, nebo pro stáří nemohl již vládnouti nebo jiná nutná okolnost vyžádala si zvolení nového panovníka.⁹

¹) Vol. legum, V., 14 (1669).

²) Vol. legum, V., 17.

³) Vol. kap. Karla V. (1519), § 28; v. k. Rudolfa II., art. 30; Karla VII., art. III., § 10.

⁴) V. k. Karla V., § 30 (1519), die Römisch Kuniglich Chron, wie Uns als erwelten Römischen Kunig wol geziemet emphahen...

⁵) V. k. Ferdinanda I., art. 27.

⁶) Srov. Becker, Das Königtum der Thronfolger im Deutschen Reich des Mittelalters, Weimar (1913).

⁷) Kovachich, Sylloge, 409 (1647), § 17, 415 (1867); srv. Ferdinand II., 1622, cond. 17: quod vivente sacra caesarea regiaque majestate, domino nostro clementissimo, in nullam administrationem regni sese intromittet, absque caesareae regiaque majestatis expressa, et specifica benigna voluntate, regnicolarumque assensu.

⁸) V. k. Ferdinanda I., art. 28, ve vydání Rieggrově, str. 47, díl I.; Maxmiliána II., art. 33. Srv. též R. T. A., I., č. 3, čl. 11 (1374).

⁹) V. k. Karla VII., art. III., § 11.

V Uhrách po roce 1687, kdy bylo uznáno tu dědičné právo v určitém panujícím rodě, byly pojaty do korunovačního reversu hlavní zásady, podle kterých nastupovali králové na trůn. Byla tu také potvrzována pragmatická sankce a určeno také, že stavové nabývají práva volby jen tenkrát, vymřeli panovnický rod.¹

Ve starších uherských kapitulacích za Albrechta r. 1439 bylo v kapitulaci zdůrazněno i dědičné právo žen. O provdání dcer panovník má se raditi se stavy a se svými příbuznými. Tímto ustanovením zajisté mělo býti čeleno sporům, které se vyskytaly při nastupování těch kandidátů na trůn, kteří nabyli dědičného práva prostřednictvím žen.²

V kapitulaci české Albrechtově z r. 1437 jest ustanovení, podle kterého měl vydati král všechny zápisy, které měl rod Habsburský na země české a za to stavové uznali pak dědičné právo Albrechtovo a jeho potomstva na trůn český.³

V Polsku, protože tu právě ústavou byla zaručena svobodná volba na trůn, muselo býti postaráno i o to, zabrániti příbuzným vládnoucího krále, aby různým způsobem nezískali dědičného práva. Proto jest v kapitulacích polských výslovně zakázáno, aby příbuzní královi vyvinuli úsilí toto právo získati. Král proto také na volebním sněmu ústy vyslance prohlašuje, že není naprosto se obávati toho, že by král ohrozil říši svým potomstvem, neboť král má jednoho syna a má svou rodnou říši, v které bude tento syn vládnouti.⁴ Příbuzní královi mají býti hodnoceni jako jiná šlechta v zemi.⁵ Byl tu činěn rozdíl mezi kollaterály a mezi descendenty. Descendenti měli míti též práva jako měly dříve děti královny, ale bez porušení práv říšských, kollateralům měla náležeti práva, která náležela šlechtě ostatní.⁶

Králevisi mají vykonati přísahu věrnosti (iuramentum fidelitatis) a tuto přísahu mají zachovati panujícímu králi i říši, pokud budou míti plat od říše a budou míti pevné sídlo v království.⁷ Totéž platí o synech předešlých králů.⁸

Kdyby naskytla se proti králevicům žaloba, dotýkající se přímo osoby králeviců, má býti tato žaloba rozhodována králem spolu se senátem.⁹

¹) Kovachich, Sylloge, 411–413 (1687), 1715 : 2; ve čl. 4. korunovačního reversu Marie Teresie a dalších králů.

²) Marczali, Enchiridion, 246 (1439); Wostry, König Albrecht II., II. díl, 148.

³) Ač. III., 459 (1437).

⁴) Vol. legum, VI., 20 (1697).

⁵) Vol. legum, V., 14 (1669), domus nostra ullam successionem et praetextum proximitatis ad Regnum sibi non praesumat... aequalitate per omnia cum statu nobilitati subiaceat; V., 139 (1674).

⁶) Vol. legum, V., 18 (1669), 144 (1674); VI., 17 (1697); VII., 97 (1764).

⁷) Vol. legum, III., 363, čl. 42.

⁸) Vol. legum, VI., 304.

⁹) Vol. legum, III., 363; VI., 17.

Podobně i podle uherské kapitulace má král soudnictví nad svými příbuznými a má dbáti toho, aby nikomu nebylo příbuznými jeho uškozeno.¹

V polských kapitulacích máme také ustanovení o královně. Jest to přirozeno, neboť při systému svobodné volby bylo stavy dbáno o to, aby i se strany královny nevzniklo tomuto právu stavů nebezpečství. A proto král musel se v kapitulaci zavázati, že nevstoupí v manželství bez vědomí stavů. Aby nevznikly zmatky, král polský slibuje také, že kromě příčin, které jsou uznány církevním právem, nebude vyhledávati příčin k rozvodu.² Stavové také přímo žádají krále, aby si vzal určitou osobu za manželku.³

Podobně i v kapitulaci benátské vyžaduje se svolení rady, hodlá-li uzavřít sňatek buď dože nebo jeho příbuzní s cizincem.⁴

Manželka králova podle polské kapitulace nemá také míšiti se v záležitosti říšské.⁵ V kapitulacích předpisuje se také o sídle královny, o dvoře královny a podrobně se upravují příjmy královniny.⁶

Král byl ve volebních kapitulacích omezen ještě jinými předpisy ne pouze v oboru trůnního práva. Byly tu předpisy, které zasahovaly přímo až v osobní svobodu královskou.

Král v kapitulacích volebních slibuje, že bude meškati vždy v zemi.⁷ Předpis tento kladli stavové panovníkům proto, že ti panovníci, kteří zvoleni byli z dynastií cizích, nezůstávali potom v říši, nýbrž pobývali obyčejně ve své původní říši. Aby takovýmto způsobem především nezanedbávali říši a snáze se mohli se stavy raditi⁸ a pak také, aby nesnižovali říši, v níž byli zvoleni, před říši, v které byli před tím vládci, stavové položili zmíněnou podmínku žádající zároveň, aby král vedl důstojný dvůr, přiměřený královské hodnosti podle starobylých obyčejů.⁹ Dvůr ten bude složen z domácí šlechty.¹⁰ Stanovily tak kapitulace německá, uherská a zvláště polská, která zdůrazňovala posledně zmíněnou podmínku.

¹⁾ 1458 : 11 dekr. Szilágyi.

²⁾ Vol. legum, II., 152 (1573); Vol. legum, III., 364, čl. 48.

³⁾ Vol. legum, II., 149.

⁴⁾ Romanin, Storia, II., 305.

⁵⁾ Vol. legum, V., 14 (1669), 140 (1674); VI. 16 (1697).

⁶⁾ Vol. legum, V., 141 (1674).

⁷⁾ Wostry, König Albrecht, II. díl, 148 (1437); Marczali, Enchiridion, 246 (1439). V. k. Karla V. (1519), § 33; srv. ustanovení, stane-li se král polský králem ve Švédsku. Vol. legum, II., 247: Eo casu vero, Serenissimus rex, Polonicas res non negliget: ac si forte Sveciae res praesentiam ejus aliquando desiderarent, ut eo sese conferre liberum sit, cum consensu omnium ordinum Regni et M. D. L. Kovachich, Sylloge, 414 (1687).

⁸⁾ Marczali, Enchiridion, 309, ut commodius faciliusque regni necessitatibus consulere et providere possimus.

⁹⁾ Vol. legum, III., 364 (1632), čl. 47; IV., 94 (1648); V., 16 (1669); 143 (1674); VI. 17 (1697), 304 (1736).

¹⁰⁾ Vol. legum, VII., 99 (1764).

Upravuje se současně také podle polské a uherské kapitulace případ, kdy král je nucen odejeti z říše do své druhé země, ve které vládne. V době nepřítomnosti v zemi, král slibuje, že nebude vydávati žádných privilegií a veřejných expedicí¹ a zemi opatří podle rady stavů a ustanoví jim správce, tuzemce, který by v čas jeho nepřítomnosti zemi spravoval.² Ve švédské kapitulaci z r. 1587 bylo ustanoveno, že v nepřítomnosti králově vládu ve Švédsku vede vláda ze švédských pánů. Také složení této vlády se v kapitulaci ustanovuje.³

V kapitulaci polské Zigmunda II. r. 1587 jest obsaženo také zvláštní ustanovení upravující případ, nastoupí-li polský král na trůn ve Švédsku. Tu byl trůn dědičný a proto bylo péčí stavů polských, aby chránili volební trůn polský.⁴ Bude-li třeba, aby král odejel do Švédska, učiní tak jen se souhlasem stavů polských.

V polských kapitulacích bylo určeno, že král má býti jen katolík.⁵ Král sám tak slavnostně prohlašuje a po případě i královský vyslanec zaručuje se stavům, že král, který byl jiného náboženství a přijal víru katolickou, že také víru katolickou nadále zachová.⁶ Podobně i královna má býti rovněž katoličkou.⁷

V Sedmíhradsku byl podobně jako v kapitulaci polské kapitulací z roku 1652 omezen značně kníže i tím, že nemohl přestoupiti na jinou víru, než v které byl pokřtěn. Toto omezení odůvodňuje se tu tím, že by nastaly rozbroje a válka mezi stavy, kdyby kníže přestoupil na jinou víru.⁸

Ustanovení tato o víře panovníkově jsou jedním z článků, které upravovaly otázky náboženské a které, jak ještě uvidíme, jsou obsaženy v kapitulacích v míře velmi hojné a zasahují do velkých podrobností.

V Benátkách mohl býti dože podle kapitulace omezen i v oné části své moci, která mu jinak plně příslušela, jednohlasným usnesením malé rady neb usnesením velké rady většinou hlasů.⁹ Zakázáno tu na př. také, aby dože přijímal jakékoliv dary, stejně tak jako jeho žena a synové; zákaz ten směřoval k tomu účelu, aby nevznikla příležitost dože upláceti.

¹⁾ Vol. legum, VI., 306 (1736).

²⁾ Marczali, Enchiridion, 310, Cum autem causa requirente exire voluerimus, regnum illud bono ordine atque dispositione relinquamus. Ač., IV., 418 (1453 Ladislav), 1490 : 8; srv. Pouillet, l. c. 218; 1608 : ante coron.

³⁾ Nordenflycht, l. c. 117, 134.

⁴⁾ Srv. výše str. 108, pozn. 7.

⁵⁾ Vol. legum, V., 14, 139; VI., 14 (1697), 302 (1736); VII. 97 (1764).

⁶⁾ Vol. legum, VI., 20 (1697).

⁷⁾ Vol. legum, VII., 97 (1764).

⁸⁾ Szilágyi, Monum. com., XI., 144, cond. 17a.

⁹⁾ Schmeidler, l. c. 80.

Vyjmuty jsou dary dané u příležitosti svatby v rodině dožově.¹ V Bra-
bantsku opět vévoda nemá darů a služeb udíletí, leč s radou stavovskou.²

V Benátkách, kde panující dože snížen na presidenta republiky, bylo
i ustanovení o možnosti ukončení vládu dožovu vůlí rady benátské. R. 1365
bylo usneseno, že shodně-li se šest členů menší rady s většinou větší
rady na tom, aby dože vzdal se vlády, dože tak musí učiniti a ve třech
dnech opustiti palác. Neučiní-li tak, stihne ho trest. Vzdání se vlády může
dože jen se souhlasem zmíněných členů obou rad.³ Více než kdekoliv
jinde jest tu panující omezen. Jen král polský, jak jsme viděli, se mu blíží.

Vylíčili jsme omezení krále kapitulacemi v trůnním právu a v někte-
rých směrech, dotýkajících se osobní svobody jeho. V dalším budeme
sledovati omezení jeho kompetence a poměr jeho ke stavům. Třeba tu opět
zdůrazniti, že král byl ve svých právech kapitulacemi velmi omezen ve
prospěch stavů. Nevzbudí tudíž u nás ani podiv, vyslovuje-li král v kapitulaci
prostě naději, že snad stavové také jeho při právech, která měla jeho před-
chůdci na trůně, zachovají, když král jim jejich práva potvrdil. Jest to
charakteristický passus z kapitulace Sigmundovy, kdy musí se král do-
prošovati o zachování práv královských.⁴

Ve všech kapitulacích volebních i korunovačních reversech jsou články
vytýkající, že král potvrzuje stavovská privilegia. Protože ústava stavovská
zakládala se na právu obyčejovém a na privilegiích,⁵ stavům záleželo na
tom, aby nově nastupující panovník jim jejich privilegia znovu potvrdil.
Privilegia stavovská nebyla ovšem závisla na tomto potvrzení tak, že by byla
jim zakládána, nýbrž potvrzení nastupujícího panovníka mělo význam jen
potud, že chránilo stavy před porušením privilegií osobní přísahou panov-
níkovou.⁶ Stavové nabývali větší bezpečnosti, kdežto panovník byl více
vázan zachovávatí tato privilegia.

Z důvodů těchto jest patrné, že potvrzování práv a privilegií stavov-
ských stalo se velmi důležitou součástí volebních kapitulací. Tím ovšem
také, že právě potvrzování privilegií stavovských jest obsaženo v kapitu-
lacích, jest podporováno naše mínění, že kapitulace souvisejí se starými
způsoby potvrzování těchto privilegií, když ještě přesně vyvinuté formy
kapitulací tu nebylo.

¹) Romanin, Storia, II., 435.

²) Pouillet, I. c. 162.

³) Romanin, Storia, III., 231.

⁴) Ač., III., 448, čl. 22: »Žádáme ot nich, a tak se nám podobné zdá i jim ufáme,
že poněvadž jim jich práva a řádův potvrditi i při nich zachovati jmáme a chcme, že
nás jakožto věrní naši také nechají při našich i našich předkův starých práviech a řádiech.«

⁵) Rachfahl, Der dualistische Ständestaat, I. c. 200 násled.

⁶) L. c. 202.

Obyčejně král sliboval, že potvrdí jim všechna práva a privilegia.
Potvrzuje tu práva všem stavům, po případě vytýká každý stav zvláště.¹

A nejen stavům, nýbrž i jednotlivým zemím i národům (na příklad
v Polsku Tatarům), které náležely k jeho státu, král sliboval potvrditi
jejich svobody a práva.²

Král někdy potvrdil stavům všechna privilegia a kromě toho připojil,
že i později, kdyby ze svobod se co nalezlo, co by byli stavové zapomněli
k potvrzení připojiti, stavům ochotně zvláštním privilegiem potvrdí. Pro-
hlásil tak Sigmund r. 1436 v kapitulaci české.³ Podobné klausule vyskytají
se i v kapitulacích polských⁴ a uherských, kde král slibuje vyříditi stížnosti
a obtíže, vyskytnou-li se jaké během vlády panovníkovy. Za tím účelem má
býti svolán sněm do šesti měsíců po nastoupení vlády a každé další tříletí.⁵

Panovník potvrzuje privilegia slibuje v kapitulaci dále, že bude v určité
době konati sněm. Viděli jsme, že tak slibuje v kapitulaci uherské. Tu se
také vyskytá předpis, že král nebude obtěžovati šlechtu poselstvími do ciziny,
aby ti, kteří budou v zemi nepřítomni, těžce nenesli, na čem v mezidobí
v nepřítomnosti jejich usnese se král s přítomnými velmoži.⁶ Stejně tak
i v kapitulaci polské se vyskytá předpis, že panovník má svolati sněm do
určité doby a po jak dlouho má tento sněm trvati.⁷ Slibuje svolati také

¹) R. T. A., III., 248 (1400, Ruprecht), Ač. III., (1436): »Také jim chceme jich svo-
body, řády, práva, privilegia i listy milostivě potvrditi a v nich zachovati.« Ač. III., 460
(1438, Albrecht); IV., 417 (1453): »každý stav při svém řádu, svobodách, praviech a sprá-
vedlnostech obhajovati a zachovati a před bezpráviím obraňovati s jich radů i pomocií«;
Kovachich, Sylloge, 443 (1440); r. 1461 15. května Jiří prohlásil: »při kterémžto našem
korunování od pánuov, rytierstva, měst i obce království Českého žádání a prošení
sme, abychom je v jich praviech, řádiech a obyčejích zachovali.« Kalousek, I. c. 568
570, 573, 579, 580; Corpus juris Polonici, III., 1, 19 (1507); Sněmy čes., III., 380; Vol.
legum, II., 149, 249 (1588); Č. Č. H., III., 251 (1619); Vol. legum, III., 365, čl. 62, IV., 96,
(1648); Szilágyi, Monum. com., VI., 89; XI., 142, 8; XIII., 81, čl. X., Ferdinand IV. (1647).
Kovachich, Sylloge. 404; 1715: 2, Karel VI. Sr. Pouillet, I. c. 339; diploma Leo-
poldinum pro Sedmihradsko, čl. 2, 3; pro německé stavy sr. v. k. Karla V., čl. 4, do-
plněný v pozdějších kapitulacích, zvl. Leopolda I., čl. 3.

²) Ač., III., 461 (1438); Vol. legum, V., 18 (1669), 144, (1674), postavení Kurlandska,
zemí pruských a Tatarů. Vol. legum, VI., 307; VII., 101 (1764).

³) Ač., III., 448, čl. 19: »It. zdaby páni, rytierští lidé i města, o svých práviech,
řádíech a svobodách nyní co zapomanuli a napsati obmeškali, to jim chcem rádi mi-
lostivě naplniti.« Sr. Ač., IV., 418 (1423, Ladislav).

⁴) Vol. legum, II., 150 (1675): »Si quid praeterea circa coronationem Ordines Regni,
ad augendas libertates postulaverint, publico privilegio approbabit.«

⁵) 1622: 22 Secunda conditio. Kovachich, Sylloge, 405, (1047); v decr. Szilágyi
art. 13 (1458) bylo ustanoveno, že všichni obyvatelé mající majetek (possessionati), mají
dostaviti se jednou za rok na sněm do Pešti.

⁶) Wostry, König Albrecht II., II. díl, 149.

⁷) Vol. legum, II., 151, čl. 7.

seym exorbitantiarum t. j. sněm, kde by stavové vytýkali, že bylo králem překročeno některé ustanovení.¹ Slibuje se také i v kapitulaci sedmihradské, že má být svolán sněm každoročně,² a také v říši německé, kde císař má svolati říšský sněm aspoň jednou za 10 let a také tehdy, bude-li toho vyžadovati potřeba říše. V německé kapitulaci jest také předepsána úprava sněmovního jednání, o poměru císaře a stavů při podávání proposicí a p.³ Sněm nesmí být svolán mimo území říšské.⁴

Německé kapitulace jednájí i o řádné i o mimořádných deputacích říšského sněmu a o jejich kompetenci.⁵

V Sedmihradsku ku konci knížectví nabyla šlechta neobyčejných práv. Dosáhla toho, že do kapitulací bylo vloženo ustanovení plně omezující zákonodárnou moc knížecí. Bylo tu totiž ustanoveno, že kníže má sebrati všechny stížnosti stavů a všechny případy porušení práv šlechty a případy tyto mají být projednány na příštím sněmu. Sněm pak má moc usnášeti se a i když panovník usnesení nepotvrdí, má mítí platnost zákona.⁶ Právo toto šlechty bylo ovšem zrušeno v době pozdější, když nastoupil tu rod Habsburský.⁷

Není pochyby, že potvrzováním práva stavů, aby sněmy byly svolány v určité době, nejen stavové nabyli ve státě převahy a stavovská ústava se tímto způsobem ustálila, ale stavové také pojavše toto ustanovení do kapitulací dali na jevo, že příkládají kapitulacím zvláštní význam. Než vraťme se ku dalším způsobům potvrzování stavovských práv v kapitulaci.

V kapitulacích polských potvrzení královské vztahovalo se zvláště také na zákony a svobody, na nichž stavové se v době bezkráloví usnesli a pak teprve také na podmínky, které předložili poslům královským.⁸

Někdy se zvláště vytýká, která privilegia mají být zachovávána (v Uhrách zlatá bulla Ondřeje II., v říši zlatá bulla Karlova a j.,⁹ v Čechách Rudolfův majestát).¹⁰ V Sedmihradsku slibuje kníže, že zachová stavům unii v zemi uzavřenou.¹¹

V době, kdy král nabyt větší moci vůči stavům, vytýká se, že právě určité privilegium se nepotvrzuje. Je to známý příklad z korunovačních

reversů v Uhrách od r. 1687. V této době král potvrzuje všechna privilegia kromě § 31. zlaté bully Ondřeje II.¹

Král v kapitulaci, jak ve všeobecném potvrzení kapitulace, tak i zvláště, slibuje, že zachová to, co stavům o jejich privilegiích a svobodách slíbil. Nedopustí podle uherské kapitulace, aby zavedeny byly novoty, které by odporovaly privilegiím a právům stavů.² Nedopustí podle kapitulace české, aby tato práva rušena byla ať samým panovníkem neb jeho radou neb kterýmkoli úředníkem.³ V kapitulaci dánské z r. 1320 jest ustanoveno, že nemůže být ničeho měněno na privilegiích, leč se souhlasem celého sněmu.⁴

Byly-li před tím práva a svobody porušeny, v tom případě slibuje panovník v kapitulaci, že je opět v předešlý stav uvede a že je potom zachová.⁵ Slibuje se tak v kapitulaci uherské i německé. V německé kapitulaci jest také ustanovení, že kurfirst, kníže neb jiný stav, kdo byl zkrácen na svých regáliích, svobodách a privilegiích, má možnost domáhati se svého práva a panovník jim v tom brániti nebude.⁶

Je přirozeno, že v kapitulacích německých muselo být obsaženo hojně předpisů upravujících postavení kurfirstů. Jsou zaručena práva kurfirstů, zvláště kurfirsta mohučského, jejich přednosti před ostatními stavy říšskými, pro světské kurfirsty jejich právo primogenitury, jejich práva před dědičnými úřady dvorskými, před posly cizozemských panovníků. Jsou tu také zároveň i potvrzena práva říšských vikářů, o působnosti usnesení dvou vikářů a o nenařikatelnosti jejich práv.⁷ Když na př. některý kurfirst nemohl být přítomen volbě, jest mu zaručeno, že tato okolnost nemá být na škodu jeho práv.⁸ Také ovšem i práva kurfirství nově zřízeného jsou ihned potvrzena.⁹

¹⁾ Kovachich, Sylloge, 413 (1687), 1715:2, Marie Terezie 1741:1.

²⁾ 1439:4, 1490:1.

³⁾ Ač., III., 449 (1436); Pouillet, 142, panovník nevydá listu, kterým by byla zkrácena práva stavů.

⁴⁾ Dahlmann, III., 380 (1320), čl. 37. Item non inueniantur noue leges, nisi de consensu totius regni in parlamento generali in proximo celebrando, in quo videlicet parlamento liceat regi futuro de consilio prelatorum et meliorum regni supradictos articulos immutare, diminueri vel augere, gravare uel etiam alleuare, secundum quod profectui et honori corone et regni ac vtilitati rei publice viderit expedire.

⁵⁾ Wostry, König Albrecht II., II. díl, 146 (1437); Marczali, Enchiridion, 243. V. k. Karla V., čl. 8.

⁶⁾ V. k. Karla V., čl. 20.

⁷⁾ Již Ruprecht r. 1400 slibuje, že bude chrániti kurfirsty a nebude jich nutiti k ničemu proti právu R. T. A., III., 249; srv. v. k. Matyáše, art. 16, 35; Ferdinanda II., art. 35; Ferdinanda III., art. 46; Ferdinanda IV., art. 4; Josefa I., art. 3; Stálá kapitulace art. 22; Karla VII., art. 3, § 2., 13–25, art. 13, § 9; Františka I., art. III., § 15 násl.

⁸⁾ V. k. Ferdinanda III., art. 50.

⁹⁾ V. k. Karla VII., art. III., § 5.

¹⁾ Vol. legum, VI., 23 (1697).

²⁾ Diploma Leopoldinum, č. 10.

³⁾ Stálá kap., art. XIII.; v. k. Karla VII., art. XIII.; Františka I., art. XIII.

⁴⁾ V. k. Karla V., § 12.

⁵⁾ V. k. Karla VII., art. 17, § 3–14;

⁶⁾ Szilágyi, Monum. com., XIII., 80, čl. IX.

⁷⁾ Diploma Leopoldinum, čl. 10.

⁸⁾ Vol. legum, II., 246 (1587).

⁹⁾ Kovachich, Sylloge, 371 (1526); v. k. Karla V., § 2; Ferdinanda I., § 2.

¹⁰⁾ Č. Č. H., III., 250 (1619).

¹¹⁾ V. k. Jiřího I. Rákóczyho, čl. XI. Szilágyi, Monumenta, XIII., 79.

Na stylisaci různých článků kapitulací upravujících postavení kurfirstů, jest patrné jejich závodění o přednost navzájem, i před ostatními stavy. Kurfirsty musel zaměstnati zvláště poměr jejich k císaři a omezení císaře kurfirsty. Omezení císaře kurfirsty poznáme ještě při jednotlivých případech, o nichž ještě pojednáme. Pravidelně tu císař musel se tázati na radu kurfirstů a sice nejméně šesti.¹ Svolení kurfirstů má se státi na valné schůzi a nikoli odebráním jednotlivých hlasů, leč by to vyžadovalo veřejné blaho.² Císař také potvrzuje právo kurfirstů scházeti se k poradám o nutných záležitostech říše.³ Připouští také, aby zřízen byl spolek rýnských kurfirstů⁴ a spolky kurfirstů vůbec »zu ihrer und des heiligen reichs nothdurft« a »zum besten des gesamten erdkreises«.

Uzavírati takovéto spolky bylo v německých kapitulacích dovoleno později i ostatním stavům a to mezi sebou i se zahraničními mocnostmi ku své ochraně a bezpečnosti, jen když spolek nesměřoval vůči císaři, vůči obecnému zemskému míru a vůči míru vestfálskému a bez porušení přísahy, kterou stavové byli vázáni císaři a říši.⁵ Císař také schvaluje v kapitulaci dědičná zbratření uzavřená kurfirsty, knížaty a stavy.⁶

Bylo již zmíněno, že v kapitulacích německých jsou obsaženy předpisy i o jednotlivých kurfirstech. Dalším příkladem takového ustanovení jest z kapitulace Matyášovy. Protože rýnští kurfirsté trpěli válečnými událostmi v Nizozemí, zvláště plavba na Rýně byla přerušena, a jejich poddaní upadli v nouzi, císař Matyáš v čl. XIX. ustanovil, že se postará o odstranění těchto závad.

V téže kapitulaci, čl. XV. stanoví se poměr kurfirstů k dvorskému soudu v Rotweilu, o jich vyněti a o vyněti i jejich poddaných z jurisdikce tohoto soudu.

V Polsku musel král slíbiti, že zachová rovnost mezi stavem rytířským, která vyvinula se v Polsku dlouhým vývojem. Jsou to slova, která připomínají znění pozdějších ústavních listin. Král tu slibuje, že mezi kardinálními právy (jura cardinalia) zachová především rovnost mezi spoluobčany, která jest základem a nejpřednější ozdobou volného stavu rytířského.⁷ Právě, aby neporušil tuto rovnost, král nebude zaváděti žádných titulů markrabat, hrabat a knížat.

¹) Srv. na př. v. k. Karla V., § 11; Karla VII., art. VI., § 2.

²) V. k. Ferdinanda III., art. 7.

³) V. k. Karla V., § 5.

⁴) V. k. Karla V., § 5; Matyáše, art. 4; Stálá kap., art. 3.

⁵) V. k. Leopolda I., čl. 6; Josefa I., čl. 10.

⁶) V. k. Leopolda I., čl. 6.

⁷) Vol. legum, VI., 15 (1697); VI., 302 (1736) »prerogatywę wolności jus aequalitatis inter concives regni, jako nayprzednieyszy fundament, y naypierwszą ozdobę, owszem matkę wolnego stanu rycerskiego inter jura cardinalia tey Rp. trzymać y obserwowac będziemy...«

V Sedmíhradsku musí se kníže spokojiti přísahou poddanosti, jakou mu všichni šlechtici vykonají a nesmí vymáhati od jednotlivců zvláštních reversů aneb služeb.¹

Král v kapitulacích potvrzoval také privilegia některých měst zvláště. V Polsku byl to zvláště Krakov, Varšava a Lvov, které obdržely potvrzení svých práv a privilegií v kapitulaci,² a v Uhrách byly to všechny svobodné obce a zvláště horní.³ Řeší se tu v Uhrách i poměr mezi ostatním obyvatelstvem a obyvatelstvem horních měst.⁴ Jinak ovšem král v Polsku sliboval, že potvrdí všechna privilegia měst i městeček, která mu budou předložena na korunovačním sněmu.⁵

Král podle kapitulací omezen jest také při povyšování do některého stavu. Toto omezení záleželo v tom, že král byl vázán na souhlas stavů. Podle polské kapitulace nemůže uděliti král indigenat a nobilitaci leč na sněmu (attenta pluralitate).⁶

Podle německých kapitulací musí císař dbáti toho, aby hodnost knížecí a hraběcí dostala se osobám zasloužilým, osobám, které jsou v říši usedlé a mají dostatečně prostředků, příslušejících udělenému stavu.⁷ Musí se pak vysloviti ona lavice, do které jest nově povýšený přijímán.⁸

S těmito předpisy souvisí i ustanovení o požadavku stejného zrození mezi stavy, které se také do pozdějších kapitulací německých dostalo.⁹

Volební kapitulace německé obsahují také obsáhlé předpisy o udělování lén, o povinnosti říšských lenníků, o přednostech kurfirstů a duchovních knížat při udělení lén, o odumření lén a o jiných otázkách s lény spojených.¹⁰

V polské kapitulaci šlechta dala si zaručovati všechny požitky z pozemků a také své právo na sůl na svých pozemcích, takže tím šlechta nabyla práva dolovati na svých pozemcích, čímž znamenitě omezila horní regál královský a nabyla vlastně regálu horního.¹¹ Šlechtě polské bylo též zaručeno právo na t. zv. sól suchedniową, t. j. sůl vydávanou šlechtě královských žup ve Vielicce a Bochně a v Samboru na suché dni v roce.¹²

¹) Szilágyi, Monumenta com., XIII., 84, čl. XXII.

²) Vol. legum, VI., 23 (1697), 306–7 (1736).

³) Srv. 1608:6 ante coron. 1622 Ferdinand II., 9. conditio; Kovachich, Sylloge, 407 (1647), § 9.

⁴) 1608:13 ante coron.

⁵) Vol. legum, VI., 23.

⁶) Vol. legum, VII., 99.

⁷) V. k. Matyáše, čl. 47; Ferdinanda III., čl. 47; srv. I w a n d, Wahlkapitulationen, str. 11.

⁸) V. k. Ferdinanda IV., čl. 45.

⁹) V. k. Karla VII., art. XXII., § 4; srv. I w a n d, Wahlkapitulationen, str. 22.

¹⁰) V. k. Karla VII., čl. 11.

¹¹) Vol. legum, II., 152 (1575), čl. 10; V., 18, 144; VI., 22, 306; VII., 100; pro vojvodství Ruské srv. Vol. legum, VI., 22. Srv. též Dąbkowski, Prawo prywatne polskie, II., 210.

¹²) Vol. legum, V., 17, 144; VI., 22, 306.

Aby dosáhli pojištění svých práv, dosažených v kapitulacích, stavové vymohli si a také do kapitulací vložili, že král bude míti u sebe stavovskou radu. Povstání a ústavní postavení této rady kapitulace polská charakterisuje slovy nad míru výraznými: »Gdyž to iest rzecz pewna y doswiadczona, iż sama iedna Osoba Krolewska, u tak wielkich Państw tego, Krolewstwa, wszystkim sprawom zdołac nie może, zaczyby y w nierząd, y w niebezpieczeństwo Korona wpaść mogła.«¹

Tuto radu zvolí podle české kapitulace stavové a rada bude se doplňovati jen s vědomím stavů.²

V kapitulaci polské z r. 1573 jest přesně složení rady určeno. Rada skládá se ze 16 osob, které se střídají při králi každého roku po 4 osobách. Jsou tu podrobné předpisy o těchto osobách, o zasedání rady, o přijímání této rady králem, o odpovědnosti této rady a p.³

V Brabantsku jest v kapitulaci vytčeno, kdo může býti členem rady. Uvedeny tu všechny podmínky, za kterých kdo může do rady vstoupiti.

I v Sedmihradsku v kapitulacích bylo vytčeno, že panovník má míti u sebe radu, složenou z osob ze tří národů. Panovník jest usnesením této rady vázán. Radové musí slíbiti věrnost zemi i knížeti a přísahati na zákony a svobody zemské. Bude-li však shledáno, že někdo z rady radil škodlivě, má býti prohlášen za psance a potrestán jako velezrádce.⁴ Později ustanoven tu také poměr, kolik radů má býti určitého náboženství a které národnosti.

Král omezen jest touto radou velmi silně. Její spoluvladařská práva v kapitulacích pak byla zaručena. Obvyčejně se v kapitulaci prohlašuje, že král má býti omezen radou v tom případě, když se jedná o záležitosti koruny.⁵ V německé kapitulaci se praví: »Wir sollen und wollen auch

¹) Vol. legum, II., 151.

²) Ač., III., 447, čl. 3.

³) Vol. legum, II., 151.

⁴) Pouillet, l. c. 160, 341, art. 6.: »Item, que Sadite Majesté ne prendra ni retiendra dorénavant personne en son conseil juré de Brabant, si ce n'est gens de bien, nés en son pays de Brabant de légitime mariage, et demeurant dans sondit pays, et adhérités ou possédant baronnie d'estoc dans de même pays, de leur chef ou par mariage, excepté les deux dudit conseil de Sa Majesté sachant ladite langue basse-allemande.«

⁵) Szilágyi, Monumenta com., VI., 359, cond. 4.; eod. l. XI., 143, cond. 13; XIII., 82, čl. XV.

⁶) Diploma Leopold., čl. 9.

⁷) Ač., III., 461 (1438); Wostry, König Albrecht II., II. díl, 147: »qualiacumque negotia et corone Hungarie predictorum absque consilio et concensu prelatorum et baronum Hungarie consiliariorum nostrorum non tractabimus, mutabimus vel disponemus«. Marczali, Enchiridion, 310, quando de rebus et negotiis regni Hungariae aut partium subjectarum agetur; 1490: 10, 1608 ante cor. § 10; Kowachich, Sylloge, 405. Vol. legum, VI., 308 (1736): Krolewstwo to naywolniejsze y Prowincye do niego nalezące podług praw konstytucyj, y ordynacyj iego rządící będzie za radą jednak Senatu, Ministrow, y Stanow Rzpltey

in wichtigen Sachen, so das Reich betreffen und von hoher Praejudiz und weitem Aussehen seyn, bald Anfangs der Churfürsten, als Unserer innersten Ráthen, Gedanken vernehmen, auch, nach Gelegenheit der Sachen, Fürsten und Ständen Rath Bedenkens Uns gebrauchen und ohne dieselbe hierinnen nichts vornehmen«.¹ Jindy se v kapitulaci zvláště vypočítává, ve kterých záležitostech má král rady užiti. Příkladem jest uvéstí na př. ustanovení volební kapitulace uherské: »Item de tricesimis, lucris camere, montanis, urburis, cusionibus monetarum, cameris calium, mardurinibus, quinquagesimis et quibuscunque officialibus et arendarie vel administrative seu alioquovis modo, similiter sine habiti idonei corone Hungarie suppeditis et non extraneis cum consilio consiliariorum nostrorum Hungarie disponemus.«²

Zvláštní předpisy o poměru vládcově a rady jsou v kapitulacích benátských. Tu jsou předpisy o tom, jak se má řídit při odhlasování o určitém předmětu ve velké a malé radě. Při rovnosti hlasů má se připojiti onomu mínění, které zdá se mu prospěšnějším. O hlasování v radě má zachovati tajnost.³ To, co bylo usneseno většinou rady, má býti vykonáno, leč by to bylo opětně prominuto většinou rady.⁴ Analogické ustanovení jest i v kapitulacích polských, kdy mezi senátory není jednotnosti mínění. Král má usilovati o shodu. Nedocílí-li jí, pak má se přikloniti k mínění, které jest nejbliže svobodám země.⁵

Postavení stavovské rady bylo upraveno nejen v kapitulaci české, německé, uherské a polské, nýbrž i v kapitulaci brabantské⁶ a dánské.⁷

Vrcholné omezení radou stavovskou předepsáno bylo v kapitulaci švédské r. 1720. Tu bylo ustanoveno, že král má se řídit vždy v záležitostech, jež je vyřizovati s radou, většinou hlasů rady. Jen, je-li rovnost hlasů, má rozhodovati sám. Král nesmí připustiti, aby mu mimo říšskou radu byla udělována rada pod trestem ztráty úřadu pro toho, kdo radu uděluje. Král musí souhlasiti s tím, na čem se stavové usnesou. Neboť stavové mají na posledním místě zákony a nařízení vydávati, jak uznají za nutné pro blaho země.⁸

O jednotlivých případech, kdy král byl vázán radou stavovskou pojednáno bude při jednotlivých předmětech, při nichž se toto omezení v kapitulacích objevovalo.

¹) V. k. Karla VII., čl. XI., § 21.

²) Wostry, König Albrecht II., II. díl, 146.

³) Pertile, Storia, II., 1, 252 (1192); Romanin, Storia, l. c. II., 431.

⁴) Romanin, Storia, II., 436.

⁵) Vol. legum, II., 151.

⁶) Pouillet, l. c. 202, 341.

⁷) Kolderup-Rosenwinge, 173; Dahlmann, III., 181.

⁸) Nordenflycht, l. c. 265.

Velmi důležitým právem stavům v kapitulacích potvrzeným bylo povolování berní. Otázka tato jest velmi důležitá při vzniku stavovské organisace vůbec a v kapitulacích byla utvrzena. Stavové nabyli poněkud práva, že panovník může vybírat berně bez svolení stavů jen v určitých případech. Tyto případy se pak v kapitulaci vypočítávají. Podle české kapitulace z r. 1311 jest to v případě sňatku králova a sňatku dětí králových.¹

V Uhrách král slibuje, že nebude vybírat jiných berní, než které se vybíraly již dříve podle svobod a obyčejů.² Velmi často se v kapitulacích a sice českých, polských i německých vyskytá předpis, že král nebude ukládati nových daní ani nových cel bez svolení všech stavů.³ Zvláště v německých kapitulacích se předpisuje, že povolených daní má býti užito jen k tomu účelu, k jakému byly povoleny. Panovník musí pečovat o to, aby vybírání daní bylo řádně vyúčtováno určitými úředníky, k tomu ustanovenými.⁴ Pečuje se proto v německých kapitulacích také o to, aby říšské daně byly vybírány jen říši a nikoli osobami, kterým tyto daně byly zastaveny. Napříště nemá se tak díti, leč se svolením kurfirstů.⁵

V kapitulacích jest dále řada speciálních ustanovení o daních vesměs směřujících ku prospěchu stavů.

Na svých cestách krajem nemá král uherský požadovati větších naturálních dávek od prelatů a pánů, než sami mu jich dobrovolně poskytnou.⁶ S tím souvisí již slib Ludvíka Uherského daný Polákům v potvrzení privilegií r. 1355; že nebude vykonávati t. zv. descensus proti vůli stavů.⁷

V kapitulaci benátské z r. 1229 se ustanovuje, že všechny výlohy, které jsou pro veřejné dobro jako na př. při konání poselství, při tažení vojska, má nésti rada benátská. Jen konají-li se zmíněné cesty na statcích dožete, tu nese náklady dože sám.⁸

Král v kapitulaci uherské osvobozuje také kostely a duchovní od dávek, které byly nespravedlivě zavedeny. Od povinností vojenských však osvobození nejsou.⁹ Kapitulace Albrechtova z r. 1439 ustanovuje také, že

¹) C. j. b., II., 2, 196; srv. k tomu ustanovení kapitulace švédské, Nordenflycht, I. c. 43, čl. 7.

²) Marczali, Enchiridion, 244 (1439); srv. k tomu C. C. C., I., č. 201 Ludvík pro Polsko r. 1355 slibuje, že i kdyby mu některá města platila výmínečně berně dobrovolně, král je přijme, ale nemůže města k nim po druhé nutiti. Srv. též Romanin, Storia, II., 432; Schmeidler, I. c. 79.

³) Ač. IV., 135 (1465, Jiří); Vol. legum, II., 152, čl. 15; V. k. Karla VII., art. V.

⁴) V. k. Matyáše, art. 12; Stálá v. k., art. V.; Karla VII., art. V.; v. k. Josefa II., Leopolda II., art. V., § 4.

⁵) V. k. Karla V., § 23.

⁶) Wostry, König Albrecht II., II. díl, 148 (1437); 1439: 18.

⁷) C. C. C., I., č. 201 (1355).

⁸) Romanin, Storia, II., 433 (1229).

⁹) Marczali, Enchiridion, 246 (1439).

šlechta, která má své poddané nebo nemá, není podle staré svobody povinna platiti desátků.¹

V kapitulacích německých vymohli si kurfirsté a stavové, že nesmějí býti obtěžováni sněmy, různými daněmi a dávkami bez spravedlivé příčiny a bez vědomí nejméně 6 kurfirstů.²

V polských kapitulacích zrušuje se podymne a poradne, které obyvatelé koruny i vojvodstev ruských museli každoročně platiti králi z krbů a lánů. Účel ustanovení toho směřoval k osvobození šlechty polské od této dávky.³

V Sedmihradsku v diplomu Leopoldově se ustanovuje, které dávky mají se vybírat, jakou výši mají míti, které dávky náležejí králi a které jsou vyhrazeny šlechtě.⁴

Zvláště důležitá jest otázka úpravy daní pro případ, kdy vzniknou v zemi nepokoje. V tuto dobu má král podle německých kapitulací pečovati o to, aby daně byly vyňaty opětně z rukou těch, kterým byly zapsány. Král má také poříditi seznam osob, jimž daně byly zapsány.⁵ Tímto předpisem mělo býti čeleno nepořádku daňovému, který v říši německé se zahnížil.

Jinou otázkou finanční byla úprava cel v kapitulacích. V německých kapitulacích vyskytají se velmi záhy sliby, že král zruší cla, která byla na překážku stavům a že nová nebude zřizovati.⁶ Král se podřizuje a slibuje, že nezavede nového cla a ani starého nezvýší bez rady a souhlasu kurfirstů v říši.⁷ Bude-li porušeno právo kurfirstů nově uděleným privilegiem celním, v tom případě rozhoduje sám císař spolu s kurfirsty.⁸ Když by kdo chtěl svévolně bez vědomí krále a kurfirstů zaváděti ve svém území nová cla, král toho nemá dovoliti.⁹ Král nemá tudíž dáti ani náději na zvýšení neb zavedení nového cla a nemá dáti nikomu doporučení na kurfirsty, pokud by šlo o ulehčení cla, o zvýšení cla a p.¹⁰ Jsou tu

¹) L. c.

²) V. k. Karla V., § 12, die Churfursten, und ander desselben Reichs Stende mit den Reichstegen, Canzleigelt, Nachraisien, Auflegen oder Steuer unnotturftiglich und on redlich, tapfer Ursach mit beladen noch besweren, auch in zuegelassen notturftigen Fellen die Steuer, Aufleg und Reichsteg on Wissen und Willen der sechs Churfursten.

³) Vol. legum, III., 364, čl. 59; IV., 95.

⁴) Dipl. Leopoldinum, čl. 12, 16.

⁵) V. k. Ferdinanda II., art. 27; Matyáše, art. 28.

⁶) R. T. A., III., 249 (1400, Ruprecht); srv. ustanovení Rudolfa; 1276 (Handfesta pro Štýrsko, 1853, fol. 3 v.). Ustanovuje se tu, že král ponechá ona cla a mýta neporušena, která tu byla již obyčejem zavedena.

⁷) V. k. Karla, V., 1519, § 18; Matyáše, art. XXII.; Ferdinanda II., art. 18; Stálá kap., art. VIII.

⁸) V. k. Matyáše, art. 23.

⁹) V. k. Maxmiliána, II., art. 20; v. k. Rudolfa II., art. 19.

¹⁰) V. k. Maxmiliána, II., art. 19.

také předpisy o říšských městech v poměru k otázce celní,¹ o osvobození stavů v určitých případech (jde-li o cesty na sněmy a sjezdy) od cel.²

I kapitulace polská obsahuje zvláštní ustanovení o clech v připojeném knížectví Zátorském a Osvětimském a také v provincii Pruské.³

Stavové domohli se v kapitulaci i práva zasahovati i v uzavírání mezinárodních smluv. Tento obor byl dlouho úplně ve volné dispozici panovníkově tak, že panovník mohl úplně svobodně uzavírati mezinárodní smlouvy. Ve volebních kapitulacích zasáhli stavové i sem a domohli se tu značného práva.

V kapitulaci české a polské se ustanovuje, že má král obnoviti a utužiti mezinárodní smlouvy se spřátelenými říšemi, ovšem bez porušení práv vlastní říše.⁴ Bude se starati také o jich ratifikaci.⁵ V kapitulacích německých vyzdvihuje se pak význam míru vestfálského a klade se rovněž důraz na jeho zachování.⁶ Na počátku 17. století v kapitulaci uherské a české zdůrazňují se obranné spolky zemí navzájem. V Uhrách jde tu o »*confoederationes cum regno Bohemiae, et aliis vicinis provinciis*«.⁷

V reversu Fridricha Falckého pak byla potvrzena konfederace mezi královstvím Českým s jedné strany a všemi přivtělenými zeměmi se strany druhé a rovněž tak konfederace mezi zeměmi českými a obojími Rakousy z r. 1619.⁸ V kapitulacích sedmihradských zdůrazňuje se v době knížecí zachování přátelského poměru s Portou⁹ a upravuje se poměr k císaři římskému.¹⁰

V polské kapitulaci jest také ustanoveno, že král má uzavřítí obranný spolek s říší, ze které pochází rodem ve prospěch říše, ve které stává se králem. Je to známý případ, kdy nastoupil na trůn polský Jindřich Valois.¹¹ V jiné kapitulaci polské řeší se i případ, stane-li se král polský králem švédským. V tomto případě rovněž má se spojenectví obou zemí utužiti.¹²

¹⁾ V. k. Ferdinanda IV., art. XX.

²⁾ V. k. Karla VII., art. VIII., § 31.

³⁾ Vol. legum, VI., 304 (1736).

⁴⁾ Kalousek, Čes. stát. právo, 571 (1471); Vol. legum, II., 149; *Pacta et foedera z postronnemi Potencyami ponowić, y o utrzymanie onych starać się będziemy, tak sine ullo praejudicio Rzpltey et avulsione cujuscunqve Provinciae.*

⁵⁾ Vol. legum, VI., 303.

⁶⁾ V. k. Leopolda I., art. XIII.

⁷⁾ Ferdinanda II., *conditio* 12.

⁸⁾ Č. Č. H., III., 250.

⁹⁾ Kapitulace Jiřího Rákóczyho, I., art. 3, Jiřího Rákóczyho, II., art. 3; Szilágyi, *Monum. com.*, XI., 142; XIII., 13.

¹⁰⁾ Kapitulace Jiřího Rákóczyho, I., art. 4, Jiřího Rákóczyho, II., art. 4.

¹¹⁾ Vol. legum, II., 133.

¹²⁾ Vol. legum, II., 247 (1587).

V jiné opět se král zavazuje, že *ex vi factorum* bude se starati o vyřízení některých otázek mezinárodního styku.¹

Stavové mají také vliv na uzavírání těchto smluv. Neboť v kapitulacích se předpisuje, že král nemůže uzavírati smluv bez jich vědomí a svolení. Již v kapitulaci benátské z r. 1192 bylo ustanoveno, že dože nemůže vysílati dopisů a poselství papeži, císařům a králům bez vědomí rady.² Stejně tak bylo ustanoveno v kapitulaci sedmihradské.³ Tu jsou také podrobné předpisy směřující k tomu, aby zachována byla tajnost poselství.⁴

Velmi omezen v uzavírání mezinárodních smluv byl panovník polský. Podle polských kapitulací jsou voleni na sněmu dva komisaři, kteří obdrží plnou moc a instrukce od krále a stavů. Podle této instrukce mají komisaři jednati.⁵ Král na cizí dvory vůbec nesmí vysílati leč šlechtu polskou, dobře usedlou (*bene possessionatos*) s radou senátu a tito vyslanci budou podávati zprávy sněmu o své činnosti podle svých instrukcí.⁶ Do Říma bude vysílati ne duchovní, nýbrž světské osoby.⁷ Král polský nemůže vysílati poselstvo a cizí přijímati o záležitostech korunních, leč s vědomím rad korunních obojího národu. Poselstva, která nebudou se dotýkati říšských záležitostí, smí král přijímati s vědomím těch rad, kteří budou přítomni na dvoře.⁸

O styku císaře se zahraničními mocnostmi přinášejí zprávy i kapitulace německé. Císař jest tu také značně omezen. Ustanovuje se tu především, že nesmí uzavírati žádného spolku se zahraničními mocnostmi bez svolení sněmu, po případě, vyžaduje-li toho nutnost, bez svolení kurfirstů. Spolky tyto ovšem nesmí odporovati míru vestfálskému.⁹ Jsou tu i jiná ustanovení o tomto styku. Tak o uzavírání mírových smluv,¹⁰ o restituování práv stavů v obsazeném území a o ochraně cizozemských mocností nad mediátními městy a krajinami a její úpravě.¹¹

V německé kapitulaci Leopolda I., art. XIV., se ustanovuje neutralita vůči Francii ve válce v Itálii a v Burgundsku. Císaři se ukládá, aby usiloval o mír mezi válčícími mocnostmi. Bude-li žádati některý napadený stav říšský o pomoc Francii, v tomto případě má býti dovoleno, aby pomoc

¹⁾ Vol. legum, V., 18 (97).

²⁾ Pertile, *Storia*, II., 1, 252; srv. k tomu také o brabantské, Pouillet, I. c. 64.

³⁾ Szilágyi, *Monum. com.*, XI., 141.

⁴⁾ Szilágyi, *Monum. com.*, XIII., 80.

⁵⁾ Vol. legum, III., 363 (1632); IV., 94; V., 14, 140; VI., 16, 303.

⁶⁾ Vol. legum, V., 15, 141; VI., 16, 303; VII., 99 (1764).

⁷⁾ Vol. legum, VI., 304.

⁸⁾ Vol. legum, II., 150, čl. 3.

⁹⁾ Stálá kapit., art. VI.; v. k. Karla VI., art. VI.

¹⁰⁾ V. k. Josefa I., art. 13; Karla VII., art. IV., § 11.

¹¹⁾ V. k. Leopolda I., art. VIII., IX.

mu byla poskytnuta. Ustanovení toto jest ustanovením příležitostným, které dostalo se do kapitulace pouze naskytnuvšími se okolnostmi, ale jest také vzorem, že v kapitulaci upravovány jsou velmi důležité otázky styku se zahraničními mocnostmi.

V kapitulacích vymohli si stavové dále na králi, že nebude přijímati do úřadů v zemi žádného cizince. Ustanovení toto vyskytá se téměř ve všech kapitulacích a to ihned od jejich počátků.¹ Příkladem uvádíme typické ustanovení kapitulace uherské: »quod aligenis et forensibus hominibus cuiuscunque nationis et linguagii existant, officia in ipso regno nostro non commitemus«.²

Nemá jimi osazovati zámek ani měst ani jim je dávati v ochranu. Vyjede-li král ze země, nebo přijede-li do země zvolený král cizozemec nemá do země zváti cizinců.³ Někdy žádá se k tomu při nejmenším svolení většiny královské rady.⁴

Zákaz tento týká se všech úřadů v zemi.⁵ Zvláště nemá povolávati cizinců do své rady, ve které se radí o záležitostech zemských. Tu zvláště předpisy jsou hojné a přísné.⁶ V brabantské kapitulaci již r. 1354 vyskytá se požadavek, aby členové rady byli narozeni v Brabantsku ze řádného manželství, aby byli usedlí a měli majetek v zemi.⁷

I pokud jde o úředníky dvorské, kteří mají pěči o osobu panovníkovu, nemají jimi býti podle polské kapitulace leč tuzemci.⁸ V německé kapitulaci jest předepsáno, že král neosadí svůj dvůr leč rozenými Němci a to těmi, kteří nejsou služebními ani jinými povinnostmi vázání jiným panovníkům.⁹ I manželka králova, bude-li cizinka, nesmí si vzíti ku své osobní službě nižší více než 6 osob z cizinců a její dvůr nesmí býti složen jinak z cizinců. Ustanovuje tak kapitulace polská¹⁰ a podobně i kapitulace uherská.¹¹

Panovník nemá také podle německé kapitulace dovoliti, aby cizí vyslanectva přítomná na dvoře, mísila se v záležitosti říšské.¹ V polské kapitulaci jest ustanoveno v době, kdy na trůně jsou králové z rodu Saského, že saské ministerstvo nesmí se mísiti v záležitosti polské.²

V polské kapitulaci některé úřady se zvláště uvádějí, které mohou býti propůjčeny jen šlechticům tuzemcům.³ V uherské kapitulaci se vypočítávají určité úřady z pohraničí za týmž účelem.⁴ Z důvodů vojenských je pochopitelné, že král polský se zavazuje nespřáti pevnosti žádnému cizinci, leč tuzemcům. Činí tak již ve stol. 14. a 15. v potvrzení privilegií šlechty.⁵

Právě tak jako úřadů světských nemá král uherský cizincům uděliti prelatur a beneficí a nemá jim dáti v zemi pozemků vůbec.⁶ Majetek daný cizincům má býti nabyt zpět.⁷

Podobné ustanovení o duchovních úřadech mají i kapitulace švédská⁸ a kapitulace dánská. V dánské jest ustanoveno, že žádný cizinec neznámého jazyka nesmí býti presentován.⁹

V Polsku bránila se šlechta proti cizozemcům tím, že král nesměl uděliti cizozemcům indigenátu ani nobilitace bez souhlasu stavů. I takto nově nobilitovaným král nemůže uděliti úřadů až do třetí generace.¹⁰

I knížata cizí, která mají své držebnosti, pevnosti a města v zemi, mají osaditi je jen tuzemci a král se zavazuje, že je k tomu pohne.¹¹

Žádný z cizích kupců nemá býti připuštěn ku provozování obchodu ve středu království, nýbrž jen na místech, která k tomu účelu byla dříve určena.¹²

S ustanovením o cizincích souvisí předpisy o státním jazyku v kapitulacích. Je zajímavé, že v kapitulacích podobně jako v moderních ústavních listinách byla řešena i jazyková otázka a otázka státního jazyka. Již tehda, když se jednalo o první řádnou kapitulaci německou bylo slibováno

¹⁾ Stálá kap., art. 28; V. k. Karla VII., art. 27, v § 2. ustanovuje také podrobnost, že v čas zasedání deputace říšské nebo sněmu nesmí se cizí vyslanec bráti ulicemi města v průvodu své gardy.

²⁾ Vol. legum, VI., 308.

³⁾ Vol. legum, V., 15, 141; VI., 17.

⁴⁾ Marczali, Enchiridion, 310, čl. 12.

⁵⁾ Bandtkie, Jus Polonicum, 189, 250, 264.

⁶⁾ Wostry, König Albrecht, II. díl, 146, 1458: 7, dekr. Szilágyi; Marczali, Enchiridion, 310; Kovachich, Sylloge, 371 (1526).

⁷⁾ 1458: 8, dekr. Szilágyi.

⁸⁾ Nordenflycht, I. c. 42 (1347).

⁹⁾ Dahlmann, I. c. III., 377. Item, quod nullus extraneus, ignote lingue, vel imperfecte etatis ad aliquam ecclesiam presentetur.

¹⁰⁾ Vol. legum, V., 15, 141; VI., 17, 304.

¹¹⁾ Marczali, Enchiridion, 246 (1439).

¹²⁾ Marczali, Enchiridion, 244 (1439).

¹⁾ V české, 1311, C. j. b. II., 2, 196; Ač., III., 448 (1436), čl. 12; III., 461 (1438); IV., 136 (1467); K a l o u s e k, České státní právo, 570, 573, 579, 584; Sněmy Čes., III., 380 (1567) Č. Č. H., 250 (1619).

²⁾ Marczali, Enchiridion, 243.

³⁾ Ač. III., 448, čl. 21; Vol. legum, II., 134 (1573).

⁴⁾ Wostry, König Albrecht, II. díl, 146: srv. pro Dánsko Dahlmann, Gesch. von Dänemark, III., 181 (1440).

⁵⁾ Srv. Diploma Leopold., čl. 5, pro Sedmíhradsko: »In omnibus sive ad politiam sive justitiam vel oeconomiam administrationem necessariis officiis utemur indigenis Transsylvanis, Hungaris nempe Siculis et Saxonibus nullo habito religionis respectu.«

⁶⁾ Nordenflycht, I. c. 42; Vol. legum, II., 248 (1587); III., 364, čl. 42 (1632); IV., 94 (1648); 304 (1736); VI., 17 (1697); VII., 99 (1764); Kovachich, Sylloge, 371 (1526).

⁷⁾ Pouillet, I. c. 77, 386.

⁸⁾ Vol. legum, II., 248 (1587).

⁹⁾ V. k. Rudolfa, II., art. 12.

¹⁰⁾ Vol. legum, III., 364; IV., 95; V., 16, 304.

¹¹⁾ Marczali, Enchiridion, 245.

váno, že král bude s kurfirsty a s ostatními stavy užívati jazyka německého a to jak v řeči, tak i v listech a sice nejen ve veřejných státních jednáních, nýbrž i v jejich soukromých záležitostech.¹ V kapitulaci samotné byla tato otázka formulována tak, že král v listech a jednáních říšských nemá užívati jiného jazyka, leč latiny a němčiny, leč by byl král na takovém místě, kde jest v užívání jiná řeč.²

V kapitulacích brabantských přihlíží se k tomu, do které krajiny jest list poslán a tu pak užívá se jazyka buď latinského, flámského nebo francouzského (*toutes lettres patentes et closes... seront faites, expédiées et adressées en telle langue que l'on parle au lieu où elles seront envoyées*).³ Tu se také ustanovuje, že určití úředníci státní musí znáti určité jazyky.⁴

I v české kapitulaci Sigmundově vyskytá se ustanovení, že král po svém příjezdu do Prahy učiní vše, co by bylo jazyku českému poctivé.⁵ Dále však předpis tento v kapitulacích českých se nevyvinul. V kapitulacích polských dosáhl však vyhraněného ustanovení, že král má vydávati všechny listy a všechna veřejná poselství jen jazykem polským a latinským.⁶

V kapitulacích polských požívala ochrany i pečeť královská. Král má užívati uvnitř i na venek království jen pečeti královské, chované při kancléři a podkancléři a nemá užívati pečeti soukromé.⁷

Podobné ustanovení jest i v kapitulaci benátské.⁸ Ve vévodství Brabantském bylo ustanoveno v kapitulaci Filipa de Saint Pol, že nemá měniti pečeti vévodské, kterou měl od smrti svého bratra Jana IV., že nemá dáti dělati druhé stejné pečeti a bylo-li by toho třeba, že má tak učiniti se souhlasem stavů.⁹ Vyskytá se tu také předpis, že pečeť má zůstatí v zemi.¹⁰

V kapitulacích vyskytá se i řada předpisů o správě státní. S otázkou řádné správy je spojeno především dosazování a jmenování úředníků. Jde tu ovšem v době státu stavovského zvláště o úředníky stavovské.¹¹

¹⁾ Gudenus, Codex diplom., IV., str. 603 (1518), cum Electoribus ceterisque principibus membris et statibus Germaniae nationis, tam in suis propriis, quam ipsius imperii negotiis et tractationibus, tam loquendo, quam scribendo, non alia, praeterquam lingua germanica uti.

²⁾ V. k. Karla V. (1519), § 14.

³⁾ Pouillet, l. c. 292, 341.

⁴⁾ L. c. 340.

⁵⁾ Ač. III., 447 (1436).

⁶⁾ Vol. legum, V., 16; VI., 17, 303; VII., 99.

⁷⁾ Vol. legum, II., 152 (1573), čl. 8.; III., 364, čl. 49; IV., 95.

⁸⁾ Romanin, Storia, II., 438.

⁹⁾ Pouillet, l. c. 166.

¹⁰⁾ L. c. 191.

¹¹⁾ Srv. art. 11: 1608 ante coron. Zvláště podrobné předpisy viz v kapitulacích brabantských, Pouillet, l. c. 170, 340, 341.

Král musí zaručiti, jak obvykle se ustanovuje, že ponechá úřady dvorské, říšské, po př. zemské při jich právech a důstojenství. V německé kapitulaci Karlově z r. 1519 bylo tak ustanoveno v § 13 a podle § 29 měl král vypsatí a obsaditi svůj první dvůr v Norimberce. Ve veřejných kapitulacích polských vytýká se zvláště, že úřady korunní, tak i úřady ve velkém knížectví Litevském mají býti zachovány při své moci.¹ V rozdávání hodností (senátorských křesel, starostev) bude se král řídití staršími obyčejí.²

Osazování úřadů děje se, jak se v kapitulacích ustanovuje, jen s radou stavů.³ V benátské kapitulaci z r. 1192 se stanoví, že dože obsadí úřad dvorských soudců volbou a úřad notářů obsadí s vědomím a se schválením rady.⁴ V Sedmíhradsku se žádá, aby starý způsob osazování úřadů volbou byl zachován zvláště při královském soudci.⁵

Král při udílení úřadů podle polských kapitulací nebude přijímati žádných odměn, žádných soukromých přísah při udílení poct a beneficíí a nemá vymáhati »submissiones subscriptas«.⁶

Úřady osazovány býti mají rozenými tuzemci a šlechtici a pravidelně osobami usedlymi v té zemi, ve které úřad jest. Toto ustanovení vyskytá se opět ve všech státech střední Evropy a jest jen závěrem ustanovení, že v zemi v úřadech nemají býti cizozemci, jak o tom byla řeč výše.⁷

Podrobné předpisy o tom mají opět kapitulace polské, které mluví o jednotlivých úřadech aneb o druhu úřadu a ustanovují, že na jedné straně jsou extraneae et plebeae personae a na druhé straně szlachta mere possessionata et bene merita. Podskarbí korunní mají dbáti toho, aby se hodnosti, důstojenství a propůjčení majetku nedostalo prvým.⁸

Pokud jde o osobu úředníkovu vyskytá se v kapitulaci uherské požadavek, aby úřad byl udělen těm, kdo dovedou svůj stav řádně reprezentovati a vynikají poctivostí a ctností (personae probitate et virtutibus bene

¹⁾ Vol. legum, III., 364, čl. 50 (1632); IV., 95 (1648); V., 16 (1669), 143 (1674).

²⁾ Vol. legum, VII., 98 (1764).

³⁾ Wostry, König Albrecht II., sv. II., str. 147; Ač. IV., 418 (1453); Nordensflycht, 117, 134; Pouillet, l. c. 162.

⁴⁾ Pertile, Storia, II., I, 252; Romanin, II., 434.

⁵⁾ Szilágyi, Monumenta comitialia, XI., 143, cond. 14; XIII., 83, čl. 18.

⁶⁾ Vol. legum, V., 14, 140; VI., 15, 20, 303; VII., 98; srv. k tomu v privilegiu 1501 ustanovení, že úředník postupuje z nižšího úřadu ve vyšší a ustanovení pořadu úřadů, Bandtkie, Jus Polonicum, 362.

⁷⁾ Srv. str. 122 a dále 1439:15, Marczali, Enchiridion, 246, 1490:9, 10, v. k. Karla V., § 13; Vol. legum, II., 152, čl. 9, k tomu Bandtkie, Jus Polonicum, 189 (1386); Pouillet, l. c. 168.

⁸⁾ Vol. legum, VI., 19

meritae).¹ Zvláště podrobné předpisy tu mají kapitulace brabantské. Podle nich vyžaduje se, aby úředník byl řádného manželského zrození a nežil také v konkubinátu.² V Sedmíhradsku mají míti úředníci komitátní určité jmění.³ Kníže sedmíhradský má ponechatí úřady osobám zasloužilým a nesměl je vypuditi z té příčiny, aby dosadil na ně cizince. Ovšem ty osoby, které nechtěly zůstatí v úřadě, nemohl nutiti, aby v úřadě setrvaly.⁴ I diploma Leopoldinum přináší v čl. 7. a 8. řadu předpisů o úřednících v Sedmíhradsku, neboť tu v území národnostně smíšeném musely býti přirozeně předpisy o úřednících také složité.

V kapitulaci se také předpisuje, aby úředníci vykonali přísahu.⁵ V přísahu úředníků, ministrů císařských, jak již byla o tom výše řeč, vkládá se ustanovení, že nebudou ničeho činiti a k ničemu raditi, co by odporovalo kapitulaci.⁶ Podle brabantské kapitulace mají dáti také úředníci soudní kauci.⁷

Kapitulace polské mají předpisy i o vakanci v úřadech. Vakance nemají tu déle trvati než 6 neděl. Do té doby král musí úřady obsaditi.⁸ V brabantské kapitulaci se předpisuje, že u úřadů mají býti v určité době osoby vyměněny jinými.⁹

Král má se vystříhati také inkompatibility v úřadech. Ustanovuje tak kapitulace polská¹⁰ a uherská. V uherské se vytýká, že žádný světský hodnostář nemá míti hodnost duchovní a duchovní opět světskou.¹¹ V Polsku král slibuje, že neudělí jednomu domu téhož jména nejvyšší úřady, *suprema ministeria status a více než dvě starostva »prowentowe«*.¹²

Vyskytají se i jiné případy inkompatibility v kapitulacích vytýkané. V benátské kapitulaci se zakazuje dožecí rodině ucházení se o úřady.¹³ V Brabantsku opět osoby interesované určitým způsobem na finanční správě panovníkově nemohou býti státními úředníky.¹⁴

¹) Marczali, Enchiridion, 310; ve v. k. Karlově 1519, § 13 se praví: *Unsere königliche und des Reichs-Ämpter... mit namhaffte redliche Leute, von Fürsten, Graffen, Herren, von Adel und sonst tapffers guten Herkommens, hohen Personen besetzen und versehen.*

²) Pouillet, l. c. 77–8, 169, 271, 343.

³) Szilágyi, Monumenta com., XIII., 83, čl. XVI.

⁴) Szilágyi, Monumenta com., XI., 144, cond. 16, cf. XIII., 82, čl. XIV.

⁵) Vol. legum, V., 17 (1669), 143 (1674); VI., 16 (1697); Pouillet, l. c. 175; Szilágyi, Monumenta com., XIII., 83, čl. XVI.

⁶) Stálá v. k., 30 art.; v. k. Karla VII., art. XXIX., § 1.

⁷) Pouillet, l. c. 170.

⁸) Vol. legum, III., 364, čl. 54; IV., 95; V., 17, 143.

⁹) Pouillet, l. c. 77–8, 169.

¹⁰) Vol. legum, III., 364, čl. 53; VI., 16.

¹¹) 1439: 8, Marczali, Enchiridion, 244.

¹²) Vol. legum, VI., 15, 16, 303; VII., 98.

¹³) Romanin, Storia, II., 306 (1275).

¹⁴) Pouillet, l. c. 176.

V kapitulacích vyskytají se dále předpisy o jednotlivých úřadech. V německých kapitulacích jsou obsáhlá ustanovení o zřízení řádného říšského regimentu tak, jak byl proponován,¹ dále o osazení říšské dvorské rady, o osazení říšské dvorské kanceláře, o poplatcích a taxách této kanceláře, o jejím zřízení, o expedicích z ní.² Ustanovuje se také, že říšská dvorská kancelář nemá býti poškozována ve svých právech expedicemi z kanceláře české a rakouské.³ O dvorské radě jsou tu ustanovení o její visitaci, o řádu jejím, o poměru mezi říšskou dvorskou radou a ministry císařovými.⁴ I o jiných úřadech činí se tu zmínka, na př. o komisariátu knížním,⁵ ustanovuje se tu také o správě krajské, o její organizaci a poměru k ostatní říšské správě.⁶ V Uhrách jsou v kapitulaci předpisy o palatinovi, o jeho kompetenci, jurisdikci a úřadu a o ostatních nižších úřadech.⁷

V polských kapitulacích potvrzuje se dále úřad podskarbiho korunního a dvorského.⁸ V kapitulaci sedmíhradské zřizuje se úřad thesauraria, aby bděl nad vybíráním příjmů státních.⁹

I jiná podrobná ustanovení o úřadech se v kapitulaci vyskytají. Příkladem možno uvéstí z kapitulace polské, že starostové pohraničních a soudních zámek i hlavních měst i hlavní města sama, která starostů nemají, mají přísahati králi i království, že v době bezvládi zámky a města nebudou vydána nikomu jinému, leč králi řádně zvolenému a korunovanému.¹⁰

Kapituce německé a polské ustanovují také o říšském úřadě poštovním a o výtěžku z pošty.¹¹

Panovník musel se v kapitulaci zavázati, že bude chrániti pravdu a spravedlnost a potlačovati bezprávi.¹² To jest velmi hojným ustanovením kapitulací a jest také velmi starým předmětem královských slibů ještě ze

¹) V. k. Karla V., § 3.

²) V. k. Matyáše, art. 40, 41; Ferdinanda III., art. 46; Ferdinanda IV., art. 43; Leopolda I., čl. 35, 45; Karla VII., art. 17, § 17, 18.

³) V. k. Ferdinanda IV., art. 44.

⁴) V. k. Leopolda I., čl. 41; Karla VII., art. 24, § 4; Karel VI. v čl. XVI. slibuje vyžádati si po svém nastoupení dobrozdání o opravě řádu říšské dvorské rady.

⁵) V. k. Karla VII., art. 2, § 7.

⁶) Stálá kap., art. 12; Karla VI., čl. 12; Karla VII., čl. 12.

⁷) Marczali, Enchiridion, 243, 1608: 3, 5, 11 ante coron., Ferdinanda II. (1622), conditio 7; Kovachich, Vestigia, 407 art. 7.

⁸) Vol. legum, VI., 20; VIII., 101.

⁹) Szilágyi, Monumenta com., XIII., 83.

¹⁰) Vol. legum, II., 152, čl. 12. V dřívějších královských potvrzeních privilegií polských byla ustanovení o úřadu popravců a starostů; Bandtkie, Jus Polonicum, 190 (1586), 363 (1501).

¹¹) Stálá kap., art. 29; v. k. Karla VII., art. 28, § 5; Vol. legum, VII., 100.

¹²) Na př. Nordenflycht, l. c. 42; Vol. legum, II., 246 (1587).

stol. IX., jak bylo upozorněno v dějinách kapitulací.¹ Také v kapitulaci benátské již z r. 1192 a 1229 každému poskytnouti spravedlnost, dbáti o doplňování zákonů jest povinností dožecí. Dože nemá žádnému příteli prospívati ani nepříteli úskočně škoditi. Dože jako ochránce spravedlnosti má rozhodovati, bude-li při vynášení rozsudku mezi soudci neshoda.² Má zachovati spravedlnost a stejné chování vůči nížce postaveným i vysoce postaveným, vůči bohatým i vůči chudým občanům.³ To také jest slíbeno v kapitulaci brabantské, kde panovník široce a podrobně slibuje, že bude dobrým vládcem a nikomu neučiní násilí.⁴

Nejlépe jest tento úkol královský vytčen v čl. 1 německých kapitulací: »in dem Heiligen Reiche Friden, Recht und Ainigkeit phlanzen und aufrichten und verfugen sollen und wellen, daz die iren geburlichen Gang dem Armen als dem Reichen gewinnen und haben, auch gehalten und denselben Ordnungen, auch Freiheiten und alten, löblichem Herkomen nach gericht werden sol.«

Je nesporno, že tyto sliby panovníkovy, že zachová právo a zákony, pocházejí ještě ze starých slibů panovníkových z korunovačních přísah. Neboť také v těch, jak jsme slyšeli, panovník musel téměř souhlasně přísahati. Stavům a šlechtě na tom velmi záleželo, aby obyčeje a zákony nebyly měněny, neboť, jak víme, obsahovaly důležitá privilegia pro ně. Proto se ukládá panovníkovi, aby nezaváděl novot a zavlečené škodlivé obyčeje odstranil.⁵ Z toho důvodu polská kapitulace klade na srdce králi a král slibuje se zvláštní péčí upravit všechny nesrovnalosti v právním řádu a pečovati o srovnalost právních řádů v jednotlivých zemích.⁶ Šlechtě

¹) Kern, Gottesgnadentum, 142 násl., Capit. II., str. 367 (Boso rex); srv. VIII. koncil Toledský; Bruns, Canones, str. 289; Wolzendorff, l. c. 151.

²) Pertile, Storia, II., 1, 252; Romanin, Storia, II., 431 (1229).

³) Romanin, Storia, II., 436 (1229).

⁴) Pouillet, l. c. 391, »ende gheloven hen goede, gerechte ende getruve ende here te sine, ende hen ghene crachte noch wille ane hen laten te gesciene, noch te gedoe ghene in negcenre manieren«; 339 J. E. Filipa II. a panovníků násl. »Premièrement que Sa Majesté leur sera bon, équitable et légal seigneur et qu'Elle ne leur fera, laissera ni souffrira être fait, en façon quelconque, aucune force ni volonté, et que Sa Majesté ne les traitera ni laissera traiter hors de droit et de sentence, mais qu'Elle traitera et fera traiter tous nos prélats, maisons-Dieu, barons, nobles et bonnes gens et sujets de ses villes, franchises et pays de Brabant et d'outre Meuse, en toutes choses, par droit et sentence, suivant les droits des villes et des bancs, où il appartiendra et devra être fait; et que les juges dudit pays de Sa Majesté seront obligés de tenir leurs jours de plaids, sans aucun moyen de délai, par leur négligence, faute ou coopération, sauf que lesdits juges pourront bien une fois sans plus délayer leurs jours de plaids de seigneurie.«

⁵) Wostry, König Albrecht II., II. díl, 146; Marczali, Enchiridion, 243, 308.

⁶) Vol. legum, III., 364, čl. 60; IV., 95: »cobykolwiek za Antecessorow naszymy Krolow Polskich exorbitowalo przeciwko prawu pospolitemu, to wszystko w swą klubę wprawić, y do exekucyi przywieść, tak jakoby się w niwczym prawu pospolitemu nie derogowało«. VI., 22, král slibuje pečovati o coequationem iurium W. X. Lit. et annexarum provinciarum.

záleží i na interpretaci práv a proto předpisuje, že král nemá dopustiti »praw inaczej interpretować, tylko iako w sobie ktore brzmią, ani na exempla przeciwnie respektując«.¹

Za příklad, jak šlechta dbala o zachování právního řádu v zemi, může nám posloužiti také ustanovení kapitulace sedmihradské. Knížeti se tu ukládá povinnost, aby zákony, které nejsou zrušeny a které zrušeny nebudou žádným usnesením následujícího sněmu, pevně zachovával a také bděl nad tím, aby tyto zákony byly zachovávány také od ostatních.²

Panovník má pečovati i o zachování pokoje, klidu a bezpečnosti v zemi, aby stalo se po právu všem osobám chudým i bohatým. Proto německá kapitulace ustanovuje, že král má rozpustiti všechny spolky, čelící proti říši a kurfirstům³ a všechna vzbouření, zvláště poddaných proti vrchnostem potlačiti a dbáti tu řádného soudního projednání.⁴

Velkou péčí má věnovati panovník spravedlnosti a soudům v zemi. Panovník slibuje v kapitulacích, že nikomu neuškodí ani na těle ani mu nebude zabíratí statků, dokud nebude vyneseno řádně rozsudek. Je zajímavé, že tento slib panovníků nalézáme v kapitulacích různých zemí a různých věků vyjádřen téměř týmiž slovy. V kapitulaci benátské již r. 1229 se na př. ustanovuje: »Nullius autem mansionem sine iudicio iudicium, vel consensu maioris partis Consilii publicabimus, quod si fecerimus, nos illis, quibus hoc evenerit damna omnia debeamus in duplum restaurare.«⁵ Vyskytá se v kapitulaci dánské z r. 1320,⁶ v kapitulaci švédské z r. 1347.⁷ Setkáváme se s tímto ustanovením v kapitulacích polských: »neminem captivari, nisi iure convictum«⁸ a v kapitulacích uherských.⁹ Je zřejmo z toho, že ustanovení to není pouze v ústavní listině anglické z r. 1215, ani ve zlaté bulle Ondřeje II., nýbrž, že jest velmi rozšířeným právem téměř ve všech zemích a zaručovaným ve volebních kapitulacích a korunovačních reversech. Ustanovení toto vyskytá se již dříve v privilegiích potvrzova-

¹) Vol. legum, V., 18, 145.

²) Szilágyi, Monum. com. r. Transsylv., XI., 143, cond. 9; XIII., 82, art. XIII.

³) V. k. Karla V., § 6; Rudolfa II., art. 5.

⁴) V. k. Ferdinanda I., čl. 5.; Maximiliana II., čl. 6.; Rudolfa II., čl. 5.; Matyáše, čl. 6.; Ferdinanda II., čl. 5.; Ferdinanda III., čl. 6.; Leopolda I., čl. 7.

⁵) Romanin, Storia, II., 434.

⁶) Dahlmann, l. c. III., 377 (1320), čl. 29: »Item ut nullus capi debeat nec ad mortem dampnari vel bonis priuari, nisi prius, iuste et secure vocatus publice incausatus et legaliter convictus, prout exigunt lege terre.

⁷) Nordenflycht, l. c. 42.

⁸) Vol. legum, VII., 97 (1764).

⁹) Marczali, Enchiridion, 246; 1439: 27, 1608: 16 ante coron. nemo nisi legitime citatus et iuris ordine convictus puniatur.

ných panovníkem.¹ Za příklad může nám také posloužit již dříve zmíněné potvrzení privilegií polské šlechty z r. 1501, kdež jest dokonce ustanoveno, že král, který poruší spravedlnost tím, že odepře řádného soudu, má být prohlášen za tyрана a země má být zbavena přísahy věrnosti králi.²

V kapitulacích německých se předpisuje, že král nemá nikomu činiti násilí ani nemá dopustiti, aby násilí někomu se činilo, nýbrž, aby nastoupena byla cesta práva a nedošlo k válce a násilnostem.³ Žádný ať vyšší neb nižší stav nemá být dán do achtu bez příčiny, nýbrž má vždy s těmito osobami být zaveden řádný proces.⁴ Jsou pak tu podrobné předpisy o achtu.⁵

V polské kapitulaci král slibuje, že nedá nikomu žádné instance proti těm, kterým bylo uškozeno, ve sporech, které náležejí před kterýkoli soud v koruně neb v Litvě.⁶

V uherské kapitulaci král slibuje, že bude-li podána stížnost, nebude nikomu uškozeno pouze na základě této stížnosti, dříve než bude stížnost soudně projednána. Stejně tak král nebude škoditi nikomu z vlastního podnětu nebo na základě udání neb stížnosti.⁷ Zásada tato zdůrazněna jest i v kapitulacích sedmihradských způsobem jasnějším.⁸

Také tato zásada není novou teprve v kapitulacích uherských, nýbrž vyskytá se i ve starých slibech panovníků již mnoho století před tím.⁹

V kapitulacích jest vyslovena dokonce moderní zásada, že král nemá nikoho stíhat proto, bude-li mluvit za práva země a království. Usta-

¹) Srv. k tomu v privilegiu Rudolfa r. 1277 pro země rakouské: »Ad haec ministerialibus dictae terrae salubriter providere volentes, praesenti ordinamus edicto, ut nullus principum, qui praedictae terrae pro tempore praesidebit, in quemque ministerialium non conuictum de tali crimine vel sponte confessum, propter quod merito detineri debeat in persona praetermisso iuris ordine, captiuare, vel captum in carcere, vel vinculis detinere praesumat, sciens et reputans pro constanti huiusmodi violentam iniunctionem manuum se pro pace imperii violata Romanis legibus puniendum.«

²) Bandtkie, Jus Polonicum, 361–362 (1501).

³) V. k. Karla V., § 21.

⁴) V. k. Karla V. (1519), § 22.

⁵) V. k. Karla VI., art. XX.; Karla VII., art. XX., § 1–11.

⁶) Vol. legum, VI., 19, 305.

⁷) 1490: 15, 16.

⁸) Kapitulační Jirího I. Rákócziho, čl. 8. Szilágyi, Monum. com., XI., 143, cond. 10^a. Hogy soha senkit senkinek vádlására, uri nemes és egyéb szabadsággal élő rendek közül törvény előtt nem árestáltat semmi szin és mód alatt, hanem legitima citatione mediante juris ordine, in foro et coram iudicibus competentibus convictum et aggravatum, és semmi violentiákat akár kiktől is, alatta valói közül senkin exerceálni nem enged; cod. l. XIII., 81, čl. XI.

⁹) Srv. Capit. II., str. 367. Conventus Mantalensis (879), Boso slibuje: »quoniam homo sum, contra quemlibet animo excessero, secundum vestrum consilium corrigere curabo«.

novuje tak kapitulační dánská z r. 1320.¹ V kapitulační benátské pak již r. 1192 se ustanovuje, že dože nemá zakročiti vůči nikomu, kdo by ho urazil, bez projednání soudního.²

Stejně tak v kapitulační sedmihradské jest ustanoveno, že panovník dovolí svým radům i všem na sněmu svobodně přednáseti stížnosti.³ Jsou to pozoruhodná ustanovení, která, jak již bylo mnohdy upozorněno, vyskytají se v moderních ústavách a jsou pokládána za velké vymoženosti doby moderní.

V kapitulační české Ladislavově z r. 1453 uděluje král všeobecnou amnestii pro provinění vůči dědu jeho Sigmundovi a proti králi Albrechtovi. Stavové vymohli si vložení tohoto ustanovení do kapitulační, aby pojistili si své postavení za Ladislava.⁴

Rovněž i v kapitulačních brabantských upravena jest otázka konfiskace statků. Jsou tu podrobné předpisy, přihlízející k tomu, zda osoba potrestaná konfiskací jest ženatá či nikoli, zda má děti či ne. Nejdůležitějším ustanovením tu také jest, že konfiskace nemůže nastoupiti, leč po vynesení definitivního rozsudku.⁵ V kapitulační brabantské z konce 15. století jest také poskytnuta stavům brabantským obrana proti tomu, aby kdo pro dluhy byl uvězněn v pevnostech. Může tu žádati, aby byl uvězněn v žaláři místa, kde byl zatčen a po případě může dáti záruku de sistendi in iudicio et iudicatum solvi.⁶

V kapitulační brabantské z r. 1477 máme obsaženy podrobné předpisy o svobodě domovní. Jest tu předpis především, že nemohou úředníci vévodství vstoupiti do obydlí brabantských v noci ani ve dne, aby tu odkryli pletichy a pikle, leč by byli provázeni purkmistrem a dvěma konšely neb vyžádali si jejich svolení. Kdyby úředníci překročili tento zákon, měli být potrestáni.⁷ Ani úředníci městští ani jejich podřízení orgánové nemohou ve dne ani v noci zatknouti koho ve svém domě, nemohou ani jej tam dáti zatknouti, nemohou ani učiniti prohlídku v domě, ať jde o případ civilní či trestní, dříve než bylo zavedeno vyšetřování o jednání,

¹) Dahlmann, l. c. III., 377 (1529); »Item quod rex non offendatur alicui pro eo, quod pro iure terre et regni loquatur, nec ob hoc ipsum aut suos persequatur.«

²) Pertile, Storia, II., I., 252. De nulla offensione adversum nos facta, sine iudicio iudicium aliquam inquisitionem non faciemus.

³) Kapitulační Jirího I. Rákócziho, čl. 10. Szilágyi, Monum. com., VI., 359, čl. 8; XI., 143, cond. 11^a. Hogy a tanácsrendeknek, és országos gyűlésekben is mindenek szabados voxot enged mindenféle panaszokodásoknak, es igazságoknak előszám lálására. XIII. 80, VIII.

⁴) Ač., IV., 418.

⁵) Pouillet, l. c. 273 (1477).

⁶) Pouillet, l. c. 290.

⁷) Pouillet, l. c. 272.

z kterého jest zmíněná osoba viněna. Ovšem vyňat jest případ, kdy určitá osoba jest přistížena při skutku a uprchla do domu.¹

Král má se starati také o soudy samé. Má se postarati o to, aby bylo opraveno, co by bylo vadného u soudů i u úřadů s nimi souvisejících. Slibuje tak král v kapitulaci české,² německé,³ kdež se mu zvláště ukládá, aby provedl usnesení kurfirstů o povznesení justice v říši,⁴ i v kapitulacích polských, kdež v 16. století povstaly různé soudy právě pro neurovnanost v tomto oboru.⁵ Také v Brabantsku jest v kapitulacích věnována velká péče soudům i jich reformě a soudu lennímu zvláště.⁶

Soudy mají se konati podle uherských kapitulací v pravidelných termínech, aby mimo tyto termíny stavové nemuseli přicházeti k soudům a soudci (judices regni) mají býti osobně přítomni.⁷ Podle dánské kapitulace z r. 1320 má se konati zasedání (parlamentum) nejméně jednou za rok.⁸

Aby byla zaručena spravedlnost u soudů, zaručuje se v kapitulacích volnost soudcovského rozhodování: »Et quod neminem iudicium compellamus, vel adstringamus in favorerem alicuius, consuetudines, et communem observantiam, ac juris ordinem immutare seu perturbare.« Ustanovuje se tak v kapitulaci uherské.⁹ Zásada tato tím více jest však vyhraněna v kapitulaci sedmihradské.¹⁰

Řada článků volebních kapitulací jedná o postupu před soudy, o soudním jednání a zvláště o poměru krále k soudům. Předpisuje se tu, jak mají býti žaloby podávány,¹¹ jakým pořadem mají došlé žaloby býti vyřizovány a aby král činnost určitých soudů zrychlil. Předpisují tak kapitulace polské,¹² kdež jsou podobná ustanovení i o referendářích korunních a litevských.¹³

¹) Pouillet, l. c. 277–278.

²) Sigmund r. 1436 slibuje nápravu zemského soudu a desk, Ač. III., 448.

³) V. k. Karla VI., čl. 18, slibuje napravití, co jest vadného u soudu dvorského v Rotweilu, u soudů vinařských a jiných zemských ve Švábsku; Karla VII., art. 18, slibuje zavéstí pořádek v soudnictví.

⁴) V. k. Matyáše art. 41; v kap. Karla VII., art. 18 nemá připustiti exempcí z kompetence říšského soudu.

⁵) R. 1573 připustil král i t. zv. sprawiedliwość pospolitą sądowną, kterou některé kraje sejmuly s osoby královské a samy si ji podržely. Vol. legum, II., 152; král má zvláště zachovati t. zv. sądy zadworne a sądy relacyjne. Vol. legum, VI., 19, 305, srv. Kutrzeba, *Historia ustroju*, 266 násl.

⁶) Pouillet, l. c. 178–182.

⁷) 1490: 14, octavae, Ferdinanda II., 5. cond., Kovachich, *Sylloge*, 406 (1647).

⁸) Dahlmann, III., 377. Item quod semel in anno celebretur parlamentum nyburgh.

⁹) 1490: 14, Marczali, *Enchiridion*, 310.

¹⁰) Szilágyi, *Monum. com.*, XIII., 81, čl. XII.

¹¹) Srv. čl. 28. kapitulace dánské z r. 1320; Dahlmann, III., 377.

¹²) Vol. legum, III., 364; IV., 95; V., 16, 17, 18, 141, 143; VI., 18, 305; VII., 99.

¹³) Srv. také Bandtkie, *Jus Polonicum*, 362, kde jsou již obsáhlé předpisy o postupu před soudy.

Král nemá podle kapitulace uherské¹ a také německé² vydávati žádné mandáty a reskripty, kterými byl by porušen proces a soudcům svázný ruce a jednání před soudem by bylo brzděno.

V kapitulaci uherské jest také zaručeno, že proucí se strany mohou se smířiti bez účasti soudu a bez placení birsagia. Tím jest stranám umožněno vyrovnati spor bez velkých nákladů soudních.³

Německé kapitulace ustanovují, že kurfirsti, knížata a ostatní stavové a poddaní nemohou býti souzeni, leč od řádného soudce v říši.⁴ Z toho důvodu král má v omezené míře udělovati privilegium de non appellando, non evocando a electionis fori.⁵ V brabantské kapitulaci jest zaručena ochrana obyvatelů před poháněním před zahraniční soud, ochrana před soudními souboji za hranicemi. Jest tu také zaručeno privilegium fori pro klerus.⁶ Vyslovena tu také zásada, že ten, kdo bude v Brabantsku zatčen, nemá býti vyvezen do vězení za hranice.⁷

Vejde-li rozsudek v moc práva, panovník, podle německých kapitulací, nemá brániti výkonu tohoto rozsudku.⁸ Má udělovati revise a supplikace, pokud je to zákonem dovoleno, a rychle je vyříditi podle zákonného ustanovení.⁹ Král zabráni, aby cizí mocnost mísila se do soudní moci říše. Rovněž sám nesmí rušiti žádných dekretů vydávaných soudy. I vydávání glejtů královských je v kapitulacích upraveno. Král v polské kapitulaci může vydávati glejty pouze před soudními dekrety ad jure agendum a pouze na 6 měsíců.¹⁰ Žádným způsobem král uherský nesmí podporovati protiprávní exekuce a exekuce po právu vykonávané nesmí brzditi ani jim brániti.¹¹

Německé kapitulace z tohoto oboru obsahují předpisy o exekučním řádu, o revisi a supplikaci a o visitaci komorního soudu.¹²

¹) Kovachich, *Sylloge*, 406 (1647).

²) V. k. Karla VII., art. 16, § 7: dem Cammer Gericht durch keine absonderliche kayserliche Rescripta die Hände binden, noch dasselbe von seiner Schuldigkeit gegen das Reich abziehen, oder an Erstattung seines Berichts an die Reichs Versammlung in denen dahin gehörigen Sachen hindern, überhaupt auch dem Reichs Hof Rath und Cammergericht keinen Einhalt thun.

³) Marczali, *Enchiridion*, 246 (1439).

⁴) V. k. Karla V., § 15.

⁵) V. k. Karla VII., art. 18.

⁶) Pouillet, 93, 345.

⁷) Pouillet, l. c. 387: »Voert gheloven wi hen, sve wat manne ghevaen wert binnen onsen lande van Brabant, datmen dein niet vueren en sal ghevaen buten onsen lande van Brabant«.

⁸) Srv. také Pertile, *Storia*, II., 1, 252 v benátské kapitulaci z r. 1192.

⁹) Stálá kap., art. XVII.; v. k. Karla VI., art. XVII.

¹⁰) Vol. legum, VII., 99 (1764).

¹¹) Kovachich, *Sylloge*, 404 (1647).

¹²) V. k. Karla VII., art. 17.

V kapitulacích jest také řešen poměr mezi soudy světskými a církevními. Císař v německých kapitulacích zakazuje, aby nadále nedálo se jednání o spory civilní (causae civiles) před apoštolskými nuncií nebo dokonce před soudem papežským, nýbrž, aby jednání dálo se před řádnými soudy; zároveň ustanoven tu trest na ty, kteří by toto nařízení přestoupili.¹

V Brabantsku pod přísným trestem jest zapovězeno, aby, kdo prohrál před soudem světským, domáhal se svého práva před soudem duchovním nebo papežem, aby tak neztížil situaci odpůrcovu.² V pozdějších kapitulacích brabantských jest tato otázka kompetence soudů světských a duchovních podrobněji upravena.³

V kapitulaci benátské stanovena jest v oboru procesního práva moderní zcela zásada, která vyskytá se v dnešních trestních rádech. Dože se zavazuje r. 1275, že se vynasnaží, aby vězňové, kteří jsou v žalářích, byli postaveni do měsíce od svého uvěznění před řádného soudce. Aby dostál tomuto svému závazku, dože má poslati svého notáře každý měsíc, aby se informoval ve vězení u všech vězňů i v podzemních žalářích a podle těchto informací bude se dože snažiti, aby úředníci učinili všem zadost ve spravedlnosti.⁴

V brabantské kapitulaci z r. 1477 řeší se také případy nutné obrany, byli-li kdo napaden ve svém domě, aby byl oloupen. V tomto případě může napadený útočníky zajmouti a poraní-li je v obraně, není zodpověden za poranění.⁵

Kapitulace brabantské obsahují i více předpisů trestního práva, které nezůstávají pokročilostí názorů pozadu.⁶

Protože panovníci velmi často měnili mince, aby, zmenšivše jich váhu, obohatili se na úkor obyvatelstva, stavové pojali i ustanovení o mincích v kapitulace. Jest tu pak obyčejně ustanoveno, že panovník nemá obnoviti mince, leč s radou stavovskou a obnoví-li mince, má je obnoviti v původní váze na určitou řadu let.⁷ Ustanovení tato se opakují a panovník slíbuj, že dosavadní nepořádek napraví⁸ a se sněmem bude pečovati

¹) V. k. Ferdinanda IV., art. XVII.

²) Pouillet, l. c. 101, 390.

³) Pouillet, l. c. 274, 280.

⁴) Romanin, Storia, II., 306.

⁵) Pouillet, l. c. 278.

⁶) Pouillet, l. c. 274, 344.

⁷) Ustanovuje tak již Rudolf r. 1277 (handfesta pro Štýrsko 1583, fol. 5): »Monetam quoque quae singulis annis auaritia exposcente solebat renouari, in praeiudicium commune habitatorum eiusdem terrae ex nunc volumus sine consilio communi Ministerialium maiorum Styriae, per aliquem futurorum Principum terrae, nullatenus renouari et renouatas in primo pondere per quinquenium perdurare. Pouillet, l. c. 122, 387.

⁸) V. k. Karla V. (1519), § 27; Ač. III., 448 (1436); Marczali, Enchiridion, 244; Wostry, König Albrecht II., II. díl, 146; 461 (1438), Kalousek, Čes. státní právo, 573 (1509), 580 (1526), 585 (1567); Vol. legum, VI., 21 (1697).

o dobrou minci.¹ Toto ustanovení, týkající se zachování dobré mince ve státě, jest velmi staré a vyskytá se na př. již r. 1229 v kapitulaci benátské² a opakuje se pak téměř ve všech kapitulacích všech států středověkých.

Vytýká se zvláště, že král nemá bez vědomí šesti kurfirstů udělovati nikomu svobodu mincovnictví.³ V říši německé kapitulace obsahuje předpisy o mincovním řádu, o mincovních sjezdech, o mincovních privilegiích.⁴

V kapitulacích bývá také vytčeno, v jakém poměru mají býti mince raženy. K tomu cíli ze stavů vybírány jsou určité osoby, které mají nad tímto poměrem bděti a poměr přezkoumati.⁵

Mince cizozemské nemají býti přijímány podle uherské kapitulace na trzích vnitrozemských.⁶

V říši polské konečně bylo ustanoveno v kapitulaci, že král nemá raziti minci, a že výtěžek z ražby mincí připadá říši samé.⁷

Velmi hojný a téměř ve všech kapitulacích se vyskytající předpis jest, že král nemá ničeho odcizovati od země. Naopak má pečovati o to, aby říše jeho se rozšířila a rozmnožila.⁸ K zastavení, ku zcizení říšského majetku musejí dáti svolení stavové.⁹ V Brabantsku museli vévodové žádati o souhlas stavů při pečetení listů velkou pečeti, ve kterých bylo obsaženo ustanovení o zmenšení státního území.¹⁰ V kapitulaci benátské již r. 1192 musela většina rady dáti svolení k darům z majetku benátského.¹¹

¹) Vol. legum, VI., 16 (1697).

²) Romanin, Storia, II., 435.

³) V. k. Maxmiliána II., art. 30; doplněk má Matyášova v. k., art. XXXIII.

⁴) Stálá kap., art. IX.; v. k. Karla VII., art. IX., § 5. a 6.

⁵) 1439: 10; Kovachich, Vestigia 304, art. X., kromě arcibiskupa a nejvyššího komorníka (magister tavernicorum) má býti přibrána ještě jedna osoba; Bandtkie, Jus Polonicum, 363 (1501), jedna osoba ze země Krakovské, druhá z Velkopolsky; Ač. IV., 136 (1467), v Čechách zovou se fersuchary; 1458: 12 decret. Szilágyi.

⁶) 1439: 11; Kovachich, Vestigia, 304 art. XI.

⁷) Vol. legum, III., 363, čl. 43; V., 94 (1648); V., 15 (1669), 140 (1674); VI., 306 (1736).

⁸) Nordenflycht, l. c. 42 (1347); Pouillet, l. c. 55 (1354); Bandtkie, Jus Polonicum, 250 (1438), 264 (1453); 1440: 1; Kovachich, Vestigia, 329; Kalousek, l. c. 573 (1509); Sněmy České, I., 38, Č. Č. H., III., 250 (1619); Szilágyi, Monum. com., VI., 359, cond. 9; XI. 142, conditio 7; XIII., 80, cond. VI. Az országnak határit és végházait semmi úton es módon ö nagysága nem abalienálja, és el nem ígéri.

⁹) V. k. Karla V., § 9; Pouillet, l. c. 64; Wostry, König Albrecht II., díl II., 147, perpetuas autem venditiones vel impignorationes iurium regalium et corone nostrorum; Stálá kap., art. X.; v. k. Karla VII., art. X., § 4 a 5.

¹⁰) Pouillet, l. c. 64. S tím souviselo i ustanovení, že vévoda může dáti své dceři věno, ale nesmí tím býti porušena jednota státní, l. c. 55.

¹¹) Pertile, Storia, II., 1, 252.

Panovník má usilovati o navrácení zemí neb částí státu, které byly odtrženy.¹ Nejen jednotlivé země mají býti vráceny, nýbrž i zámky a hrady, které od koruny byly odtrženy, po případě zastaveny. Určují tak kapitulace česká i uherská.² Česká kapitulace tu praví: »neb tomu dobře rozumíme, což bychom v tom dobrého učinili, že bychme tiem sami sobě a koruně té mnoho dobrého rozmnožili nebo přispořili.«³ Švédská kapitulace dovolovala, aby král i mocí zakročil, aby získal koruně statky zpět.⁴

V německé kapitulaci liší se dva případy, ale výsledek je týž. Získá-li král něčeho s radou a pomocí kurfirstů, knížat a stavů, musí to připojiti k říši, kde ale podniká za příčinou získání majetku něčeho sám, tu nejsou mu kurfirsté, knížata a stavové pomoci zavázáni, ale král získané území stejně má připojiti k říši.⁵

V kapitulaci uherské jest také ustanoveno, že král má pečovati o hranice a o to, aby vyřízeny byly všechny hraniční spory.⁶ Stejně tak i v kapitulaci polské, kde zvláště šlo o úpravu hranic mezi Mazovskem a knížectvím pruským.⁷

Král slibuje v německé kapitulaci také, že co by náleželo říši a nebylo mu propůjčeno a co by byl řádným titulem neobdržel, vrátí říši.⁸

Král v polské kapitulaci dokonce slibuje, bude-li moci výměnou některého svého knížectví získati pro říši nové území, že tak učiní.⁹

Proto v kapitulacích vyskytají se články upravující připojení jednotlivých zemí neb jich částí ku státům, v nichž panovník má nastoupiti na trůn.¹⁰ Týká se to zvláště Polska, kde v jednotlivých kapitulacích jsou ustanovení o Podolí, o t. zv. zemi Ruské, o Moldavsku¹¹ a o Livonsku.¹² Je známo, že i stavové čeští při nastoupení Ladislavově roku 1453 žádali, aby král připojil k zemi české Rakousy. Protože to byla záležitost neoby-

¹) Kovachich, Sylloge, 444 (1440, Vladislav); Vol. legum, II., 142, 149, 246; 1715:2; Marie Teresie, čl. 3, Uher.; polská kapitulace všeobecně určuje: Jura majestatis, Reipublicae et Supremi Domini in integrum restituemus. Vol. legum, V., 18, 144; VI., 23.

²) Ač., III., 461 (1438); v uher. kap. jest ustanoveno, že všechna ohrazená a král. města mají býti odevzdána králi, 1458: 14 dekr. Szilágyi; 1608: 19, 20, 22, 23 ante cor.

³) Ač., IV., 418 (1453); srv. Kalousek, l. c. 568 (Jiří, 1461).

⁴) Nordenflycht, l. c. 42.

⁵) V. k. Karla V. (1519), § 25.

⁶) 1608: 21 ante coron. Ferdinand II., 1622, II. conditio; Kovachich, Sylloge, 408 (1647).

⁷) Vol. legum, VI., 22.

⁸) V. k. Karla V., 1519, § 10.

⁹) Vol. legum, VI., 21 (1697).

¹⁰) R. T. A., III., 248 (1400), Ruprecht slibuje, že bude připojena k říši země brabantská a území severoitalské.

¹¹) Kovachich, Sylloge, 444 (1440); Vol. legum, VI., 21.

¹²) Vol. legum, II., 247 (1587).

čejného významu, Ladislav odpověděl v kapitulaci vyhýbavě, že musí se dříve poraditi se svými přáteli a pak odpoví Čechům »jako jich milostivý pán«.¹ Stavové uherští žádají na Albrechtovi r. 1437, aby byly zachovány hranice mezi Rakousy a Uhrami a o hranicích mezi Moravou a Uhrami král ničeho neustanoví bez rady stavovské.² R. 1490 Uhři králi Vladislavovi předložili kapitulaci, ve které bylo zdůrazněno, že král neodcizí od koruny Uherské Moravu a Slezsko, a že bude dbáti toho, aby vyplácena byla zemi uherské smluvená částka podle uzavřené smlouvy. Král slibuje, že peníze, které koruně uherské by připadly od zemí českých nebo od císaře a krále německého, uloží ve Vyšehradě a těchto peněz nebude užívati a vydávati jich bez rady prelátů a velmožů.³ Stejně tak musel Vladislav slíbiti, že nepropustí Rakousy a určitá místa v zemích alpských ze závazků, v které uvedl je Matyáš.⁴ Král musel dále slíbiti, že se bez vědomí a rady stavů nesmluví s cizími, zmíněnými mocnostmi o uvedených otázkách. O poměru Uher a Rakous je učiněna zmínka ještě roku 1622 v kapitulaci Ferdinanda II.⁵ V Brabantsku ustanovuje se nedílnost státu a t. zv. unie Limburské.⁶

Král bude pečovati podle polských kapitulací i o jednotlivé vojvodství a kde mu snad bylo uškozeno změnou území, že vadu tuto bude se snážit napravit.⁷

V Uhrách musí slíbiti, že se postará o vrácení měst Spyšských, které jsou obsazeny od Poláků. Postará se o to, aby obyvatelům dostalo se náhrady.⁸

V německých kapitulacích ustanovuje se i o lénech říšských. Panovník má pečovati o léna v říši i za hranicemi, aby zůstala neztenčena.⁹ Pokud jde o zcizování lén za hranicemi, jest ustanoveno, že se tak může státi jen s radou kurfirstů, knížat a ostatních stavů.¹⁰

Léna, která na císaře spadla pro crimen lesae Majestatis, nepřipojí císař ku svému majetku ani jde-li o vazaly jiných lenních pánů, nebude statky udělovati svým manům. Stejně jest tomu s allodiálními statky. Také tyto statky zkonfiskované pro crimen l. M. nepřipojí ku svému majetku, nýbrž ponechá disposici s tímto majetkem jednotlivým zeměpánům.¹¹

¹) Ač., IV., 418 (1453, Ladislav).

²) Wostry, König Albrecht II., II. díl, 147.

³) Marczali, Enchiridion, 309.

⁴) Eod. l.

⁵) 1622, cond. 14.

⁶) Pouillet, l. c. 140, 340.

⁷) Vol. legum, VI., 303.

⁸) Ferdinanda II., 1622, cond. 15.

⁹) V. k. Matyáše, art. 29.

¹⁰) V. k. Matyáše, art. 8.

¹¹) V. k. Ferdinanda III., art. 28.

V německé kapitulaci jest také ustanoveno, že případnou-li na císaře dědičným nápadem knížectví, hrabství neb jiné pozemky, které jsou povinovány říši určitými službami a podléhají říši určitými právy, mají i potom tyto povinnosti trvati ve prospěch říše dále.¹

Podle německé kapitulace nemají se také léna, která na krále spadnou, již dále zastavovati neb propůjčovati, nýbrž král má je podržeti ve prospěch říše, svůj i svých nástupců, bez porušení ovšem práv domácích zemí císařových.²

Podle polské kapitulace král nedopustí, aby pozemky, které byly ve vlastnictví, byly prohlašovány za statky lenní, leč by se udělení léna stalo výslovně.³

Podle těchto kapitulací král slibuje také, že regály královské bude dodržovati a kdyby snad bylo něco těmto regálům na překážku a zakládalo by se to na privilegiích, nabytých bez vědomí říše, král v tomto případě nebude vázán.⁴

Kapitulace obsahují i předpisy o majetku, který náleží přímo k vydržování dvoru a stolu královského.⁵ Zvláště v polské kapitulaci jest ustanoveno, že hospodářství toto nemá býti rozmnožováno bez zvláštního souhlasu stavů. Hospodářství, jež králi náležejí, král také nemá zmenšovati, nýbrž řádně jen spravovati.⁶ O tom v kapitulacích vydávají se i podrobné předpisy. Aby bylo jasno, které jsou to pozemky, jež králi náležejí, jest i o tom tu přesnější ustanovení: »že tylko te dobra, y ekonomie krolewskie do stołu naszego należeć mają, ktore ex natura sui ad bona mensae Regiae antiquitus należały«.⁷

Král polský se pak zavazuje, že majetek t. zv. publika oeconomia zachová podle starých práv.⁸

V kapitulacích již od dávných dob jsou obsaženy předpisy o soukromém majetku králově.⁹ Zvláště jest tu vytýkáno, aby král nemohl po čas své vlády nabývati majetku na svůj vrub, zavazuje se, že nebude nabývati žádných pozemků dědičně.¹⁰ Toto ustanovení, které vyskytá se v polských kapitulacích, jest analogické s tím, jež vyskytá se již v kapitulaci benátské z r. 1275. Tu jest ustanoveno, že dože nesmí na svůj účet kupovati ma-

jetek mimo dožectví.¹ Podle polské kapitulace stanoví se také výše, do které král může majetku nabývati bez vědomí sněmu. Tu pak se ustanovuje, jak má nabytý majetek v rodině královské býti děděn.² Žádného zboží, hradů, měst neb krajín ze zemí českých podle české kapitulace král nemá zapisovati sestře neb dceři věnem.³

Král slibuje v kapitulaci, že bude-li se kdo cítiti poškozen držbou královou určitých pozemků, bude tento spor projednán před řádnými soudy, při čemž krále budou zastupovati královští ekonomové. Objeví-li se, že král drží majetek neprávem, má býti majetek vrácen oprávněnému. Ustanovuje tak kapitulace uherská a polská.⁴

S otázkou rozmnožování jmění královského souvisí také ustanovení o odúmrti, která se vyskytají v kapitulacích českých i uherských. V uherských kapitulacích jest ustanoveno, že statky, které případnou komoře královské, mají býti dány zasloužilým osobám darem a nikoli za peníze. Ustanovením tímto mělo býti zajisté čeleno tomu, aby majetek královský se nerozmnožil na úkor svobodného majetku šlechtického.⁵ Podobně jako v uherských ustanovuje se i v kapitulacích sedmihradských, že musí majetek, který připadl na komoru pro velezradu nebo nedostatek dědiců (per notam, avagy defectum) býti opět propůjčen. Vyjímá se ovšem určitý majetek, který může býti komoře zachován.⁶

Kapitulace ustanovují o klenotech říšských, zvláště o koruně. Je známo, jaký význam ve středověku přikládán byl koruně. A proto stavové ve výsadách, obsažených v kapitulacích pojali i ustanovení o koruně. Ustanovuje se tu, že mají býti koruna, klenoty říšské, pergamenová privilegia zemská a v kapitulacích českých také desky zemské uloženy na určitém místě uvnitř země. Mají býti střeženy osobami k tomu účelu ustanovenými. Jsou tu i podrobné předpisy, jakým způsobem má býti otvírána pokladnice.⁷ Král zavazuje se dále, že nesevěří a že nedovolí nikomu užívati říšských klenotů, leč s povolením celé říše⁸ a ty klenoty, které otec jeho

¹) Romanin, Storia, II., 305 (1275).

²) Vol. legum, VII., 98 (1764), do výše 15 milionů zlatých polských.

³) Ač., IV., 418 (1453), Ladislav.

⁴) 1439: 24, Vol. legum, V., 144 (1674).

⁵) 1608: 15, ante coronam.

⁶) Szilágyi, Monum. com., XIII., 84, art. XXI.; diploma Leopold., čl. 6.

⁷) 1490: 4. Bandtkie, Jus Polonicum, 363 (1501). Sněmy Č., III., 380 (1567, Maximilián); Vol. legum, II., 152, čl. 13 (1576); Č. Č. H., III., 250 (1619), 1622, 10. conditio, Ferdinand II.; Vol. legum, III., 364, čl. 56 (1632); Vol. legum, IV., 95 (1648); VI., 17 (1697); Kovachich, Sylloge, 414 (1687); 1715: 2, Karel VI.; Vol. legum, VI., 306 (1736).

⁸) Kalousek, Čes. stát. právo, 572 (1509). It. přírkli jsme hradu Karlštejna, koruny, klenotuov všelikterakých zemských, i také desk i privilegií neporúčeti ani svěřovati žádnému bez vuole a rady pánuov, rytieřstva královstvie Českého i měst Pražských, pokudž kteří právo mají; Kalousek, 579, 584; Vol. legum, V., 16 (1662), 141 (1674).

¹) V. k. Maxmiliána II., art. 27.

²) V. k. Karla V., § 24.

³) Vol. legum, II., 152 (1576) (čl. 11).

⁴) Vol. legum, V., 18, 144; VI., 23.

⁵) Tak na př. kapitulace 1229 v Benátkách, Romanin, Storia, II., 436 n.

⁶) Vol. legum, III., 364, čl. 52 (1632); IV., 95 (1648); V., 17 (1669); V., 143 (1674); VI., 19, 305 (1736); VII., 100 (1764).

⁷) Vol. legum, VI., 19 (1697).

⁸) Vol. legum, VI., 17, 305.

⁹) Srov. k tomu VIII. koncil Toledský, Bruns, Canones, str. 290.

¹⁰) Vol. legum, VI., 19, 302 (1736).

měl v užívání zavazuje se vrátiti do korunního pokladu.¹ Za žádných podmínek nemá král dovoliti vyvezení koruny ze země.² Když nastoupil v českém státě Sigmund, musel v kapitulaci slíbiti, že navrátí korunu, listy, privilegia a desky zemské i dvorské i jiné klenoty, které vyvezl ze země.³

Aby zavděčil se stavům, král slibuje v kapitulaci, že věnuje zemi určitou částku ve výrazu vděčnosti. Na př. král Jindřich sliboval Polsku 50 tisíc zlatých,⁴ jindy daroval král určité částky, které měl pohledávkou v různých částech země,⁵ jindy konečně slibuje vyslanec královský, že král dá po korunovaci značnou částku hotově (10 milionů běžné mince neb jinou částku).⁶

Ze stejného důvodu král slibuje, že zápůjčku, kterou poskytl svému předchůdci na trůně, daruje říši a vzdá se všech žalob, které by měl proti říši⁷ a také splatí dluhy, které učinil předešlý král anebo ty, které vznikly v době bezkráloví,⁸ po případě slibuje vymáhati dluhy, které má země za jinými říšemi.⁹ Rovněž tak král promíjí určité dluhy a úroky městům a klášterům a slibuje, že je nebude vymáhati.¹⁰

Král polský se dále také zavazuje, že dá určitou částku na vydržování zahraničních legací.¹¹

Aby zůstaly na výši příjmy státní, král musí v kapitulaci slíbiti, že se vynasnaží o zvelebení horních měst, z kterých plynul velký zisk státu i králi. Právě tak jako slibuje král v české kapitulaci zvelebení Kutné Hory, právě tak král polský prohlašuje, že bude pečovati o hory Olkuské¹² a v Uhrách, jak již zmíněno, poskytoval král různá privilegia horním městům zvl. slovenským, jež v kapitulaci potvrzoval.¹³

Velmi důležitým právem stavovským uplatněným v kapitulacích bylo, že stavové nemuseli táhnouti za hranice na vojenské výpravy.¹⁴ Toto právo

¹) Vol. legum, III., 364, čl. 56.

²) Kovachich, Sylloge, 407, art. 10 (1647).

³) Ač., III., 447, čl. 8.

⁴) Vol. legum, II., 134 (1573); srv. eod. I., str. 149.

⁵) Vol. legum, III., 365, čl. 61 (1632); V., 142.

⁶) Vol. legum, VI., 21 (1697); VI., 308.

⁷) Vol. legum, II., 248.

⁸) Ač., IV., 417 (1453); Kalousek, I. c. 568; 1490: 19; Vol. legum, II., 134 (1573), 149 (1576); Vol. legum, III., 364, čl. 57 (1632); IV., 95 (1648); V., 17 (1669).

⁹) Tak v Polsku t. zv. suma Neapolitańska. Vol. legum, IV., 95 (1648). O tom, co je to suma Neapolitańska viz Skiński, Europa i Polska, I. (Krakov, 1913), str. 77.

¹⁰) Ač., III., 449, čl. 24; IV., 417 (1453).

¹¹) Vol. legum, VI., 308.

¹²) Ač., IV., 418 (1453); Kalousek, I. c. 586; Vol. legum, VII., 101.

¹³) Srv. výše str. 115.

¹⁴) Dahlmann, III., 377 (1320); Marczali, Enchiridion, 243 (1439, Albrecht); Kovachich, Vestigia, 300–301, art. III.; Ač., IV., 135, (Jiří) Item, o vojnách též, že J. Mt.

stavů jest velmi staré a uplatňuje se ihned, jakmile stavové počínají vystupovati korporativně vůči panovníkovi.¹ Z toho důvodu nařízeno v kapitulaci dánské, že král nemá vypovídati války, leč s radou prelátů a mocných v zemi.² Po případě panovník slibuje již předem, že stavy nezaplete do války, jak činí v Brabantsku³ a v kapitulaci německé, kde se předpisuje, že král má udržovati s křesťanskými mocnostmi mír.⁴

Velmi podrobné předpisy o tomto právu stavů jsou v kapitulacích uherských a zvláště polských. Král nejen že nemá tu bez povolení všech stavů ničeho podnikati, pokud jde o válku se zahraničním nepřítelem a nemá táhnouti s rytířstvem za hranice, nýbrž vždy o obraně a zachování hranic má užiti rady všeho obyvatelstva.⁵ Ve válce s nepřítelem má osvědčovati statečnost, má válku vésti sám, hotov jsa život položit za blaho vlasti.⁶ V kapitulaci německé se ustanovuje, že nepodnikne války ani uvnitř ani vně říše bez rady aspoň 6 kurfirstů. Bude-li král nebo říše napadena, může se král hájiti plnou mocí.⁷

Hotovost zemskou (exercitus generalis) král nemá svolati, dokud bude moci vzdorovati jeho námezdní vojsko.⁸ Toto námezdní vojsko král má živiti a platiti mu žold, aby nekořistilo na obyvatelstvu. Kde by námezdní vojsko kořistilo, má to býti pokládáno za čin násilný.⁹ Svolal-li král zemskou hotovost s povolením sněmu, nemá stavy déle zdržovati pod praporem na určitém místě, leč 2 neděle. Stavové mají právo odejiti z vojska, nedojdou-li do 14 dnů poslové hlásící nepřítele.¹⁰ Ustanovují tak kapitulace uherské.

k žádným vojnám nutiti nemá panuov a rytieřstva země České mimo řady a práva prvotní; Szilágyi, Monumenta com., XIII., 84, cond. 23.

¹) V zemích českých má toto právo šlechta již velmi záhy a bylo jí pak potvrzeno privilegiem Janovým C. j. b. II., 2, 195, srov. Koss, Zur Kritik der ältesten böhm.-mähr. Landesprivilegien (1910), 39 n. V Brabantsku na př. má toto právo šlechta r. 1284, Pouillet, I. c. 65.

²) Pro Dánsko srov. Dahlmann, III., 377 (1320). Kolderup Rosenvinge, 172: item ut gueras contra aliquem rex inchoare non debeat, nisi cum consilio et consensu praelatorum ac regni potiorum. Pro Švédsko Nordenflycht, str. 117, 134; pro Brabant Pouillet, I. c. 64.

³) Pouillet, I. c. 221.

⁴) Stálá kap., art. 26.

⁵) Marczali, Enchiridion, 245 (1439); nesmí podnikati válku offensivní, Szilágyi, Monum. com., XI., 142; XIII., 79.

⁶) Vol. legum, II., 149: paratus etiam pro salute Reipublicae vitam profundere.

⁷) V. k. Karla V., § 11.

⁸) 1458: 2, decretum Szilágyi.

⁹) Marczali, Enchiridion, 243 (1439).

¹⁰) Kovachich, Vestigia, 300, art. IV.; podobné ustanovení měla i Majestas Carolina v čl. XLV. Stavové tu po 4 neděle mají na vlastní náklad obhajovati zemi. Po této době mají si vzítí potřeby z královského majetku.

Táhli by král polský s povolením stavů za hranice, má každému z nich zaplatiti určitou částku (5 hřiven) a déle nemá jich zdržovati u vojska než čtvrt léta. Má jim ovšem nahraditi všechny vzešlé škody a zaplatiti veškery dluhy, které by jim z válečných výprav vzešly. Nevyzjedali král do určité doby za hranice, vojsko může se rozejíti a stavové budou volni těch služeb a peněz, které sloužily ku zmíněné výpravě.¹

V kapitulacích polských ustanovuje se dále, že král bez svolení stavů nesmí přiváděti vojenskou pomoc ze zahraničí. Není mu dovoleno najímati cizích vojsk podle cizího způsobu. V kapitulaci se vypočítává, které oddíly vojska mohou býti vyzbrojeny podle cizího způsobu.² Král polský v kapitulaci dále slibuje, že artilerii, kterou pozve ze své říše na dobytí pevností do Polska, vrátí zpět do své říše.³ Podobně ustanovuje i kapitulace uherská, že král cizí vojsko, které za války pomáhalo v zemi, vyvede ze země.⁴ V kapitulaci sedmihradské slibuje kníže, že nebude míti vojska cizí národnosti.⁵

Ani námezdního vojska nemá král vysílati za hranice. Tím má býti zabráněno, aby král vedl výbojně války. Ustanovují tak opět kapitulace polské,⁶ ale i v kapitulaci německé se setkáváme s ustanovením, že vojsko najmuté na obranu říše nepotáhne za hranice bez vědomí stavů neb aspoň 6 kurfirstů. Článek ten vznikl v kapitulaci Ferdinanda III., čl. 12 a byl podmíněn jednáním Ferdinanda II.⁷

Výměněně jest dovoleno v Uhrách, patrně vlivem válek tureckých, aby král užil prostředků i ze sousedních svých zemí, když by šlo o obranu říše.⁸

V kapitulacích polských král musí slíbiti, že bude chrániti hranice proti nepříteli svým vlastním nákladem⁹ a v nebezpečí slibuje živiti vlastním nákladem 6000 mužů.¹⁰ Slibuje také vlastním vojskem dobytí některých pevností.¹¹

R. 1527 předložili Chorvaté Ferdinandovi své požadavky o udržování určitého počtu vojska v zemi, stavby pevností a obrany země.¹²

¹) C. C. C. I., č. 201 (1355); Bandtkie, Jus Polonicum, 189, 190 (1386); Vol. legum, II., 151 (1576); 248 (1587).

²) Vol. legum, V., 15; VI., 18.

³) Vol. legum, VI., 21 (1697).

⁴) 1608: 12, ante coron.

⁵) Szilágyi, Monumenta com., XIII., 83.

⁶) Vol. legum, II., 150; III., 363, čl. 44; IV., 94; V., 15; VI., 305; VII., 99.

⁷) Doplněn ve v. k. Leopolda I., art. 16, Josefa I., art. 15; srov. Karla VII., art. 4, § 7.

⁸) Kovachich, Sylloge, 407, § 8; podobně slibuje král Vladislav, eod. l. 443; srv. 1608: 2, ante coron.

⁹) Vol. legum, II., 151; čl. 5.

¹⁰) Vol. legum, VI., 21 (1697).

¹¹) Vol. legum, VI., 21.

¹²) Šišić, Acta comitialia, I., 54.

Král nemá podle polské kapitulace obracetí vojska ad motus civiles. Vojska v tomto případě krále nemají poslouchati ani táhnouti na rozkaz králův z jedné země do druhé země spojené (z království do Litvy a naopak). Jest přirozeno, že tento článek povstal jedině z obavy, aby král nezískal pomocí vojska přílišné moci. Z toho důvodu též jest ustanoveno, že král v zemském vojsku nemá míti pluky a regimenty nesoucí jeho jméno.¹

V kapitulaci uherské jsou také ustanovení o zajatcích, o válečné kořisti a jejím rozdělení mezi stavy a krále.² Zajatce nemá král odnímati bez náhrady těm, kteří je zajali.³

V kapitulacích předpisuje se pozitivně, aby král staral se a pečoval o vojenskou moc svého státu.⁴ Král slibuje v kapitulaci, že dá na ochranu říše sto tisíc zlatých ještě dříve než do země přijede. Až přijede do země, má se osobně vypravití proti nepříteli. Předpisovaly tak známé články Jindřichovské z r. 1573.⁵

Kdyby říše žádala, král polský slibuje jí dáti tolik pomocného vojska, kolik bude potřeba.⁶

V polských kapitulacích vyskytají se některé předpisy zvláštní, na př. že král má zaplatiti námezdnímu vojsku v Livonsku žold,⁷ že se bude starati o upokojení Ukrajiny, předpis o vojsku Záporožském⁸ a o vojenském zřízení kozáckém.⁹ I v české kapitulaci jsou ustanovení o žoldnéřstvu, aby král se s nimi shodl o služby a škody.¹⁰

I válečné loďstvo k obraně říše má král polský vybudovati.¹¹ Podobně v Benátkách byl dože povinen vybudovati 10 galejí v plné zbroji a na ostatní loďstvo měl přispívati určitou kvotou.¹²

Rovněž má král polský pečovati o pevnosti, má opevniti hranice, aby nepřítel snadno nevpadl do Polska, udržovati je v dobrém stavu, po případě některé má nově vybudovati.¹³ V české kapitulaci se ustanovuje, že

¹) Vol. legum, V., 15 (1669), 140 (1673); VI., 18 (1697).

²) Marczali, Enchiridion, 245.

³) 1439: 13; srv. kapitulaci dánskou z r. 1320. Tu jest ustanoveno, že král má vykoupiti ty osoby z domácího vojska ze zajetí, které upadnou do něho na válečné výpravě, Dahlmann, III., 377.

⁴) Vol. legum, III., 364, čl. 55 (1632); IV., 95; V., 17, 143 (1674); VI., 305.

⁵) Vol. legum, II., 149.

⁶) Vol. legum, VI., 308 (1736).

⁷) Vol. legum, II., 248 (1587).

⁸) Vol. legum, V., 17, 143.

⁹) Vol. legum, VI., 23 (1697).

¹⁰) Kalousek, České státní právo, 571.

¹¹) Vol. legum, II., 133, 247 (1587).

¹²) Schmeidler, l. c. 82.

¹³) Vol. legum, II., 149, 151, 248; III., 364, čl. 45; IV., 94; V., 16, 143; VI., 21.

král nebude nikoho donucovati, aby vystavěl hrady a zámky, které ve válce byly zbořeny.¹ V uherské kapitulaci naopak se ustanovuje, že určité pevnosti a hrady mají býti zbořeny, protože z nich podnikají se loupeživé výpravy.² Podobně jako polská ustanovuje o vybudování pevností i kapitulace německá³ i uherská.⁴

Král polský skládá i jiné sliby o vojsku. Slibuje, že bude pečovati o výzbroj vojska, o zásobování i o opatření válečného materiálu, o organisaci vojenských úřadů a důstojnické školy. Má také dbáti, aby obnovena byla disciplína militaris. K tomu účelu zřídí rytířskou školu.⁵ Ve válce stará se o výzbroj a munici na vlastní náklad.⁶ I o vojenské hospodářství (economia bellica) a o zřízení příslušných úřadů král se stará.⁷ Ve válce ukořistěné válečné stroje král daruje zemi, aby tak rozmnožil výzbroj vojska. Stroje mají posloužiti říši ve válce, kterou Polsko vede.⁸

I německé kapitulace obsahují některé předpisy o organisaci vojenské a to o ubytování vojska,⁹ o verbování vojska v říši, aby tu žádnému nebylo uškozeno před druhým, o verbování vojska cizími mocnostmi, o omezení tohoto verbování, o opatření lidu válečného na pochodech, o ochraně při tažení nepřitele v zemi.¹⁰ Místo, kde jest komorní soud, osvobozuje se od ubytování vojska.¹¹ Podobně i polské kapitulace dbají toho, aby vojenskými pochody a ubytováním vojska nebyly poškozeny pozemky šlechty i duchovních i královské.¹²

V polské kapitulaci se ustanovuje také, že král má vystavěti vojenskou nemocnici.¹³

V kapitulaci polské jsou ustanovení o dvorské stráži, kolik má čítati mužů a o jejím veliteli.¹⁴

V uherské kapitulaci potvrzují se privilegia Hajduků. Mají jich používat po čas vlády panovníkovy.¹⁵

¹) Ač., III., 447, čl. 5.

²) 1458 : 5, decr. Szilágyi.

³) V. k. Karla VII., art. IV., § 6.

⁴) 1608 : 12, ante coron.

⁵) Vol. legum. III., 363; IV., 94; V., 17, 143; VI., 18, o miesiáce żołnierskie, VI., 306; VII., 101.

⁶) Vol. legum, II., 151.

⁷) Vol. legum, III., 363, čl. 39; V., 14, 140.

⁸) Vol. legum, II., 248.

⁹) V. k. Karla VII., art. IV., § 9.

¹⁰) V. k. Josefa I., čl. 15; Karla VII., art. IV., § 15, 16.

¹¹) V. k. Karla VII., art. IV., § 11.

¹²) Vol. legum, VI., 305.

¹³) Vol. legum, VI., 308.

¹⁴) Vol. legum, VII., 99 (1764).

¹⁵) Ferdinanda II. 1622, 16 conditio; Kovachich, Sylloge, 409.

V sedmihradské kapitulaci obsaženy jsou předpisy o jmenování generálů a důstojníků, kteří musejí býti z domácích osob.¹

Předmětem volebních kapitulací byla i úprava otázek náboženských. Otázky tyto byly nejen v kapitulacích českých, kde zvláště tvořily velmi důležitou část obsahu, nýbrž i v kapitulacích německých, polských, uherských a i v kapitulacích švédských.²

Již ve velmi dávné době král slíboval, že bude hájiti víry katolické a že zachová privilegii církevních.³ V kapitulaci švédské z roku 1347 král prohlašuje, že bude tak činiti jen bez porušení královských práv a bez porušení práv švédského lidu.⁴

V kapitulaci německé Ruprecht roku 1400 slibuje, že se bude raditi o církevních záležitostech s kurfirsty.⁵ V kapitulacích německých ostatních počínaje kapitulací Karla V. v čl. 1 jest vytknuto, že král bude ochráncem křesťanství a papežské stolice.⁶ Zvláště však otázky církevní dostaly se na pořad v kapitulacích českých. Je známo, že za válek husitských po prvé Sigmundovi byly předloženy podmínky týkající se církevních záležitostí. Sigmund musel potvrditi nejprve kompaktáty a musel zaručiti, že nebude nikdo stíhán pro přijímání pod obojí. Na svůj dvůr musel přijmouti kněze pod obojí a upravil otázku přijetí mnichů a jeptišek do měst. Konečně řešena byla v kapitulaci i otázka kázání Čechům a Němcům.⁷ Otázky tyto opakují se pak v českých kapitulacích pravidelně. Přistupuje k nim ještě otázka arcibiskupství pražského a jeho osazení.⁸ Panovníci tu museli slíbiti, že budou zemi českou hájiti v těchto právech před každým porušovatelem. R. 1611 v kapitulaci Matyášově byly požadavky stavů rozhojňeny a potvrzeny tu zákony týkající se náboženské svobody, usnesené za vlády Rudolfa II.⁹ Král Fridrich Falcký pak ve svém majestátu z roku 1619 slíbil zachovati stavy »při majestátu od slavné paměti císaře Rudolfa jakožto krále českého stavům a obyvatelům téhož království na svobodné provozování náboženství křesťanského pod obojí daném a porovnání mezi samou stranou pod obojí stálém«.¹⁰

¹) Szilágyi, Monumenta com., XIII., 83, čl. XVII.

²) Srv. Nordenflycht, I. c. 117, 121.

³) Capit. II., str. 367 (879, Boso rex).

⁴) Nordenflycht, I. c. 42.

⁵) R. T. A., III., 248 (1400).

⁶) V. k. Karla V. (1519), § 1: »daz Wir in Zeit solicher Kuniglicher Wirde, Ambts und Regierung die Christenheit und den Stul zu Rom, auch bebstliche Heiligkeit und die Kirchen als derselben Advocat im guetem Bewelch und Schirm haben...«

⁷) Ač., III., 446, čl. 1, 2, 4, 6, 447, čl. 10.

⁸) Ač., III., 460; Kalousek, České státní právo, 568 (1461), 570, 572, 579.

⁹) Kalousek, České státní právo, 586; jde tu o zákony z r. 1608, 1609 a 1610.

¹⁰) Č. Č. H., III., 250.

I v kapitulacích polských opakuje se ustanovení týkající se náboženského míru mezi katolíky a mezi dissidenty, při čemž práva katolické církve mají zůstat neporušena. Upravuje se i poměr k jiným církvím i náboženským sektám, zvláště k církvi řecké.¹ Ustanovují se tu i poměry majetku církevního² a o právech patronátních zvláště královských.³

Bylo již zmíněno, že v těchto kapitulacích se ustanovuje také, že král polský má být katolického náboženství a proto jest pochopitelné, že úprava poměrů jiných církví jest předmětem volebních kapitulací polských.⁴

V kapitulacích německých a polských řeší se také poměr vůči papeži. Jest tu buď schválen již uzavřený konkordát neb král slibuje, že konkordát s papežem v budoucnu uzavře.⁵ V Polsku jsou předpisy v kapitulacích i o královské nominaci i o královském právu patronátním⁶ i o jednotlivých některých klášterech a potvrzení jejich práv.⁷

Kde stavové po dlouhých bojích dosáhli svobody náboženské, byla tato pojata také do volebních kapitulací a tu potvrzena. Je tomu tak nejen v kapitulacích českých, jak zmíněno, nýbrž i v kapitulaci německé a uherské.⁸ V německých kapitulacích zdůrazňují se různé zákony o náboženské svobodě, které tu byly vyhlášeny a řeší se i způsob vyřizování stížností.⁹ Stejně tak jest tomu i v kapitulacích sedmihradských, kde panovník musí slíbiti, že zachová čtyři náboženství v plné svobodě a že neodmítne nikoho pro různost náboženství.¹⁰

V kapitulacích polských král slibuje, že nebude svěřovati židům žádné funkce při správě cel, mýt, při komorní správě i při správě všelikých královských statků.¹¹

V kapitulacích vyskytá se konečně řada článků speciálních, příležitostných t. j. takových, které dostaly se do kapitulace jen vlivem naskytнув

ších se okolností. Články takové vyskytnou se v kapitulaci jedné a když se poměry při nastoupení nového panovníka změnily, zmizí úplně, aby se již neobjevily.¹

Takovým ustanovením kapitulace jest na př. v české kapitulaci Albrechtově r. 1438 o královně matce a o jejím opatření.² Podobné ustanovení vyskytá se v uherské kapitulaci Vladislavově z r. 1440.³ V téže kapitulaci české Albrechtově vyskytá se jiný speciální předpis o tom, že Morava bude volna všech zápisů a že bude náležeti České koruně.⁴ I v kapitulaci Vladislavově jest řada článků speciálních, na př. o královně Johanně, o synech krále Jiřího, o knížatech Saských a jejich náhradě a o těch, kteří přidrželi se Jiřího a Vladislava, aby jim majetek byl vrácen.⁵

V německých kapitulacích vyskytá se na př. v kapitulaci Matyášově Art. XX., který vznikl pro uklidnění nepokojů v Nizozemsku a týká se obchodu a plavby na Rýnu.

Jiné zvláštní články dostaly se do kapitulací jen z toho důvodu, že hledí odčinit vadu, která se stala v době bezprostředně předcházející buď poškozením práv určitého stavu aneb ve správě státní. Příkladem takového zvláštního ustanovení jest na př. článek L. kapitulace Ferdinanda III., o kterém učiněna již zmínka a který zaručuje kurfirstu Trevířskému, že mu nedostavení se k volbě nemá býti na škodu jeho právům. Speciálním ustanovením toho druhu jest art. XXXIII. kapitulace Ferdinanda IV., ve kterém císař slibuje vyřízení stížností některých stavů vůči domu rakouskému. Nad míru jasným příkladem takového ustanovení jest článek XXXVII. Leopold I., který potvrzuje shodu mezi kurfirstem mohučským a kurfirstem kolínským o korunovaci a ustanovuje, že tentokrát má se konati korunovace v Kolíně a nikoli v Cáchách pro požár, který tu byl. Podobným ustanovením jest ustanovení kapitulace Vladislavovy, že volba královská děje se v Praze, které nemá býti na škodu volba Vladislava v Kutné Hoře,⁶ a také ustanovení kapitulace polské Stanislava Augusta z r. 1764, ve kterém slibuje náhradu Malopolsce za sněm korunovační, který se konal ve Varšavě.⁷

V kapitulaci Matyášově vznikl artikul 40. jen pro jednání Rudolfovo. Bylo tu ustanoveno, že panovník má připustiti všechny stavy a jejich po-

¹⁾ Vol. legum, II., 150 (1576), 248 (1587); IV., 93; V., 14 (1669), 139 (1674); VI., 15, 302; VII., 98 (1764).

²⁾ Vol. legum, V., 17, 144.

³⁾ Vol. legum, VI., 23 (1697).

⁴⁾ Srv. Vol. legum, VI., 302 (1736).

⁵⁾ V. k. Karla V. (1519), § 16; Maxmiliána II., art. 2. a 3.; Stálá kapitulace, art. XIV.; Karla VII. art. XIV.; Vol. legum VI., 304 (1736).

⁶⁾ Vol. legum, VI., 23.

⁷⁾ Vol. legum, VI., 306.

⁸⁾ Art. I. Stálé kapitulace; Ferdinanda II., 1622, cond. VI.; Kovachich, Sylloge, 407 (1647), § 6: ne quisquam cuiuscunque status et conditionis existens, in libero ejusdem usu, ac exercitio religionis, a majestate sua, et aliis quibusvis dominis terrestribus, quovis modo, aut quovis sub praetextu, turbetur aut impediatur.

⁹⁾ Srv. na př. v. k. Ferdinanda I., art. 2; Karla VII., art. 1, § 11.

¹⁰⁾ Szilágyi, Monum. com., VI., 89, art. 1, 358 art.; kapitulace Jiřího I. Rákóczyho, čl. 5; XI., 142–143; XIII., 79; diploma Leop., art. 1.

¹¹⁾ Vol. legum, VII., 100 (1764).

¹⁾ Články tyto uvéstí všechny nemělo by významu. V textu uvedeme jen nejzajímavější. Srv. též Pouillet, l. c. 184; Kukuljevič S., Jura I., 293, uvádějí se tu některé speciální články.

²⁾ Ač., III., 461 (1438).

³⁾ Kovachich, Sylloge, 445 (1440).

⁴⁾ Ač., III., 461.

⁵⁾ Kalousek, České státní právo, 571.

⁶⁾ Kalousek, České státní právo, 569.

⁷⁾ Vol. legum, VII., 101 (1764).

selstva k audienci. Další část jeho jedná o udílení lén. Článek ten vznikl proto, aby napraveny byly ony vady, jichž dopustil se Rudolf II.

V německých kapitulacích vyskytá se také ustanovení o říšském lénu Savojském a o postavení domu Savojského v říši.¹

V polských kapitulacích jsou i ustanovení o jednotlivých částech majetku královského. Vytýkají se tu i jednotlivé vesničky a to jen z toho důvodu, aby byl přesně odlišen majetek královský a majetek říšský.²

Vyskytají se v kapitulacích nejen celé články speciální, příležitostně vložené, nýbrž mění se a doplňují se i staré články příležitostnými doplňky a dodatky, které doplňují předcházející ustanovení, které však také předcházející ustanovení omezují právě zřetelem k naskytnuvším se okolnostem. Příkladem může nám posloužit kterákoli z pozdějších německých kapitulací, kam připojovány dodatky i působením mezinárodní situace.³

V kapitulacích vyskytají se i speciální články týkající se úpravy otázek kulturních. Na př. v kapitulaci benátské již ve 13. století vyskytá se ustanovení o škole umělců benátských.⁴ V kapitulacích polských jsou články o povznesení university krakovské a vileňské, a o tom, že tu má být vychován určitý počet synů velmožů polských.⁵ Podobně i Sigmund v kapitulaci české slíbil, že učiní vše, co bude prospěšné škole pražské.⁶

V pozdějších kapitulacích německých jsou obsaženy i články ustanovující o censuře knih. Určité spisy jsou tu z censury vyjímány.⁷

I otázky národohospodářské jsou v kapitulacích povšimnuty. Byla již zmíněna ustanovení o clech. Zmíníme se ještě o některých předpisech zvláštních. Jest to především otázka obchodu. V brabantské kapitulaci prohlášena jest svoboda obchodu, jsou tu speciální předpisy o obchodu, o obchodních cestách a p.⁸ Podobně v kapitulaci sedmihradské.⁹ V polské kapitulaci ukládá se králi povinnost podporovati obchod. Proto jsou tu

¹) V. k. Leopolda I., art. 4; Karla VI., art. 26.

²) Vol. legum, VI., 19, 20.

³) Příkladem doplněk v art. 2. k. Josefa I. Císař tu slibuje zachovávatí mír vestfálský s výhradou: »der gleichwohl, als viel zu Vortheil der Cron Frankreich darinn enthalten, wegen des von jetzt besagter Cron, wider da Heil. Röm. Reich verübten Friedenbruchs, nunmehr zerfallen und ferners nicht mehr verbündlich ist«.

⁴) Romanin, Storia, II., 434.

⁵) Vol. legum, II., 134 (1573); VI., 306 (1736).

⁶) Ač., III., 447.

⁷) V. k. Karla VII., art. II., § 8; Leopolda II., čl. II.

⁸) Pouillet, I. c. 71 (1334), 177, 300.

⁹) Szilágyi, Monumenta com., XIII., 84, cond. XX., Hogy az liber quaestust semmi úton-módon ő nagysága ne impediálja, hansonlóképen az salvus passust is a haza fiatól. Diploma Leopold., čl. 45.

předpisy o skladech zboží.¹ Již dříve se předpisuje, že král nemá zřídití monopol na předměty pocházející z Koruny i Litvy.² Není pak pochyby o tom, že z téhož důvodu dostal se do kapitulací polských předpis, že král má vybudovati vhodný most přes Vislu u Varšavy.³

Podobně i v jiných kapitulacích upravuje se otázka průvozu, vývozu i dovozu různých předmětů a zboží.⁴

V německých kapitulacích již v kapitulaci Karla V. vyskytá se článek o hansovních společnostech kupeckých a o úpravě jejich samosprávy.⁵ Tento článek opakuje se v dalších kapitulacích, jest rozšiřován a doplňován.⁶ Vyskytají se tu také předpisy, že císař nemá udělovati privilegii na monopol, že se má starati o úpravu otázky vývozu domácích výrobků do ciziny a zavéstí tu reciprocitu se státy, do nichž vývoz dovolen není.⁷ Podobně jako v jiných kapitulacích ukládá se císaři také péče o splavnění řek, také ovšem za účelem, aby podpořen byl obchod.⁸

V Brabantsku byla předmětem kapitulací i úprava otázky lesního hospodářství a lesního soudnictví.⁹

V kapitulacích jest obsaženo také ustanovení o soukromoprávních poměrech.¹⁰

V kapitulacích českých jest to předpis o dědickém právu stavů, zvláště o odúmrtném právu královském, jehož rozsah jest v kapitulacích vytýkán.¹¹

Upravují se tu také soukromoprávní poměry, které vznikly v době mezivládí, pokud jde o kšafy (testamenty) zřízené bez svolení královského a pokud jde o zápisy do desk jmění osob zemřelých, pokud jde o rukojmí, kteří tu byli při listech osob zemřelých a p.¹²

V kapitulacích českých vyskytají se i jiné předpisy o úpravě soukromoprávních poměrů, vzniklých v době bezkráloví, po případech v době předcházejících králů. Zaručuje se tu jejich nezměnitelnost a jejich neporušitel-

¹) Vol. legum, VI., 20, 307 (1736).

²) Vol. legum, VI., 152 (15).

³) Vol. legum, VI., 23 (1697); VII., 101 (1764).

⁴) Szilágyi, Monum. com., XI., 143–144, v sedmihradské kapitulaci.

⁵) V. k. Karla V., § 17.

⁶) Srv. Frensdorffův citovaný článek o hansovních městech.

⁷) V. k. Leopolda I., čl. XX.; Josefa I., čl. XIX.

⁸) V. k. Josefa I., art. 22; Karla VII., art. VIII., § 7.

⁹) Pouillet, I. c. 143.

¹⁰) Srv. pro Brabantsko Pouillet, I. c. 345.

¹¹) Jsou to ustanovení vyskytající se v privilegii Janově z r. 1311, C. j. b. II., 2, 196; Ač., IV., 136, 417. S právem odúmrtným souvisí zajisté i svolení královo k tomu, aby stavové vyšší mohli kupovati svobodné dědiny od měšťanů, dědiníků a sedláků. Ač., IV., 135.

¹²) Ač., IV., 417 (1453, Ladislav).

nost.¹ Stanoví se tu také, že má pominouti lichva zadržaná u listů židovských.²

V uherské kapitulaci se slibuje, že bude vyšetřena a opravena každá okupace majetku, která stala se v době bezkráloví.³

¹) Ač., III., 448 (1436), čl. 13–16. Ustanovení toto bylo zařazeno do kapitulace Sigmundovy a opakuje se téměř ve všech kapitulacích, neboť mělo býti rozhodnuto o platnosti zápisů, kterými Sigmund zastavil nebo rozdal svým stoupencům a pomocníkům statky komorní a duchovenské; Kalousek, České státní právo, Přílohy, 573, 580, 585.

²) Ač., III., 449, čl. 25.

³) 1438 : 1, decretum Szilágyi.

REJSTŘÍK OSOBNÍ I VĚCNÝ.

Abdikace 106	beneficia 123	deputace říšského sněmu 112
absolutismus 10, 60	berně 118	deputace sněmovní 67
Adolf Nasavský 23, 80, 97	bezpečnost v zemi 129	deputati ad pacta conventa 91
Achatius Bartsay 51, 73	bisargium 133	desátky 119
acht 130	biskup 22, 60, 85, 96	descensus 118
aklamace 12, 18	Bonifác VIII. 59	desky zemské 89, 139, 149
Albrecht 25, 32, 38, 46, 70, 88,
92, 100, 107	Boso 18	diploma assecuratorium 46
Alexander, král pol. 41, 98	Brabantsko 57, 96, 116, 126,
132, 134–135	diploma Leopoldinum 52, 126
amnestie 131	Bratislava 50, 54	diploma regium 50, 102
Anglie 9, 20	Brno 39	diplom korunovační 44
approbatae constitutiones 52	bullae In eligendis 60	diplom volební 91
Aquitanie 18		dissidenti 146
Aragonie 57	Čáchy 147	dluhy 140
arcibiskup kolínský 23, 25,
mohučský 23, 25, 61, tre-
vírský 23, 62	capitulatio 101, 102	dože 56, 86, 96, 118, 121, 128,
131, 138 143
arcibiskupství pražské 145	capitulatio perpetua 28	dvůr králův 108, 122, 125
Arnulfovci 17	censura knih 148	dvůr královny 108
Arpádovci 10, 45, 52	církev 145	dynastie 8, 10, 78, 108
articuli ante coronationem 48	cizinci 103, 122	
articuli post coronationem 48	cla 119	Ěadvard 20
articulus de non praestanda
oboedientia 98	clausula commissoria 100	Ědvard, král angl. 21
artikuly Jindřichovské 43, 69,
73	compilatae constitutiones 51,
52	Eichstädt 61
artikuly maršáلكovské 96	conditiones principum 51	Emerich Tóköly 51
assecuratorium rescriptum re-
gium 52	congregatio generalis 45	exekuce 33
Athalarich 16	cortes 57	exekuční řád 133
August II. 43, 73, 82, 104	Čechy 1, 10, 30–38, 67, 74, 78,
81, 83, 88, 99, 112	Evžen IV. 60
August III. 44, 82	čekanec král. českého 39	
audience 148		Falckrabě rýnský 23, 25
		Ferdinand I. 27, 33, 39, 47, 53,
68, 78, 81, 84, 89, 99
Bavorsko 55, 97	Daně 118	Ferdinand II. 28, 36, 38, 39,
48, 54, 73, 82, 101
Beauvais 18	Dánsko 58, 101	Ferdinand III. 27, 38, 48, 73
Benátky 56, 62, 72, 82, 105,
109, 110, 143	dary královské 140	Ferdinand IV. 28, 49, 66, 73
	decretum regni 46, 47, 93–94	forma kapitulací 74, 86, 90, 92
	dědičnost trůnu 10	Francie 9, 12, 121
	dekret volební 91	Frankfurtische geschworne
Pacta 101
	dekretalie Řehoře IX. 61	

- Frankové 8, 12, 17
František I. 30, 50, 52
František Josef I. 50
František Rákóczy 51
Fridrich III. 25
Fridrich August 44
Fridrich Falcký 37, 82, 120, 145.
Fridrich II. prus. 29
Fuero 57
- Gabriel Bathori** 51, 92
Gabriel Bethlen 51
generalis confirmatio jurium 84
glejty 133
- Haandfästning** 59, 101
Habsburkové 10, 29, 51, 66, 77, 79, 107
Hajduci 144
Handhabung Friedens u. Rechts 26
handfesty 55, 59, 98
handfesta Georgenberská 54
handfesta Ottonská 55
hansa 149
Hildesheim 61
holdování 8, 11, 39, 54, 55, 82, 95
holdování podmíněné 15, 38, 95
hospodářství královské 138
hospodářství lesní 149
hotovost zemská 141
hrabě 115
hranice 136
- Charibert I.** 17
charter of liberties 20
Childerich II. 17
Chlodyk 17
Chorvatsko 52, 78
Chorvaté 53, 142
- Immunita** 130
inartikulace korun. diplomu 84, 94
indigenat 115, 123
- inaugurační diplom 46, 53, 80, 93
inkompatibilita 126
Innocenc VI. 59
Innocenc XII. 62
interregnum 65
Itálie 18
ius adcapitulandi 29
- Jan Albrecht** 41
Jan III. 45
Jan Kazimír 43, 106
Jan Lucemburský 24, 30, 38, 73, 83
Jan Kemény 51
jazyk kapitulací 75
jazyk státní 123
Jihlava 31
Jindřich I. angl. 20
Jindřich I. něm. 22
Jindřich II. angl. 20
Jindřich II. něm. 22
Jindřich III. franc. 19
Jindřich IV. franc. 19
Jindřich IV. něm. 22
Jindřich VII. 23
Jindřich Korutanský 30
Jindřich Valois 43, 89, 120
Jiří z Poděbrad 32, 38, 147
Jiří I. Rákóczy 51
Jiří II. Rákóczy 51
jmenování ve vojsku 145
Josef I. 28, 49, 54, 73, 88
Josef II. 50
Jošt 25
Joyeuse Entrée 57
judices regni 132
juramenta episcopi 102
- Kaiserliche Obligation** 101
kancelář česká 127
kancelář říšská dvorská 127
kancléř korunní 92
kandidát na trůn 75
kapitulace biskupské 29
kapitulace duchovní 68, 72, 85, 95–96, 99
kapitulace papežské 68, 70, 85
kapitulace stálá 28
- kapituly 60, 67, 69, 72, 85
kardinálové 26, 59, 71
Karel II. 17
Karel IV. 24, 38
Karel V. 26, 67, 69, 72, 76, 80, 99, 145
Karel VI. 29, 50, 73
Karel VII. 29, 88
Karel Albert 29
Karel Robert 45, 53
Karel Veliký 17
Karlovci 9, 17
Karlštejn 89
Kazimír IV. 41
klenoty říšské 139
Kliment VII. 60
kníže 30, 115
knížectví kmenová 7
komisariát kníží 127
komisaři král. 65, 76, 88
kompaktáty 35, 73, 145
könig 8
koncil Toledský 16
konfederace 37, 65, 67, 77, 120
konfederace zemí čes. 37, 120
konfiskace 131
konklave 66, 76
konkordát 146
Konrád I. 22
Korčín 41
koruna 139
korunovace 12, 15, 19–21, 34, 66, 85
korunovační řád 13
korunovační řád byzantský 17
Korutany 54
kořist válečná 143
kozáci 143
Krajina 54
Krakov 32, 41, 46, 115
král angl. 21
králevici 107
královna 108, 122
královna matka 147
kšafty 149
kurfirsti 9, 24, 25–26, 63, 66, 67, 72, 76, 117–118, 119, 142
kurfirst český 66
- kurfirst mohučský 23, 61–62, 147
kurfirst trevírský 62, 147
Kutná Hora 32, 140, 147
- Ladislav IV.** 44
Ladislav Habsb. 32, 38, 88, 93
landfridy 66
legace zahraniční 140
léna 137
Leopold I. 28, 49, 62, 73, 88, 100
Leopold II. 30, 50, 52, 100
lex fundamentalis 5, 26
ležení 97
Liber regalis 21
lichva 150
litterae assecutoriae 77
Litva 42, 130, 143
Livonsko 92, 136
loďstvo válečné 143
Lotar I. 22
Ludvík Anjou 40, 118
Ludvík Bavor. 23
Ludvík Jagiello (čes. a uher.) 33, 39, 47, 53
Ludvík Koktavý 18
Ludvík Pobožný 17
Lužice 39
Lvov 113
- Magna charta** 21, 129
Majestas Carolina 31
majestát Rudolfův 36, 145
majetek říšský 135
majetek soukromý králův 138
Marie, král. uher. 46
Marie Terezie 50
Maxmilián I. 25, 34–36, 39, 48, 84
Maxmilián II. 27, 87
Matyáš Korvín 38, 47, 101
Matyáš Habs. 36, 39, 48, 82, 84
Meroveovci 17
města 127
města horní 115, 140
města Spyšská 137
Mety 18
Michal I. 43, 66
Michal Apaffy 51
- mince 134
ministerialové 54, 55, 98
mír v zemi 129
mír vestfálský 28, 62, 120, 121
Mohuč 29
Moldavsko 136
moc stavovská 34, 58
monarchie dědičná 15
monarchie volební 14, 65
monarchomaši 56
monita 67
Morava 38, 65, 73, 79, 82, 137, 147
most přes Vislu 149
motus civiles 143
- Náboženství** 73, 103, 109, 145
námezdni vojsko 141
námitky proti kapitulaci 76
národohospodářské otázky 148
nástupce panovníkův 35, 85, 106
navrácení majetku 136
název kapitulací 101
nemocnice vojenská 144
Nieuw Regiment 57
nobilítace 115, 123
- Obchod** 103, 123, 148
Obnovené zřízení zem. čes. 38
odúmrť 139
oeconomia bellica 144
oeconomia publica 138
okupace majetku 150
oligarchie stavů 47, 58
Olkuské hory 140
Olomouc 63
omezení panovníka radou 116–117
Ondřej II. 44, 53, 82
Ondřej III. 9, 44, 82
osazování úřadů 125
osobní svoboda králova 108
Ostrogoti 16
Osvětímsko 120
- Pacta conventa** 43, 65, 70, 82, 102
pacta conventa chorvat. 52
pactio 20
pactum 19, 22
palatin 127
panovník 105
papež 59, 61, 63, 85, 96, 121, 145–146
parlamentum 132
Pavel III. 60
Pavel IV. 60
Pavie 18
pečef král. 34, 84, 88–89, 124
petitio episcoporum 19
pevnosti 143
pieczętarze 100
Piotrkov 41
Pipin 17
Pius V. 60
plavba na Rýnu 147
pobyt králův v zemi 108
podmínečné holdování viz holdování
podobnost kapitulací 72, 74
Podolí 136
podskarbi korunní 125, 127
podymne 119
Polsko 1, 10, 37, 40, 65, 66, 67, 84, 91, 105, 107, 114, 123, 136, 140
poměr panovníka ku stavům 103, 110
pomoc vojenská zahraniční 122
Pontificale Egberti 20
poradlné 119
Porta 120
porušení kapitulace 96
porušení svobod stav. 113
poštovní úřad 127
potvrzení v. k. 75–83
potvrzování svobod stav. 15, 33, 54, 110
povinnosti kurfirstů 87
povinnosti vikářů 87
povolování berní 118
povyšování do vyššího stavu 115
praelectio 10
pragmatická sankce 50, 52, 107

- Praha 33, 39, 40, 81, 147
 práva kardinální 44, 114
 práva stavovská 68, 71, 74
 právo čekanecské 8
 právo dědičné 7–11, 33, 38, 105, 107
 právo lenní 11
 právo na sůl 115
 právo odporu 49, 50, 94, 97 až 99
 právo odúmrtí 103
 právo patronátní 146
 právo procesní 133–134
 právo soukromé 103, 149
 právo trestní 134
 právo trůnní 6, 103, 105
 právní řád 128
 předčítání kapitulace 96
 prelatury 123
 Přemyslovci 30
 prezident republiky 43, 110
 přestoupení na jinou víru 109
 příbuzní královi 107
 přijetí panovníka 10, 79
 primogenitura 7, 9
 přípovědné listy 100
 přísaha na kapitulaci 66, 80 až 82
 přísaha korunovační 12, 27, 44, 50, 58, 81–83, 128
 přísaha na moderní ústavu 85
 přísaha panovnická 12, 16 až 17, 81
 přísaha poddaných 11, 16
 přísaha úředníků 96, 126
 příslibení jednostranné 89
 privilegium Budínské 40
 privilegium de non appellando, non evocando, electionis fori 133
 privilegium Košické 40
 privilegium Mielnické 41
 privilegium Piotrkovské 41
 privilegia stavovská 72, 110
 professio 21, fidei 59
 promissio 18, 19, 20, 21, 56, 86, 101
 promissa 40
- publikace kapitulace 75, 86, 89, 94
 purkrabí nejvyšší 81, 89
- R**
 Rada dvorská 127
 rada říšská dvorská 127
 rada stavovská 103, 116, 125
 Rakousy 54, 136
 readmisie 66
 Recesvint 16
 referendář korunní 132
 regál horní 115
 regály královské 138
 Regimentsordnung 26–27
 regiment říšský 127
 responsio Karolí 18
 revers 79, 102
 revers korunovační 35, 50, 79, 94
 reversales 80
 revers předkorunovační 36, 82
 rex electus 82, 92
 revise 133
 Richard Cornwallský 23
 Richard Lví Srdce 20
 Řím 19, 121
 říše římsko-německá 2, 9, 21, 106
 rovnorodost 115
 rozdělení kapitulací 74
 Rudolf Švábský 22
 Rudolf I. Habs. 55
 Rudolf I., český král 30
 Rudolf II. 27, 36, 39, 48, 84, 99
 rukojmí 149
 Ruprecht 24, 69, 145
 Ruská země 136
- S**
 Saské zrcadlo 23, 69
 Savojsko 148
 Sedmihradsko 51, 73, 74, 78, 80, 83, 105, 105, 112, 115 až 116, 126
 seniorát 7
 sepisování kapitulace 67
 sesazení krále něm. 24, 100
 Sigmund 25, 31, 46, 73, 88, 111
 Sigmund I., král pol. 42
- Sigmund II. August 42, 99
 Sigmund III. 43, 73, 92, 109
 Slezsko 39, 137
 sliby kandidátů na trůn 12
 složky kapitulací 69
 smíšení práva dědičského s volbou 8, 10, 52, 65, 74
 smlouva 15
 smlouvy mezinárodní 103, 120
 sněm 67, 111
 sněmovní jednání 112
 sůl suchedniowa 115
 soud komorní 144
 soudy 103, 129, 132
 soudy církevní 134
 soudnictví 108
 speciální předpisy 103, 146
 spolky kurfirstů 118
 spolky zemí 120
 spravedlnost 103, 127, 129
 správce v zemi 109
 správa krajská 127
 správa státní 124
 Stanislav August 44, 71
 starostové 127
 stát český 30
 stát feudální 11
 stát lenní 13
 stát patrimoniální 7
 stát stavovský 5, 11, 13–14, 74
 stav rytířský v Polsku 114
 stavové 10, 14
 stavovská republika 37
 stížnosti na panovníky 100
 stráž dvorská 144
 stroje válečné 144
 supplikace 133
 svoboda berní 103
 svoboda domovní 131
 svoboda mincovní 135
 svoboda náboženská 146
 svoboda obchodu 149
 svobody stavovské 5, 31, 56, 68, 82, 110
 svolání sněmu 111
 systematika voleb. kap. 74, 104
 Szilágyi 47
- Š**
 škola důstojnická
 škola umělců benátských 148
 Štěpán Bathory 43, 90
 Štýrsko 54, 98
 Švédsko 58, 101, 109
- T**
 Tataři 111
 tažení za hranice 103
 testamenty 149
 thesaurarius 127
 tituly 114
 tria praecepta 20
 Tripartitum 52
 trůnní právo viz právo Tyrolsko 54
- U**
 Ubytování vojska 144
 udělování lén 115
 Uhry 2, 9, 32, 44, 51, 66, 68, 70, 73–74, 77, 82, 92, 102, 107, 118, 120, 137, 142
 Ukrajina 143
 universita krakovská 148
 universita pražská 148
 universita vileňská 148
 úřady 122, 125
 úřady dvorské 122
 úřady zemské 122
 úředníci 96, 122, 124
 usnášení sněmu 112
 ústava anglická 6, 21
- ústava 3. května 44
 ústavní listiny 6, 104, 114, 123
 ústava stavovská 6
 utvrzení kapitulací 94
- V**
 Václav IV. 24, 38
 vakance v úřadech 126
 války husitské 31
 války turecké 142
 Varšava 92, 115, 147, 149
 Verbóczy 70
 Verdun 61
 věrnost poddaných 94
 Verschreibung 34, 101, kaiserliche 101
 Vestfálský mír 28, 62, 120–1
 Vídeň 34, 84
 vikář říšský 87, 113
 Vilém II. 20
 Visigoti 16
 visitace komorního soudu 133
 vklad do zem. desk 89, 149
 Vladislav Varenský 46
 Vladislav Jagiello polský 40
 Vladislav III. 41
 Vladislav IV. 43, 73, 90
 Vladislav Jagiello 32, 39, 47, 73, 74, 78, 83, 88
 Vladislav II. Jagiello 53
 vojenské výpravy 140
 vojsko 141, 144
- volba 7, 10, 15, 41, 63, 65, 77 až 78, 85, 105, 107
 volba dědičná 8
 volba krále něm. 63
 volební dekret 77
 volební konvent 65–66
 volnost soudcovského rozhodování 132
 Vratislav 40
 vypovězení války 103
 vyslanci 121
 vyslanectví 123
 výzbroj vojska 144
- W**
 Wahlgedinge 102
 Wahlinstrumente 102
 Wido 19
 wožny 92
- Z**
 Zajatci 143
 zákony říšské něm. 86
 žaloby 132
 zápis do desk viz vklad
 Záporožci 143
 zásobování vojska 144
 Zátorsko 120
 židé 146
 zlatá bulla německá 9, 24, 112
 zlatá bulla Ondřeje II. 44, 47, 48–49, 69, 97, 101, 112
 změna vol. kapitulace 86